

1954

ANDRA KAMMAREN

Nr 21

18—19 maj.

Debatter m. m.

Tisdagen den 18 maj.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Boija ang. kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen	3
Svar på frågor av:	
herr Hagberg i Stockholm ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.....	6
fru Andrén ang. förslag till riksdagen om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.....	10
herr Nyberg ang. utredningen om införande av tillståndsfri utsträkningsrätt för innehavare av skattlagt fiske vid Blekinge läns södra kust.....	12
Svar på interpellation av herr Johansson i Stockholm ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkallar eksem och allergiska reaktioner	13

Onsdagen den 19 maj fm.

Svar på interpellation av herr Hagberg i Stockholm ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrien	20
Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning	30
Den nordiska penningpolitiken	37
Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna	43
Principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen	55
Anslag till vägväsendet:	
Vissa anslagstekniska frågor	57
Allmän översikt över beräkningen av väganslagen för budgetåret 1954/55	64
Vägunderhållet	66
Byggnad av vägar och broar.....	67

	Sid.
Förordning om fondskatt	69
Ändring i kommunalskattelagen	72
Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951...	83

Onsdagen den 19 maj em.

Interpellation av herr Rimås ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker	186
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden.

Tisdagen den 18 maj.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 132, ang. anslag till statens biografbyrå (voteringsproposition godkänd)	18
--	----

Onsdagen den 19 maj fm.

Gemensam votering om statsutskottets memorial nr 132	19
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 3, ang. ratifikation av Förenta Natio- nernas konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.....	30
— nr 4, ang. spørsmålet om den nordiska penningpolitikens utfor- mande	37
— nr 5, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 om sär- skilda förmåner för vissa internationella organisationer	43
— nr 6, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femte ordinarie möte år 1953 fattade beslut	43
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 126, ang. svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea	43
— nr 127, ang. anslag till sinnesslövhärdar m. m.	43
— nr 128, ang. utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. ..	55
— nr 129, ang. ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser prin- ciperna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen	55
— nr 130, ang. vissa anslag till vägväsendet m. m.	57
— nr 131, om bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m.	69
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 53, ang. förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar	69
— nr 54, ang. förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fond- skatt)	69
— nr 55, om en allmän översyn av gällande beskattningsbestämmel- ser för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlings- lokaler	72
— nr 56, om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928	72
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 32, ang. åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m.	83

Tisdagen den 18 maj.

Kl. 16.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11 och den 12 innevarande maj.

§ 2.

Svar på interpellation ang. kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Boija frågat mig

1) om jag, i de direktiv som lämnats överbefälhavaren för dennes utredningar avseende t. ex. den militärterritoriella indelningen, den centrala militära förvaltningen och avvägningen av försvarskostnaderna på längre sikt, beaktat alternativet att kustartilleriet tillhörde armén;

2) om jag hade för avsikt att genom en överarbetning av det föreliggande utredningsmaterialet framlägga förslag i frågan inför årets riksdag eller vidtaga andra åtgärder i syfte att tillmötesgå riksdagens för sex år sedan uttalade och såsom angeläget karakteriserade önskemål.

Beträffande den första frågan får jag framhålla, att jag vid utredningarna om den militärterritoriella indelningen och avvägningen av försvarskostnaderna på längre sikt icke lämnat några särskilda direktiv rörande kustartilleriets ställning inom försvaret.

Beträffande den andra frågan får jag anföra följande.

Frågan om kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen har vid skilda tillfällen varit uppe till debatt.

Att frågan ställts har berott på att kustartilleriet, samtidigt som dess nödvändiga och betydelsefulla samarbete med sjöstridskrafterna klart framträtt, dock även måste betraktas som en del av det samlade territoriella försvaret.

Genom en särskild år 1946 tillsatt kommitté lät dåvarande överbefälhavaren utreda frågan om kustartilleriets ställning inom försvaret. Detta arbete kunde närmast betraktas som en principutredning i frågan. Kommitténs flertal föreslog att kustartilleriet skulle överföras till armén och där bilda ett särskilt truppslag. Kommittéarbetet följdes samma år av en enmansutredning som resulterade i förslag till en plan för kustartilleriets överförande till armén jämte vissa kostnadsberäkningar. De verkställda undersökningarna redovisades av min företrädare i ämbetet i propositionen 206: 1948 angående vissa frågor rörande försvarets organisation. Denne uttalade därvid att han — med hänsyn till att de ifrågavarande problemen icke helt slutbehandlats inom högkvarteret — icke var beredd att taga slutlig ställning i frågan, men att han förutsatte att kustartilleriet alltså tills vidare skulle kvarstå såsom ett särskilt vapenslag inom marinen. Statsutskottet har i sitt utlåtande i anledning av propositionen framhållit önskvärdheten av att utredningen rörande kustartilleriets ställning snarast slutfördes.

De verkställda undersökningarna rörande kustartilleriet kunde i befintligt skick ej läggas till grund för ett organisationsförslag. En väsentlig överarbetning hade blivit nödvändig. Det kunde emellertid konstateras att en genomförd organisationsförändring skulle innebära ett svaghetsstillstånd för kustartilleriet av förhållandevis lång varaktighet. I det skärpta utrikespolitiska läget ansågs det

Svar på interpellation ang. kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen.

därför icke tillrådligt att föra frågan vidare.

De fördelar som enligt utredningarna skulle vara att vinna genom kustartilleriets överföring till armén var av två slag, dels en ökad effektivitet genom att underlätta operativ och taktisk samverkan mellan armé- och kustartilleristridskrafter, dels vissa ekonomiska besparingar, uppskattade till cirka 4 miljoner kronor årligen.

Vad beträffar frågan om ledning och samverkan så uppmärksammas dessa spörsmål i nu pågående försvarsutredningar. Utredningen rörande den militärterritoriella indelningen och möjligheterna att rationalisera ledningsorganisationen på det regionala planet utgår sålunda från att största möjliga enhetlighet skall råda i vad gäller det territoriella försvaret. De olägenheter som kustartilleriutredningen konstaterade i detta hänseende kan härigenom förväntas bli eliminerade — även om kustartilleriet kvarstår i marinen. Det bör beaktas att utvecklingen mot en lätt flotta på ett särskilt sätt understryker denna flottas behov av samverkan med kustartilleriet, en omständighet som tillkommit sedan den ifrågakvarande utredningen gjordes.

Vad angår de ekonomiska fördelar, som utredningen ansåg vara förknippade med kustartilleriets överförande till armén, vill jag framhålla följande. De kostnadsberäkningar som på sin tid gjordes torde icke ha varit fullt bärande, och de kan i varje fall inte nu läggas till grund för en kalkyl. Rationaliseringar inom kustartilleriet i syfte att åstadkomma besparingar har efter undersökningar av statens organisationsnämnd vidtagits vid Stockholms kustartilleriförsvar och pågår vid de övriga kustartilleriförsvaren. I fråga om gemensamt utnyttjande av förråd o. dyl. har den 1946 tillsatta kommitténs förslag lett till att befintliga förråd kommit att bli mer effektivt utnyttjade. Spörsmålet att gemensamt utnyttja för-

råd liksom verkstäder ägnas för övrigt särskild uppmärksamhet i nu pågående försvarsutredningar. Samma sak gäller frågan om att ordna gemensam utbildning i sådana fall då samma utbildningsgrenar förekommer inom de olika försvarsgrenarna. Härutinnan har redan vissa resultat uppnåtts.

Vad slutligen förvaltningsfrågorna beträffar vill jag understryka, att den militära förvaltningens omorganisation och införandet av principen om huvudförvaltning för materiel av för flera försvarsgrenar gemensam karaktär bör säkerställa en effektiv behandling av materielfrågorna oberoende av försvarsgrenstillhörighet.

För egen del får jag med hänvisning till det anförda framhålla, att jag för närvarande icke har någon avsikt att föreslå någon överföring av kustartilleriet till armén. Jag vill emellertid understryka att möjligheterna att genom rationalisering åstadkomma besparingar skall under försvarsutredningarna ägnas särskild uppmärksamhet och kommer sålunda att beaktas såväl i vad gäller förslag beträffande kustartilleriets och marinens landsorganisation i övrigt som beträffande andra delar av försvarsorganisationen, d. v. s. på armé- och flygsidan.

Härpå anförde:

Herr BOIJA (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Av detsamma framgår, att statsrådet icke lämnat några direktiv angående kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen till någon av utredningarna om den militärterritoriella indelningen och om avvägning av försvarskostnaderna på längre sikt samt att han för egen del för närvarande icke har någon avsikt att föreslå en överföring av kustartilleriet till armén.

Jag kan icke underlåta, herr talman,

Svar på interpellation ang. kustartilleriets ställning inom försvarsorganisationen.

att inledningsvis konstatera, att det av riksdagen på sin tid starkt understrukna önskemålet, att utredningen rörande kustartilleriets ställning skulle slutföras, fortfarande icke tillgodosetts. Försvarsministern lämnar i sitt svar den upplysningen, att det då tillgängliga organisationsförslaget icke utan överarbetning kunde läggas till grund för en proposition i ärendet. I stället gör försvarsministern gällande, att ehuru en överarbetning av det då föreliggande förslaget icke kommit till stånd, det kunnat konstateras, att en genomförd organisationsförändring skulle inneburi ett svaghetstillstånd för kustartilleriet av förhållandevis lång varaktighet. I det skärpta utrikespolitiska läget ansågs det därför icke tillrådligt att föra frågan vidare. Statsrådet uttalar vidare, att utvecklingen mot en lätt flotta på ett särskilt sätt understryker denna flottas behov av samverkan med kustartilleriet. Man kan naturligtvis fråga sig, om just detta har någon större betydelse i detta sammanhang. Kanske skulle man med samma bevisvärde ha kunnat påstå motsatsen.

Det är självklart, att olika delar av försvarsmakten skall samverka. Vad som här emellertid förtjänar att framhållas är, att kustartilleri- och arméförband så intimt hör samman, att i kustartilleriförsvarens organisation arméförband ingår, liksom i vissa arméenheter kustartilleriförband. Utvecklingen sedan 1948 i detta avseende har, icke minst som ett resultat av organisationsnämndens undersökningar, numera gått så långt, att materiel från de bägge försvarsgrenarna i princip handhaves av en och samma uppbördsman inom kustartilleriförsvaret. Att såväl den operativa som förvaltningsverksamheten i fred som i krig avsevärt skulle förenklas och effektiviseras, om man tog steget fullt ut och överförde kustartilleriet till armén, är troligt. Den reflexionen kan man göra bl. a. med hänsyn till att såväl Norge som Finland funnit det

ändamålsenligt att överföra sina kustartillerienheter till armén.

Statsutskottet har i sitt utlåtande 1948 uttryckt önskvärdheten av att utredningen rörande kustartilleriets ställning snarast slutföres. Då av svaret synes framgå, att frågan ännu icke är tillräckligt utredd för att försvarsministern skall kunna lägga fram den för riksdagen, får jag uttrycka den förhoppningen, att utredningen fullföljes så att den snarast möjligt kan redovisas för riksdagen.

Försvarsministern ger slutligen i sitt svar uttryck för sin avsikt att genom rationaliseringsåtgärder på olika områden inom försvarsväsendet söka åstadkomma besparingar. Även vid andra tillfällen har försvarsministern ridit till storms mot slöseri inom det militära och i sin skrift »Kan vi pruta på försvaret?» mycket kraftigt betonat, att det gäller att med all frenesi spara på alla hithörande områden, där detta är möjligt. Han framhåller särskilt att organisatoriska enheter, som drar större kostnader än vad som motiveras av deras militära värde, bör närmare granskas, och understryker, att han under det senaste året organiserat en särskild arbetsgrupp inom sitt departement för att fortlöpande följa och samordna alla åtgärder, som kan leda till förbilligande och ökad effektivitet. Detta vill jag med glädje konstatera.

På sin tid uppskattades de årliga besparingar, som skulle uppstå om kustartilleriet överfördes till armén, till omkring fyra miljoner kronor. Denna siffra är, även om hänsyn icke tages till sedan dess inträffade automatiska utgiftsstegringar, av en betydande storleksordning. Den överstiger t. ex. väsentligt den beräknade kostnadsminskning på cirka 1,4 miljoner kronor, som beräknas uppstå om Kungl. Maj:ts proposition detta år angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltningar m. m. kommer att godkännas av riksdagen.

Svar på fråga ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.

Herr talman! Vi är alla överens om, att vad som måste präglå dagens statsfinansiella handlande är att varje möjlighet till besparing till det yttersta bör tillvaratagas. Med denna utgångspunkt skulle det framstå som mycket beklagligt om försvarsministern, sedan han på olika sätt manifesterat sin avsikt att bevaka, att försvarsutgifterna får sin största möjliga rationella användning, icke undersökte möjligheterna att genom en omprövning av det här berörda spörsmålet söka ernå en besparing av denna väsentliga storleksordning.

Till sist, herr talman, synes mig hela denna fråga på ett särskilt sätt belysa och understryka behovet av att försvarskostnaderna, såsom i ett flertal motioner till årets riksdag framhållits, blir föremål för granskning av parlamentariska representanter, biträdda av från militärledningen fullt fristående organisatorisk och ekonomisk expertis. Men till denna fråga hoppas jag att få återkomma i ett annat sammanhang.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**:

Herr talman! Jag kan försäkra att jag har samma uppfattning som herr Boija beträffande nödvändigheten att på ett effektivt sätt använda de pengar som anslås till försvaret. Emellertid vill jag än en gång understryka, att vi genom en ständigt pågående rationalisering redan har till största delen inkas-serat den summa på cirka 4 miljoner, som herr Boija här sade, att man skulle spara in genom att överföra kustartilleriet till armén. Jag kan nämna, att cirka 80 procent har inbesparats genom den rationalisering beträffande personalen inom kustartilleriet, som tillkommit genom organisationsnämndens försorg. Det påpekades redan på sin tid, att en hel del av de ifrågasatta rationaliseringsåtgärderna kunde genomföras oavsett

om kustartilleriet tillhörde marinen eller armén.

Sedan är att märka, att det pågår en ständig utveckling, så att det, som ansågs vara riktigt 1948, kanske inte kommer att visa sig lämpligt under de närmaste åren. Jag kan ta ett exempel. Om vi skall använda robotvapnet, kommer vi att stå inför möjligheten att använda antingen småbåtar, utrustade med robotvapen, eller fasta förläggningar för sådana vapen ute i havsbandet. Härvidlag blir det antagligen så, att vi slutligen kommer fram till en kombination av båda delarna, och då kommer utvecklingen att peka i en annan riktning än den gjorde 1948. Då kommer det att visa sig, att det är mycket önskvärt med ett mycket nära samarbete mellan kustartilleriförsvaret och det lätta marina försvaret med kustbåtar.

Det är dessa och andra ting som gör att man bör avvakta resultatet av de utredningar som nu pågår och se vad som kan komma ut av dessa utredningar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på fråga ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Hagberg i Stockholm har frågat om regeringen har för avsikt att upprätta normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken och i så fall, när detta skall ske.

Mitt svar på första delen av frågan är nej, därest herr Hagberg med normala förbindelser menar sådana diplomatiska och rättsliga förbindelser som brukar upprättas med en nybildad stat,

Svar på fråga ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.

sedan den vunnit självständighet utåt och bedömes ha fått en stabil ställning inom befolkningen.

Det andra ledet i frågan förfaller med mitt svar på den första delen.

Härefter anförde:

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag vill tacka herr utrikesministern för svaret på min fråga. Jag skulle emellertid vilja göra ett par erinringar till detsamma.

Frågan om normalisering av förbindelserna mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken har både en praktisk och en politisk sida. Redan nu är det en ganska omfattande handel mellan Sverige och Östtyskland, och det föreligger stora möjligheter att vidareutveckla denna handel. Affärsmännen måste ha en instans för att komma till republiken för visum och annat. Folk som vill tillbringa sin semester i republiken har samma intresse, och folk som vill till södra Europa kan med fördel använda Tyska Demokratiska Republiken som genomreseland. Och slutligen har folk med släktingar, vänner och förbindelser av skilda slag i republiken samma behov av en sådan instans. Därjämte har svenskar i republiken behov av en svensk instans, som de kan vända sig till. Allt detta gör frågan om en normalisering av förbindelserna till en praktisk nödvändighet.

Jag tror att Sverige har större behov än Tyska Demokratiska Republiken av en sådan normalisering. Tyskarnas behov av Sverige som turist- och studieland t. ex. har ju alltid varit mycket ringa jämfört med svenskarnas behov i sådant syfte. Sverige har av tradition haft goda förbindelser med Tyskland. Även efter delningen måste Tyska Demokratiska Republiken, som inom sina gränser rymmer 20 miljoner människor och som ligger vid Östersjön, betraktas som en vik-

tig makt, med vilken Sverige bör upprätthålla så goda grannförbindelser som möjligt. Därför tycker jag att det borde ligga i Sveriges intresse, att de inofficiella förhandlingarna om elementära förbindelsers upprätthållande eller bestånd blir officiella snarast möjligt, och att man sedan tar ställning till hur långt man skall gå i fråga om förbättring av förbindelserna genom konsulär representation, de facto-erkännande eller de jure-erkännande; detta får väl förhandlingarna utvisa.

Vad sedan den politiska sidan av saken beträffar är det ju känt, att Sverige upprättat förbindelse med tyska förbundsrepubliken. Skall jag rätt tolka svaret »en nybildad stat, som sedan den vunnit självständighet utåt», skulle Västtyskland uppfylla anspråket på erkännande, medan Östtyskland inte gör det. Det är känt att den s. k. Bonnregeringen underskrivit ett avtal, enligt vilket Västtyskland skall vara besatt av amerikanska trupper till år 2003. Detta innebär att landet är ockuperat av främmandet rupper och följaktligen inte har självständighet utåt.

Vad stabiliteten inåt beträffar kan jag kanske erinra om ett avslöjande för ett halvår sedan, att enbart i Västtysklands utrikesdepartement 85 procent av samtliga ämbets- och tjänstemän är hitlerister. Visserligen har den västtyske regeringschefen, herr Adenauer, sedermera dementerat denna uppgift och förklarat, att »endast» 65 procent av dessa människor är hitlerister. Men det är ju en dementi som säger volymer om tillståndet där och om det utrikesdepartement som den svenska regeringen anser sig kunna ha normala förbindelser med. De s. k. atlantpaksstaterna har kommit överens om att inte erkänna Tyska Demokratiska Republiken som en suverän stat. Jag tycker inte att det är så hedrande, att den svenska regeringen tillsammans med tre atlantpaksregeringar träffat en formlig överenskommelse om

Svar på fråga ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.

att inte normalisera förbindelserna med Tyska Demokratiska Republiken.

Endast en sådan utrikespolitik som tar hänsyn till fakta kan vara en god och realistisk utrikespolitik. Man kan naturligtvis tycka att vissa fakta är besvärliga, tråkiga och kanske till och med avskyvärda, liksom man kan gilla andra fakta, men det är bara illusionister, för att inte säga något ännu värre, som försöker nonchalera fakta. I Västtyskland har man sökt nonchalera ett sådant faktum som att Sovjetunionen existerar. Dagens tidningar vittnar emellertid om hur väldiga krafter nu uppstår i Västtyskland, som revolterar mot denna idiotiska inställning. Att dessa förr eller senare kommer att driva fram en normalisering av förhållandena mellan de båda länderna, tror jag att man tryggt kan utgå ifrån. Jag tycker att det borde vara betydligt lättare för den svenska regeringen att ta hänsyn till Tyska Demokratiska Republikens faktiska existens och dra konsekvenserna därav, än för hitleristerna i Bonns utrikesdepartement att göra detta visavi Sovjetunionen.

Det något märkliga svaret på andra delen av min fråga undviker att ta ställning till frågan, när den svenska regeringen avser att normalisera förbindelserna med Tyska Demokratiska Republiken. Även med en välvillig uttolkning måste man bibringas uppfattningen, att den svenska regeringen icke har en egen mening i denna fråga och att, om den har en sådan egen mening, den inte vågar sjunga ut med den. Att väcka en sådan misstanke kan inte vara ägnat att skapa respekt för regeringens hållning. Jag hemställer därför att regeringen bortser från politiska sympatier, respektive antipatier, och från vad Atlantpaktens regeringar behagar tycka, och låter de många praktiska skälen och Sveriges eget intresse av normala relationer med ett stort grannland bli bestämmande för den fortsatta behand-

lingen av frågan. I så fall får visserligen utrikesministern för sig själv beklaga sitt svar i dag, men den lilla nesan anser jag att saken mer än väl är värd.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag ber att i min tur få göra några erinringar i anledning av herr Hagbergs i Stockholm anförande.

Vad först beträffar den kommersiella sidan av våra förbindelser med Östtyskland, så har de under åtskilliga år förlöpt på ett tillfredsställande sätt, och det finns ingen anledning tro, att de inte skall göra det även framdeles i samma former som hittills. Handelsutbytet har skett genom särskilda anordningar på kompensationsbasis, och handeln mellan Sverige och Östtyskland har på allt sätt utvecklats sig tillfredsställande under denna tid.

Vad sedan möjligheten att visera pass för resor i båda riktningarna beträffar, så har viseringarna hittills handhåfts av den ryska ockupationsmaktens myndigheter på det sättet, att ryska beskickningen i Stockholm har viserat passen för svenskar, som velat resa till Östtyskland, och svenskar i Berlin, som velat resa tågvägen genom den ryska zonen, har fått visum genom det ryska konsulatet i Berlin. Vad som aktualiserat frågan nu är, att de ryska myndigheterna har förklarat, att ryska konsulatet i Berlin inte längre verkställer några viseringar för de tyska myndigheternas räkning, utan att dessa får ombesörja den saken själva. I Stockholm verkställer emellertid ryska beskickningen alltså viseringar för resa till Östtyskland.

I denna viseringsfråga har vi — såsom meddelats i pressen — föreslagit ett praktiskt arrangemang, innebärande att en östtysk funktionär skulle få uppehållstillstånd för vistelse i Stockholm, med uppgift att visera pass för resor till Östtyskland, och därjämte skulle något

Svar på fråga ang. upprättande av normala förbindelser med Tyska Demokratiska Republiken.

arrangemang vidtagas i Östtyskland för motsvarande passviseringar.

Vad sedan den politiska sidan av saken beträffar — och jag skulle kunna tillägga den rättsliga sidan — vill jag säga, att den omständigheten att Östtyskland är ockuperat av militär i och för sig inte är något avgörande hinder. Vi har erkänt andra länder som självständiga stater, trots att de har haft främmande trupper inom sina gränser. Så är t. ex. fallet med Österrike och Västtyskland, men där föreligger den stora skillnaden, att i båda dessa länder har man haft fria val, som givit avgörande bevis för att regimen haft befolkningens förtroende — som jag har antytt i mitt svar på herr Hagbergs i Stockholm fråga.

Då herr Hagberg föreställer sig, att den svenska regeringens hållning är dikterad utifrån, vill jag bara säga, att vi brukar avgöra frågor av detta slag efter eget bedömande. Svenska regeringen har t. ex., i motsats till vad fallet är i ett stort antal andra länder, erkänt den kommunistiska regimen i Kina. Vi har formulerat vår ståndpunkt i fråga om Östtyskland, innan Atlantpaktrådet haft sitt sammanträde och antagit sin resolution, i vilken man förklarade sig icke ämna erkänna Östtyskland. Och vid det nordiska utrikesministermötet i Köpenhamn förekom endast ett utbyte av informationer. Där träffades inga överenskommelser. Det är sålunda en fullständigt felaktig tolkning av den kommunké som då utfärdades, som herr Hagberg i Stockholm här gjort.

Herr Hagberg passade i förbigående på att säga, att det var idiotiskt att Bonnregeringen inte hade erkänt Sovjetunionen. Jag förmodar att herr Hagberg menar, att det är lika idiotiskt att Sovjetunionen icke erkänner Västtyskland, förhållandet är ju ömsesidigt. Ingen av öststaterna har ju ännu erkänt Västtyskland, och vice versa: Väst-

tyskland har ju inte erkänt eller upptagit förbindelser med dessa stater. Över huvud taget är det inte politiska sympatier eller antipatier som vägleder den svenska regeringen i frågor av denna art, utan det är hänsynstagande till fakta, och vi bedömer de föreliggande förhållandena så objektivt vi kan.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag tror att vad herr utrikesministern här påpekat om de kommersiella förhållanden, som redan består mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken, och icke minst de viseringsbekymmer, som blivit aktuella genom republikens nya status, är ytterligare skäl för att svenska regeringen borde ompröva sin hållning och sträva till en verklig normalisering av förhållandena mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken. Man måste väl utgå från att den omständigheten, att det tills vidare tycks gå för svenskar som vill resa till Tyska Demokratiska Republiken, att få pass viserade hos Sovjetambassaden eller Sovjetkonsulatet, är föranledd av de alldeles exceptionella förhållanden som råder just nu. Detta måste betraktas som ett provisorium, och det kan väl varken ur Sveriges eller ur Östtysklands synpunkt vara ett intresse att ha det ordnat på ett så minst sagt primitivt sätt.

Vad herr utrikesministern i övrigt sade om varför man inte vill gå in för en normalisering, tycker jag inte är någon vidare stark ståndpunkt. Han talade om s. k. fria val. Jag måste säga att de val, som senast ägde rum i Västtyskland, påminde i många avseenden om de val, som skedde när Hitler kom till makten år 1932. Att beteckna dessa val som fria och den regim, som för närvarande består i Västtyskland med ockupationsmakternas goda minne, som en så stabil och riktig regim, att man kan upprätthålla ordentliga förbindelser med den, medan man säger motsat-

Svar på fråga ang. förslag till riksdagen om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

sen om den regim som består i Östtyskland, är rent godtyckligt.

Regeringen tycks göra ett märkligt slags uppdelning och säga att fria val är endast val, som äger rum i länder med kapitalistisk samhällsordning och som leder till att borgerliga regeringar och reaktionära regeringar kommer till makten. Men då har regeringen inte varit så särdeles logisk i sin tidigare handläggning av sådana här frågor. Ty faktum är ju att Sverige, såsom herr utrikesministern här erinrade om, har erkänt länder, som genomfört val efter de principer som tillämpats i Tyska Demokratiska Republiken. Man kan därför inte komma ifrån, att det är på mer eller mindre godtyckliga grunder som skälet för att inte eftersträva en normalisering av förbindelserna har konstruerats.

Jag tar fasta på herr utrikesministerns förklaring, att det icke är politiska sympatier och antipatier som vägleder regeringen i detta fall, utan att det är hänsyn till fakta. Men att ett land, som inom sina gränser rymmer 20 miljoner människor, nu har sin egen regering och att det därtill är en för oss viktig handelspartner och en nära granne, tycker jag är fakta, som regeringen borde ta hänsyn till.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Vad beträffar viseringsfrågorna vet jag inte om det undgick herr Hagberg att jag i mitt förra inlägg meddelade, att vi på svensk sida har föreslagit ett arrangemang för att eliminera de svårigheter, som uppstår på denna punkt.

Jag har förut haft tillfälle att inför denna kammare i repliker till kommunisterna söka förklara vad vi på demokratisk sida menar med fria val och var skillnaden i uppfattning mellan oss och kommunisterna ligger, och jag skall därför inte gå in på det nu. Jag vill bara med anledning av herr Hag-

bergs hänvisning till förhållandena i Kina påpeka, att jag har inte sagt och inte menat, att fria val skulle vara det enda kännetecknet på att en regim är stabiliserad. Om läget i Kina anser vi oss ha så säkra upplysningar, att vi betraktar regimen som stabiliserad hos befolkningen, alldeles oavsett om det har varit fria val eller inte, under det att förhållandet med Östtyskland som bekant är helt annorlunda.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på fråga ang. förslag till riksdagen om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **PERSSON**, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Andrén har frågat mig om jag vill medverka till att förslag framläggas till 1955 års riksdag med anledning av betänkandet den 15 augusti 1950 (nr 48) om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster. På den frågan vill jag svara följande.

Enligt min mening bör ett förslag i den förevarande frågan först underställas kyrkomötet och därefter riksdagen. Nästa kyrkomöte är avsett att hållas tidigast hösten 1955. Av denna anledning kan något förslag ej föreläggas 1955 års riksdag.

Vidare anförde

Fru **ANDRÉN** (fp):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ber jag få framföra mitt tack för det svar jag fått på min fråga. För min del anser jag dock, att det inte skulle föreligga något hinder för att frågan om kvinnliga präster först skulle kunna komma upp i riksdagen. I flera för kyrkan viktiga frågor har man tidigare följt den

Svar på fråga ang. förslag till riksdagen om kvinnas behörighet att inneha prästerlig och annan kyrklig tjänst.

ordningen, att man först har hört riksdagen och sedan kyrkomötet. Eftersom detta gäller en grundlagsfråga medför den av statsrådet föreslagna behandlingsordningen ganska stora risker för en mycket onödigt tidsspillan, innan man kommer fram till ett beslut. Jag hoppas emellertid att statsrådet är intresserad av att detta spörsmål blir behandlat i riksdagen under innevarande andrakammarperiod, således senast 1956, ty då kan en grundlagsändring ske 1957. Skulle denna viktiga fråga komma upp först under nästa andrakammarperiod kan ett beslut fattas tidigast 1961.

När efter beslut av riksdagen 1946, på en motion av dåvarande ledamoten av denna kammare pastor J. W. Johnson, en utredningskommitté tillsattes, skedde detta för att man var övertygad om att denna fråga inte endast var en kyrkans angelägenhet utan en hela folkets angelägenhet. Svenska kyrkan är en folkkyrka och inte en prästkyrka och till den hör majoriteten av svenska folket. Skall nu kyrkan kunna möta tidens krav och fylla sina uppgifter får den inte bli så exklusiv, att den utestänger flertalet av sina medlemmar från denna gemenskap. Till de krav, som medlemmarna av kyrkan borde kunna få ställa, hör t. ex. de om hjälp och vägledning i andliga frågor. Detta behov har ständigt ökats. Det har många gånger visat sig vara svårt för kyrkan att fylla detta behov, inte minst därför att antalet präster har varit otillräckligt. I en del fall kanske också den personliga förutsättningen saknats hos prästämbetets utöware just när det gällt den själavårdande sidan av uppgiften.

Den brist på präster, som otivelaktigt finns, har kyrkan på en hel del håll försökt fylla genom att ge dispens från den vanliga utbildningsvägen, detta trots att det finns kvinnliga teologer, av vilka en hel del förutom den teore-

tiska utbildningen också har stora personliga förutsättningar att bli goda själasörjare — och vilka kanske skulle ha valt prästämbetet, om det hade stått öppet för dem.

När man tar del av denna frågas behandling — den blev ju aktuell på 1920-talet — erinras man osökt om vad en svensk skald sade för 150 år sedan: »Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större.» Det är ju Thorilds sentens, vilken som bekant kan studeras på en av väggarna i Uppsala universitet.

Det har ofta visat sig att reformer till att börja med mötts av kritik, men när man har prövat dem i praktiken och de har visat sig värdefulla, då har det tidigare motståndet i regel helt försvunnit. För denna församling är det kanske välbekant, att de kyrkofullmäktige ute i landet, som haft tillfälle yttra sig över det utlåtande i detta ärende som varit ute på remiss, i ganska stor utsträckning har tillstyrkt kvinnornas tillträde till prästämbetet. En grundlagsändring, som gäve kvinnorna behörighet till prästämbetet, skulle säkert inte föranleda någon rusning av kvinnor till prästämbetet. Men riksdagen skulle genom ett sådant beslut om grundlagsändring hjälpa till att bana väg för en vidare syn härvidlag.

Jag vill särskilt stryka under, att detta är ingen kvinnoaksfråga utan en allmänmänsklig och en samhällsfråga av mycket stor räckvidd. Det hade, herr statsråd, varit önskvärt och vägledande för kyrkomötet, om statsrådet i sitt svar hade givit uttryck åt en principiell uppfattning om att i den demokratiseringsprocess som nu pågår, en överensstämmelse uppnås om ett likaberättigande för man och kvinna. Detta är ett rättfärdighetskrav.

Det vore på tiden att den patriarkaliska samhällssyn, som den unga kristna kyrkan fick med sig från det romerska samhället, bleve ersatt av en ny syn som mera stod i överensstämmelse med

Svar på fråga ang. utredningen om införande av tillståndsfri utsträckningsrätt för innehavare av skattlagt fiske vid Blekinge läns södra kust.

evangeliets anda och mening och att vi genom en lagändring finge vidgade möjligheter att bära ut evangeliet i vårt samhälle.

Herr talman! Jag vill sluta med ett citat ur en motion av fru Britta Holmström, som lämnades fram vid 1951 års kyrkomöte. Hon säger: »Det synes ankomma på vår generation att vraka eller mottaga denna omsider mognande konsekvens av den levande Gudens i historien dynamiskt fortskridande uppenbarelse.» Det är ett viktigt val som vår generation står inför och det innebär ett stort ansvar, ty det valet är avgörande för den inriktning som vår andliga kultur kommer att få.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på fråga ang. utredningen om införande av tillståndsfri utsträckningsrätt för innehavare av skattlagt fiske vid Blekinge läns södra kust.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nyberg har frågat mig, om jag är i tillfälle att meddela, hur långt utredningen om införande av tillståndsfri utsträckningsrätt för innehavare av skattlagt fiske vid Blekinge läns södra kust fortskridit och när förslag i ämnet kan väntas bli förelagt riksdagen.

Förenämnda utredning avser i första hand frågan om införande av tillståndsfri utsträckningsrätt för innehavare av skattlagt fiske vid Blekinge läns sydkust. Såsom antytts i tredje lagutskottets utlåtande nr 31/1952, vilket legat till grund för riksdagens hemställan om utredning i ämnet, bör utredningen jämväl avse frågan om sådan utsträckningsrätt för innehavare av vissa andra av ålder bestående fisken med fast red-

skap vid samma kust. På grund härav kräves en undersökning av de lokala förhållandena icke blott beträffande fiskets bedrivande utan även i fråga om de olika rättsgrunder, som åberopats till stöd härför. Material för bedömande av sistnämnda fråga kan huvudsakligen erhållas i vederbörande domsagors arkiv samt i lantmäterikontorets arkiv i Karlskrona. Utredningsarbetet, som bedrivs inom jordbruksdepartementets rättsavdelning, har därför påbörjats med insamlandet av sådant material. Visst utredningsmaterial har sålunda under senare delen av år 1953 tillställts rättsavdelningen genom häradshövdingen i Listers och Sölvesborgs domsaga, inom vilken flertalet av de fisken varom här är fråga torde vara belägna. Genom överlantmätarens i Blekinge län försorg verkställes nu en genomgång av lantmäterikontorets arkivmaterial rörande ifrågavarande fisken. Då detta material är mycket omfattande kan denna del av utredningen väntas bli förhållandevis tidskrävande. Under försommaren torde dock vissa av lantmäterikontorets uppgifter rörande fiskena på Listerlandet kunna tillställas rättsavdelningen. Samtidigt härmed pågår en lokal inventering av fiskena på Listerlandet. Denna inventering, som igångsatts av en inom departementet tillkallad sakkunnig, sker med biträde av representanter för fiskarebefolkningen. Inventeringen har slutförts inom ett mera begränsat område, där lämpligt kartmaterial för redovisning av inventeringsresultatet redan från början funnits tillgängligt. Till grund för inventeringen i övrigt har erforderligt kartmaterial sedermera åstadkommits, varför inventering även i denna del nu kan bedrivas.

I samband med den begärda utredningen om en tillståndsfri utsträckningsrätt för innehavare av skattlagt fiske kommer även att upptagas en av Ostkustens ålfiskareförbund väckt frå-

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

ga om ändring av den i 3 § fiskerättslagen angivna gränspunkten mellan Blekinge läns östra och södra kust.

Beträffande tidpunkten för utredningens slutförande kan någon säker uppgift ej nu lämnas. Resultatet i stort av de pågående inventeringarna måste först föreligga. Det är därför ej nu möjligt att avgöra, om utredningen kan bli färdig i sådan tid, att därav eventuellt föranlett förslag skall kunna föreläggas redan nästa års riksdag. Arbetet kommer emellertid att bedrivas så skyndsamt, som förhållandena det medgiver.

Härpå anförde

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Nilson för svaret på min fråga.

Anledningen till att jag framställde frågan var, att de fiskare, som är berörda av denna utredning liksom givetvis också de som tidigare motionerat i ärendet, är angelägna om att få veta hur långt utredningsarbetet har kommit. Man tycker nog att det har dragit väl långt ut på tiden.

Jag noterar med tillfredsställelse att utredningen också kommer att uppta frågan om en ändring av den i fiskerättslagen angivna gränspunkten mellan Blekinge läns östra och södra kust. Framställning i denna fråga har gjorts av Ostkustens ålfiskareförbund.

I övrigt föranleder svaret inga kommentarer från min sida. Jag tackar för redogörelsen och hoppas att utredningsarbetet inte kommer att dra ut långt på tiden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Johansson i Stockholm har interPELLERAT mig angående vissa syntetiska tvättmedel, beträffande vilka medicinalstyrelsen nyligen utsänt ett cirkulär till läkarna i landet. Interpellanten frågar om regeringen har för avsikt att på administrativ väg eller på annat sätt förbjuda fortsatt försäljning av de tvättmedel, vilka enligt cirkuläret i stor utsträckning framkallar eksem och allergiska reaktioner.

Jag har i denna fråga inhämtat yttrande från medicinalstyrelsen.

Det är sedan länge känt, framhåller medicinalstyrelsen, att medel som tvål, såpa och andra tvättmedel kan medföra vissa skadeverkningar på människor, framför allt i form av hudförändringar. Det framhålls vidare, att de på senaste tiden saluförda syntetiska s. k. vitttvättmedlen — vilka ha hög rengöringseffekt — i olika stor utsträckning givit upphov till hudskador och att medicinalstyrelsen bedömt verkningarna vara sådana, att styrelsen i cirkulär till läkarna i riket påpekat detta och förordat att personer, som känt obehag när de använt medlet eller fått irritation av kläder och dylikt, som tvättats i medlet, avrådas att använda detsamma.

Tvättmedel som sådana är inte underkastade någon statlig kontroll eller förhandsprövning i stil med den som sker beträffande t. ex. tillsatser till livsmedel. Men enligt vad medicinalstyrelsen framhåller brukar producenten själv i allmänhet göra en prövning, ofta med anlitande av medicinsk expertis, innan ett nytt tvättmedel släpps ut i marknaden. Inte ens en mycket noggrann förhandsprövning utgör emellertid någon garanti för att en skadeverkan icke senare visar sig. Detsamma torde gälla mängder av nya preparat av de mest skilda slag, som genom den tekniska utvecklingen ständigt förs i

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

marknaden. I likhet med medicinalstyrelsen anser jag att tillräckliga skäl inte finns att föreskriva ett allmänt provningsförfarande, som ju då, såsom styrelsen påpekar, borde omfatta en mängd preparat och produkter från skönhetsmedel, tvättmedel, matbestick och förvaringskärl till skor samt stolar m. m.

Huruvida det allmänna bör ingripa med förbud i sådana fall, då ett preparat kan misstänkas ha skadliga verkningar på en del, kanske särskilt känsliga personer, måste bli en avvägningsfråga. I förevarande fall synes man ännu ha så pass otillräcklig kännedom om medlets verkningar i medicinskt avseende, att längre gående åtgärder än som skett för närvarande knappast kan anses befogade. Medicinalstyrelsens cirkulärskrivelse till läkarna har fått en vidsträckt publicitet och personer, som är allergiska mot medel av denna typ, har därigenom blivit varnade.

Vid karolinska sjukhusets dermatologiska klinik pågår sedan någon tid undersökningar angående de medicinska verkningarna av olika syntetiska tvättmedel. Tillverkarna har visat sig intresserade av sådana forskningar men dessa undersökningar är helt fria från inflytande utifrån. Resultatet kommer att delges medicinalstyrelsen och även publiceras. Då undersökningen slutförts torde man ha bättre underlag för en bedömning, huruvida ytterligare åtgärder bör vidtagas. Jag förutsätter att medicinalstyrelsen så snart tillräckliga skäl anses föreligga framlägger de förslag, som kunna vara ägnade att främja de syften, som interpellanten avser.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härefter anförde:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret.

Statsrådet har för sin del refererat

ett yttrande av medicinalstyrelsen, som utlovat förslag för att främja interpellationens syften, om den pågående undersökningen ger fog för ytterligare ingripanden. Medicinalstyrelsen anser dock att varningarna har fått en sådan publicitet, att längre gående åtgärder inte för närvarande är befogade.

Jag delar inte denna medicinalstyrelsens uppfattning. Jag anser att redan de fakta som medicinalstyrelsen själv delgivit läkarna utgör tillräckligt underlag för att förbjuda försäljning av tvättmedlet i dess nuvarande sammansättning. Redan i skrivelsen i mitten av april fastslog medicinalstyrelsen, att det preparat som utbjödes under beteckningen Surf framkallade »en riklig anhopning av eksemfall, ofta av uttalat inflammatorisk karaktär med tendens till utbredning över större kroppsytor». Vidare konstateras att det icke blott har en »direkt hudskadande toxisk effekt, utan även en ganska stor tendens att förorsaka allergiska reaktioner».

Det heter vidare i medicinalstyrelsens varning att överkänsligheten icke sällan blir så höggradig, att även de som använder kläder, vilka tvättats i preparatet, kan få eksem vilka utbreder sig till stora delar av kroppen och ofta nödvändiggör sjukhusvård. I de fall där utslagen varit allergiskt betingade har det visat sig att inte ens sköljningar i tvättmaskin med 20 vattenbyten kunnat förhindra att sådana personer ånyo får eksem om de använder de tvättade kläderna. En del personer har redan tvingats skaffa sig nya förråd av underkläder och sängkläder.

Jag måste bestämt vända mig mot medicinalstyrelsens i interpellationssvaret refererade uppfattning, att varningen till läkarna fått sådan publicitet, att allergiska personer blivit tillräckligt varnade. Tyvärr har den knappast fått någon publicitet alls, och det lilla som har funnits har helt undan-

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

skymts av den hänsynslösa helsidesannonseringen för det hälsovådliga tvättmedlet, vilken tydligen lett till att de flesta tidningarna icke tagit in någonting som kunde misshaga en så stor annonsör.

Läkarna kommer bara i kontakt med de människor som redan fått eksem eller allergiska symtom av tvättmedlet i fråga. Verklig effekt med sin varning hade medicinalstyrelsen fått, om den låtit varningen gå ut till den stora allmänheten. Läkarnas varningar visar att det föreligger en stor hälsofara. När den utländska firman bemött läkarna har den hänvisat till en egen undersökning, som skulle ha givit till resultat, att endast en kund på 631 befunnits känslig för tvättmedlet i fråga.

Docent Åke Nilzén på karolinska sjukhuset, som sysslat med frågan, replikerade omedelbart, att det var en förvånansvärt hög siffra, ty den innebär att inte mindre än cirka 7 100 människor, motsvarande en hel liten svensk stad, kommer att befinna sig i farozonen. Den angivna siffran är ändå ett obestyrkt påstående i fabrikantens reklam.

Jag kan ge riksdagen ett av de många exemplen på de lidanden detta tvättmedel kan vålla en enskild människa. Mekanikern Birger Pettersson i Mid-sommarkransen, som aldrig tidigare haft eksem, fick vid jultiden ett svårartat eksem med utslag och stark klåda, och det spred sig så småningom över hela kroppen. Han gick till läkare, och doktor Justus Bengtsson, som undersökte honom, frågade genast om familjen använt Surf och varnade för att fortsätta användningen, om så varit fallet. Han hade nämligen redan behandlat många patienter för Surf-eksem. Docenten Bo Bäfverstedt på Södersjukhuset övertog behandlingen, och Pettersson fick ligga på sjukhuset i tre veckor sedan han haft eksem i tre månader. Han hade då inte bara eksem över hela krop-

pen utan också en stark svullnad på ena armen. När han lämnade sjukhuset var han långt ifrån frisk. Pettersson studerade till ingenjör men kunde inte fortsätta sina studier, utan förlorade ett helt år av sin ingenjörsutbildning. Till detta kommer, att familjen måste kasta bort alla underkläder och all vitttvätt och därigenom ådrog sig en kostnad på 500 kronor.

Bör inte det företag, som säljer och annonserar om sådana tvättmedel med kännedom om deras farlighet, vara skyldigt att utge ordentligt skadestånd till alla dem, som så drabbas av svåra lidanden och stora förluster? Jag hävdar att en sådan skadeståndsskyldighet bör klart fastslås.

För att ta ytterligare ett fall hade Pettersson en medpatient, en polisman, som tillbringat sex veckor på sjukhus och ändå var långt ifrån frisk.

Kvinnoläkaren doktor Gunnar Lindefeldt har konstaterat, att åtminstone fem fall av inflammationer och blödningar i könsorganen hos kvinnor sannolikt framkallats genom att de tvättat sina underkläder i Surf. Detta är alltså fall i en enda läkares praktik.

I Göteborg har fastighetsägarna förbjudit användning av medlet med hänvisning till att det skadar tvättmaskinerna och att det också föranlett många klagomål från hyresgästernas sida.

Det är lätt att förstå vilka skador detta medel kan framkalla, om det användes på sjukhus eller någon form av förläggning. Det är också klart att det inte behövs mer än att en medlem av en familj är känslig för medlet för att det skall uppstå stora svårigheter för hela familjen. En familj, som inte själv är känslig för medlet utan använder detta, kan ju också utsätta en tillfällig gäst för skadeverkningar.

Det finns så mycket större skäl att ingripa som vederbörande företag utslutande med hänsyn till sina profitintressen lägger ned väldiga belopp på

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

massreklam i spårvagnar, på affischtavlor och i pressen för ett tvättmedel, för vilket medicinalstyrelsen och en rad läkare varnar. Det bör inte visas någon flathet mot dessa privatintressen.

Det är bra med fortsatta undersökningar, men under tiden kan många människor drabbas av nya eksem och allergiska sjukdomar. Regeringen bör enligt min mening ge medicinalstyrelsen besked om att redan dess egen varning i skrivelsen till läkarna och det som sedan inträffat är tillräckligt underlag för ett förbud mot försäljning av tvättmedel Surf i dess nuvarande sammansättning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Såsom framgår av medicinalstyrelsens yttrande i detta ärendet kan tvättmedel av skilda slag emellanåt förorsaka hudåkommor, särskilt hos personer med ömtålig och känslig hud. Det gäller inte bara tvättmedlet Surf, utan en hel rad olika tvättmedel, och medicinalstyrelsen har faktiskt också i detta sammanhang nämnt de gamla kända medlen tvål och såpa. Som regel är det dock fråga om relativt sällsynta, små och tillfälliga obehag.

När det gäller tvättmedlet Surf får man emellertid inte bortse ifrån att det på en gång kom ut ett mycket stort antal paket i marknaden — det har upplysts att det var fråga om inte mindre än 15 miljoner paket under loppet av sex månader. Man säger nu, att när användningen är så stor som denna siffra ger en föreställning om, är det självklart att antalet eksemfall på ett tag kan bli förhållandevis stort. Det är annorlunda, säger man, om ett sådant preparat undan för undan inarbetas på marknaden. Då kommer folk efter hand underfund med huruvida de är känsliga för medlet och avstår från att använda detsamma.

När jag delar medicinalstyrelsens

uppfattning om att man på nuvarande stadium, innan undersökningen givit vid handen att det finns tillräckliga skäl för ingripanden, inte skall företaga några sådana, så beror det, herr Johansson i Stockholm, ingalunda på att jag skulle ha tagit hänsyn till några privatintressen, om inte därmed avses husmödrarnas intresse av att få tillgång till effektiva och goda hjälpmedel för sina hushållsgöromål. Det är ju ganska viktigt för husmödrarna att det kommer fram effektiva tvättmedel. Men om det å andra sidan visar sig att ett sådant medel föranleder större olägenheter än man varit van vid när det gäller tvättmedel, då kan det bli anledning att ingripa. Jag kan emellertid inte finna, att det ännu har blivit klarlagt, att så skulle förhålla sig.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Medicinalstyrelsens varning gällde inte tvål och såpa. Den gällde inte heller något annat tvättmedel. Jag vet att ströfall av eksem och andra allergiska åkommor har förekommit också vid användningen av andra medel, men när Surf kom i marknaden kunde hudläkarna konstatera en blixartad ökning av antalet sådana fall, och de har inte namngett något annat medel än just Surf såsom orsaken därtill.

Det må vara att medicinalstyrelsen inte har låtit några privatintressen bestämma sitt ställningstagande, men det har dock visats alltför stor hänsyn till sådana intressen. Jag undrar, om inte inrikesministern även måste finna det ganska oanständigt att ett företag igångsätter en stor reklamkampanj för ett medel, mot vilket medicinalstyrelsen och läkarna varnar, utan att man i varje fall under kampanjens sista skede säger ett enda ord till varning för de människor som är känsliga för allergiska åkommor och som genom detta

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

tvättmedel kan förorsakas stora lidanden och allvarliga ekonomiska men.

Jag vidhåller att det borde för medicinalstyrelsens vidkommande vara möjligt att hastigt komma till helt andra resultat.

Fru **EWERLÖF** (h):

Herr talman! Låt mig liksom herr inrikesministern först få försäkra, att jag inte gör mig till tolk för några andras intressen än husmödrarnas.

Interpellanten hoppades, att man med förbud skulle ingripa mot detta speciella tvättmedel. Detta skulle man litet var kunna instämna i, om man kunde få belägg för att det verkligen åstadkommit så stor skada, att antalet eksemfall verkligen är så stort. Statsrådet påpekade hur många som börjat använda detta tvättmedel och framhöll att det för den skull måste kunna ge upphov till flera eksemfall än de medel, som i fråga om avsättning står längre ner i kön.

När jag säger, att jag tagit till orda för husmödrarnas räkning, menar jag att man hindrar framställandet av medel som sparar tid för husmödrarna i deras dagliga arbete, om man utfärdar ett förbud för tillverkning i dag av Surf, en annan dag kanske av ett annat tvättmedel. Denna olägenhet skulle man väl ändå få godta, om man kunde bevisa, att ett förbud på grund av eksemfara vore till husmödrarnas favör.

Herr Johansson nämnde doktor Åke Nilzén vid karolinska sjukhuset. Denne får väl anses som expert på detta område. Han hade bl. a. i Amerika varit med om undersöknings- och behandlingsmetoder vid forskningsanstalter och sjukhus för att utröna denna fråga. Han gör gällande, att man kan använda ett tvättmedel i årtal utan men men att man så plötsligt kan bli allergisk för detta medel, och att det därför inte finns någon möjlighet till undersökningar i profylaktiskt syfte på detta

område. Han gör också gällande, att man inte kan pröva ut dessa syntetiska tvättmedel genom experiment laboratoriemässigt eller på försöksdjur, utan att dessa experiment måste företas på människor, hundratals friska människor, och att det tar lång tid innan man kommer till resultat.

Skulle konkurrensen på detta område begränsas genom att man satte en käpp i hjulet för den fria tillverkningen, skulle man göra det besvärligare för husmödrarna. Man kan väl också utgå från att fabrikanterna av dessa tvättmedel har ett utomordentligt stort intresse av att människor inte blir sjuka av att använda dem. Och det är ju också så att det i stor utsträckning görs undersökningar för att förebygga detta.

Jag ber sålunda, herr talman, att få uttrycka min glädje över att statsrådet svarat, att man här måste avväga olika intressen och att man i närvarande situation inte har anledning att ingripa med förbud och kontroll från statens sida utan bör låta den fria konkurrensen få göra sig gällande och låta husmödrarna få välja. Samtidigt uttrycker jag den förhoppningen, att näringslivets män ser till att de får fram en så god vara som möjligt.

Herr **JOHANSSON** i Stockholm (k):

Herr talman! Självklart avsåg jag med min interpellation inte att sätta några pinnar i hjulet för den fria konkurrensen i den mån det finns någon sådan kvar i vårt monopoliserade näringsliv. Jag avsåg inte, att man skulle införa något förbud mot en viss firma utan ville med opinionens och medicinalstyrelsens hjälp söka framtvunga att de skadliga beståndsdelarna i tvättmedlet avlägsnades — det lär ju vara något blekningsämne som är farligt. Sedan kan ju firman sälja sitt medel med ändrad sammansättning. Men det är det faktum, att detta medel framkallat en sådan mängd av eksemfall, som har

Svar på interpellation ang. förbud mot försäljning av tvättmedel, vilka framkalla eksem och allergiska reaktioner.

gjort denna varning nödvändig. Jag tycker inte firman visar något större intresse för att förbättra tillverkningen, när den söker annonsera ihjäl medicinalstyrelsens och läkarnas varningar.

Häruti instämde fru *Eriksson* i Stockholm (s).

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 3—6, konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 samt statsutskottets utlåtanden nr 126—131.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 132, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1954/55 till statens biografbyrå m. m.

Kammaren biföll till en början utskottets hemställan, att ifrågavarande ärende måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Den i memorialet föreslagna voteringspropositionen blev herefter av kammaren godkänd.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse med första kammarens talman den gemensamma omröstningen komme att anställas vid början av kamrarnas sammanträden den 19 maj.

§ 9.

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 53—56, bankoutskottets utlåtanden nr 25—31, första lagutskottets utlåtanden nr 26—29, andra lagutskottets utlåtanden nr 36—38, tredje lagutskottets utlåtande nr 27 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 32.

§ 10.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att jordbruksutskottets ut-

låtande nr 32 skulle uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 56 samt att bankoutskottets utlåtanden nr 27, 28 och 30 samt konstitutionsutskottets utlåtande nr 16 skulle i nu nämnd ordning uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes särskilda utskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maldrycker, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående alkoholforskning samt undervisning och upplysning i alkoholfrågan m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av ungdomens föreningsliv och fritidsverksamhet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 7, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om nykterhetsvård m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 8, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till

nykterhetsvården för budgetåret 1954/55
m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.16.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 maj.

Kl. 10.00.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 132 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag

I. förklara, att riksdagen vid granskning av de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 förordade ändrade grunderna för filmgranskningsverksamhetens utövande, att tillämpas från och med den 1 juli 1954, icke funnit anledning till annan erinran än vad i utskottets utlåtande angivits;

II. godkänna följande avlöningsstat för statens biografbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	59 100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	43 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	500
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	31 300

Summa kronor 134 100

III. till Statens biografbyrå: Avlöningar för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslags-

tonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 134 100 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

I. godkänna de i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 förordade ändrade grunderna för filmgranskningsverksamhetens utövande, att tillämpas från och med den 1 juli 1954;

II. godkänna följande avlöningsstat för statens biografbyrå, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1954/55:

Avlöningsstat.

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i> ..	59 100
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i> ..	59 200
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal	500
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i> ..	31 300
Summa kronor 150 100	

III. till Statens biografbyrå: Avlöningar för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 150 100 kronor.

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrien.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 108 Ja och 86 Nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovan intagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit

med 93 Ja och 37 Nej
vadan, då därtill

lades andra kam-

marens röster

eller 108 Ja och 86 Nej,
sammanräkningen

visade 201 Ja och 123 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrien.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagberg i Stockholm har till mig riktat frågan, huruvida jag har för avsikt att ta initiativ till sådana förbättringar i arbetarskyddslagstiftningen och/eller effektivisering av sprängämnesinspektionen att olyckor av det slag, som senast ägt rum i Gyttorp, förebygges. Den av interpellanten åsyftade olyckan inträffade den 25 januari 1954 vid Nitroglycerin AB Gyttorp, varvid fyra personer omkom på grund av en explosion vid sprängämnestillverkning.

På grund av sin natur har spräng-

ämnestillverkningen gjorts till föremål för speciella skyddsåtgärder. Man har nått så långt med de förebyggande åtgärderna, att den totala olycksfallsfrekvensen inom sprängämnesindustrien har nedbringats till inemot hälften av den som råder inom den kemisk-tekniska industrien i dess helhet. Fortfarande är dock risken större här än inom andra närliggande industrigrenar för att en olycka, när den väl inträffar, skall få dödlig utgång. Orsaken härtill får uppenbarligen sökas i att själva den produkt som framställes är en explosiv vara.

Jag skall belysa det sagda med några siffror ur riksförsäkringsanstaltens olycksfallsstatistik för femårsperioden 1946—50; år 1950 är det senaste år för vilket fullständiga uppgifter föreligger.

Inom den kemisk-tekniska industrien var antalet olycksfall per 100 årsarbetare i genomsnitt drygt 20. Vid sprängämnesfabrikerna underskred detta antal 12. Vad särskilt beträffar Nitroglycerin AB Gyttorp hade man något över 6 olycksfall per 100 årsarbetare.

De olyckor som ledde till invaliditet var, räknat per 1 000 årsarbetare, 1,7 vid hela kemisk-tekniska industrien, 1,4 vid sprängämnesindustrien och 0,4 vid gyttorpsfabriken.

Antalet olyckor som ledde till dödsfall var per 1 000 årsarbetare 0,4 inom kemisk-tekniska industrien och 0,6 inom sprängämnesindustrien. För gyttorpbolaget redovisas inte något dödsfall under tidsperioden 1946—1950. Före olyckan 1954 hade Gyttorp endast en dödsolycka under ett tjugotal år, vilken inträffade under kriget.

Enligt inhämtade upplysningar rörande olycksfall med dödlig utgång inom sprängämnesindustrien på de senaste åren inträffade ingen dödsolycka 1951, två 1952 och en 1953, vid vilken senare fyra personer omkom.

Allmänna skyddsföreskrifter beträffande arbetstagare, som sysslar med

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

sprängämnestillverkning, finns i arbetarskyddslagen. Enligt särskilt förordnande ankommer arbetarskyddstillsynen här på sprängämnesinspektören. Detaljbestämmelser, som bl. a. har betydelse för dessa arbetares säkerhet, lämnas i förordningen den 10 juni 1949 om explosiva varor och i en tillämpningskungörelse som kommerskollegium har utfärdat med stöd av denna förordning. Sprängämnesinspektionen skall enligt explosivvaruförordningen medverka i tillsynen av bestämmelsernas efterlevnad, särskilt i vad avser tillverkning av explosiva varor. Av sprängämnesinspektören har jag inhämtat följande beträffande kontrollen av de olika moment som från säkerhetssynpunkt har betydelse vid sprängämnestillverkningen.

Kontrollen av råvarorna sker uteslutande genom fabrikenas försorg, och mot omfattningen härav vid de olika fabrikenas kan enligt hans mening inga principiella erinringar resas. Med hänsyn till sprängämnesfabrikationens utomordentligt invecklade natur har det emellertid ännu inte varit möjligt att klarlägga, hur olika faktorer inverkar, varför det inte är möjligt att med säkerhet undvika att oväntade och eventuellt farliga konsekvenser kan uppstå på grund av variationer i råvarornas art eller fabrikationssättet. Särskild utredning rörande möjligheterna att förbättra tillverkningskontrollen har igångsatts. Sprängämnesinspektören har vidare upplyst, att en revision planeras av de detaljbestämmelser om tillverkningen som ingår i den nyssnämnda tillämpningskungörelsen till explosivvaruförordningen.

Vad ackordsarbetet beträffar har sprängämnesinspektionen inte ansett sig böra ta ställning härtill i princip, enär de flesta arbetsprocesserna av särskilt riskabel natur är bundna till viss maskinell utrustning, vars produktionsförmåga till allra största delen bestäms

av apparaturens egenskaper. Inspektionen har emellertid sin uppmärksamhet riktad på berörda förhållanden.

Om utvecklingen ur säkerhetssynpunkt inom sprängämnesindustrin framhålls, att det pågår ett mycket omfattande systematiskt, vetenskapligt arbete för att närmare utreda speciellt tändningsriskerna och initieringsförloppet natur. Beträffande själva tillverknings-tekniken går strävandena i princip ut på att minska antalet personer, som sysselsättes vid farliga operationer och i sista hand till fjärrmanövrering av de farligaste processerna. Sprängämnesinspektören understryker slutligen, att statistiken över antalet sysselsatta arbetare i förhållande till mängden tillverkat sprängämne visar en kraftig minskning.

Interpellanten har frågat, om jag är beredd att ta initiativ till förbättringar av arbetarskyddslagstiftningen när det gäller sprängämnestillverkningen. De bestämmelser som det här kan bli fråga om måste enligt min mening vara av teknisk natur. Jag vill erinra om att det sakkunnigförslag, på vilket den nuvarande explosivvaruförordningen bygger, var synnerligen utförligt och detaljerat. Vid överarbetningen av förslaget i handelsdepartementet medtogs endast i ringa omfattning bestämmelser av teknisk eller eljest mera speciell art. Genom förordningen tillerkändes i stället sprängämnesinspektionens chefsmyndighet, kommerskollegium, befogenhet att bl. a. i fråga om tillverkningen av explosiva varor utfärda sådana bestämmelser.

Med hänsyn till förordningens vikt bereddes 1949 års riksdag tillfälle att yttra sig över den nya författningen. Riksdagen fann den tillämnade förordningens regler i fråga om innehållet väl avvägda och uppmärksammade särskilt, att en utmönstring skett av detaljbestämmelser av teknisk natur, vilka ansetts böra ha sin plats i tillämpnings-

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrien.

föreskrifter utfärdade av kommerskollegium. Häremot riktades under riksdagsbehandlingen ingen erinran. Det torde inte vara lämpligt att nu frångå den av statsmakterna knäsatte principen att bestämmelser av teknisk natur på förevarande område bör meddelas av den sakkunniga förvaltningsmyndigheten.

Vad beträffar frågan om en effektivisering av sprängämnesinspektionen har sprängämnesinspektören i sitt yttrande erinrat om att det pågår en genomgripande omarbetning av förordningen angående eldfarliga oljor, vilket tillsammans med utökade arbetsuppgifter i övrigt, bl. a. till följd av den kemiska industriens utveckling, har medfört att inspektionens personal börjat visa sig otillräcklig. Han anser, att frågan om en förstärkning torde aktualiseras i samband med ikraftträdandet av den nya förordningen angående eldfarliga vätskor, då man bättre kan överblicka omfattningen av inspektionens framtida arbetsuppgifter. Någon berättigad anmärkning mot sprängämnesinspektionen i dess befattning med arbetarskyddstillsynen inom sprängämnesindustrien torde dock inte kunna framställas.

Jag vill sluta med att ge uttryck åt min övertygelse att ingen möda sparas av företagen, deras arbetare och vederbörande inspektionsorgan för att med gemensamma ansträngningar förebygga sprängningsolyckor.

Härefter anförde:

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sträng för svaret på min interpellation. Jag tror mig kunna utläsa ur detta svar, att vederbörande myndigheter själva är oroad av de svåra olyckorna och olyckstillbudet och de stora riskerna för liv och lem inom sprängämnesindustrien. De redovisningar över utredningar och tilltänkta åtgärder, som ges i svaret, är också ett

erkännande av att allt inte är väl beställt och av nödvändigheten av nya åtgärder för att minska riskerna. Dit räknar jag statsrådets redovisning av den igångsatta utredningen angående möjligheterna att förbättra tillverkningskontrollen, om den planerade revisionen av detaljbestämmelser rörande tillverkningen, om det pågående arbetet för att utreda tändningsriskerna och initieringsförloppet natur, om omarbetningen av förordningen om eldfarliga oljor och hans erkännande av att inspektionspersonalen är otillräcklig.

Allt detta arbete är säkert bra, men det innebär också ett faktiskt erkännande av viktiga brister på området. Statsrådet Sträng anser att man trots detta inte kan rikta någon anmärkning mot sprängämnesinspektionens befattning med arbetarskyddslagstiftningen. Jag tror nog att den gör så gott den kan, men problemet är att den kan för litet. Arbetarna är inte angelägna om att söka fram syndabockar inom den statliga inspektionen, eftersom de anser att huvudansvaret för riskerna måste läggas på ett annat håll, men de anser inte bara att inspektionen kan effektiviseras utan också att man kan vidta åtgärder för att på annat sätt skärpa kontrollen.

De uppställer som ett första önskemål att man måtte få en betydligt bättre kontakt mellan den statliga sprängämnesinspektionen och vederbörande industris egen skyddsorganisation. Redan att detta önskemål finns vittnar ju om att allt inte kan vara så väl beställt. Eftersom statsrådet Sträng från sitt tidigare arbete har erfarenheter av förhållandena på arbetsplatsen, borde han kanske kunna ge svar på frågan, om allt är väl beställt därest arbetarna med fog kan påtala brister i samverkan mellan den statliga och arbetarnas egen skyddsorganisation. Att avhjälpa sådana brister är enligt min mening det

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

första och mest primära budet för ett effektivt arbetarskydd. Säkert är att en lösning av den frågan bl. a. skulle ge arbetarnas representanter bättre informationer om alla föreskrifter och om förändringarna i dessa.

Arbetarna anser vidare att man måste få fram betydligt strängare regler angående framställning av nya och okända sprängämnen. Dit hör särskilt att sådana sprängämnen inte får börja tillverkas i industriell skala förrän experimenten fullt klarlagt deras natur, deras särskilda egenskaper och risker. Dit hör vidare att skyddsåtgärder måste anpassas till de viktiga förändringar i dessa avseenden som inträder i samband med upptagande av industriell tillverkning.

Arbetarna anser därjämte, att en tätare kontroll genom sprängämnesinspektören är nödvändig. Minimikravet är kontroll tre gånger årligen. Lika viktigt är, att en efterkontroll genomföres, så att inspektören tillser att föreslagna skyddsåtgärder vidtagits.

Arbetarna anser det väsentligt att få till stånd en sådan ordning, att deras egna skyddsombud när som helst, hur ofta som helst och utan någon förvarning kan besöka arbetslokaler och magasin för att kontrollera, att givna föreskrifter och ordningsregler följes. De anser icke ett sådant krav orimligt, och de är övertygade om att om det genomföres i praktiken skulle riskerna för olycksfall kunna nedbringas. Det vore av intresse att höra statsrådet Strängs uppfattning härom.

Beträffande sprängämnesmaskiner och apparater har det framförts önskemål om konstruktioner, som ökar tillförlitligheten. De bör sålunda inte kunna omställas — för att exempelvis forcera produktionen — av vare sig företagsledning eller arbetare. Och särskilt viktigt är att de skall skötas av särskild personal som erhållit en ordentlig utbildning.

Statsrådet fastslår, att kontrollen över råvarorna vid sprängämnesframställningen »sker uteslutande genom fabrikernas försorg» och att inga principiella invändningar kan resas mot omfattningen av denna kontroll. Jag anser, att det första påståendet avslöjar en allvarlig svaghet i kontrollen och att det andra är oriktigt. Arbetarnas uppfattning är att sämre kvalitet på råvarorna medför stora faror. De anser sig kunna fastslå att råvarorna ibland är bristfälliga. De får ofta arbeta med engelskt aluminium, som de anser vara för hårt och dåligt att arbeta med. Men detta aluminium är billigare än annat, och detta får väga tyngre än de ökade olycksfallsriskerna. Företagen använder ibland gammalt salt, som är mera hårdarbetat och farligare än bättre kvaliteter. Om råvarorna spelar en stor roll för att öka säkerheten, är det då rimligt, att företagen ensamma skall ha kontrollen över dem? Är det rimligt, att företagen skall få sätta många människors liv på spel bara för att kunna nedbringa priset på nödvändig råvara med måhända i sammanhanget betydelselösa belopp?

Jag tror också att det är något fel i själva systemet, att företagen inte skall ha något verkligt ansvar för de levande, de skadade, de förolyckade och deras anhöriga. Om ett ekonomiskt ansvar föreläge i detta hänseende, skulle rationaliseringsexperterna varje gång tvingas att mot kostnadsbesparingar i fråga om råvaror och annat väga om kostnader för förolyckade eller skadade arbetare.

Det är verkligen upprörande, att människor, som skadats i arbetet med sprängämnen, sedan skall kunna kastas ut från arbetsplatsen, därför att deras skador inte tillåter dem att ta anvisat arbete. Det är en illustration av godtycket å ena sidan och rättslösheten å den andra, när i början av detta år tre arbetare hos Nobelkrut med 20-årig

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

anställning i företaget kunde avskedas, därför att de vägrade att lämna sitt vanliga arbete och ta befattning med ett nytt högexplosivt sprängämne. Att företaget sedan tvingades ta tillbaka uppsägningarna under trycket av opinionen ändrar inte karakteristiken av tillståndet. Det är en liknande illustration, när tre kvinnliga arbetare efter ett svårt olyckstillbud tvingades säga upp sig för att slippa fortsätta samma livsfarliga arbete. Om statsrådet Sträng finner sådana icke ovanliga företeelser motivera sitt goda betyg åt företagsledningarnas intresse för bästa möjliga säkerhet, har åtminstone jag svårt förstå hans skäl. Det är sålunda min övertygelse att åtskilligt kan göras för att förbättra inspektion och kontroll och därmed nedbringa riskerna.

Det är emellertid en annan sida av saken som behövde tas upp, nämligen frågan om åtgärder för att minska hetsen. Statsrådet berör i förbigående ackordssystemet och påpekar, att sprängämnesinspektionen inte ansett sig kunna ta ställning därtill i princip, eftersom de flesta arbetsprocesser av särskilt riskabel natur är bundna till viss maskinell utrustning, där produktionsförmågan bestäms av apparaturens egenskaper. Denna förklaring borde motivera ett särskilt intresse för ackordssystemet. Att maskiner skall få jäkta människor, bestämma över människors tempo och handlingar och att hastigheten på dessa maskiner skall bestämmas av vinstintresset måste vara förkastligt i ett så riskfyllt arbete som framställningen av sprängämnen.

I en arbetslokal sitter exempelvis en massa kvinnor vid ett löpande band. Varje sekund av sin arbetstid är de bundna med vissa mer eller mindre mekaniska handlingar. Ännu värre är att vid slutet av bandet sitter en kvinna med den sista kompletterande detaljen i arbetsprocessen. När det gäller exempelvis granattillverkningen, är det

hon som skruvar fast tändningsmekanismen, som på en gång gör den tidigare mindre farliga arbetsprodukten livsfarlig för henne själv och samtliga vid bandet. Det minsta misstag från hennes sida kan medföra en katastrof. Hon måste ovillkorligen klara sin del av arbetet, hon hetsas därtill av det löpande bandet, av de produkter hennes kamrater levererar och av tvånget att förtjäna så mycket som möjligt. Kan detta vara en rimlig ordning? Borde inte sprängämnesinspektionen säga sig, att dess plikt är att intressera sig för arbetsprocesser av särskilt riskabel natur, som är bundna till viss maskinell utrustning och där även apparaturens egenskaper spelar en stor roll?

Man skulle säkert kunna rädda många människoliv, om ackordsjäktet kunde bringas ur världen liksom systemet att med tidsstudier pressa ut varje sekund av de anställdas arbetstid. Det har sitt intresse i sammanhanget att studera rytmen i olyckor och olyckstillbud. Enligt uppgifter är riskerna särskilt framträdande i slutet av året. Det finns ett talesätt bland arbetarna och befolkningen vid Björkborn, att inför julen måste man räkna med nya katastrofer. Anledningen därtill är att hetsen är värst då, och behovet för de dåligt betalda arbetarna att öka inkomsterna driver också upp tempot. Dessutom är arbetarna mera uttröttade mot slutet av året, vilket omedelbart kan avläsas i en stegring av olycksfallsstatistiken. Det vore en stor fördel om allt jäkt kunde avskaffas. Ett villkor därför är, att arbetarna tillförsäkras en så pass god lön att de slipper hetsa sig själva, slipper den ständiga oron och otryggheten.

Detta leder slutligen även fram till kravet på en förkortning av arbetstiden. Om någon arbetargrupp behöver femdagarsveckan, så är det arbetarna i sprängämnesindustrin. De arbetar dock dagligen och stundligen med livet

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

som insats. Det är de stympade fingrarnas stora arbetargrupp, de av brännskador märkta, alla dessa som av riskerna får trasiga nerver, dålig sömn om nätterna och förstörda matsmältningsorgan. Redan det farliga arbetet, de stora olyckorna och de dagliga mindre olyckorna och olyckstillbudet — allt detta medför, att de om några behöver en omedelbar förkortning av arbetsveckan.

Jag föreställer mig inte, att alla olycksrisker i detta farliga arbete kan bringas ur världen genom de rekommenderade åtgärderna. Men eftersom den största risken uppstår genom att de levande människorna i detta arbete är så billiga för företagen jämfört med det bröd de behöver och de vinster de åstadkommer kan en ökad omsorg om dem, som höjer deras pris, också förlänga deras liv och öka deras egen och deras anhörigas lycka. Jag tror inte herr statsrådet vill påstå att detta pris är för högt. Jag skulle vilja utläsa detta även ur hans svar på interpellationen, att han är ense med mig om att inga ansträngningar för att minska dödens skördar i den svenska sprängämnesindustrin kan vara onödiga.

En del av mina förslag för att minska riskerna kan genomföras omedelbart och utan särskilda kostnader, om regeringen tar itu med saken. De är skäligen, motsvarar vad folk anser vara rätt och billigt och nödvändigt. Regeringen kan väl i all synnerhet inte finna det orimligt, att arbetarnas egna skyddsorgan tillförsäkras så goda villkor som möjligt i arbetet.

Jag tillåter mig, herr talman, också att ge statsrådet Sträng rådet att samtidigt vidarebefordra övriga synpunkter till de myndigheter som har ansvaret för arbetarskyddet inom sprängämnesindustrierna och att han i instruktionerna för den nya utlovade arbetstidsutredningen ägnar ett särskilt avsnitt och ger prioritet åt uppgiften att

begränsa arbetstiden för sprängämnesindustriens arbetare. Dessa arbetets tysta hjältar och hjältinnor är verkligen värda detta och mycket mer.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är överens med herr Hagberg i Stockholm om att detta är ett område, där man aldrig kan utsluta riskerna för olycksfall. Herr Hagberg konstaterade att det är av intresse, att man eliminerar riskerna så långt det går. Jag är övertygad om att ingen ledamot av denna kammare har någon annan uppfattning.

I slutet av sitt anförande uppmanade herr Hagberg mig direkt att i direktiven för den blivande arbetstidsutredningen ge prioritet åt detta speciella område. Det kan jag emellertid inte göra, därför att det tillkommer utredningen att undersöka detta. Reaktionen inom vissa arbetargrupper, efter det att förslag avgivits om att vissa yrken skulle få prioritetsställning, har visat, hur oerhört ömtåligt och svårbedömt detta är, i varje fall innan man får tillfälle att se på det hela.

Sedan ställde herr Hagberg en rad olika frågor. I vissa stycken var det kanske att slå in öppna dörrar, och jag skall endast besvara två av dem. Herr Hagberg frågade, om jag inte var överens med honom om att arbetarskyddsombuden borde få alla rättigheter och all den frihet, som kan vara erforderlig på respektive verksamhetsområden. Det är jag givetvis. Enligt uppgift från den lokala fackföreningen har arbetarskyddsombuden inom här ifrågavarande verksamhet rätt att på arbetstid verkställa erforderliga inspektioner inom sina bevakningsområden. Det understrykes särskilt att till skyddsombud utses de kunniga och erfarna arbetarna. Slutligen säges också att samarbetet mellan företagsledningarna och skyddsombuden är gott.

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

Den andra frågan, som jag också skall ta kanmarens tid i anspråk ett ögonblick för att besvara, är huruvida man skall låta sprängämnesinspektören komma med riktlinjer för hur ackordsbestämmelserna skall regleras och tillämpas. Jag tror emellertid inte att detta vore lyckligt. Vi har avhållit oss från det hittills, och jag tror inte att vi skall ingripa i detta fall. Att de avtalsslutande parterna, som traditionellt svarar för och skall svara för hur ackordsbestämmelserna utformas, är uppmärksamma på detta problem visar bl. a. att man i den sista avtalsuppgörelsen, som är några månader gammal, i kollektivavtalet har infört vissa maximeringar i fråga om tillverkningsproceduren just för att stävja en ackordshets, som kan leda till olyckor. De ansvariga parterna har sålunda varit uppmärksamma på detta problem och vidtagit vissa åtgärder i avtalets prislistor för att förebygga de risker, som det finns praktiska möjligheter att förebygga.

Herr NORDQVIST i Karlskoga (h):

Herr talman! Då jag är anställd vid Bofors, som inom sig har en avdelning, Bofors Nobelkrut, med tillverkningar av det slag som avses i herr Hagbergs i Stockholm interpellation, anser jag mig böra säga några ord i denna debatt.

Interpellanten talar om hetsen genom tidsstudier och tidsstudiemän. Såvitt jag vet och har kunnat utröna, lämnas vid alla arbetsstuderade ackord en objektivt sett fullt tillfredsställande spiltid. Utan att gå in på några detaljer tror jag mig också våga påstå, att rationellt ordnade arbetsstudier, d. v. s. metodstudier plus tidsstudier, i allra högsta grad beaktar och i många fall direkt befrämjar synpunkter om skydd mot ohälsa och olycksfall. Härutöver meddelade ju herr statsrådet också några synpunkter på den saken, som har framkommit i samband med de senaste avtalsförhandlingarna.

Interpellanten framhåller vidare, att omställningen av maskiner och upptagande av nya tillverkningar, innan arbetarna har blivit förtrogna med dem, skulle ha medfört ökade risker, och att här skulle påfordras samhälleligt ingripande. Vad beträffar den vanliga gången vid upptagandet av tillverkningen av nya sprängämnen — och detta gäller i viss mån även vid införandet av nya metoder — skulle jag kunna nämna från Bofors Nobelkrut hur det går till, och jag har all anledning tro, att det går till ungefär likadant på andra håll. Först studeras all tillgänglig in- och utländsk litteratur. Sedan vidtar omfattande laboratorieförsök av kvalificerade forskare och deras medhjälpare. Nästa steg är att laboratorieförsöken utvidgas att ske i s. k. halvstor skala. Här efter vidtar sprängförsök m. m., som för övrigt ofta även utföres i fullstor skala för att kontrollera effektiviteten av planerade skyddsanordningar m. m.

Från första början har också samarbete inletts med statens sprängämnesinspektör, och det fortsätter under arbetets gång, speciellt när frågan kommer så långt, att utformandet av den nya fabriken skall ske. Innan byggan- det över huvud taget sättes i gång, konsulteras för övrigt all tillgänglig expertis inom och utom företaget.

Innan tillverkningen startar, utarbetas så utförliga driftsanvisningar och instruktioner, som på detta stadium är möjligt, och anvisningarna är sedan föremål för fortgående översyn och ändringar, då så är av behovet påkallat. När man sedan kommit så långt, att den egentliga tillverkningen skall igångsättas, sker först en utomordentligt försiktig provkörning av anläggningen. Jag kan för övrigt nämna, att vid nya tillverkningar av mera riskfyllt slag, framför allt på nyckelposterna, utväljer man så långt ske kan arbetare med mångårig erfarenhet vid

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrien.

handhavande och tillverkning av explosiva varor.

Jag tycker inte, att man under sådana förhållanden med skäl kan påstå, att något lämnas åt slumpen, utan jag anser att man från bolagsledningens och övriga inblandade parter sida gjort allt vad som kan göras.

Det var också glädjande att vid den diskussion, som fördes i första kammaren den 7 april i år i anledning av en enkel fråga, som framställdes av herr Jansson i Hällefors angående »åtgärder för åstadkommande av bättre skydd för arbetare inom krut- och sprängämnesindustrien», herr Jansson framhöll, att det från vederbörande fackförbunds sida vitsordats, att man icke kan ge företaget eller företagsledningen någon skuld till de olyckor som inträffar. Herr Jansson fortsatte: »Det säges, att från deras sida har vidtagits alla tänkbara åtgärder för att söka undvika och framför allt begränsa olyckornas omfattning.» Detta torde vara så sant som det är sagt. En smula missvisande var det kanske att herr Jansson i Hällefors i en statistisk uppgift, genom att börja med den största olycka som någonsin förekommit vid Nobelkrut och som var betingad av alldeles särskilda omständigheter, kom upp i 30 olyckor med dödlig utgång på 14 år, medan det totala antalet människor, som omkommit genom olycksfall under de 56 år Bofors Nobelkrut existerat, uppgår till 43.

Det är inte min mening att på något sätt bagatellisera den fråga, som interpellanten har tagit upp, men man måste ju samtidigt se den i sitt sammanhang, och härvid kan man inte komma ifrån, att även när det gäller olyckshändelser med dödlig utgång, företag av detta slag inte alls ligger så illa till jämfört med andra industrier, som en utomstående lätt får för sig. Som framhållits i andra sammanhang skapas det nämligen alltid större sensation kring de olyckor, som händer vid

en sprängämnesindustri, genom att olycksfallen där blir mera dramatiska än inom andra industrier.

Mycket arbete har som sagt nedlagts och nedlägges på att minska riskerna. Tyvärr torde man inte kunna komma fram till någon hundra procentig frihet från olycksfall — som herr statsrådet framhöll — vare sig inom sprängämnesindustrien eller inom andra industrier. Jag kan också försäkra, att de personer inom sprängämnesindustrien som har ansvaret för de anställdas säkerhet, känner detta ansvar mycket starkt, och jag kan av egen erfarenhet intyga, att från alla parter allt göres för att säkerheten inte skall eftersättas. Driftsledningen har stor frihet att vidtaga förebyggande åtgärder, och från högsta ledningens och styrelsens sida har man aldrig tvekat om att använda tillgängliga medel för befrämjande av säkerheten.

Till slut, herr talman, vill jag vitsorda att skyddsombuden och skyddskommittéerna vid Nobelkrut — som jag känner bäst till — nedlägger mycket positivt och värdefullt arbete. Skyddsombuden har också alla möjligheter, när det gäller det praktiska bedrivandet av skyddsarbetet, att kunna göra sina påpekanden och erinringar, som alltid blir föremål för allvarliga överväganden och, när så kan ske inom rimliga gränser, även för beaktande. Inom ett företag som sysslar med sprängämnen är det för övrigt nödvändigt att varje man uppifrån och ned medverkar i skyddsarbetet och känner sitt ansvar för egen och andras säkerhet.

Herr BERGGREN (fp):

Herr talman! Herr Nordqvist började sitt anförande med att meddela, att han har anställning vid och ansvar för anläggningarna vid Bofors. Jag kan börja mitt anförande med att tala om, att jag är hemmahörande i samma kom-

**Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom spräng-
ämnesindustrin.**

mun som gyttorpsanläggningarna är belägna och alltså på hemmaplan har en del kontakt med denna industri. Det är detta som ger mig anledning att nu ta kammarens tid i anspråk några ögonblick.

Att man i likhet med interpellanten kan känna sig uppskakad över en dödsolycka av den omfattning som inträffade i Gyttorp i januari i år, då fyra människor i sina bästa år fick släppa livet till, är helt naturligt, och att händelserna genljöd långt ut över landet vid ett sådant tillfälle är också förklarligt. Motsatsen vore mera förvånansvärd. Att man då med uppmärksamheten fäst vid denna beklagliga händelse gör vissa reflektioner och frågar sig vad som kan göras för att förekomma och förebygga återupprepningar, är påtagligt. Utan att på minsta sätt vilja bortförklara eller förringa något i den timade olyckan kan man dock erinra om, hur vi i tidningspressen i ganska korta notiser får läsa om förolyckade båtar med förlorade människoliv som följd, om olyckor inom andra industrier och arbetsområden, för att nu inte tala om alla den senaste tidens trafikolyckor. Det förefaller faktiskt vara så att dödsolyckor sådana som dessa senare tar vi med mera jämnmod. Vi anser dem på något sätt som mera givna, ja, nära nog ha en berättigad plats i vårt jäktade och komplicerade samhällsliv.

Vi bör också, som herr Nordqvist framhöll, hålla klart för oss, att den kemiska industrien och då inte minst den vid AB Nitroglycerin, som jag här tillåter mig syssla med, har haft en oerhört snabb utveckling, och att handhavandet av hel- och halvfabrikat inom denna industri skulle, om inte minutiös tillsyn och försiktighet vore till finnandes, oftare än nu ge anledning till olyckstillbud. Att denna försiktighet och kontroll såväl som arbetarnas självansvar måste vara och är för handen ger ett diagram, som jag all-

deles nyss tillät mig lämna, herr talman, ett nog så gott belägg för. Detta diagram säger oss att olycksfallsprocenten vid gyttorpsindustrierna i jämförelse med den kemisk-tekniska industrien i dess helhet inte ligger högt utan förvånansvärt lågt, nämligen vid 3 å 4 procent mot 15 å 20 procent som medeltal. De siffror jag här nämner avser år 1953. Man kan tillägga att den därstädes starkt utökade produktionen glädjande nog ger diamentralt motsatta siffror i fråga om olycksfallsfrekvensen. I de avdelningar, där olyckan nu i januari inträffade i de s. k. presshusen, är ett tjugotal arbetare sysselsatta. I dessa arbetar man i små enheter med fyra man i varje. Presshusen är belägna med framsidan mot en sjö, medan de tre övriga sidorna är omgivna av höga skyddsvallar.

Dessa skyddsvallar visade sig också stå emot påfrestningen vid ifrågavarande explosion, även om en del splitter med försvagad verkan kastades över dem. Jag är liksom herr Nordqvist övertygad om att om iakttagelserna från denna olycka skulle kunna ge anvisningar om möjligheter till ytterligare skyddsåtgärder, kommer dessa alldeles säkert att vidtagas av ledningen.

Det sades av en utomstående deltagare vid begravningen — jag var själv icke närvarande — att det tal som fackorganisationens representant då höll var format så, att det lika gott kunde ha hållits av driftchefen. Jag nämner detta därför att det ger ett belägg för den uppfattningen, att man på ömse håll gör vad man kan och delar ansvaret.

Jag nämnde att jag har en hel del kommunala kontakter med industrien och dess arbete och jag kan intyga att samarbetet där varit gott. Jag hade dagarna efter olyckan kontakt med medlemmar av bolagets företagsnämnd från arbetarsidan. Det är givet att de

Svar på interpellation ang. åtgärder för bättre skydd för arbetare inom sprängämnesindustrin.

kände en viss oro, men det var ingen irritation som riktade sig mot ledningen utan endast emot olyckshändelsen som sådan.

Utöver vad jag här helt kort omnämnt om gyttorpsanläggningen anser jag att det finns vissa skäl att beröra ett med dessa problem sammanhörande förhållande. Herr statsrådet har i sitt svar på den gjorda interpellationen talat om den betydelsefulla, ansvarsfulla och arbetskrävande roll, som i dylika fall åvilar statens skyddsinspektion. För denna sin verksamhet är den givetvis beroende av ekonomiska möjligheter och erhåller också sådant stöd. Utöver inspektionens mera ordinarie arbetsuppgifter, en hel del av kontinuerlig art och väl alltjämt ökande, tillkommer självfallet oberäknade uppgifter i samband med händelser som den nu aktuella. Inspektionens kostnader och anslagsbehov blir till dessa delar åtskilligt svårare att beräkna och kan komma att variera väsentligt.

Att inspektionen med hänsyn till denna faktor bör ha möjlighet att när helst så påfordras gripa in torde vara självklart. Jag har mig dock bekant att från inspektionens sida framhölls i mars, närmare bestämt den 25 och den 26, att där förelåg behov av anslag, och man anhöll om ett sådant på 4 500 kronor. Inspektionen erhöll 2 000 kronor med det resultatet som följd, att den för närvarande praktiskt taget saknar medel för sådana oförutsedda arbetsuppgifter. Det är icke, om jag känner förhållandena rätt, herr socialministern som i detta fall närmast bär ansvaret, och jag betvivlar inte alls att dessa förhållanden blir tillfredsställande ordnade. Såvitt jag har kunnat förstå har inspektionens kostnader inte heller givit anledning till någon anmärkning från departementet som skulle ha motiverat denna kraftiga nedprutning.

Jag har dock, herr talman, i samband med de korta erinringarna om

AB Nitroglycerin, även funnit skäl omnämna detta.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! När jag lyssnade till direktör Nordqvist, som här företrädde ett av våra största sprängämnesföretag, och hans försök att försvara de påtalade förhållandena, kunde jag konstatera att han inte berörde ett enda av de exempel, som jag i mitt anförande gav på åtgärder som företagsledningar vidtagit, vilka medfört ökade faror för arbetskraften.

Jag tror icke att företagsledningarna saknar intresse av att motverka olyckshändelser inom sprängämnesindustrin — något annat vore ju onormalt. Jag vill inte heller bestrida att de rent känslomässigt är inställda därpå. När det gäller anskaffandet av råmaterial finns det emellertid uppenbarligen all anledning till anmärkningar. Det är vidare så att den systematiska rationalisering som man genomför och den ständigt tilltagande hetsen i arbetet ökar risken för olycksfall, och på den punkten måste man konstatera — alldeles oberoende av om vederbörande själva har en god vilja och ett intresse av att motverka olyckshändelser — att skulden måste läggas på företagsledningarna i fråga.

Herr Nordqvist i Karlskoga berörde också frågan om skyddsombuden, som statsrådet Sträng var inne på. Det är naturligt att skyddsombuden lägger ned ett stort arbete på att minska farorna; detta har jag inte alls bestritt. Jag har talat med många arbetare inom industrierna och jag har också talat med skyddsombud. När jag nu framfört vissa rekommendationer att öka skyddsombudens befogenheter och statsrådet Sträng säger att de redan har stora rättigheter, måste jag förklara att de kanske har det i teorien men inte i praktiken. Arbetarna skulle ju inte framföra sådana önskemål som de gjort, om

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

de inte hade goda skäl för det — om det inte vore så att skyddsombudens rörelsefrihet är begränsad och att de inte har tillräckliga möjligheter att kontrollera arbetsprocessen och hur givna föreskrifter efterföljs.

Statsrådet Sträng ansåg sig inte kunna i direktiven för den kommande arbetstidsutredningen ge prioritet åt någon arbetargrupp. Jag kan naturligtvis förstå hans principiella resonemang därvidlag. Men jag tror att det i verkligheten kommer att gå till på samma sätt som när man genomförde åttatimmarsdagen, att vissa grupper i alla fall erhåller prioritet. Då bör just denna grupp på goda grunder kunna göra anspråk därpå.

Vad beträffar frågan om ackorden, som naturligtvis har stor betydelse, så har jag i och för sig inte krävt att sprängämnesinspektionen skall vara bestämmande part därvidlag, ty denna fråga bör väl regleras genom förhandlingar mellan arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer. Jag vände mig emellertid mot den motivering, som anfördes i statsrådet Strängs svar. Jag hade själv inte berört denna fråga i min interpellation, men när statsrådet Sträng oberoende därav tar upp den, utläser jag härur ett erkännande av att spörsmålet har samband med problemet att minska riskerna. Jag vill bara konstatera, att när man som skäl för att inte blanda sig i denna fråga anför, att dessa arbetsprocesser har att göra med apparaturen o. d., så är det enligt min mening ett dåligt skäl, ty detta skulle snarast tala för ett ingripande från statligt håll för att underlätta ett borttagande av ackordssystemet.

Herr talman! Detta är de kommentarer jag anser mig böra göra. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att denna diskussion kring min interpellation skall ha det goda med sig, att en ökad uppmärksamhet riktas på detta mycket allvarliga problem. Att ansträngningar-

na för att skapa tryggare förhållanden kommer att ökas har ju redan utlovats från statsrådsbänken, men arbetet på att genom verkliga krafttag så långt det är möjligt eliminera de ohyggliga risker, som finns inom sprängämnesindustrin, måste intensifieras inte bara från sprängämnesinspektionen utan också från de parter, som framför allt bör vara intressenter på detta område, nämligen företagen och arbetarorganisationerna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter särskilda utskottets utlåtanden nr 1—8.

§ 4.**Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Förenta Nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Den konvention, som i dag föreligger till behandling, gäller flyktingars rättigheter. Det ger mig anledning att kort beröra en fråga, som diskuterades i kammaren i fjol. Hans excellens herr utrikesministern gjorde i februari 1953 ett uttalande rörande den svenska statens ståndpunkt i fråga om flyktingars rätt att bedriva politisk verksamhet här i landet. Det skedde med utgångspunkt från en kommuniké ifrån utrikesdepartementet, som jag hade gjort till föremål för ett kort och i viss mån frågande och kritiskt uttalande.

Utrikesministerns yttrande här i kammaren hade en starkt inskränkande innebörd vad denna flyktingarnas rättighet beträffade. Utrikesministern sade

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

bl. a., att »vi vill inte att flyktingarnas klagomål skall kastas ut bland den svenska allmänheten», och detta yttrande var inte någon felsägning utan varierades.

Såvitt jag kan förstå måste detta betyda en mycket långtgående inskränkning av flyktingars rätt att här inför offentligheten beröra förhållandena t. ex. i de länder, från vilka de har flytt. Utrikesministerns yttrande skulle kunna tolkas rent av såsom innebärande ett förbud för intervjuuttalanden till svenska tidningar rörande förhållandena i flyktingarnas hemland. Jag vet inte var utrikesministern vill dra gränsen, men jag finner detta hans yttrande mycket betänkligt. Man behöver ju bara ett ögonblick överväga vad det skulle ha inneburit, om sådana som flytt undan nazismen skulle varit förhindrade att här i Sverige för den svenska allmänheten berätta vad de kände till om det förtryck, som förekom i det nazistiska Tyskland — allt vad den nazistiska regimen innebar av förbrytelser mot vad vi här i ett demokratiskt land betraktar som nödvändigt för en mänsklig tillvaro.

Herr talman, jag går så långt att jag säger, att det är viktigt för demokratiens sak att flyktingar har rätt att diskutera och tala om vad de känner till om sådana förhållanden i sina hemländer. Det är viktigt att den allmänna opinionen i Sverige inte berövas detta medel till upplysning om förhållandena på andra håll. Utrikesministerns uttalande kan därför inte i dag, när vi diskuterar flyktingarnas rättigheter, passera förbi utan ytterligare belysning.

Jag har svårt att tro, att utrikesministern verkligen på allvar kan mena, att så långt gående inskränkningar i flyktingarnas politiska rättigheter, som dessa uttalanden tycks innebära, skulle vara motiverade eller skulle vara ett svenskt intresse.

Utrikesministern uttalade för det andra, att sådana inskränkningar i flykting-

arnas politiska rättigheter tillämpas rätt generellt. Av hans yttrande får man intrycket att han menar, att de flesta länder, som har med Sverige jämförbar allmän inställning, de demokratiska västerländska staterna alltså, har denna inställning i fråga om inskränkning av flyktingarnas rätt. Jag vill understryka: Vad jag diskuterar här är inte frågan, huruvida den svenska staten har rättighet att göra inskränkningar, utan jag berörde först frågan om det är motiverat att svenska staten gör en sådan inskränkning, och jag har nu kommit över till utrikesministerns upplysning att förhållandena i andra länder är likadana som utrikesministern menar att de är och bör vara i Sverige.

Nu tillåter jag mig att till hans excellens herr utrikesministern rikta två frågor. För det första: Är det faktiskt så här i Sverige, som utrikesministern förklarade? Varpå stöder sig utrikesministern i detta sitt uttalande? Vilka förordningar eller bestämmelser här i Sverige är det, som ger den lagliga grunden för en sådan inskränkning som utrikesministern talade om? Jag vet väl att det under några år i flyktingarnas pass insattes en paragraf, som inskränkte deras handlingsfrihet. Såvitt jag vet har denna praxis sedan länge upphört, och man sätter inte längre in sådana bestämmelser i deras pass. Förmodligen har man ansett att erfarenheten visade, att sådana paragrafer var obehövliga. Men om passen inte innehåller någon bestämmelse i detta avseende, har man väl anledning att utgå ifrån, att flyktingar har samma rättigheter som andra, såvida inte utrikesministern kan åberopa några särskilda lagar eller bestämmelser. Det är på den punkten jag ställer min första fråga.

För det andra skulle jag, när utrikesministern säger att dessa inskränkningar tillämpas ganska generellt, vilja fråga: Är det verkligen så, att man i västerlandet förfar på detta sätt? Om man skall tolka vad som förekommit i tid-

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

ningspressen, har det visat sig att så icke är fallet i Norge. Enligt en utredning, som har omnämnts i Dagens Nyheter, skulle en sådan generell inskränkning inte förekomma i vare sig Förenta staterna, England, Danmark eller Norge. Men jag får lov att säga att man naturligtvis alltid kan påpeka, att det i Förenta staterna förekommer en mycket långtgående inskränkning i fråga om *vissa* slag av flyktingar. Min fråga berörde emellertid inte detta utan utrikesministerns uttalande om den generella inskränkning i flyktingarnas rätt att bedriva politisk verksamhet, som skulle förekomma allmänt i västerlandet och som utrikesministern alltså finner höra tillämpas och faktiskt gälla i Sverige.

Jag tror att det vore ytterst värdefullt, om utrikesministern ville lämna kammaren upplysning på dessa båda punkter. För att det inte skall bli något missförstånd, herr talman, tillägger jag, att svenska staten enligt min mening bör i dessa frågor inta en generös attityd och inte utan vägande skäl införa någon praxis, som inskränker flyktingarnas rättigheter. Jag tror att vi bör göra detta inte endast av hänsyn till flyktingarna utan, av skäl som jag här anfört, även därför, att det är ett svenskt intresse att man inte utan grund inför inskränkningar i detta avseende.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Herr Ohlin har återkommit till ett meningsutbyte, som ägde rum för något år sedan, om utlänningars politiska verksamhet. Jag vill påminna om att utgångspunkten för den debatten var ett kommunikémeddelande, att utrikesdepartementet för en baltisk flykting påpekat, att politisk verksamhet inte var förenlig med flyktingarnas ställning i Sverige. Påpekandet föranleddes av att denne person blivit insatt som medlem i en estländsk regering, vilket alltså innebar inrättandet

av en exilregering. Ingripandet skedde således i anledning av denne flyktings inträdande såsom medlem av en sådan regering, och han meddelades endast att han icke kunde få bedriva någon verksamhet i den föregivna egenskapen av regeringschef i en exilregering i Sverige.

Jag vet inte om herr Ohlin ansåg att detta ingripande var motiverat eller ej. Det skulle vara av intresse att höra, om herr Ohlin fann det i sin ordning att ifrågavarande flykting erinrades om att han inte kunde utöva någon verksamhet såsom chef för en nybildad estländsk exilregering i Sverige.

Jag vill i det sammanhanget påpeka att herr Ohlin inte gärna kan vara obekant med att detta är en grundsats som vi anser gälla, eftersom den regering, som herr Ohlin på sin tid tillhörde, genom sin dåvarande utrikesminister meddelade — jag tror att det var i maj 1945, efter krigets upphörande, och det var särskilt riktat till de baltiska flyktingarna — att flyktingarna inte behövde befara att bli återskickade men att de fick avhålla sig från politisk verksamhet i Sverige.

Herr Ohlin frågar nu efter den legala grunden till detta uttalande, som alltså gjordes av den regering han själv var medlem av, i en fråga som säkerligen hade varit föremål för stor uppmärksamhet inom regeringen innan uttalandet gjordes. Den legala grunden är den, att utlänningslagens bestämmelser ger möjlighet att förbinda uppehållstillstånd här med särskilda föreskrifter.

Det är riktigt som herr Ohlin sade, att det tidigare har brukat anges i flyktingarnas pass att de inte fick bedriva politisk verksamhet här men att man så småningom har upphört med detta, helt säkert av det skäl som herr Ohlin själv gav, nämligen att det anses vara överflödigt. Jag instämmer alldeles i den uppfattningen att det är överflödigt. Det behöver i regel inte göras något ingripande, flyktingarna har fullt

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

klart för sig att de inte bör kasta sig in i politisk verksamhet här i Sverige. Endast om det inträffar något särskilt kan det i ett visst fall göras ett påpekande, med möjlighet, såsom yttersta medel, att direkt i vederbörandes pass eller uppehållstillstånd införa begränsande bestämmelser i det avseendet.

Herr Ohlin undrade nu om det var riktigt som jag hade sagt den gången, att det var en ganska vanligt tillämpad regel, och han återopade någon utredning som Dagens Nyheter har företagit i denna fråga. Jag vet inte om herr Ohlin, när de där artiklarna i Dagens Nyheter förekom, läste den polemik som fördes av en tidning av annan färg; Morgon-Tidningen hade flera artiklar i ämnet, och jag tror att de grundligt vederlade Dagens Nyheters hela framställning i saken.

Det är helt säkert en mycket allmän regel, och andra länder gör på samma sätt som Sverige. De ingriper i speciella fall om det finns särskild anledning till det. Och det är nog så under vanliga tider, att flyktingarna, och utläningarna i allmänhet, är angelägna om att inte blanda sig i den politiska aktiviteten i det land där de vistas.

Särskilt medgav ju herr Ohlin själv, när han återopade undersökningen i Dagens Nyheter, att i Amerika, fastän där inte finns sådana regler, en kommunistisk flykting nog inte skulle kunna hålla på länge att bedriva politisk verksamhet utan att han blev hejdad. Och likaså, om kommunistpartiet här i landet engagerade en utländsk kommunist att kasta sig in i valstriden här och bedriva intensiv politisk verksamhet, skulle jag tro att herr Ohlin också skulle tycka att det vore anledning att i en eller annan form förebygga den verksamheten från den ifrågavarande utlänningens sida.

Vad beträffar den praktiska tillämpningen tror jag inte herr Ohlin behöver vara bekymrad över att det visas någon särskild småaktighet. Det räcker

väl att hänvisa till den erfarenhet vi har, till den praxis som förekommer. Jag har inte ännu hört att det ingripande, som skedde i det fall jag berörde i början av mitt anförande, i och för sig har blivit kritiserat från något håll, och för övrigt har det under senare tid mig veterligen inte annat än i undantagsfall behövt göras några erinringar. Jag tror att flyktingarna själva, såvitt man kan döma av uttalanden från deras håll, anser att de är föremål för en i alla avseenden och även i detta hänseende generös behandling här i Sverige.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Vad saken gäller här är inte något speciellt fall, utan det är den generella princip som utrikesministern har uttalat och som i viss mån tycktes finnas i utrikesdepartementets kommuniké, där man också hänvisade till en sådan där relativt generell bestämmelse.

Min ståndpunkt har ju varit att man inte här bör ingripa utan att det har visat sig vara av behovet påkallat, medan utrikesministern menar att man skall ha en generell princip om inskränkning av flyktingarnas rättigheter i detta avseende. Utrikesministern har ju sträckt sig så långt, vilket han nu alldeles förbigick, att han i följd vid två tillfällen förklarade, att vi inte vill att flyktingarnas »klagomål hemifrån skall kastas ut bland den svenska allmänheten och dras in i den politiska debatten här». Jag undrar om inte utrikesministern ändå vill medge att detta uttalande, även om det upprepades, var föga övervägt. Om jag förstår svenska språket, måste uttalandet innebära att utrikesministern menar, att flyktingarna inte skall få effektivt upplysa den svenska opinionen om t. ex. förhållandena i de diktatorländer de har flytt ifrån. Ett sådant förbud kan omöjligen vara ett svenskt intresse och kan inte

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

innebära en befogad inskränkning i flyktingarnas rättigheter.

Utrikesministern säger sedan att det i maj 1945 gjordes ett uttalande av liknande innebörd. Under kriget och åren närmast efter detta fanns det i passen särskilda föreskrifter härom, grundade på utlänningslagens bestämmelser. Men utrikesministern har ännu inte svarat på min fråga: »När man nu har tagit bort dessa bestämmelser från passen, vilka andra föreskrifter eller förordningar finns det utfärdade med stöd av utlänningslagens bestämmelser?» Det kan väl inte vara ett — ursäktat att jag säger det — så föga välformulerat uttalande som utrikesministerns uttalande här i fjol, som skall vara den formella grund, på vilken myndigheterna skall stöda sig när de skall tillämpa utlänningslagen, som ju ingalunda innehåller någon bestämmelse, som innefattar en sådan princip som den som utrikesministern uttalat. Vilken föreskrift eller förordning, som är utfärdad, ger alltså täckning för utrikesministerns rätt långtgående principuttalande?

Beträffande praxis i utlandet sade utrikesministern att man där ingrep i speciella fall. Jag upprepar att det inte är detta saken gäller utan om man har knäsat en sådan princip som den som utrikesministern vill knäsat här i landet.

Sedan föll utrikesministern tillbaka på argumentet att flyktingarna inte är särskilt missnöjda i Sverige. Det tror jag visst inte att de är. Tillämpningen här i landet har nog varit långt mera tillfredsställande än utrikesministerns princip. Man kan nog gå så långt att man säger, att det finns ganska liten släktskap mellan tillämpningen och utrikesministerns uttalande. Så mycket större anledning är det då att undanröja den oklarhet som onekligen har skapats genom utrikesministerns uttalanden här i fjol.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! Herr Ohlin efterlyser fortfarande vad det är för allmänna, i lag angivna regler jag stöder mig på. Utlänningslagen ger nu som tidigare möjlighet att i passen införa föreskrifter av det slag det här gäller, om det visar sig av behovet påkallat. Såvitt jag kan erinra mig var inga allmänna regler inskrivna på den tiden, då herr Ohlin var med om att förmana flyktingarna att inte bedriva politisk verksamhet i Sverige. Det är väl på samma sätt nu, att lagen ger allmänna möjligheter att ingripa om så behövs.

Herr Ohlin ville inte uttala sig om det speciella fall, där det gällde bildandet av en exilregering. Han inskränker sig till att resonera om det allmänna problemet. Men om man ingriper i ett speciellt fall, är det väl angeläget att man kan hänvisa till en allmän regel. Den allmänna regel, som föranleder att man ingriper i ett sådant speciellt fall, är just den, att flyktingarna inte bör bedriva politisk verksamhet. Det är inte någon uttrycklig lagregel utan en princip, som de flesta länder håller på, att utlännningar inte skall ge sig in på politisk verksamhet i asyllandet. Jag undrar hur herr Ohlin själv skulle ställa sig, om t. ex. en amerikansk kommunist reste omkring här i landet och uppträdde på möten och smådade sitt eget land och framställde förhållandena där i den belysning kommunisterna brukar se dem. Anser herr Ohlin att det vore obefogat att i ett sådant fall i en eller annan form ingripa och söka förebygga att en utlännings kastar sig in i det politiska livet i Sverige med den sortens propaganda?

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag har redan besvarat den frågan. Jag har sagt att jag anser att i enskilda fall, där det finns grund till ingripanden, bör sådana ske. Men

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

jag har vänt mig mot den allmänna princip utrikesministern har uppställt.

Jag tror inte det var någon i kammaren som inte observerade svagheten i utrikesministerns argumentering. När jag efterlyser laglig grund för inskränkningen i utlänningarnas rättigheter, säger han att utlänningslagen ger möjlighet att införa sådana inskränkande bestämmelser i passen. Det är klart. Men vi hade tidigare sådana regler införda i passen och har senare funnit dem inte längre av behovet påkallade. Då tycks utrikesministern mena att ungefär samma inskränkningar, utan att de är införda i passen, i alla fall skall gälla för flyktingarna. Detta är hans ståndpunkt. Han uttalade här i fjol: »Det har nu varit en gammal regel att politiska flyktingar, som kommer till asyllandet lastade med politiska bekymmer, politiska rancuner och politiska klagomål mot det land varifrån de har lyckats fly, inte skall lufta sina klagomål i asyllandet.» Sedan upprepade han precis samma sak. Han sade: »Jag omnämnde särskilt, att de politiska flyktingar som kommer hit medför sina egna politiska problem. Vi vill inte, att deras klagomål skall kastas ut bland den svenska allmänheten, att flyktingarna så att säga skall tvinga på oss sina problem.»

Detta är ju ett mycket svepande uttalande, och om det skall tolkas så som det är sagt, måste det innebära att flyktingarna inte får lov att inför den allmänna opinionen effektivt tala om vad de upplevt t. ex. i ett diktaturland.

Det kvarstår sålunda, herr talman, ett uttalande av utrikesministern, som jag hoppas att utrikesministern här skulle vilja ta avstånd från. Ingen är ju ofelbar, och även utrikesministern skulle i en debatt ha kunnat göra uttalanden som han vid närmare övervägande inte finner vara väl formulerade. När utrikesministern nu framhåller att man tidigare haft bestämmelsen inskriven i passen eller att det i enskilda fall kan

finnas grund för inskridande, så är detta något helt annat än den allmänna princip som utrikesministern här åberopat såsom en gammal regel.

Jag tillåter mig, herr talman, att ge uttryck åt en rakt motsatt uppfattning, nämligen att det inte bör finnas en sådan presumption att utlänningarna inte får lov att framföra sina klagomål här i landet, utan att vi tvärtom skall inskränka oss till inskridanden i de speciella fall, där anledning därtill kan föreligga.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! Herr Ohlin begär av mig att jag skall formulera den allmänna princip, efter vilken man kan ingripa i särskilda fall. Samtidigt säger han att han själv är av den uppfattningen att man skall ingripa i enskilda fall, men han har helt undvikit att förklara, vilken den allmänna princip är, i kraft varav enligt hans mening ingripanden skall kunna ske i enskilda fall.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Det finns väl i utlänningslagen bestämmelser som även med restriktiv tolkning kan ge möjlighet till en tillämpning i enskilda fall. Men det finns mig veterligt ingenting som ger grund för utrikesministerns svepande uttalande om att flyktingarna skall berövas rättigheten att tala om sina problem. Jag tror att det är av mycket stor betydelse att vi inte knäsatte en sådan princip, som skulle inkräkta på flyktingarnas rättigheter.

Jag har inte begärt att utrikesministern på rak arm skall precisera, i vilka fall man kan tänka sig ett speciellt ingripande. Vad jag har begärt av utrikesministern är ett tillrättaläggande av det uttalande av så oerhört vittfamnande karaktär som jag här påtalat.

Konvention ang. flyktingars rättsliga ställning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har hänvisat till den praxis som tillämpas när det gäller att bedöma den princip jag här talat om. Herr Ohlin tror sig nu kunna påstå att det i utlänningslagen finns konkreta stadganden som medger ingripande t. ex. mot bildande av en asylregering i Sverige. Jag vågar bestrida att det i utlänningslagen finns någon-ting sådant. Den enda möjligheten för en regering att få sanktion på en sådan regel är just att, om så behövs, inskriva en bestämmelse i passen eller att i någon annan form fatta ett speciellt beslut, varigenom en sådan regel kommer till praktisk tillämpning.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Det var utrikesministern själv som här hänvisade till att den allmänna rättsliga grunden fanns i utlänningslagen, och jag använde sedan detta på samma sätt som utrikesministern. Skillnaden är bara den att utrikesministern har gjort ett uttalande, som har den innebörd jag här vid flera tillfällen har påpekat och som alltså skulle inkräkta på flyktingarnas rättighet att här i landet dryfta och offentliggöra sina erfarenheter t. ex. från diktaturländerna och som alltså skulle ha hindrat flyktingar från Nazityskland att under 30-talet effektivt upplysa oss om vad nazismen i själva verket var.

Jag tror att detta utrikesministerns uttalande är minst sagt olyckligt. Det är då icke tillfredsställande att utrikesministern nu säger: »Ja, men vi tillämpar ju inte en sådan praxis.» Det vore mycket mer naturligt, att utrikesministern sade att detta inte är den princip som skall gälla här i landet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Nu är det absolut sista

gången jag munhuggs med herr Ohlin i denna fråga.

Herr Ohlin försöker hela tiden krångla sig ifrån att han också har någon bakomliggande regel om att flyktingar inte får bedriva politisk verksamhet i Sverige. Han vill inte underkänna ingripandet mot den estländska exilregeringens chef, men han vill inte på något sätt formulera en regel, utan han hänvisar till utlänningslagen. Ja, vi har i utlänningslagen en allmän fullmakt för ingripanden i det nämnda fallet och andra sådana fall.

Vad beträffar möjligheterna för flyktingarna att tala om vad som hänt i deras hemland, så gör herr Ohlin en fullständigt godtycklig utläggning därav. Jag hänvisar till den praxis som följts och mot vilken herr Ohlin i grund och botten inte tycks vara kritisk.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag anser att utrikesministerns sista yttrande kan tolkas såsom ett indirekt avståndstagande från det uttalande som jag här tidigare återgivit. — Om man av reaktionen i kamraren att döma tvivlar på den saken, skall jag be att få läsa upp detta uttalande igen: »Ja, det har nu varit en gammal regel att politiska flyktingar, som kommer till asyllandet lastade med politiska bekymmer, politiska rancuner och politiska klagomål mot det land varifrån de har nödgats fly, inte skall lufta sina klagomål i asyllandet.» Om man tycker att det inte är tillräckligt med detta uttalande, skall jag be att få återge vad utrikesministern sade litet senare i samma anförande: »Jag omnämnde särskilt, att de politiska flyktingar som kommer hit medför sina egna politiska problem. Vi vill inte, att deras klagomål skall kastas ut bland den svenska allmänheten, att flyktingarna så att säga skall tvinga på oss sina problem. Både takt och säkerhet bjuder, att de flyktingar som kommit från skilda länder inte här utvecklar politisk

Den nordiska penningpolitikens utformande.

verksamhet kring de flyktingsproblem som har motiverat deras ankomst.»

Jag har en rakt motsatt uppfattning. Jag anser att det är ett svenskt intresse att vi tillåter flyktingarna inför den allmänna opinionen effektivt klargöra de problem som föranlett deras hitkomst och som i många fall är problem som har en mycket stor betydelse för demokratiens försvar.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag förutsätter, att herr Ohlin får vara ensam här i kammaren om sina synpunkter. Alla vi andra gillar nog utrikesministerns ståndpunkt i detta hänseende.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill bara meddela, att herr Rubbestad icke har fullmakt att tala å mina vägnar och detta gäller säkerligen också många andra här i kammaren.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.**Den nordiska penningpolitikens utformande.**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motion angående spörsmålet om den nordiska penningpolitikens utformande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag hoppas, att mitt anförande skall tillåta hans excellens utrikesministern en stunds återhämtning efter den mycket flitiga ordväxling, som här har förekommit.

Vi har fått ett organ kallat Nordiska rådet, ett organ för samråd mellan de nordiska parlamenten, där viktiga frågor av gemensamt intresse skall diskuteras.

Under tiden före första världskriget,

det vet var och en som då var gammal nog att kunna tänka klart, kunde man resa mellan de nordiska länderna, liksom för övrigt också i regel mellan andra länder, utan att ha några valutabekymmer. De svenska pengarna gick lika bra i Norge och Danmark som i Sverige och vice versa. Alla tyckte väl och tycker väl fortfarande, när de tänker tillbaka på detta, att det var ett praktiskt och bra arrangemang.

Nu har ju denna övermaga mänsklighet en särskild oförmåga att ta vara på sig själv — jag använder här ordet övermaga i dess rätta betydelse — och även på detta område har förhållandena ju blivit så opraktiska och omöjliga, som man gärna kan tänka sig. Vi borde väl därför åtminstone *börja* att fundera på hur man skall kunna rätta till missförhållandena. Jag tycker då, att Nordiska rådet vore det rätta forum för att överlägga om just dessa ting. Om något vore väl detta problem en uppgift just för detta organ att samråda om och försöka komma fram till en vettig lösning på. Jag har väckt en mycket blygsam motion i denna fråga, där jag har tänkt mig att fullkomligt procedurenligt riksdagen skulle vända sig till regeringen och föreslå den att till Nordiska rådet framföra det spörsmål, som det här är fråga om, nämligen den nordiska valutan och vad därmed sammanhänger.

Utrikesutskottet har haft frågan före men anser inte, att man skall syssla med denna sak, och har därför avstyrkt motionen. Nu har ju frågan fallit i första kammaren, men Nemesis, herr talman, vakar. Jag har nämligen just erfarit, att ledamoten i Nordiska rådet, herr Severin i Stockholm, svenska riksdagens bankoutskotts ordförande, har framfört en motion med liknande syfte som i den jag tidigare här refererat till.

Nu är den här saken nog ganska mycket en principfråga, och jag skulle gärna vilja höra ett uttalande från ut-

Den nordiska penningpolitikens utformande.

skottets ärade vice ordförande, herr Pettersson i Dahl, som väl kommer att bära det tunga ansvaret för hur utskottets åsikter formuleras. Jag skulle vilja fråga honom: Anser inte utskottet, att denna fråga är av utomordentlig vikt? Och liksom herr Ohlin nyss skall jag framställa ännu en fråga: Är meningen med utskottets utlåtande att locka riksdagen till ett prejudikat, där riksdagens yttrandefrihet i sådana här frågor är inskränkt och händerna i vissa fall bundna? Det står nämligen i utskottsutlåtandet, att man visserligen kan tänka sig att det kan vara riksdagen obetaget att »i något särskilt fall hos regeringen hemställa» att den bringar fram ett sådant ärende inför Nordiska rådet. Men det sägs uttryckligen att »den normala proceduren», vilken sålunda inte skulle innefatta riksdagens initiativrätt — inte bör frångås i detta fall. Man kan vara ganska säker på att de skickliga sekreterare, som utrikesutskottet i framtiden, liksom nu, kommer att ha kommer att plocka fram detta utlåtande och hänvisa till att riksdagen har godkänt just detta, som jag sade, att riksdagen endast »i något särskilt fall» får ta något initiativ i denna fråga.

Jag skall nu, herr talman, med vederbörlig högaktning lämna herr vice ordföranden i utrikesutskottet tillfälle att svara, om det honom så lyster, och sedan eventuellt framkomma med ytterligare påminnelser.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Det är ju riktigt, som herr Dickson säger, att vi nog anser, att instiftandet av Nordiska rådet har mycket stor betydelse när det gäller samarbete mellan de nordiska länderna, och vi har nog ganska stora förhoppningar om det i framtiden. Nu är naturligtvis frågan, hur Nordiska rådet

skall arbeta, men vi var i varje fall i rådet överens om att om det skall bli, som vi verkligen hoppas, ett organ för de nordiska länderna, får vi börja litet försiktigt och inte taga upp alla möjliga frågor. Vi måste också följa den stadga, som är bestämd. I denna stadga sägs det, att det är de enskilda ledamöterna, alltså dem som är utsedda från de nordiska länderna, Sverige, Norge, Danmark och Island, obetaget att framställa förslag, och detsamma gäller regeringarna.

Vidare är ju Nordiska rådet intet beslutande organ utan det kan endast ge rekommendationer till regeringarna. Det är inte riktigt när herr Dickson säger att utskottet sagt att vi inte skall syssla med denna sak. Vi är dock inte riktigt överens med motionären om att det vore klokt att gå ifrån den normala proceduren i detta fall och att riksdagen skulle komma med förslag. Detta kan den ju göra, men jag undrar i alla fall om det inte vore klokt av riksdagen att inte så här i början ge sig in på en sådan linje.

Herr Dickson frågar om jag inte anser att denna fråga är av vikt. Jo, jag tror att den har en mycket stor betydelse. Jag vill dock göra en invändning och det är när herr Dickson säger att det tidigare inte fanns några hinder och att man kunde använda valutan som man ville. Det skulle således inte varit något besvär med valutorna de olika länderna emellan. Som vi sett i tidningarna reser ju en hel del svenskar över till Köpenhamn. Jag tror, herr Dickson, att det kanske är bra ibland att den svenska valutan inte oinskränkt fick användas. Ännu så länge är det kanske bra att ha det som det är. Kanske herr Dickson säger att man kan kringgå bestämmelserna och i alla fall ha med sig tillräckligt med valuta. Det är möjligt, men i så fall finns det ju heller inga hinder.

Sedan talade herr Dickson om att detta skulle kunna tolkas som ett pre-

Den nordiska penningpolitikens utformande.

judikat, att riksdagen endast i särskilda fall skulle få ta initiativ. Ja, som jag har tänkt mig saken skall det endast vara i utomordentligt betydelsefulla frågor som riksdagen bör låta förelägga rådet ett visst ärende. Nu säger herr Dickson att detta är en utomordentligt betydelsefull fråga. Ja, man kan diskutera vilka frågor som är viktigast i detta fall. Men, herr Dickson, om nu herr Severin väckt en motion och denna fråga kommer upp ändå, tycker jag faktiskt att herr Dickson skall vara tillfredsställd.

Ingen här i riksdagen är ju förhindrad att sätta sig i förbindelse med någon ledamot av Nordiska rådet. Alla partier, med undantag av kommunisterna, är ju företrädde där, och det finns därför möjligheter att på den vägen få fram sina synpunkter. Jag tror inte herr Dickson har någon anledning att klaga. Är det så att frågan kommer upp, så hoppas jag att den blir riktigt behandlad. Det är möjligt att det blir en rekommendation till regeringen. Sedan kommer frågan så småningom upp i riksdagen, och då har herr Dickson alla möjligheter att göra sin stämma hörd igen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag hoppas att våra skickliga stenografer verkligen ordagrant återgett vad den ärade vice ordföranden nyss yttrade här. När han själv läser det kommer han att bli ganska förvånad.

Jag frågade om inte utrikesutskottet ansåg att denna fråga var av utomordentlig betydelse. Då svarade herr Pettersson i Dahl att han ansåg att *Nordiska rådet* är av utomordentligt stor betydelse. Sedan säger han emellertid att utskottet har sagt att frågan är av stor betydelse. Jag kan inte se någonstans att utskottet har sagt detta; det står i varje fall inte i utlåtandet. Ut-

skottet har kanske sagt det muntligt mellan fyra väggar, men i utlåtandet står det inte.

Sedan säger herr Pettersson i Dahl att vissa frågor ju bör kunna föras fram i detta forum, men då skall det vara frågor av utomordentligt stor betydelse. Detta säger han sedan han sagt att frågan är av stor betydelse. Efter herr Petterssons i Dahl resonemang kan jag inte se annat än att i varje fall han utan minsta tvekan borde släppa igenom ärendet som det föreligger här. Det är ju emellertid inte fråga om någonting annat här än att riksdagen som initiativtagande part skall vända sig till Kungl. Maj:t och be Kungl. Maj:t göra någonting. Menar man verkligen att en enskild medlem av riksdagen skall ha större handlingsfrihet än Sveriges folkrepresentation som sådan i en sådan här fråga? Herr Pettersson i Dahl hänvisar till att en partikamrat till mig eller vem som helst kan gå till någon ledamot i regeringen eller i Nordiska rådet och på det sättet föra fram frågan. Men varför skall inte riksdagen kunna göra det? Jag kan naturligtvis gå till min gode vän statsministern och säga — jag säger det i mycket familjär form: »Käre, värde excellens och broder, finner du det inte vara lämpligt att föra fram den och den frågan?» Detta kan jag naturligtvis göra. Men skall inte också riksdagen kunna ta ett sådant initiativ genom en hövlig skrivelse till regeringen? Jag tycker att det vore bakvänt om riksdagens händer för framtiden skulle bli bundna genom första kammarens ställningstagande i hastigt mod i denna fråga.

Ny tycker herr Pettersson i Dahl att jag skall vara nöjd, ty frågan kommer ju ändå upp. Det gör den visserligen, men det är en ren lyckträff att herr Severin i Stockholm fått samma idé — naturligt nog förresten, eftersom han i sitt riksdagsarbete just sysslar med dessa ting. Men det tycker jag ytterligare stärker grunden för detta initia-

Den nordiska penningpolitikens utformande.

tiv, och det borde därför stämma riksdagen mera gynnsam. Det är möjligt att riksdagen är gynnsam; det kommer vi aldrig att få veta, herr talman, ty jag tänker inte begära votering om saken. Jag har inte något yrkande, men jag har velat framhålla dessa saker, och jag hoppas att, därest det blir något referat av detta i någon form, det ändå kan bringa denna fråga till offentligheten. Jag har den glada förvisningen att frågan dock kommer inför rådet såsom motionären har tänkt.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske får be om ursäkt för att jag inte har varit så formfulländad i mitt anförande som herr Dickson fordrar. Jag förstår mycket väl att herr Dickson fäster så stor vikt vid detta, att om man skall komma upp och polemisera mot honom måste man vara lika formfulländad som herr Dickson själv. Nu vet jag inte om man kan säga att herr Dickson i alla sina anföranden har framställt sina synpunkter på det allra mest formfulländade sätt, men det må vara hänt. Jag fattade i alla fall herr Dickson så, när han började sitt anförande, att han höll ett lovtal till Nordiska rådet och hoppades mycket av detta. Det var det jag apostroferade en aning. Sedan kan det hända att jag skulle ha uttryckt mig på ett annat sätt när jag bemötte herr Dickson. Jag får försöka göra det bättre en annan gång.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är säkert så sant som herr Pettersson i Dahl säger, att mina anföranden inte alltid är så formfulländade. Alla gör vi väl våra fel. Men det var inte alls formen jag vände mig mot, herr Pettersson i Dahl, utan det var denna gång tyvärr innehållet.

Herr SEVERIN i Stockholm (s):

Herr talman! Beträffande den fråga, som herr Dickson genom sin motion har väckt, spelar det ju ingen roll vilket beslut riksdagen fattar, eftersom frågan, som han sade, i alla fall kommer att föreligga vid Nordiska rådets sammanträde i augusti månad. Däremot satt jag och funderade under det meningsutbyte, som här pågått mellan herr Pettersson i Dahl och herr Dickson, över om vi inte här har en procedurfråga som kan vara av visst intresse, jag vill inte precis säga för kammaren men möjligen för Nordiska rådet. Det är kanske litet bakvänt att enda möjligheten för den svenska riksdagen att bringa något ärende inför Nordiska rådet är att tala med någon av de valda ledamöterna, som är de enda som kan ta upp frågor, om det anses felaktigt att riksdagen skriver till regeringen och ber den ta upp frågorna. Jag vet inte hur denna procedurfråga skall lösas i en hast, men jag funderade i alla fall över om inte detta var ett problem som vi hade anledning att spekulera över för att finna en rimlig lösning.

Herr HALL (s):

Herr talman! Utskottet har ju på huvudsakligen formella grunder avstyrkt motionen. Jag tror att utskottet gjort rätt, ty det förefaller som om motionären själv var av det största behov att få skriva en ny motion, där han närmare övertänkt eller åtminstone kommit till klarhet om vad det var han själv ville. Han ville enligt motionens formulering ha en gemensam nordisk valuta, men inte nog med det utan han ville också ha en gemensam nordisk centralbank.

Han åberopar både i motionen och i sitt anförande här de goda förhållanden vi hade i Norden under myntunionens dagar. Men han erinrar sig inte ett ögonblick, att denna myntunion på sin tid möjliggjordes av guldpariteten. De tre ländernas valutor liksom de flesta

Den nordiska penningpolitikens utformande.

västeuropeiska valutor var fritt inlösbare i guld och kunde därför växlas var som helst mot varandra. Det är egentligen ett införande av guldmyntfoten, som herr Dickson åsyftar, och då bör hans nästa framstöt kanske också inriktas på sådana förändringar i de nordiska ländernas ekonomi, att detta blir möjligt. Det är en stor fråga, mycket större än de organisatoriska förändringar som man kan behöva göra.

Anledningen till att de europeiska länderna i allmänhet nödgats frånga guldmyntfoten är ju så allmänt känd, att den här inte behöver repeteras. Jag tror att ingen sakkunnig bedömare i Västeuropa anser att vi kommer tillbaka till guldpariteten för de västeuropeiska valutorna under den tid vi kan överblicka, och därför är väl också alla tankar på att mellan de olika länderna få till stånd en myntunion alldeles omöjliga.

Framstötarna beträffande det ekonomiska samarbetet mellan de nordiska länderna bör naturligtvis inte därför ges upp. Jag vill erinra om att det pågår ett arbete som ytterst syftar till en tullunion mellan länderna. Även om en sådan inte är möjlig att genomföra, kanske vi ändå så småningom kunde få så många tullsatser lika i de nordiska länderna, att därigenom en fri inter-nordisk marknad kunde uppstå på åtskilliga varuområden.

Det pågår också på många andra områden ett arbete i syfte att förenkla ett samordnande av de nordiska ländernas ekonomi. Sverige deltar på alla punkter i detta arbete och förklarar sig alltid villigt att gå minst lika långt som något av de övriga länderna. För dagen tror jag knappast man kan komma längre än så.

Jag vet inte vad tanken på en gemensam centralbank egentligen har med detta ärende att göra — motionären har inte närmare utvecklat det. Jag vill bara erinra om att det på den tid då

vi hade guldmyntfot och en skandinavisk myntunion inte var någon som talade om att detta motiverade upprättandet av en gemensam centralbank — det gick precis lika bra ändå. Att de olika länderna i Västeuropa skulle vara beredda att avstå från en del av sin suveränitet och underordna sig en gemensam centralbank med ett starkt grepp över deras handelspolitik och även deras interna ekonomiska politik, den tanken är så svindlande att den kan sägas höra till det som man skall framföra om man inte vill att det internationella samarbetet skall ha framgång.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Halls yttrande vittnar om att han inte läst motionen. Jag förebrår honom inte: det har hänt att jag försummat att läsa motioner som herr Hall har skrivit, så där kan vi vara kvitt. Vad han säger uppkallar mig ändå, herr talman.

Herr Hall fruktar att jag blir tvungen att skriva en ny motion, där jag bättre klargör vad jag avser. Han säger att jag talar i orediga ordalag om en gemensam centralbank men att man inte kan få någon klarhet i detta.

Det har inte varit min mening, herr Hall, att ge ett klart recept på vad som skall göras, utan meningen är att Nordiska rådet skall diskutera den saken. Det står tydligt i motionen, och jag anser att det skulle ha varit oriktigt av Sveriges riksdag att på denna väg komma med ett preciserat förslag. Min avsikt har bara varit att säga, att frågan bör väckas. Herr Hall säger att saken är krånglig, och det vet han bättre än många andra, men just därför är det nödvändigt att den tas upp i mycket god tid.

Sedan gjorde herr Hall en ganska lång utläggning beträffande guldmyntfoten. Den utläggningen var onödig i detta sammanhang. Jag har nämligen skrivit i motionen, att guldmyntfoten

Den nordiska penningpolitikens utformande.

var ett praktiskt arrangemang men att det inte ser ut som om vi skulle kunna komma tillbaka till den. På den punkten är jag enig med herr Hall.

Medan guldmyntfoten fanns var det inte en själ som talade om en gemensam centralbank, fortsatte herr Hall. Nej, tacka för det: då behövdes det inte någon centralbank, utan då skötte guldmyntfoten dess uppgift. — Jag menar att det inte behövdes någon gemensam centralbank. Jag såg att herr Hall genast uppfattade min missägning, och jag ber herr Pettersson i Dahl om ursäkt för att min språkbehandling inte var fullt korrekt.

Eftersom vi tvivlar på att guldmyntfoten någonsin skall kunna upprättas igen måste vi finna ett annat medel, och det måste, såvitt jag begriper, vara en ny centralbank. Vi kan ju börja hos oss i de nordiska länderna och se hur det fungerar.

Det är kanhända riktigt att detta i viss mån innebär ett uppgivande av suveräniteten, men det gör ingenting, herr Hall. Vi skall inte ha en centralbank som är styrd av politiska hänsynstaganden i så stor utsträckning som fallet är nu. Jag har skrivit just att denna nordiska centralbank, om den kommer till stånd, skall vara tillförsäkrad en i förhållande till regeringarna självständig ställning. Det är min förhoppning att herr Hall en gång kommer att sitta som en ärad styrelseledamot i en sådan bank.

Herr SEVERIN i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hall gick, enligt min mening rätt omotiverat, in på frågan om penningväsendets historia. Den är i och för sig mycket intressant, men jag fruktar att en längre debatt om penningväsendets historia i dag knappast skulle senteras av kammaren.

Jag betraktade denna fråga som en procedurfråga och yttrade mig bara i

den. Jag vill emellertid i anledning av vad herr Hall sade ändå deklarerat att jag inte är en lika ohjälplig pessimist beträffande möjligheterna att få till stånd ett fungibelt penningpolitiskt samarbete mellan de nordiska länderna och gärna även mellan andra länder, som herr Hall tycktes mig vara. Att återupprätta den nordiska myntunionen är en ganska komplicerad affär, och jag är inte alldeles säker på att det skall lyckas. Där emot känner jag mig säker på att det inte är alldeles omöjligt att ordna den saken om man verkligen vill det, men det krävs naturligtvis att man är intresserad av att bygga ut det nordiska samarbetet på detta område. Är man inte det, är uppgiften omöjlig.

Herr FAST (s):

Herr talman! Efter herr Halls anförande kan jag fatta mig kort, och jag skall bara säga en sak till herr Dickson. Utskottet hade naturligtvis kunnat komma in på sakfrågan, varvid det väl fått säga ungefär så, att om riksdagen skulle göra en framtöt, måste denna vara bättre förberedd och mera genomtänkt. När utskottet nu i stället valt att anse det som en procedurfråga och hänvisat till de vanliga reglerna, tycker jag att herr Dickson skulle vara ganska belåten. Om riksdagen skulle stå som initiativtagare och i förväg göra ett uttalande, skulle saken vara av mycket allvarligare slag och betraktas på helt annat sätt än om det endast göres en framställning från en enskild ledamot i Nordiska rådet.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Jag anser att detta är en mycket allvarlig sak, och jag tycker att Nordiska rådet inte, och inte heller riksdagen, skall behandla annat än allvarliga saker.

Överläggningen var härmed slutad. Utskottets hemställan bifölls.

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.**§ 6.**

Föredrogs vart för sig:
utrikesutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer; och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling vid dess femte ordinarie möte år 1953 fattade beslut; samt

statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svensk medverkan i ett skandinaviskt undervisningssjukhus i Korea.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7.**Anslag till sinnesslövrården m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till sinnesslövrården m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 124, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954, föreslagit riksdagen att godkänna av departementschefen förordade ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle anläggningsbidrag utgå med 7 000 kronor för nytillkommen plats vid särskola av internattyp och med 5 000 kronor för plats vid vårdanstalt.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr

Aastrup m. fl. (I: 490) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 614) hade hemställts, att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen nr 124 måtte besluta, dels att statsbidraget för nybyggnader inom sinnesslövrården måtte fastställas till 12 000 kronor per nytillkommen plats vid särskola av internattyp och till 9 000 kronor per sådan plats vid vårdanstalt, att även statsbidragen för inköp och i samband därmed ombyggnad av äldre för ändamålet lämpad byggnad måtte fastställas till de här angivna beloppen, samt att maximibeloppen för statsbidragen för dels omändring och upprustning av i vederbörande huvudmans ägo befintlig byggnad dels s. k. externat måtte anpassas här efter, dels ock att förhöja vederbörande anslag med erforderligt belopp.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 490 och II: 614, såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag till ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna, som angivits av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1954;

II. avslå motionerna I: 490 och II: 614, till den del de icke behandlats under I.

Reservation hade avgivits av herrarna *Ohlson, Iwar Anderson, Alfred Nilsson, Pålsson, Bergh, Sunne, Malmberg* i Skövde, *Ståhl* och *Rubbestad*, fröken *Elmén*, herr *Onsjö* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 490 och II: 614, såvitt nu vore i fråga, godkänna de förslag till statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna, som angivits av reservanterna.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Som kammarens ledamöter finner, är vid detta utlåtande fogad en reservation. Den innebär, att man vill ha större statsbidrag för anordnande av de anstalter som det här är fråga om. Sedan andra lagutskottet har föreslagit en omläggning av denna vård och riksdagen redan godkänt andra lagutskottets utlåtande nr 27, har det ankommit på statsutskottet att föreslå anvisande av pengar för ändamålet.

Kungl. Maj:t har föreslagit att statsbidrag skall utgå med olika belopp per plats vid inrättande av särskolor av internattyp och vårdanstalter, nämligen 7 000 kronor för internatskola och 5 000 kronor för vårdanstalt. Vi som står för reservationen har ansett, att man i stället borde gå in för det som utredningen förordat, nämligen statsbidrag med 50 procent av kostnaderna. Utredningen framhåller, att kostnaderna går till för internatskola 24 000 kronor och för vårdanstalt 18 000 kronor per plats. 50 procent av detta belopp skulle bli 12 000 kronor per plats vid internatskola och 9 000 per plats vid vårdanstalt.

Vi anser det vara synnerligen rimligt, att man inte vältrar över på kommuner och landsting en alltför stor börda för sådana ändamål, som huvudsakligen bör tillgodoseas av staten. 1946 års utredning beträffande denna vård ansåg, att detta är en vårdform, som det väsentligen bör åligga staten att svara för. Vi känner ju alla till att beträffande sinnessjuka svarar staten helt för vården, och detsamma menade denna utredning borde gälla i fråga om de sinnesslöa barnen.

Det skulle naturligtvis för staten medföra en ökad utgift, om man går på reservationen. Det skulle medföra en ökad kostnad för internatskolorna, av cirka två och en halv miljoner kronor och för vårdhemmen någonting på åtta å nio miljoner. Men utredningen har gått på denna linje, och vi inom utskottet,

som står för reservationen, har inte kunnat finna, att det är berättigat att på det sätt, som förordas av utskottets majoritet, vältra över bördor från staten på landstingen, särskilt som man märkt, att tendensen varit denna under många år, då man försökt att överföra på kommunerna nya vårdområden och dragit in mer och mer av bidragen för sådan verksamhet. Vi tycker nog att det är riktigare, att staten, som har det större skatteunderlaget, bör vara med och bära bördorna, och vi har svårt att förstå, varför det skall vara lättare för kommunerna att ordna denna sak.

Vi vill därför gå in för att bidragen ökas i detta fall till 50 procent av de beräknade kostnaderna. För statens vidkommande blir det ingen ökad utgift under det kommande budgetåret. Tanken är nämligen den, att utbyggnaden skall äga rum under en 15-årsperiod, och då kommer det för statens vidkommande, om reservationen antas, att bli en ökning med 800 000 kronor per år utöver det av utskottsmajoriteten föreslagna anslagsbeloppet, 1 200 000 kronor.

Då kommunerna har minst lika svårt med ekonomin som staten, vill jag för min del förorda bifall till reservationen, vilken jag alltså ber att få yrka bifall till.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Rubbestad har redan redovisat sakinnehållet i den föreliggande propositionen på den punkt, där reservanterna och utskottsmajoriteten inte kunnat komma överens, och han har även redovisat vad som skiljer oss åt. Från utskottets sida har vi erinrat om att de »av departementschefen föreslagna beloppen innebär en uppräknings av nu utgående platsbidrag med ett procenttal, som nära motsvarar stegringen av byggnadskostnaderna sedan 1944, då de nuvarande bidragsbeloppen fastställdes». Och vi tillägger: »Härtill kommer att man vid avväg-

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

ningen av bidragen icke bör bortse från storleken av motsvarande bidrag till uppförande av byggnader för andra grenar av sjukhusvården vilka, när de är som högst, utgår med halva byggnadskostnaden, dock högst 6 000 kronor för vårdplats.» Vi anser, att den pågående statsbidragsutredningen bör ta upp till behandling »frågan om statsbidrag till sekundärkommuner i syfte att åstadkomma icke blott en förenkling, utan även en realprövning av de olika bidragen inom detta statsbidrags-system».

Det finns en mängd olika anläggningsbidrag till landstingen och städerna utanför landsting. För tuberkulosisvården utgår 2 000 kronor per plats, för epidemivården 2 500, för kroniker-vården 2 000, för förlossningsvården 2 500 och för den medicinska barnsjukvården 2 500 kronor, allt per nybyggd plats. Som redan nämnts utgår vid psykiatriska lasaretsavdelningar 6 000 kronor per vårdplats. Vi anser alltså, att statsbidragsutredningen bör undersöka denna fråga. Skulle riksdagen följa reservanterna, skulle man därigenom ange detta som ett område, på vilket behovet av större bidrag för landstingen och städerna utanför landsting skulle särskilt beaktas.

Herr Rubbestad talade om en övervältring av kostnaderna. Jag vill då bara erinra om att det här på Kungl. Maj:ts förslag sker en höjning av statsbidraget. Detta kan väl ändå inte betraktas som en övervältring av kostnader.

Med vad jag nu anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf) kort gemmäl:

Herr talman! Man måste observera, att då det nuvarande statsbidraget år 1944 fastställdes till 4 000 kronor per plats var den verkliga kostnaden för anordnande av plats mellan 4 000 och 10 000 kronor. Nu har, enligt vad ut-

redningen kunnat konstatera, kostnaderna stigit till mellan 18 000 och 24 000 kronor per plats. Det är med hänsyn härtill vi vill att ett högre belopp skall utgå.

Jag anser det synnerligen olyckligt att hänvisa till den pågående statsbidragsutredningen. Landstingen kan nämligen då vänta sig, att utredningen, när den en gång blir färdig, kommer att föreslå bättre förmåner för de kommuner, som inte har ordnat med några byggnader, och att dessa därför inte kommer att bry sig om att bygga några anstalter utan väntar på utredningens förslag.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr FAST (s):

Herr talman! Jag ber att med några ord få beröra den principiella sidan av denna fråga utöver vad som har skett i förevarande utskottsutlåtande.

Vi har i landstingen och i landstingsförbundets styrelse under senare år haft anledning tänka på dessa anslagsfrågor flera gånger och även att avge yttranden till statsmakterna. Därvid har vi framhållit, att vi inte är särskilt intresserade av byggnadsbidragen och mera intresserade för driftbidragen. I vårt senaste yttrande har vi också framhållit, att vi till och med skulle kunna vara med om att helt stryka de statliga byggnadsbidragen. Däremot har vi varit mycket intresserade av att få en avvägning mellan de kostnader, som skall bestridas av staten och dem som landstingen skall betala, samt att göra denna avvägning skälig. Jag erinrar om att statsbidragen nu utgår med ungefär samma belopp som de gjorde för 20 år sedan, då de emellertid skulle täcka en betydligt större del av de verkliga kostnaderna än vad de gör i dag. Nu är dessa bidrag, framför allt byggnadsbidragen, i många fall löjligt små, och de bör därför kunna tagas

Andrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

bort, men det skall i så fall ske i ett större sammanhang.

Då kan man invända, att landstingen ju har god ekonomi och att de har pengar på lager, under det att staten får dragas med stora ekonomiska svårigheter. Detta är emellertid endast skenbart riktigt. Man behöver inte vara särskilt insatt i dessa ting för att känna till att förhållandena är helt andra. De pengar landstingen har avsatt — det rör sig om mycket betydande belopp — är nämligen avsedda för i första hand investeringsändamål. Vi har en lång önskelista för utbyggnad av bl. a. den slutna sjukvården. Efter uppgörandet av de generalplaner, som jag tror har upprättats för samtliga landsting, har vi också börjat avsätta pengar för än det ena och än det andra ändamålet. De projekt, som står på önskelistan och som vi vill ha byggnadstillstånd för, är mycket stora, och vi har därför fått en stor slant samlad för investeringsändamål. Vidare har vi frångått den gamla principen att låna pengar på mycket lång sikt och tar nu i stället lån av kortare varaktighet. Denna landstingens finansieringspolitik har vi fått mycket erkännande för, även från statsmakterna.

Men vad kommer nu, herr talman, att ske, i den mån vi får våra planer förverkligade? Ja, det är då inte byggnadsbidragen som väger tyngst, utan det är kostnaderna i samband med driften, och driftstaterna ökar år från år. Dessa kostnader är det allvarligaste i detta sammanhang, inte byggnadskostnaderna.

På det stora möte, som hölls i Konserthuset för någon tid sedan, framställdes mycket starka krav på att landstingen skulle överta sinnessjukvården. Den saken anser jag emellertid bör skjutas på framtiden. Det är inte det första önskemål som bör förverkligas. Däremot finns det en annan sak, som jag inte tror att vi i vår egenskap av huvudmän för sjukvården

kan avvisa någon längre tid, nämligen den, att vi skall stå som huvudmän även för den öppna sjukvården. Detta beror på att vi redan nu sedan lång tid tillbaka bedriver öppen sjukvård vid våra sjukvårdsanstalter, och det går helt enkelt inte att få någon rätsida på den öppna sjukvården med mindre det blir samma huvudman för såväl slutna som öppen sjukvård.

Om jag då ser problemet sådant det i verkligheten är, och inte minst med det perspektivet, att vi måste överta den slutna sjukvården, så blir detta avvägningsspörsmål mellan statens och landstingens kostnader ännu allvarligare. Jag har sagt detta, herr talman, för att påvisa av vilken storleksordning här förevarande fråga är, och jag vill i sammanhanget än en gång understryka — vilket står i överensstämmelse med de framställningar som gjorts från landstingen och från förbundet under senare år — att byggnadsbidragen inte intresserar oss i samma grad som de tycks göra på andra håll här i riksdagen. Däremot är vi mycket intresserade av att få till stånd en rättvis fördelning mellan stat och landsting, när det gäller kostnader för sådana uppgifter, där landstingen har trätt till, inte därför att landstingen principiellt borde vara huvudmän, utan därför att det på så sätt går lättare att sköta driften än om staten står för verksamheten.

Här kommer också skattedragarnas direkta intressen med i bilden. Om man vältrar över den ena uppgiften efter den andra på landstingen och på kommunerna, utan att full täckning lämnas av staten, så innebär detta naturligtvis att man drar bort stora summor från vad som skulle utgå efter den progressiva skatteskalan och vältrar över kostnaderna på den proportionella skatten, och denna glidning tycker jag vi skall ha ögonen öppna för. Detta gör, herr talman, att jag vill rikta en allvarlig maning till regeringen — trots att inte något statsråd är närvarande i kamma-

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

ren nu — att ta upp denna fråga ur de perspektiv, som vi har framhållit från landstingsförbundets sida, samt att man, innan någon ny övervältring av uppgifter företages från staten till landstingen, gör klart för sig hur kostnadsfördelningen skall ske. Därvid vill jag uttala det önskemålet, att vi måtte slippa ifrån det kineseri och den kontrollverksamhet, som i viss utsträckning ännu finns kvar på detta område. När staten överlämnar en uppgift till landstingen, sker det tydligen med stort förtroende för att landstingen skall handha densamma på ett riktigt sätt. Jag tror därför man skulle kunna dela ut driftbidragen efter mycket schematiska grunder — vilket även har påvisats i gjorda utredningar — utan att behöva tillgripa det förmynderskap eller ha de stora kostnader för kontroll, som nu förefinnes.

Herr talman! Jag har velat framhålla dessa principiella synpunkter i anslutning till här förevarande ärende, eftersom väl frågan inte återkommer vid denna riksdag. Jag vill sluta med att upprepa, att jag inte har något verkligt stort intresse av den föreliggande sakfrågan, eftersom byggnadsbidragen inte är det stora och väsentliga för oss i landstingen.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Lutra (bf) och *Jansson* i Aspeboda (bf).

Herr **RUBBESTAD** (bf) kort genmälde:

Herr talman! Det är ju självklart att vi alla är av samma mening som herr Fast, nämligen att det från regeringens sida bör övervägas en rättvisare fördelning mellan staten och kommunerna av dessa bördor. Det är också klart att driftbidraget är den största utgiftsposten. I det avseendet har vi emellertid, så som saken utformats i propositionen, inte någon erinran att göra mot Kungl. Maj:ts förslag. Vi måste dock komma ihåg, att anläggningsbidragssumman eller 800 000 kronor om

året under 15 år, alltså tillhoppa 12 miljoner kronor, som man vill övervältra från staten på kommunerna, betyder ganska mycket. 12 miljoner kronor är inga småsaker. Vi anser sålunda att även frågan om bidrag till uppförande av anstalterna är en mycket viktig fråga värd att beakta i detta sammanhang.

Herr **ONSJÖ** (bf):

Herr talman! Det är kanske alldeles riktigt som herr Fast sade, att det här inte rör sig om några stora ekonomiska frågor utan om en fråga, som så att säga ligger mera på det principiella planet. Det är ur den synpunkten jag för min del vill reagera mot det uttalande, som utskottet gör på s. 18 i sitt utlåtande, där det heter: »Ehuru utskottet helst sett, att statsbidraget kunnat höjas till den av motionärerna angivna nivån, är utskottet i rådande statsfinansiella läge icke berett att tillstyrka yrkandet i motionerna.» Detta måste väl tolkas så, att även utskottsmajoriteten anser att yrkandet på ett höjt statsbidrag i och för sig är motiverat men inte kunnat tillmötesgå på grund av det statsfinansiella läget. Jag tycker att detta är ett äventyrligt och farligt resonemang, som återkommer här ganska ofta. Det kan givetvis i många sammanhang vara motiverat, och är det kanske ofta, men när det gäller fördelningen av kostnader som i detta fall mellan staten och kommunerna, kan man väl inte komma med ett sådant argument. Man resonerar nämligen precis som om det inte skulle finnas några finansiella bekymmer för kommunerna och framför allt då inte för landstingskommunerna.

Ett argument av helt annan tyngd är naturligtvis det som herr Åkerström åberopade i fråga om fördelningen av kostnaderna mellan stat och landsting, nämligen att det hela kan få vissa konsekvenser; man vet med andra ord inte hur en höjning på detta område kommer att inverka på andra områden. Det

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

är emellertid beroende på om i vad mån man anser sinnesslövården vara en statlig eller kommunal angelägenhet. Som bekant uttalade 1946 års utredning att den ansåg, att det var en helt statlig angelägenhet, och att ett bidrag med 80 procent borde utgå. Därför menar jag att det härvidlag inte går att komma med något tal om konsekvenser eller att göra några jämförelser, ty det här är en helt ny uppgift som läggs på landstingen. Vi vet ju att sinnessjukvården i övrigt är en helt statlig uppgift. Ett argument i den riktningen tycker jag således inte heller står sig.

Jag kan, herr talman, inte finna annat än att reservationens motivering är riktig, och att man i vart fall inte kan gå emot motionen med en hänvisning till det statsfinansiella läget.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Alla som haft tillfälle att syssla med ett landstings förvaltningsuppgifter är väl beredda att intyga sanningen i vad herr Fast här för en stund sedan yttrade. Möjligen kan man kanske vara litet mera snar än han, när det gäller att ta konsekvenserna av ett sådant uttalande och praktisera det på den detaljfråga, som föreligger och är aktuell.

Eftersom jag är motionär i ämnet vill jag betyga, att motionen ansluter sig praktiskt taget helt till det remissutlåtande, som angivits av landstingsförbundet, och gör detta på, efter vad vi reseranter kan finna, mycket goda skäl. Nu är det ju möjligt att i herr Fasts landsting och även i andra dessa frågor inte är särskilt angelägna, men i andra landsting, exempelvis i det jag har äran att tillhöra, är i varje fall byggnadsfrågan i hög grad aktuell. Där spelar det en ganska stor roll inte bara att det hålls på principen, att staten inte skall vältra över på landstingen sina kostnader i detta avseende, utan

också att man i det aktuella fallet söker vinna gehör för den, när riksdagen går att fatta sitt beslut.

Herr Onsjö sade att för många landsting är det nu fråga om en ny uppgift. Detta är otvivelaktigt riktigt, men lika riktigt är att det för andra landsting inte är fråga om någon direkt nyhet. I Värmlands län exempelvis har vi sedan många år tillbaka en ganska omfattande och aktiv sinnesslövård, vilket emellertid inte hindrar att våra behov och krav i detta avseende ändå är stora.

Det är heller ingen tvekan om att landstingen, genom det principbeslut som för någon tid sedan fattades av riksdagen, måste räkna med att ikläda sig större utgifter för sinnesslövården. Jag har på detta beslut haft en synpunkt, herr talman, som jag skulle vilja understryka här i kammaren, och det är den att om hela den upplyftning av åldringsvården, som vi har beslutat oss för att försöka företa och som jag finner dubbelt angelägen — den är en av de verkligt stora uppgifterna för nuvarande generation på grund av det stora antalet åldringar som vi går emot under de båda närmaste decennierna — skall kunna genomföras, så är det såvitt jag ser ett oundgängligt villkor, att vi snabbt får en differentiering av klientelet på ålderdomshemmen. Denna måste till för att de egentliga åldringarna skall kunna leva ett hyggligt liv och trivas på ålderdomshemmen, men en förutsättning därför är, att vi får ut från ålderdomshemmen bl. a. det stora antal sinnesslöa, som för nuvarande måste vårdas där i brist på lämpliga specialanstalter för dem.

Vi vet alla hur outhärdligt det är på många ålderdomshem — jag tror inte jag använder ett för starkt ord — på grund av klientelblandningen. Där är kroniskt sjuka, där är sinnesslöa, där är s. k. lättskötta sinnessjuka, därav alkoholister och andra försörjningsfall o. s. v. Skall vi kunna få en differen-

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

tiering till stånd, så att ålderdomshemmen blir trivsamma, måste en upp- rustning ske och ske snart, inte bara av hem för kroniskt sjuka utan också för det klientel vi här närmast talar om, de sinnesslöa. Men jag kan inte se någon möjlighet hur detta skall kunna ske så länge staten inte vill ta på sig sin andel, och när det gäller denna fördelning har jag samma uppfattning som den herr Rubbestad nyss gav uttryck åt.

Såsom utskottsutlåtandet i övrigt är skrivet ser jag en ganska allvarlig fara för, herr talman, att kommuner och landsting, som nu skall svara för dessa uppgifter, kan uppskjuta åtgärderna, ty här ställs åtminstone indirekt i utsikt att en viss ökning skall kunna ske av driftbidraget. Ingen olycka skulle kunna vara större på socialvårdens område. Vad som här är påkallat och brådskande är i stället att få till stånd hem för sinnesslöa, så att vi kan genomföra den differentiering på ålderdomshemmen, som jag här har talat om.

Jag skulle därför vilja hemställa att kammarens ledamöter ville se detta problem i ett större sammanhang än just i anslutning till frågan om statsbidraget till anläggande av anstalter och skolor för de sinnesslöa — se det som det led det är i upprustningen av hela ålderdomsvården. Om man försöker att behjätta detta önskemål tror jag också att det leder till krav på större statsbidrag.

Detta är den tanke som legat bakom motionen i ärendet, och jag ber i anslutning därtill att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* (fp).

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Vid handläggandet av denna fråga har vi som så ofta eljest under departementsbehandlingen stått inför uppgiften att företa en avvägning gentemot andra ändamål, mycket be-

hjärtansvärda även de. Att sörja för vården av de efterblivna är en utomordentligt viktig uppgift, som det gäller för det allmänna att främja, det är jag den första att vilja stryka under. Men vi har många sådana uppgifter, och pengarna räcker ju inte till för att tillgodose alla önskemål så långt som man skulle vilja göra. Därför blir man tvungen att företa en avvägning och försöka komma fram till ett resultat, som på varje område kan betecknas som rimligt.

Vad är det då som har föreslagits i form av ökade statsutgifter i detta hänseende? Jo, för närvarande utgår statsbidrag till anläggningar av hem endast för bildbara sinnesslöa, och detta är satt till 4 000 kronor per vårdplats. Vi har tyckt att vi kunnat gå in för en rätt betydande höjning, när vi ökat bidraget från 4 000 till 7 000 kronor, samtidigt som vi också har infört möjligheter till bidrag för vårdhem för andra psykiskt efterblivna än de bildbara med 5 000 kronor per vårdplats. Detta är sålunda ett alldeles nytt bidrag. Det har också vidtagits andra justeringar i fråga om möjligheterna till statsbidrag och det i sådan omfattning, att utgiftsökningen för driftbidraget rör sig om inte mindre än två och en halv miljon kronor.

Ingen kunde mera än jag ha önskat att man kunnat gå längre. Jag skulle utomordentligt gärna ha sett att vi varit i det läget, att jag kunnat instämma med reservanterna i fråga om bidragets storlek. Men när vi har vägt skilda uppgifter emot varandra, har vi måst enas om denna höjning, som ju beträffande hemmen för de bildbara innebär en höjning från 4 000 till 7 000 kronor, och för den andra kategorien gäller ett nytt anslag på 5 000 kronor samtidigt som driftbidragen avsevärt höjts.

Jag tror att det finns skäl för kammaren att ta utskottets förslag till statsbidrag, särskilt med hänsyn till att utskottet förordat framläggande av ett

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

förslag om allmänt statsbidrag till landstingen.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag är fullt övertygad om att det är riktigt som statsrådet säger, att han helst skulle ha sett att man kunnat gå på reservanternas linje och beviljat ett högre belopp. Men jag förstår att i regeringen är det fler som har något att säga till om. Framför allt har vi när det gäller ekonomiska frågor en finansminister, som vet att hålla igen, och därför förstår jag mycket väl i vilken situation statsrådet Hedlund har varit.

Statsrådet säger nu att pengarna inte räcker till. Ja, men andra lagutskottet har gått in för att denna sak skall ordnas, landstingen är tvungna att göra det. Också för deras vidkommande är emellertid förhållandena sådana att pengarna inte räcker till. Och då är frågan: Är det riktigare att landstingen skall bära denna ökade börda än att staten med sitt stora skatteunderlag bidrar på ett lämpligt sätt? För min del anser jag det lämpligast att vi går in för att staten bör göra det. Detta är för flertalet landsting ett nytt åläggande, ett åläggande varom 1946 års utredning uttalade, att »staten bör väsentligen bära bördorna». Den förordade 80 procent i statsbidrag, medan 1951 års utredning gick ned till 50 procent, och det är denna linje vi reservanter har gått in för.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Under debatten kring detta utskottsutlåtande har vissa mycket intressanta synpunkter på frågan om fördelningen mellan stat och kommun av det allmännas kostnader för vård inom skilda områden framkommit.

Herr Fast utvecklade en uppfattning som gick ut på att bidragets förläggande på driftkostnaden var av större

betydelse, medan frågan om dess placering på anläggningskostnaderna var av mera sekundär betydelse. Herr Ståhl ville göra gällande, att den uppfattning som företrädes av minoriteten skulle innesluta ett större intresse för en upprustning på detta område. Jag vill mycket bestämt hävda att också utskottsmajoriteten har stort intresse för en upprustning av det slag herr Ståhl talade om.

Herr Ståhl sa bl. a., om jag fattade honom rätt, att staten måste ikläda sig ökade utgifter på dessa områden. Ja, därmed är vi återigen inne på frågan: Vilka möjligheter har i fortsättningen staten å ena sidan och kommunerna å den andra att skaffa sig ökade inkomster? De som nu företräder minoriteten och den uppfattningen, att man måste fortsätta att ta ut den skatt som vi har tagit ut under de senaste åren, är mera i sin rätt att föra ett dylik resonemang, men när herr Ståhl och folkpartiets representanter gör det, har jag svårt att inse att de förordar något annat än ett system i galenskapen.

Hela deras resonemang när det gäller att skaffa staten inkomster går nämligen ut på detta: öka bara utgifterna på skilda områden, flytta gärna över bördor från landstingskommunerna till staten, det är alldeles nödvändigt att göra så och så. Ett sådant tillvägagångssätt måste ju medföra uttagande av nya skatter. Och om vi skall tillgodose önskemålen i den programförklaring som gavs av herr Fast, kan vi kanske inte ens stanna vid enbart den direkta skattens höjning utan måste allvarligt överväga ytterligare ett steg på den indirekta beskattningens väg för att klara statens framtida andel i alla våra gemensamma kostnader, enligt de önskemål som framförts inte minst från folkpartiets sida.

Jag skulle vilja förordas, att man i framtiden tänker sig en statsskatt tillräckligt hög att kunna ge stöd till driftkostnaderna, som skisserades av herr

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Fast. Om inte detta är möjligt via den direkta skatten, är jag för egen del beredd förorda att man, om man är tvungen därtill, går ytterligare ett steg på den indirekta beskattningens väg. Men den uppfattningen delas ju inte av de många som kräver, att man skall flytta över en hel del gemensamma utgifter från landsting, utanför landsting och primärkommuner till staten.

Jag vill till sista göra ett påpekande. Vi finner av utlåtandet att det är en högerman som har gått med på reservationen, medan två högermän har gått med på utskottets förslag. Jag anser att dessa två har tagit en fullt riktig, konsekvent ståndpunkt. De har ju påyrkat sänkt uttagningsprocent för statsskatten, och det är alltså fullt konsekvent när de säger: Skall vi kräva en sänkning av statsskatten, kan vi inte i varje situation och vid varje tillfälle påyrka överflyttning av utgifter från kommunerna till staten och dessutom på en del punkter rent av påyrka ökning av statens utgifter.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande jag ställde i mitt första anförande.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerström såg så förtjust ut när han har hittat på att kombinera ihop min ringa person med folkpartiet och skattesänkningen, att han bestämt tyckte att han hade funnit en extra liten godbit på den där karamellen, som börjar bli ganska ut-sugen vid det här laget.

Men fullt så enkelt kommer man väl ändå inte ifrån detta allvarliga sociala problem som genom att försöka göra gällande, att ingen som vill ha en skattesänkning till stånd, skall kunna få yrka på några förbättringar, även om de är av en så oansenlig storleksordning som denna.

Det kunde ju för övrigt ha varit riktigt av herr Åkerström att tillägga, att för nästa år gäller det ingen som helst

ny utgift för staten. Utgiftsökningen på 800 000 kronor kommer ju först det budgetår som följer på det kommande.

Herr Åkerström sade också ett ord om att jag hade antytt, att majoriteten inte skulle ha samma intresse för saken som reservanterna. Jag har inte sagt det och vill inte på något sätt antyda, att så skall vara fallet. Tvärtom vill jag göra gällande, att ett sådant intresse framgick både av vad herr Åkerström och statsrådet Hedlund sade. Den sistnämnde visade ju i all sin vanmakt ett intresse för saken, även om han kände sig ur stånd att göra någonting för den. Jag har inte betvivlat detta intresse, men däremot torde man kunna konstatera — och det kan väl inte heller herr Åkerström bestrida — att det blir mera handling med ett effektivare stöd än med ett mindre effektivt sådant. Och det är handling, inte vackra ord, som vi reservanter vill ha.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Under den diskussion vi hade i utredningen om anläggningsbidraget framkom en ganska stor tveksamhet, huruvida man borde dels vidhålla det gamla kravet på anläggningsbidrag för skolor, dels införa ett nytt sådant krav i fråga om vårdhem och arbetshem. Vi hade nog den uppfattningen, att det kanske hade varit riktigare att slopa anläggningsbidragen och i stället anvisa så mycket större belopp från staten till de egentliga driftkostnaderna, som ju är årligen återkommande och som blir en betydande utgift för huvudmännen.

Vi stannade emellertid inför att föreslå dels en höjning av det nu utgående anläggningsbidraget för skolhemmen och dels införande av ett nytt anläggningsbidrag för vårdhemmen. Och varför? Jo, vi hade den uppfattningen, att det framför allt i fråga om vårdhemmen förelåg en ganska stor eftersläpning, och vi sade oss att det kunde hända att ett införande av ett anlägg-

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

ningsbidrag skulle komma att stimulera huvudmännen till att göra nyanläggningar i större omfattning än hittills, framför allt på vårdhemmens område. Detta var, herr talman, den egentliga och verkliga motiveringen för att vi så småningom stannade inför ett sådant förslag.

Att vi sedan fixerade anläggningsbidragen till 12 000 respektive 9 000 kronor per plats berodde på att vi resonerade på det sättet, att man skulle halvera anläggningskostnaden mellan huvudmännen — landstingen — och staten. På det sättet kom alltså kommitténs förslag att få det utseende varmed det presenterades för departementschefen.

Här har nu propositionen upptagit ett lägre belopp för anläggningar, varvid man endast kompenserat den höjning av byggnadskostnaderna, som inträffat, men inte gått på den hälftenuppdelning av anläggningskostnaderna, som vi inom kommittén hade räknat med. Vidare inför man här — i enlighet med kommitténs förslag — ett nytt anläggningsbidrag i fråga om vårdhemmen.

Jag vill vidare understryka att propositionen upptar en förbättring av driftbidragen. I fråga om lärarlönerna föreslås att bidragen till dessa skall utgå med 95 procent i näst högsta löneklassen. Det är en viss höjning i förhållande till vad som för närvarande utgår.

Vidare föreslås en höjning av driftbidragen över huvud taget, och den är rätt väsentlig. Det föreslås 33 procents höjning i förhållande till vad som för närvarande gäller.

Ytterligare en sak är att uppmärksamma i fråga om anläggningsbidragen. Där har Kungl. Maj:t faktiskt gått längre än kommittén, i det att Kungl. Maj:t föreslår, att dessa skall gälla retroaktivt från den 1 januari 1953.

Jag skall, herr talman, inte yttra mig om de olika propåerna, men det är en sak, som jag finner i hög grad

angelägen, och det är att riksdagen handlar så, att den skapar förutsättningar för utgivande av bidrag på nya områden inom denna verksamhet, nämligen i fråga om yrkesutbildningen och yrkesundervisningen. Kungl. Maj:t har icke föreslagit någon åtgärd på denna punkt. Kommittén tryckte mycket hårt på angelägenheten av att man kunde få yrkesundervisning och yrkesutbildning till stånd. Man räknar med att av de 3 000 personer, som det här är fråga om, åtminstone 500 skall kunna gå till yrkesundervisning och yrkesutbildning. En sådan verksamhet medför emellertid anläggningskostnader och framför allt ökade driftkostnader, som det är angeläget att huvudmännen kan kompenseras för.

Sedan är det ytterligare en sak, som riksdagen i detta sammanhang bör ta hänsyn till. Det är nödvändigheten av ökade bidrag åt huvudmännen för den öppna vården. I detta avseende har Kungl. Maj:t också i mycket stor utsträckning lämnat åt sidan det förslag kommittén framlagt.

Det är alltså två väsentliga områden som inte har fått vad man kan mena de bör ha, och jag tror att det finns anledning för riksdagen att överväga dessa saker, när den skall ta ställning till de båda yrkanden, som här föreligger.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Skoglund i Umeå här nämnde om den diskussion, som försiggick inom den kommitté, där han varit ordförande, kan vi lämna åt sidan. Kvar står emellertid det faktum, att herr Skoglund skrivit under det utlåtande där det yrkades, att bidrag skulle utgå med 9 000 respektive 12 000 kronor per vårdplats. Då vi i dag har att ta ståndpunkt till denna sak hoppas jag därför, att han såsom ordförande i denna kommitté ser till att hans verk går i fullbordan. Det vore ju uppspandeväckande om han inte medverkade till detta.

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

Beträffande statsbidragen sade jag nyss i talarstolen, att driftbidragen var så avvägda, att vi reservanter inte hade stor anledning att göra någon erinran mot dem. När det gäller lärarbidragen är det emellertid inte 95 procent som skall utgå, utan i genomsnitt 88 procent av de verkliga kostnaderna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HEDLUND:

Herr talman! Jag tar fasta på vad herr Ståhl uttalade när han ansåg sig kunna konstatera, att jag önskade göra något för denna sak. Det var ju tacknämligt att få höra detta.

Sedan talade herr Ståhl något om vanmakt beträffande finansieringen. I det avseendet skulle jag vilja säga att jag har handlat i medvetande om att när det gäller ekonomiska ting så får man lov att rätta mun efter matsäcken. Vi kan inte ge ut mer ur statskassan än vad som finns där, och det måste väl också herr Ståhl acceptera. Men kanske herr Ståhl i stället för att tala om skattesänkningar vill gå in för att höja den statliga beskattningen. I så fall kan vi naturligtvis få utrymme för väsentligt mycket mer. Jag vill också framhålla, att jag tror det är få poster i statsverkspropositionen, där man nått fram till en förhållandevis så stor ökning av tidigare utgående anslagsbelopp som just på detta område. Visserligen hör jag till dem, som är mycket intresserade av att lätta landstingens ekonomiska bördor, och det är ju den frågan det egentligen gäller, men jag tycker att man i arbetet mot detta mål lämpligen bör följa utskottsmajoriteten och gå in för att begära en allmän revision av grunderna för statsbidrag till sekundärkommunerna.

Herr HALL (s):

Herr talman! Den utredning, som pågår om de allmänna statsbidragsgrunderna och som inrikesministern nu om-

nämnde, väntar vi i kommuner och landsting på med en viss spänning, inte minst därför att utredningsarbetet på denna punkt pågått, om jag minns rätt, sedan mitten av 1920-talet utan att vare sig Kungl. Maj:t eller riksdagen kunnat ta någon bestämd ståndpunkt till vad som skall göras. Frågan aktualiserades de första gångerna i samband med vissa kommunalskatteutredningar, där man ansåg att man genom en överflyttning av kommunala utgifter på staten skulle kunna få dels en totalt sett lägre kommunalskatt och dels en kommunalskatt, som var jämnare. Det skatteutjämningsförfarande, som då fanns, var ju mycket besvärligt och visade dessutom, att det inte utgjorde någon alldeles effektiv hjälp till de hårdast skattetyngda delarna av landet.

Vad man nu söker efter måste givetvis vara så pass grundligt genomarbetat, att man övervinner den fara, som alltid har skymtat i dessa sammanhang, nämligen att kommunerna, om de får effektivare statsbidrag, blir mindre akt samma om hur stora de totala utgifterna blir. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att om detta skäl tidigare haft en betydande giltighet, har det både i kommunerna och i landstingen hänt mycket, som gör att man nu kan se på denna sak litet lugnare än man kunde göra för 20, 30 år sedan. Landstingen har blivit mycket stora förvaltningar, där man har ett behov av att ha en allmän ekonomisk överblick och se till att utgifterna inte sväller alltför våldsamt. Landstingsskatterna har ändå visat en stark tendens till stegring.

Tack vare kommunsammanslagningen har man också genomgående fått bättre ekonomisk planering i primärkommunerna. Därför kan man nog vänta sig att det mycket snart inom kommunerna växer fram ett lika starkt ansvar för den allmänna finansförvaltningen som det man nu kan påräkna inom statsförvaltningen. Det kanske avgörande skälet mot höga statsbidrag

Ändrade statsbidragsgrunder för undervisning och vård av psykiskt efterblivna.

försvagas därmed genom utvecklingen själv.

Det som motionärerna och reservanterna här har begärt ligger delvis på ett annat plan. Det gäller att för gott vältra över på det kommunala organet en utgift som tidigare ansetts vara statlig. Det är väl alldeles klart, att man då måste beakta allmänekonomiska synpunkter och inte bara se till de svårigheter som kan finnas att få nästa års och de påföljande årens statsbudet att gå ihop. Detta är ju ett avvägningsproblem. Det erkännes ju och har sedan länge varit erkänt, att sinnesslövarlden är en allmän angelägenhet och att kostnaderna för ändamålet skall bestridas av det allmänna. Det är alltså inte fråga om huruvida det allmänna skall vara sparsamt eller slösaktigt, om det allmänna skall åtaga sig en uppgift eller inte. Den saken är redan klar. Frågan är bara vilka allmänna krafter som skall svara för en viss del av dessa utgifter.

Det är enligt min mening uppenbart att staten måste bära större del av dessa utgifter än vad den för närvarande gör. En synpunkt i detta sammanhang, vilken har mycket större räckvidd än man i förstone kanske är benägen att tillmäta den, är den gamla skatteutjämnningstanken, som på nytt måste få ett rum i avgörandena. Näringslivet är ju högst olika utvecklat i olika delar av vårt land, och — vad värre är — tendensen, som är klart uppåtgående i de flesta delar av landet, är nästan lika klart nedåtgående i vissa andra delar. Medan storstädernas och Mellansveriges industribygders ekonomiska ställning blir allt starkare har vi en relativ försvagning i vissa norrlandslän, på Gotland och i vissa delar av västra Sverige och i de smäländska länen. Det är alldeles påtagligt att om inte de kommunala skattebördorna skall bli orimligt stora i de delar av landet, där näringslivet är relativt försvagat, måste staten överta en större del av de utgifter som

nu bestrids av kommunerna. Jag fäster uppmärksamheten på att man sålunda klart motarbetar detta syfte att befrämja näringslivet, om man tvingar kommuner och landsting i de län, där näringslivet har svårt för att reda sig, att acceptera allt högre och högre kommunalskatter.

Jag har velat anföra dessa synpunkter, eftersom vi nu står inför ett nytt avgörande. Jag hoppas att kammaren ansluter sig till reservationen och därmed också ger en fingervisning om i vilken riktning utvecklingen för framtiden bör drivas.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Med anledning av herr Rubbestads replik vill jag säga, att jag försökte i mitt anförande klargöra att det här i hög grad gäller en bedömningsfråga, där var och en får handla efter eget skön.

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf):

Herr talman! Jag tror att vi alla är villiga att ge vårt erkännande åt statsrådet för denna proposition. Men när det gäller avvägningen mellan landstingens och statens utgifter känner vi oss inom landstingen rätt oroliga, i synnerhet inom de landsting som har den högsta landstingsskatten, och dit hör, om jag inte minns fel, både Västernorrland och Gotland. Jag förstår således inrikesministerns bekymmer inför denna avvägning.

Det är alldeles riktigt vad herr Fast här sagt om att anläggningsbidraget utgör den mindre delen av dessa kostnader och att det är driftkostnaderna som i längden blir det mest betungande. Jag anser emellertid att vi i konsekvens härmed bör biträda reservationen. Jag säger det så mycket hellre som vårt eget landsting sedan flera år har i framställning till Kungl. Maj:t

Principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen.

anhållit om särskilt anläggningsbidrag även om detta varit i annat sammanhang. Det skulle naturligtvis då vara rätt egendomligt, om man inte här skulle stödja den till utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 127, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 87 ja och 112 nej, varjämte 7 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till utbyggnad av fångvårdsanstalten på Hall m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.**Principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m., i vad propositionen avser principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen.

I propositionen nr 112 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1954, framlagt förslag till ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt, m. m. Propositionen hade, i vad bl. a. gällde de principer för avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel för vilka i propositionen redogjorts, hänvisats till statsutskottet.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bl. a., att de under väg- och vattenbyggnadsstyrelsens samt vägförvaltningarnas avlönings- och omkostnadsanslag redovisade utgifterna i fortsättningen med nio tiondedelar skulle avräknas mot automobilskattemedlen i stället för nu i princip till hälften respektive helt. Vidare hade förutsatts att anslaget till Reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde, vil-

Principerna för avräkning av vissa anslag mot automobilskattemedlen.

ket f. n. icke till någon del täcktes av automobilskattemedel, skulle helt avräknas, och likaså ansågos utgifterna för pensionering av befattningshavare vid väg- och vattenbyggnadsverket samt vägarbetare böra inbegripas i de kostnader som helt eller delvis skulle ifrågakomma till avräkning mot automobilskattemedlen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte godkänna de i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 26 februari 1954 angivna principerna för avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel.

Reservation hade avgivits av herrar *Lundqvist*, *Skoglund* i *Doverstorp* och *Staxäng*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta, att vid avräkning av vissa anslag å driftbudgeten helt eller delvis mot automobilskattemedel de hittillsvarande principerna skulle tillämpas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Då vid detta utlåtande är fogad en reservation av herrar *Lundqvist* och *Skoglund* i *Doverstorp* samt undertecknad vill jag i korthet motivera densamma. I förevarande proposition har departementschefen framhållit, att han inte har funnit anledning att förorda någon principiell ändring av nu tillämpade grunder för anslagsavräkningen mot automobilskattemedlen, men han har där vidtagit vissa jämkningar trots detta uttalande och alltså genom automobilskattemedlen finansierat en del nya utgifter. Till dem hör bl. a. regleringen av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde och utgifter för pensionering av befattningshavare vid väg- och vattenbyggnadsverket samt vägarbetare. De har nu visat sig böra komma i fråga till avräkning mot automobilskatteme-

del, och det är även en del andra nya områden, som han där har medtagit på samma sätt. När det gäller det allmänna statsbidraget till de lokala polisorganisationerna har departementschefen ställt sig tveksam att överföra detsamma, och på den punkten har han förordat en utredning. Vi reserveranter har dock ansett, att när det gäller ett så stort belopp som nu här kommer i fråga enligt departementschefens och utskottets förslag som 8,6 miljoner kronor, som alltså under nästa budgetår skall belasta automobilskattemedlens speciella budget, borde i samband med denna utredning, som departementschefen förordat och som jag nyss omnämnde, även dessa saker komma under omprövning.

Detta är alltså motiveringen för vår reservation, och jag skall med dessa få ord, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till berörda utlåtande.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Sedan jag lyssnat till herr *Staxängs* anförande tror jag mig kunna säga, att vi alla är tämligen överens om att de principer för anslagsavräkning åt automobilskatten, som nu gäller, bör tills vidare tillämpas, detta dock i avvaktan på en förnyad prövning. Herr *Staxäng* erinrade om några av de jämkningar, som departementschefen föreslagit och som vi från utskottets sida ansett oss böra acceptera. Så skall väg- och vattenbyggnadsstyrelsens avlönings- och omkostnadsförslag samt vägförvaltningarnas avlönings- och omkostnadsförslag, som nu helt eller delvis bestrids med automobilskattemedel, i fortsättningen avräknas med nio tiondelar av dessa medel. Anslaget till reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde — herr *Staxäng* nämnde ju också detta — ett anslag som nu inte till någon del avräknas, anses böra från nästa budgetår föras på

Vissa anslagstekniska frågor.

avräkning. Dessa belopp uppgår sammanlagt till 1,2 miljoner kronor.

Vad sedan gäller kostnaderna för tjänste- och familjepensioner till befattningshavare vid väg- och vattenbyggnadsverket samt vägarbetare föreslås, att dessa inräknas bland de kostnader, som helt eller delvis kommer till avräkning mot automobilskattemedel. Sammanlagt skulle härigenom av nämnda anslag under nästa budgetår avräknas 7,4 miljoner kronor. Det motsvarar ungefär nio tiondelar av de totala pensionskostnaderna.

På denna punkt, herr talman, synes ingen motsättning föreligga mellan motororganisationerna och Kungl. Maj:ts förslag. Och den är den största anslagsposten i detta sammanhang. I övrigt är ju avräkningssystemet oförändrat, och med hänsyn härtill och i avvaktan på en förnyad utredning av dessa frågor har vi inom utskottet ansett oss böra bifalla Kungl Maj:ts förslag. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Anslag till vägväsendet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till vägväsendet för budgetåret 1954/55 jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkten 1.

Vissa anslagstekniska frågor.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t under sjätte huvudtiteln (punkt 9, s. 18 —29 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för

den 4 januari 1954) lämnat en redogörelse för vissa anslagstekniska frågor.

Kungl. Maj:ts förslag innefattade, att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten i fortsättningen skulle anvisas under fyra särskilda anslag, nämligen Byggnad av riksvägar, Nyanläggning av länsvägar, Nyanläggning av ödebygdevägar samt Ombyggnad av länsvägar och ödebygdevägar.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått fem motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Pålsson m. fl.* (I: 296) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson i Näs* (II: 405), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande punkt måtte besluta att de i propositionen föreslagna fyra särskilda anslagsgrupperna för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten skulle kompletteras med en rubrik för redovisning av större brobyggnadsföretag.

I en inom första kammaren av herr *Karl Andersson* väckt motion (I: 464) hade, såvitt nu var i fråga, yrkats att utöver de av Kungl. Maj:t förordade vägsanlag skulle uppföras ett anslag för vägbeläggningar och ett anslag till storbroar.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 296 och II: 405 samt I: 464, sistnämnda motion såvitt nu var i fråga, och med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, besluta att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1954/55 skulle anvisas under följande fyra reservationsanslag, nämligen Byggnad av riksvägar, Byggnad av länsvägar, Byggnad av ödebygdevägar samt Byggnad av storbroar.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Karl Andersson, Näs-gård, Alfred Nilsson, Näsström, Pålsson, Rubbestad, Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att

Vissa anslagstekniska frågor.

riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 464, såvitt nu vore i fråga, och med bifall till motionerna I: 296 och II: 405 samt med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, besluta att medel för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten fr. o. m. budgetåret 1954/55 skulle anvisas under följande fem reservationsanslag, nämligen Byggnad av riksvägar, Nyanläggning av länsvägar, Nyanläggning av ödebygdsvägar, Ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar samt Byggnad av storbroar;

b) av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Även vid detta utlåtande finns en reservation avgiven, som jag har anslutit mig till. Jag skall dock med hänsyn till den långa föredragningslistan försöka fatta mig mycket kort. Saken är ju den, att här har på denna punkt företagits en reducering av antalet anslagspunkter. Förut har det gällt 14 stycken olika anslag för vägändamål. Nu har de av Kungl. Maj:t begränsats till endast fyra. När det gäller en utökning av Kungl. Maj:ts förslag är både utskottet och reservanterna eniga, nämligen om ett anslag för byggande av större broar, men reservanterna och utskottet skiljer sig i det hänseendet, att utskottsmajoriteten vill att under detta anslag skall föras endast broar som kostar över 3 miljoner kronor, medan reservanterna önskar, att på anslaget skall föras byggandet av broar, för vilka kostnaderna går upp till över 1 miljon kronor. På denna punkt är vi alltså annars eniga om en utökning av antalet anslag, och därigenom får enligt reservationen antalet anslagspunkter bli fem. Vi vill alltså ha en punkt mer än Kungl. Maj:t. Majoriteten inom utskottet vill dock bara ha fyra anslagspunkter. De vill

att nybyggnaden av vägar och ombyggnaden av vägar skall sammanslås. Där har Kungl. Maj:t gått in för en uppdelning, där ett anslag skall anvisas för *nybyggnader av vägar* och ett för *ombyggnader*. Vi reservanter går på Kungl. Maj:ts linje.

Motiveringen för detta särskiljande är att man på ett bättre sätt skall kunna kontrollera vilka anslag som anvisas för det och det ändamålet. Detta gäller särskilt anslagsfördelningen till bygdevägar i Norrland. Vi märker bäst skillnaden mellan utskottets förslag och reservanternas förslag när vi kommer till punkt 4, där det gäller fördelningen av de olika anslagen för olika ändamål. Där finner vi att reservanternas förslag ansluter sig till vissa specificerade anslagsposter, där man vet att det och det beloppet skall anvisas för det och det ändamålet, medan majoriteten går in för ett klumpanslag, där man inte vet hur mycket som kommer på den eller den posten. Jag anser det vara synnerligen viktigt att man har denna uppdelning, så att riksdagen kan veta vilka belopp som anvisas för de olika ändamålen när anslagsfrågorna behandlas i kamrarna.

Till anslagsfrågorna under punkten 4, som i stort sett berör samma förhållanden som denna punkt, återkommer jag senare. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är anförd under punkten 1 a) av herr Karl Andersson m. fl.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Som den föregående ärade talaren erinrade om innebär statsverkspropositionen angående vissa anslag till vägväsendet en väsentlig förändring i fråga om anslagstekniken. Med hänsyn härtill, liksom också med hänsyn till den omständigheten att utskottet inte helt kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag, finner jag det motiverat att lämna en kort översikt. Jag får också därvid tillfälle att beröra

Vissa anslagstekniska frågor.

några synpunkter, som reservanternas talesman, herr Rubbestad, har anfört.

För närvarande redovisas de statliga väg- och broinvesteringarna under inte mindre än 14 anslag på driftsbudgeten. Denna långtgående anslagssplittring har medfört osmidighet vid resursernas utnyttjande och verksamhetens rationella bedrivande. Det har därför sedan lång tid varit aktuellt med en större koncentration, och man har menat att den skall kunna genomföras utan att statsmakternas möjligheter att leda och kontrollera investeringsverksamheten därigenom minskas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag i denna fråga innebär, att det vid en reglering av väg- och brobyggnadsverksamheten skulle vara tillräckligt med en flerårsplan för byggnade av riksvägar — ett nytt begrepp som införts, man skulle ha en plan för byggnandet av länsvägar och en för byggnandet av speciella storbroar. Medelsanvisningen skulle enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag ske över ett anslag, benämnt Vägbyggnad.

Föredragande statsrådet har också funnit starka skäl för att man här skall söka få en förenkling till stånd i anslagstekniken. Han föreslår — som herr Rubbestad också nämnde — att det uppförs fyra särskilda anslag för den statliga väg- och brobyggnadsverksamheten, nämligen Byggnade av riksvägar, Nyanläggning av länsvägar, Nyanläggning av ödebygdsvägar samt Ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar. Detta innebär att man i jämförelse med förslaget från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har uteslutit det särskilda anslaget till broar men däremot uppfört ett nytt, nämligen anslaget till ödebygdsvägar.

I detta sammanhang kanske jag för ett ögonblick får erinra om bestämmelserna i den nuvarande vägstadgan. Den skiljer mellan huvudvägar, bygdevägar och ödebygdsvägar. I begreppet Huvudvägar innefattas såväl rikshuvud-

vägar som länshuvudvägar. Nu skall, som jag tidigare nämnde, riksvägarna bilda en grupp för sig och länsvägar och bygdevägar sammanföras till en grupp, som kallas länsvägar. Ödebygdsvägarna kommer enligt Kungl. Maj:ts förslag att bibehålla sin särställning, och vi har inom utskottet vid prövningen av denna fråga funnit de skäl som föredragande anfört härför vara bärande och har alltså godtagit detta förslag.

Däremot har vi inte kunnat biträda propositionens förslag att man vid medelsanvisningen för länsvägar och ödebygdsvägar skall skilja mellan nyanläggning å ena sidan och ombyggnad å den andra. Vad gäller riksdagens intresse för den frågan kan vi inte finna att det är något särskilt behov av en särredovisning. En sådan uppdelning innebär ovillkorligen en begränsning av möjligheterna att smidigt anpassa denna byggnadsverksamhet efter det aktuella lägets krav. Vi har den uppfattningen att fördelningen av tillgängliga medel inte skall ske centralt utan ankomma på vederbörande länsorgan. Vi har svårt att förstå herr Rubbestad, när han förmenar att det skulle bli en större centralisering om man följer utskottet. Jag kan inte finna annat än att utskottets förslag innebär och förutsätter en verklig möjlighet till decentralisering med tyngdpunkten förlagd till bedömning av de lokala organen. Det innebär också, utom den administrativa förenklingen, att vägnämnderna och länsvägnämnderna i viss mån får större inflytande på verksamhetens utformning.

Jag tillåter mig, herr talman, att ett ögonblick anknyta till vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen därvidlag har anfört. Man säger att denna bedömning — i vad mån man skall använda bidraget till ombyggnad eller nybyggnad — bör läggas i länsorganens hand i samband med flerårsplanernas upprättande. Herr Rubbestad nämnde att nybyggnad före-

Vissa anslagstekniska frågor.

kommer mest uppe i norrlandslänen, och det är riktigt. Men det är lika viktigt att man över huvud taget i förvaltningen ute i länen får möjlighet att anpassa verksamheten efter de behov som där förefinns.

Så anför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i sina petita, att det i de sydliga länen ofta förekommer att man vill förändra enskild väg till allmän, men detta måste skjutas på framtiden, ty vid uppdelningen i anslagskategorier har man inte möjlighet att företa erforderliga istandsättningsarbeten. Det heter också att en bygd kanske haft en allmän väg, som dock inte varit av godtagbar beskaffenhet, och behovet av denna vägförbättring kan jämföras, säger man, närmast med behovet av nyanläggning av en väg till en bygd, som saknar sådan väg. Därvid bör — jag upprepar det — länsorganen ha möjlighet att bedöma vilket som i varje särskilt fall har den största aktualiteten.

Inom avdelningens majoritet liksom i utskottet har vi funnit den synpunkten så väsentlig, att vi har stannat vid denna sammanslagning av anslagen för om- respektive tillbyggnad till ett anslag. Nu har det anmärkts tidigare i diskussionen — och kanske herr Rubbestad snuddade vid det — att detta ombyggnadsbehov är så stort att det kommer bort i bilden när man skall bedöma denna fråga. Jag förstår inte den uppfattningen. Det har redovisats enligt vårt förslag, att möjligheterna att tillgodose behovet är helt och hållet orubbade eller rättare sagt att de kan tillgodoses mycket bättre.

Herr Rubbestad erinrar också om att i den reservation, som föreligger till detta betänkande vid punkt 1, också tas upp frågan om ett speciellt anslag till flerårsplaner för broarna. Föredraganden har anfört — och det finner vi riktigt — att en bro i allmänhet bör ingå som ett naturligt led i ett vägbyggnadsföretag. Men vi finner dock — och därvid står vi i samklang med väg-

och vattenbyggnadsstyrelsen — att skäl talar för att sådana broar, som man kallar storbroar, anslagsmässigt sett bör redovisas separat. Där föreligger ju inte något direkt samband mellan själva brobyggnadsföretaget och vägbyggnadsverksamheten i övrigt. Därtill kommer att kostnaderna för ett sådant företag är så betydande, att det kan uppstå vissa praktiska olägenheter om de skall upptas i de sedvanliga flerårsplanerna, allra helst som kostnaderna inte regelbundet återkommer år efter år och inte heller fördelar sig jämnt mellan de olika länen. Det kan också här för riksdagen föreligga ett speciellt intresse av att fortlöpande kunna följa verksamheten på förevarande område.

Som herr Rubbestad mycket riktigt nämnde har reservanterna, vilkas talesman han var, samma principiella uppfattning som vi. Skiljaktigheten i uppfattningarna gäller gränsdragningen för gruppen storbroar. Jag har, herr talman, personligen den uppfattningen, att redan en kostnadsgräns vid tre miljoner kronor, som utskottet förordar i anslutning till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, är i lägsta laget, men vi har ansett oss böra acceptera detta. Reservanterna föreslår nu att gränsdragningen sker vid ett belopp av en miljon kronor. Men enligt vår uppfattning skulle den principens tillämpning innebära, att alltför många broar kommer att hänföras till kategorien storbroar, och fördelen av att broar i allmänhet inräknas som ett naturligt led i själva vägbyggnadsverksamheten blir därigenom äventyrad. Om man vill nå det åsyftade resultatet tror jag mig kunna säga, att man bör följa utskottets förslag. Jag ber, herr talman, i anslutning till de synpunkter jag anfört, beträffande såväl anslagstekniken i fråga om om- och tillbyggnad av länsvägar som det speciella bidraget till storbroar att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vissa anslagstekniska frågor.

Herr STAXÄNG (h):

Herr talman! Jag kan i hög grad förkorta mitt anförande genom att i allt väsentligt instämma i den föregående talarens synpunkter. Jag skall även redan nu nämna att jag kommer att följa utskottets förslag på denna punkt.

Anledningen till att jag har begärt ordet är att jag på denna punkt har en motion i vilken jag har gått längre än vad utskottet vid sitt ställningstagande har velat göra.

Såsom framgår av utskottets utlåtande har förslagen under »Vissa anslagstekniska frågor» föregåtts av en mycket utförlig och genomgripande utredning av väg- och vattenbyggnadsverket. Utredningen har tillkommit dels på grund av ett uttalande av överrevisorerna och dels på grund av riksdagsbeslut.

Jag deltog själv i det särskilda utskottets arbete när vägarna förstatligades och var med om att besluta en ganska hård skrivning på denna punkt, nämligen att riksdagen skulle ha stor befogenhet när det gällde att besluta om de olika posterna. När jag följt dessa frågor ute i vägnämnderna och i länsvägnämndernas förbund och även på andra håll har jag emellertid måst inta en annan ståndpunkt. I verkligheten har det blivit annorlunda än man tänkte sig då det beslöts att riksdagen skulle bestämma strikt i olika anslagsfrågor. Man har nödgats ge Kungl. Maj:t vidsträckta fullmakter, och det har medfört en osmidighet ute bland vägförvaltningarna när det gäller att realisera riksdagens beslut. Denna brist på smidighet hänförs sig givetvis i högsta grad till den stora splittringen av anslagen. Det säges också i utskottets utlåtande, i anslutning till ett uttalande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att anslagssplittringen medför både osmidighet och stelhet i resursernas utnyttjande och kan därigenom sägas försvåra ett rationellt bedrivande av verksamheten, ett förhållande som jämväl uppmärksamats av överrevisorerna och även

har behandlats i riksdagen genom motioner som där har väckts.

Det sägs vidare att styrelsen har funnit det ofrånkomligt att nu pröva vilka åtgärder som kan vidtas i syfte att för enkla den administrativa handläggningen av anslagsfrågorna genom begränsningen av anslagsuppdelningen utan att härigenom statsmakternas möjligheter att leda och kontrollera investeringsverksamheten minskas.

Det är ju alldeles tydligt att det innebär en lovvärd förändring när man genom denna utredning minskar anslagens antal från cirka 14 — vi vet att de sedan splittrats upp ytterligare — ned till tre—fyra. Den saken skall villigt erkännas.

Såsom här har framhållits föreligger ingen stor skillnad mellan utskottsmajoritetens uttalande och reservationen av herrar Karl Andersson, Näsgård m. fl. Meningarna skiljer sig bara i frågan om vilka anslag som riksdagen skall ta ställning till.

Meningsskiljaktigheten rör i första hand storbroarna. Reservanterna anser att den undre gränsen för storbroar skall sättas vid en kostnad av en miljon kronor, medan däremot utskottsmajoriteten anser att broar som kostar mer än tre miljoner skall redovisas över särskilda anslag. Jag tror att utskottets förslag på den punkten är mera realistiskt. Såsom också nämndes här av utskottets talesman måste dessa broar som kostar upp till en miljon ingå som ett naturligt led i vägbyggandet. Jag tycker att reservanternas svaga ställning i särskilt hög grad demonstreras när de skall ta ställning till anslaget. Reservanterna begär där bara en ökning med tre miljoner kronor gentemot utskottets förslag.

Reservanterna vill ha en uppsplattning av anslaget på ny- och ombyggnad, när det gäller länsvägarna i motsats till utskottsmajoriteten, som anser att detta skall föras under ett anslag. Jag tror att utskottets förslag på den punk-

Vissa anslagstekniska frågor.

en är avgjort bättre än reservanternas och ger vägförvaltningarna större rörelsefrihet.

Vad som varit utslagsgivande för mig har just varit, att det genom utskottets förslag blir en smidigare handläggning och större rörelsefrihet för de lokala vägförvaltningarna. Det är att märka, att länsvägnämndernas förbund tillstyrkte väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag, som till och med gick längre än utskottets. Jag hoppas, att detta skall vara en etapp på vägen att ge vår lokala vägorganisation och därmed även länsvägnämnderna en större möjlighet att få inflytande på dessa frågor. Jag är säker på att jag därvidlag är i gott sällskap med föredraganden i statsrådet, ty jag har i livligt minne hans välbefogade motion år 1947, i vilken han mycket starkt underströk, att en decentralisering i fråga om vissa statliga organs arbete ute i landet var nödvändig.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Vi har ansett, att även broar som kostar en miljon kronor och därutöver är av den storleksordningen, att de bör uppföras på detta särskilda anslag. Vad beträffar broar, som kostar mer än tre miljoner kronor, finns det för närvarande inte fler än tre projekt på dylika. Det rör sig ju här för övrigt om en anslagsfråga, som återkommer år efter år. Man har alltså varje år tillfälle att ta hänsyn till hur många broar av olika sorter det finns och att anpassa anslaget därefter. Ur den synpunkten anser jag det därför minst lika klokt att följa reservanternas förslag och begränsa anslaget till broar, som representerar en kostnad av en miljon kronor som att begränsa det till broar som kostar minst tre miljoner.

Avdelningsordföranden i utskottet vill göra gällande, att det inte innebär en centralisering att lämna hela an-

slagsbeloppet i en post. Men det måste det väl ändå vara, eftersom riksdagens ledamöter inte får tillfälle att säga sin mening om vad som avses med de olika anslagen. Vi anser liksom utskottets majoritet att länsvägnämnderna och vägnämnderna skall ha så mycket som möjligt att säga till om, och det får de även enligt vårt förslag. De får det till och med i större utsträckning än enligt majoritetens förslag. Det är för närvarande sexårsplaner, och majoriteten föreslår fyraårsplaner, medan vi reserverar förordar femårsplaner.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! När vi i departementet strävat efter att minska ner antalet väganslag så långt det varit praktiskt möjligt, har vi letts dels av den tanken att man därmed skulle begränsa bokföring och annan administrativ verksamhet, och dels av tanken att man inte skulle gå längre än riksdagen ville ge efter på sin önskan att på förhand kontrollera användningen av väganslagen. För egen del kan jag deklarerat, att det ur vår synpunkt är av ganska liten betydelse, om det blir fyra eller fem väganslag, även om jag kanske är litet förvånad över att utskottsmajoriteten är beredd att släppa det stora anslaget till ombyggnad.

Det har antytts, att vägnämnderna genom detta beslut skulle få större inflytande. Det är nog inte ett alldeles riktigt uttryck för vad som kommer att ske. Vägnämnderna har haft och har ett mycket stort inflytande, även om de långt ifrån alltid har begagnat det i full utsträckning. Vad som nu kommer att ske är att vägnämnderna får större ansvar i fråga om fördelningen av vägmedlen inom respektive län.

Jag har, herr talman, velat understryka detta med tanke på det problem som kommer att möta, när anslagen främst i vad det gäller antalet nu får en annan utformning än tidigare.

Vissa anslagstekniska frågor.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Herr Rubbestad vidhöll sin uppfattning, att det skulle bli en större centralisering, om kammaren nu följer utskottets förslag. Jag har svårt att förstå den tankegången. Utskottets förslag innebär ju, att medel anvisas i samma omfattning som enligt reservanternas förslag. Dessa medel kommer respektive förvaltningsområden till godo. Då har myndigheterna frihet att använda anslagen till de arbeten, där de bäst behövs, antingen till ombyggnad eller nybyggnad, och det måste väl, herr talman, innebära, att distrikten får större möjligheter att verkligen påverka detta arbete på ett sätt, som passar bygden.

Därtill vill jag erinra om att propositionen innebär, att redovisning inför riksdagen skall ske med en redogörelse dels för hur medlen inom respektive kategorier har kommit till användning under föregående år, dels hur man avser att använda dem under det kommande året. Riksdagen har då alla möjligheter att granska denna redovisning och kan sedan påverka fördelningen motionsledes och genom utskottsskrivning. Man kan väl säga, att riksdagens inflytande på detta område inte därmed på något sätt beskärs, men man vinner påtagliga fördelar.

Vad sedan beträffar frågan vad som är att hänföra till storbroar vill jag erinra om att jag i mitt förra anförande sade, att med hänsyn till de dryga brobyggnadskostnaderna kan man näppeligen kalla ett brobyggnadsföretag på 1 miljon för en stor bro. Jag upprepar att ett anslag på 3 miljoner är i lägsta laget.

Sedan är det en annan sak. Enligt Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet har anslutit sig till, skall i brobyggnadsföretag inrymmas erforderliga tillfartsvägar och med 1 miljon kronor blir det sannerligen inte några stora företag genomförda. Jag upprepar, herr talman, min uppfattning, att om man

här vill ha en kategori speciellt för storbroar och i övrigt nå de resultat man åsyftar med brobyggandet i allmänhet skall man följa utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag vill med anledning av det sist hållna anförandet säga, att när riksdagen i detta sammanhang inbjudes att göra ett uttalande om fördelningen av anslagen, så förundrar det mig liksom herr statsrådet, att riksdagen inte vill acceptera detta, ty att, som majoriteten här förordar, överlåta åt vägmyndigheterna att fördela hela beloppet är någonting som jag tror vi kommer att få ångra. Det är nämligen inte så, att det är länsvägnämnderna och vägnämnderna, som fördelar anslaget, utan det är vägförvaltningarna, som utanordnar medlen. Vi hörde nyss av herr Malmberg, att vi ändå får redovisning av vägförvaltningarna efteråt om hur de använt pengarna. Ja, det är så dags. Tycker herr Malmberg, det är rätt, att riksdagen först när medlen blivit utanordnade får tillfälle att säga sin mening? Jag anser att man borde på ett tidigare stadium, nämligen redan vid anslagsbeviljandet, få säga ifrån att för det och det ändamålet skall anslaget användas. Det är detta som ligger bakom reservationen.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Det är kanske onödigt att här vidare orda på den här punkten, men jag kan omöjligt följa herr Rubbestads tankegång. Han säger att länsvägnämndernas och vägnämndernas inflytande inte på något sätt kan göra sig gällande, men det går väl ändå i verkligheten inte till så, att såväl länsvägnämnderna som vägnämnderna får tillfälle att säga sin mening, när det gäller dessa flerårsplaner. Jag vet att det också på sina

håll förekommer, att man, innan vederbörande distriktsförvaltning lägger fram sin plan, har tagit kontakt med dessa nämnder. Det tycker jag är en föredömlig väg att gå. Det måste väl ändå innebära, att de har alla tänkbara möjligheter att inverka på utformningen och att därvid i praktiken ta hänsyn till de behov som föreligger om de fritt får röra sig med de belopp de fått sig anvisade. Att enligt reservanternas förslag dela upp anslaget på nybyggnad och ombyggnad kan jag inte inse skulle på något sätt stärka nämndernas möjlighet att fördela anslagen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 130, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Karl Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 2.

Allmän översikt över beräkningen av väganlagen för budgetåret 1954/55.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 129 (s. 2—13 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 26 februari 1954) beräknat där angivna anslag till vägbyggnader m. m. för budgetåret 1954/55 till ett sammanlagt belopp av 684 800 000 kronor samt dels föreslagit riksdagen besluta att de i riksstatsförslaget för budgetåret 1954/55 uppförda anslagen till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader samt Vägförvaltningarna: Avlöningar och Omkostnader skulle till nio tiondelar av räknas mot automobilskattemedlen och att det i samma riksstatsförslag upptagna anslaget till Reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde skulle helt avräknas mot nämnda medel dels ock berett riksdagen tillfälle att avgiva yttrande i anledning av vad föredraganden i statsrådsprotokollet under denna punkt anfört.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Ola Persson* och *Helmer Persson* (I: 61) och den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Hagberg* i Stockholm (II: 90), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till väghållningen anvisa 684 800 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 505) och den andra inom andra kammaren av fru *Sandström m. fl.* (II: 638), i vilka hemställts, dels att riksdagen till de ordinarie väg- och brobyggnadsinvesteringarna för budgetåret 1954/55 måtte anvisa ett sammanlagt belopp av 130 000 000 kronor dels ock att samtidigt Kungl. Maj:t måtte lämnas bemyndigande att under kalenderåret 1955 låta väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställa vägbyggnader

Allmän översikt över beräkningen av väganslagen för budgetåret 1954/55.

för ett sammanlagt belopp av 320 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh m. fl.* (I: 501) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* (II: 641), i vilka dels framställts samma yrkanden som i motionerna I: 505 och II: 638 dels ock hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt dess mening väg- och vattenbyggnadsstyrelsen borde låta utföra mer omfattande anläggningsarbeten väsentligen genom anlitande av entreprenörer.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, i vad de avsåge förslag om återgång till budgetårsberäkning av de statliga väg- och brobyggnadsanslagen, icke måtte bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 61 och II: 90, besluta fastställa anslagsramen för de egentliga väghållningsanslagen under budgetåret 1954/55 till sammanlagt 684 800 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med ändring av det beslut riksdagen härutinnan tidigare fattat, besluta

a) att anslagen till Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen: Avlöningar och Omkostnader samt Vägförvaltningarna: Avlöningar och Omkostnader skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 till nio tiondelar avräknas mot automobilskattemedlen;

b) att anslaget till Reglering av vissa skador inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens ämbetsområde skulle fr. o. m. budgetåret 1954/55 avräknas mot automobilskattemedlen;

IV. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 501 och II: 641, i vad de avsåge frågan om entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

V. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i övrigt anfört.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Alfred Nilsson, Sundelin, Sunne, Lundqvist, Skoglund* i Döversborg, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl, Staxäng, Widén* och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet bort under I och II hemställa,

I. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta om återgång till budgetårsberäkning av de statliga väg- och brobyggnadsanslagen;

II. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 61 och II: 90, besluta fastställa anslagsramen för de egentliga väghållningsanslagen under nästa budgetår till sammanlagt 524 800 000 kronor,

b) beträffande avräkningen av vissa anslag mot automobilskattemedlen av herrar *Lundqvist, Skoglund* i Döversborg och *Staxäng*, utan angivet yrkande;

c) beträffande frågan om entreprenadsystemets omfattning inom vägväsendet av herrar *Lundqvist* och *Staxäng*, likaledes utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Vid denna punkt, som gäller budgettekniken, är en reservation avgiven av herr Alfred Nilsson m. fl. Denna fråga behandlades här i kammaren förra lördagen i samband med frågan om automobilskattemedlen, och därvid förekom en ganska ingående debatt. Med hänvisning till de argument, jag då framförde, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits till statsutskottets förevarande utlåtande av herr Alfred Nilsson m. fl.

Herr ANDERSSON i Malmö (s):

Herr talman! Med hänsyn till den

Vägunderhållet.

diskussion som fördes här om bilskat-terna tjänar det ingenting till att här på nytt ta upp en debatt på denna punkt. Jag hänvisar i stället till vad som förekommit i nämnda debatt och ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Alfred Nilsson m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Malmborg i Skövde begärde emellertid votering, i anledning varav efter givet varsel följande vote-ringsproposition upplästes och godkän-des:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2:o) i utskottets utlåtande nr 130, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som vid denna punkt avgivits av herr Alfred Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-ning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-pro-positionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 3.**Vägunderhållet.**

Punkten föredrogs; och yttrade där-vid

Herr JOHNSSON i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Eftersom jag är med-

ansvarig för motionerna I:295 och II:418, i vilka föreslås att intaga en-skilda vägar till allmänt underhåll, har jag begärt ordet för att säga något härom.

Jag vill då till en början framhålla, att problemet angående underhåll av de enskilda vägarna inte har uppstått nu. Det har tvärtom under många, många år varit en belastning för vissa orter i landet. Problemet har emeller-tid blivit mycket större nu, när motor-trafiken har svällt ut och blivit så stor som fallet är i dag. Det fordras nu bätt-re vägar än förut, och belastningen är därför i dag större på enskilda perso-ner än den varit tidigare. Dessutom har en hel del allmänna vägar rätats och kommit att avlägsna sig från går-dar och annan bebyggelse, där befolk-ningen därför nu har att anlita enskilda vägar för sina transporter, och även på de vägarna har det blivit tyngre mo-torfordonstrafik. Detta gör som sagt att belastningen för vägunderhållet blir allt större för den enskilde.

I det allmänna vägunderhållet tages nu varje år in ungefär tio mil vägar. Vi har i våra motioner försiktigtvis skrivit, att 50 mil vägar borde tagas in, men inte heller detta har utskottet velat vara med om. Som det nu är, får alla på ett eller annat sätt deltaga i det allmänna vägunderhållet, och då tyc-ker vi det vore rimligt att man förde in allt mer och mer vägar under detta allmänna vägunderhåll. Visserligen kommer även nu underhållet för en-skilda vägar här och var att överföras på det allmänna, men detta sker i all-deles för liten utsträckning. Då nu ändå en del av de enskilda vägarna äro underhållna med statliga medel och det således kostar staten en del pengar, tycker man inte att det skulle bli nå-gon större skillnad i kostnader, om vi för de enskilda vägarnas underhåll fick använda den maskinpark, som nu finns för de allmänna vägarnas underhåll. Om detta ej kan ske på annat sätt än att

enskilda vägar tagas in till allmänt underhåll bör saken påskyndas.

Herr talman! Med hänsyn till den stora debatt, som ligger framför oss, skall jag inte här gå närmare in på dessa frågor och inte heller ställa något yrkande, eftersom jag ändå inte har några som helst utsikter att vinna gehör härför, utan jag har endast velat anföra det sagda till protokollet.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkten 4.

Byggande av vägar och broar.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 129 (punkt 2, s. 15—17) föreslagit riksdagen att för budgetåret 1954/55 till byggande av vägar och broar anvisa i statsrådsprotokollet angivna reservationsanslag å tillhopa 320 000 000 kronor.

I motionen I: 464 hade hemställts att till de statliga väg- och broinvesteringarna måtte anvisas sammanlagt 320 000 000 kronor, dock med viss annan anslagsfördelning än den Kungl. Maj:t föreslagit (jfr punkten 1).

I de likalydande motionerna I: 501 och II: 641 samt i de likalydande motionerna I: 505 och II: 638 hade, såvitt nu var i fråga, föreslagits att de av Kungl. Maj:t åskade anslagen måtte anvisas allenast med ett sammanlagt belopp av 130 000 000 kronor (jfr punkten 2).

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 464, I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1954/55 under sjätte huvudtiteln anvisa följande reservationsanslag, att avräknas mot automobilskattemedlen, nämligen

Byggande av vägar och broar.

- a) Byggande av riksvägar 95 000 000
- b) Byggande av länsvägar 203 000 000
- c) Byggande av ödebygds-
vägar 10 000 000
- d) Byggande av storbroar 12 000 000;

II. att motionen II: 190 icke måtte bifallas av riksdagen.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Karl Andersson, Näs-gård, Alfred Nilsson, Näsström, Pålsson, Rubbestad, Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett att under förutsättning av bifall till den vid punkten 1 av förevarande utlåtande av Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 464, I: 501 och II: 641 samt I: 505 och II: 638, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, för budgetåret 1954/55 under sjätte huvudtiteln anvisa följande reservationsanslag, att avräknas mot automobilskattemedlen, nämligen

- a) Byggande av riksvägar 95 000 000
- b) Nyanläggning av länsvägar 20 000 000
- c) Nyanläggning av ödebygdsvägar 10 000 000
- d) Ombyggnad av länsvägar och ödebygdsvägar 180 000 000
- e) Byggande av storbroar 15 000 000;

b) av herrar *Alfred Nilsson, Sundelin, Sunne, Lundqvist, Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmborg* i *Skövde*, *Ståhl, Staxång, Widén* och *Löfroth*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru NILSSON (k):

Herr talman! När riksdagen förra året tog ställning till en motion om broförbindelse mellan Alnön och fastlandet, framhöll utskottet, då såväl som nu, att behov av en sådan bro otvivelaktigt förelåg. Men trots detta var det ej möjligt för utskottet att tillstyrka motionen.

I år upprepas denna motion, och ut-

Byggande av vägar och broar.

skottet skriver nu, att inga nya omständigheter tillkommit, som motiverar bifall till densamma. Därvidlag är motionärerna av motsatt mening, och jag försäkrar att i det avseendet har vi Alnös befolkning med oss. För de 5 000 människor som finns på ön, blir utkomstmöjligheterna allt sämre. Detta framgår inte minst av signalerna om nedläggandet av två industrier på ön. Inga nya industrier söker sig till ön, vilket utskottet självt har skrivit i avslutning till behandlingen av en annan motion, till stor del beroende på den dåliga förbindelsen med fastlandet. Med andra ord är just detta en bidragande orsak till de svårigheter man har på ön. I och med signalerna om ny industridöd på ön anser vi att nya omständigheter har inträtt, som motiverar att riksdagen omprövar sin ställning till Alnöbron.

Utskottet framhåller att man genom de nya färjorna har avsevärt förbättrat alnöbornas kommunikationer och skriver, att ifrågavarande färjor tack vare större lastutrymme, kortare in- och utlastningstider samt snabbare gång har avsevärt större kapacitet än de tidigare använda. Ja, det är ju möjligt att så blivit fallet, om den nya färjan gick som den skulle. Jag vet inte om utskottet har hört sig för om denna färja innan det skrev sitt utlåtande, men jag tror det knappast. På ett möte, som jag själv var närvarande vid på Alnön, uttryckte sig en mötesdeltagare om den nya färjan ungefär så här: Vi fick denna färja till jul, den kom som en julkapp. Men julklappar brukar ju inte hålla så länge, och så är det också med färjan! Man påtalade på mötet allmänt det förhållandet, att färjan har legat mera på reparation än den gått i trafik. Eller jag kan hänvisa till vad Sundsvalls tidning skrev efter katastroftillbudet med färjan den 24 april. Det hette, att färjan varit där i fyra månader men mesta tiden varit under reparation. Man kan alltså säga, att

några förbättringar har den inte medfört utan tvärtom.

Allmänt ställer sig nu befolkningen den frågan: Vem betalar det hela? Ut skottet framhåller att en bro blir fördyr. Men inköp av färjor och reparationer kostar ju också mycket pengar för att nu inte tala om all väntetider och de svårigheter som uppkommer för de människor, som för sin utkomst tvingas att söka sitt arbete på fastlandet.

Den dåliga färjeförbindelsen motiverar byggandet av en bro. En bro är outhärlig, anser Alnös befolkning. Besvikelsen över att en bro ej får byggas blir särskilt stor när man får uppleva, att broar byggs både i norr och i söder, medan man får vänta på Alnön. Nu frågar man sig allmänt däruppe, vilken bro som skall komma först, bron till Alnön eller bron över till Danmark.

Såväl ortsbefolkningen som motionärerna anser, att vad utskottet skriver därom att det inhämtat, att en arbetsplan för en broförbindelse mellan Alnön och fastlandet är under upprättande genom vederbörande vägförvaltnings försorg, är mycket uppmuntrande och ett löfte för framtiden att ta fasta på. Det gör jag också och inväntar denna plans fastställande. Jag skall därför inte nu ställa något yrkande utan nöja mig med vad jag här anfört. Jag väntar alltså på den plan som skall komma om en bro mellan Alnön och fastlandet.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag yttrade under punkt 1) skall jag kort och gott be att få yrka bifall till den reservation som anförts av herr Karl Andersson m. fl.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl de bekymmer, som fru Nilsson här framfört från befolkningen på Alnön.

Förordning om fondskatt.

I sitt utlåtande i fjol gav utskottet också uttryck åt den uppfattningen, att den fann denna bro liksom många andra synnerligen väl motiverad. Men det är nu så på detta område att man får lov att göra en avvägning, och vi kunde för det dåvarande inte tillstyrka bifall till motionen. Vi hänvisade till att nya färjor skulle insättas och framhåll, att även om dessa färjor var en mera provisorisk lösning, måste de dock medföra en väsentlig förbättring av trafikförhållandena.

Nu nämnde fru Nilsson något om att den färja som redan är insatt — den andra kommer — skulle ha kapsejsat, om jag fattade henne rätt. Jag har inte haft någon aning om detta, utan det var för mig en verklig nyhet, men jag hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan färjan blir reparerad och insatt i trafik igen.

Vi har inom utskottet erfarit, att vederbörande myndighet håller på att upprätta en arbetsplan för åstadkommande av broförbindelse mellan Alnön och fastlandet, och sedan denna plan är färdigställd, får den i vanlig ordning prövas. Det är, herr talman, det enda vi kan säga i dag, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Det är några få år sedan jag i egenskap av statsrevisor gjorde en resa till Alnön och trakten där omkring. Vi undersökte då särskilt Alnös förbindelse med fastlandet. Åtminstone fick jag — och jag tror även de flesta andra av de närvarande statsrevisorerna — den bestämda uppfattningen, att ett brobygge var ytterligt angeläget. Det är ganska orimligt att de många människor, som bor ute på denna ö och har sin anställning på fastlandet, minst två gånger dagligen skall få lov att anlita färja för att kunna komma till och från sitt arbete, och det under alla årstider.

Jag vill därför, herr talman, starkt understryka de synpunkter, som fru Nilsson nyss har framfört. Jag tror det är synnerligen behövt att en bro blir byggd och att det bör ske fortast möjligt.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels också på bifall till den vid punkten av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen; och biföll kamraren utskottets hemställan.

Punkterna 5—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.**Förordning om fondskatt.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt), jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 mars 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 187, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt ut-

Förordning om fondskatt.

drag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt).

Det i propositionen framlagda förslaget som grundade sig på ett förslag av 1953 års skatteflyktskommitté, innebar i huvudsak, att en särskild fondskatt av engångsnatur skulle uttagas å ansamlade vinstmedel hos vissa familjebolag.

Till utskottet hade hänvisats tre i anledning av propositionen väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* samt II: 680 av herr *Birke* hade hemställts, att riksdagen måtte antaga det till Kungl. Maj:ts proposition nr 187 fogade förslaget till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt) med vissa i motionerna närmare angivna ändringar av 1, 2 och 4—7 §§.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 187 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å de likalydande motionerna I: 539 av herr *Svärd* och II: 681 av herr *Edström* samt de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* och II: 680 av herr *Birke*, antaga av utskottet framlagt förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt).

Reservation hade avgivits av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv, vilka under åberopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 540 av herr *Svärd* och II: 680 av herr *Birke* ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 187 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med bifall till sagda motioner, antaga det vid utskottets hemställan fogade förslaget till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fond-

skatt) med de ändringar av 1, 2 och 4 §§, 5 § 1) samt 6 och 7 §§, som framginge av den i motionerna intagna författningstexten.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *NILSSON* i Svalöv (h):

Herr talman! Till föreliggande förslag om fondskatt har herr *Velander* och jag fogat en reservation. Denna tar sikte på vissa detaljer rörande utformningen av fondskatten. Själva förslaget som sådant har vi, fastän med mycket, mycket stor tveksamhet, accepterat. Vår reservation ansluter sig till de detaljändringar i förslaget, som är angivna i motionerna I: 540 av herr *Svärd* och II: 680 av herr *Birke*. Då ändringsförslagen är utförligt motiverade i dessa motioner, skall jag här endast beröra dem i allra största korthet.

I propositionen föreslås, att fondbeskattade medel skall undantagas från ytterligare beskattning, exempelvis utskiftningskatt, endast under förutsättning att de företag som det gäller, nämligen vissa familjebolag, upplöses med utgången av år 1965. Detta torde innebära, att berörda företag knappast kan bestå efter denna tidpunkt. Vår civillagstiftning tillåter emellertid förekomsten av ifrågavarande förvaltningsform, men på en omväg bringas dessa företag sålunda nu att upphöra. Detta anser motionärerna och vi reserverar ej vara riktigt. Det bör råda överensstämmelse mellan vår skattelag och vår civillag, och därför har vi ansett att bestämmelsen om att företagen skall upplösas med utgången av år 1965, för att endast fondskatt skall uttagas, bör utgå ur förordningen. Upplösningen borde kunna få ske även efter 1965 med tillämpande av bestämmelserna om att endast fondskatt skall utgå på de medel, som blir fondbeskattade.

Den andra väsentliga frågan i vår reservation avser sådana familjebolag, där delägarna under 1952 och 1953 ut-

Förordning om fondskatt.

löst fastigheten till taxeringsvärdet. Om fastigheten då under någon längre tid varit i familjebolagets ägo har taxeringsvärdet ofta legat högre än anskaffningsvärdet, och endast en nominell vinst har uppkommit i företagens räkenskaper, vilken nu blir föremål för fondbeskattning. För att jämställa dessa familjebolag med sådana som under 1954 låter delägarna utlösa fastighet till anskaffningsvärdet har motionärerna och vi reservanter föreslagit, att delägarna under 1954 skattefritt ur bolaget skall få uttaga ett belopp, motsvarande högst skillnaden mellan taxeringsvärdet och anskaffningsvärdet.

Utskottsmajoriteten har gått emot detta vårt förslag, bl. a. med hänvisning till att 1951 års lagstiftning rörande familjebolagens beskattning medgav motsvarande skattefria utköpsrätt endast beträffande aktier och andelar som vid lagstiftningens ikraftträdande den 1 januari 1952 befann sig i vederbörande företags ägo och att några lättnader i beskattningen med hänsyn till då redan genomförda utköp ej ansågs böra förekomma.

För min del anser jag inte detta utskottsmajoritetens skäl vara vägande. Vi måste komma ihåg att den lagstiftning, som vi i dag behandlar, är en direkt fortsättning på vad riksdagen beslutade 1951 i fråga om familjebolagen. Vad som då skedde hade just till syfte att få till stånd en upplösning av de förvaltande företag som hade karaktären av familjebolag. 1944 års skattekommitté, som förberett dåvarande lagstiftning, hade redan från början velat taga med fastigheter och inte bara, som resultatet blev, aktier och andelar tillhörande familjebolagen. Trots att det sålunda inte blev några lättnader för familjebolag, där delägarna utlöste fastigheterna, förekom det i en hel del fall att medlemmarna företog sådan utlösning till högre pris än anskaffningsvärdet, i allmänhet till samma pris som taxeringsvärdet.

Från finansministerns synpunkt borde ju dessa företag, som låtit utlösa sina fastigheter under dessa två år, vara att betrakta såsom särskilt lojala. Utan att något tvång förelegat har de vidtagit förberedande åtgärder för att upplösa företagen. De har — medvetet eller icke — följt just de intentioner som finansministern haft. Nu kan man ju säga att det är en ödets ironi att just dessa skall bli hårdare beskattade, medan de som haft mindre bråttom att följa finansministerns intentioner kommer lindrigare undan. Man kan enligt min mening inte nöja sig med detta.

Det finns taxeringstekniskt sett en enkel möjlighet att försätta dessa företag i samma ställning som de företag, vilka under 1954 låter utlösa fastigheterna, och då borde rättvisa kräva att riksdagen vidtog denna åtgärd. Jag tycker att detta vore så mycket mer befogat som — jag vill på nytt understryka detta — det här i allmänhet inte är fråga om något annat än att från beskattningen undantaga en *fiktiv* vinst.

Rörande det övriga som framförts i motionerna kan jag fatta mig kort. En lagstiftning av den natur det här är fråga om måste i viss mån bli retroaktiv, i annat fall blir den skäligen meningslös. Men det är alltid angeläget att i sådant avseende inte gå längre än vad som är absolut nödvändigt. Jag anser att vad motionärerna har framlagt är fullgoda skäl för att undanröja den retroaktivitet som avser det senare kalenderhalvåret 1953. I samma motioner har man också begärt viss ändring för att inte skattskyldig, som av okunnighet deklarerar för fondskatt utan att vara skyldig därtill, skall ställas utanför lagstiftningen. Så besvärlig som denna lagstiftning är, är det orimligt att begära att de skattskyldiga själva alltid skall kunna avgöra, huruvida de är deklarationsskyldiga eller inte.

Utskottet har åtminstone formellt avisat detta krav. Jag tycker nog att yrkandet är befogat, men jag skall här

Ändring i kommunalskattelagen.

nöja mig med att uttrycka den förhoppningen, att den för taxering till fondskatt avsedda deklarationsblanketten får en sådan utformning, att ett önskemål från den skattskyldige att bli taxerad till fondskatt inte avslås av rent formella skäl. Jag vill också erinra om att utskottet i denna del har skrivit någonting i ungefär samma riktning.

Herr talman! Med detta skall jag be att få yrka bifall till den av herr Velandér och mig avgivna reservationen till bevillningsutskottets betänkande nr 54.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Med hänsyn till den långa föredragningslistan skall jag inte ingå i svaromål på herr Nilssons i Svalöv yttrande. Herr Nilsson vet fuller väl varför denna lagstiftning har blivit nödvändig, och vare sig man vill eller inte vill kan man inte komma ifrån den.

Herr Nilsson har ju också i utskottet fått klarhet i att man inte kan ge sig in på några uppmjukningar i det här fallet för att inte löpa risk att skapa nya kryphål, som skulle komma att användas.

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som föreligger dels i den kungl. propositionen och dels i utskottsbetänkandet hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 55, i anledning av väckt motion om en allmän översyn av gäl-

lande beskattningsbestämmelser för organisationer, som tillhandahåller allmänna samlingslokaler.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.**Ändring i kommunalskattelagen.**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 5 mars 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 165, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Det i propositionen framlagda förslaget innebar i huvudsak, att inkomst av fastighet, tillhörig bolag, förening eller stiftelse, som bildats den 1 juli 1945 eller senare och som av bostadsstyrelsen (statens byggnadslånebyrå) eller länsbostadsnämnd erkänts såsom allmännyttigt bostadsföretag, skulle beräknas enligt en förenklad schablonmetod. Inkomsten skulle upptagas till tre procent av det belopp, varmed fastighetens taxeringsvärde överstege företagets lånade, i fastighet nedlagda kapital. Avdrag skulle medges allenast för tomträttsavgäld eller liknande avgäld, i den mån sådan förekomme.

Till utskottet har hänvisats ett antal i anledning av propositionen väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 514 av herr Lindblom m. fl. och II: 656 av herr Carlsson i Stockholm m. fl. hade hemställts, »att riksdagen vid behandling av förevarande proposition nr 165

Ändring i kommunalskattelagen.

måtte a) avslå propositionen samt b) hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning dels om storleken av avdrag för värdeminskning å byggnader och dels om möjlighet till jämnare fördelning i beskattningshänseende av till längre tidsperiod hänförliga kostnader för reparation och underhåll av byggnader».

I de likalydande motionerna I: 515 av herr *Svärd* och II: 655 av herr *Munktell* m. fl. hade hemställts, att »riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 165 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)».

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 165 ävensom med avslag å följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 496 av herr *Axel Svensson* och II: 648 av herr *Bengtsson* i Halmstad m. fl., de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under a) i motionerna framställda yrkandet samt de likalydande motionerna I: 515 av herr *Svärd* och II: 655 av herr *Munktell* m. fl. — för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under b) i motionerna framställda yrkandet måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *Spetz*, *Velander*, *Söderquist*, *Sjölin*, *Anderson* i Sundsvall och *Nilsson* i Svalöv, vilka ansett att utskottet bort hemställa

1) att riksdagen måtte — med bifall till de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av

herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under a) i motionerna framställda yrkandet ävensom till de likalydande motionerna I: 515 av herr *Svärd* och II: 655 av herr *Munktell* m. fl. — avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 165,

samt att de likalydande motionerna I: 496 av herr *Axel Svensson* och II: 648 av herr *Bengtsson* i Halmstad m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 514 av herr *Lindblom* m. fl. och II: 656 av herr *Carlsson* i Stockholm m. fl. i vad avsåge det under b) i motionerna framställda yrkandet hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående dels storleken av avdrag för värdeminskning å byggnader dels ock möjligheten till jämnare fördelning i beskattningshänseende av till längre tidsperiod hänförliga kostnader för reparation och underhåll av byggnader;

II) av herr *Werner*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Svalöv (h):

Herr talman! Jämlikhet och rättvisa vid beskattningen är ju avsedd att vara en bärande princip i vår skattelagstiftning. En sådan princip bör vi på alla sätt värna om. Det är därför med en viss oro som vi inom högern konstaterar att man från regeringshåll enligt vår uppfattning alltmer ger avkall på denna jämlikhets- och rättvisepincip.

Jag tänker härvid bland annat på de bestämmelser som från regeringens sida föreslagits om schablontaxeringar för egnahemsvillor och bostadsrättsföreningar.

Ännu mera anser jag att det förslag till beskattning av s. k. allmännyttiga bostadsföretag, som vi nu här går att behandla och som avser att hyresfasigheter, ägda av bolag, förening eller

Ändring i kommunalskattelagen.

stiftelse, som bildats den 1 juli 1945 eller senare och som erkänns som allmännyttigt bostadsföretag, skall få en förmånligare skatteställning än motsvarande privatägda hyresfastigheter, är ett avsteg ifrån jämlikhets- och rättvisep principen.

Att det verkligen är ett frångående av våra skatteprinciper framgår bl. a. av de yttranden som ett mycket stort antal remissinstanser avgivit i samband med förberedelserna till föreliggande lagförslag. Av sexton hörda remissinstanser är det sju som har avstyrkt det föreliggande beskattningsförslaget i dess helhet och inte mindre än tio som i den principiella delen klart har utsagt att förslaget innebär ett avsteg ifrån den nuvarande skattelagstiftningens principer.

Bland de remissinstanser som klart avstyrkt det föreliggande förslaget finns kammarrätten, riksskattenämnden, överståthållarämbetet och taxeringsnämndsordförandenas riksförbund. Det förvånar mig att varken finansministern eller bevillningsutskottets majoritet tagit hänsyn till vad dessa auktoritativa remissinstanser angivit i sina avstyrkande yttranden.

Enligt vad jag kan finna är emellertid detta förslag inte att betrakta enbart som en isolerad beskattningsfråga. Jag anser att förslaget är ett led i den nuvarande regeringens bostadspolitiska målsättning, som synes vara att överföra en allt större del av bostadsbeståndet i allmän ägo. Man vill tydligen ej från regeringshåll vara med om att privata personer och privata företag skall få lov att konkurrera på lika villkor med de av samhället kontrollerade ägarerna. Här har man tagit beskattningen i sin tjänst för att försämbra konkurrensmöjligheterna för de enskilda initiativtagarna och för att försöka dirigera äganderätten till fastigheterna i en viss riktning.

Såsom kammarrätten säger försöker man här få fram en skattebefrielse för

innehavare av allmännyttiga bostadsföretag på en omväg, medan enskilda innehavare av hyresfastigheter i många fall skall belastas med en kanske hård inkomstbeskattning även om företaget exempelvis under en tioårsperiod i medeltal icke givit någon som helst vinst. Sådan kan situationen nämligen vara för vissa privatägda hyresfastigheter. Det vittnar naturligtvis om att det inte är bra som det är på beskattningens område när det gäller inkomsttaxeringen av förvärvskällan »annan fastighet». Här behövs tydligen en omläggning, men en omläggning som berör alla hyresfastigheter och icke bara den grupp som man från regeringspartiernas sida ville gynna.

Inom högern har vi tidigare i år anvisat en väg för justering av skattelagstiftningen i berörda avseende. Jag tänker härvid på vårt förslag om utredning rörande resultatsutjämning mellan olika beskattningsår.

Såsom jag redan antytt kommer man med den föreslagna skattelagstiftningen att via skattelättnader subventionera de allmännyttiga företagen. Jag tror inte detta kan bestridas. Jag vill fråga utskottets ärade ordförande om det kan vara riktigt att ge denna subvention i den form som här kommer att ske. Vore det inte riktigare, om en subvention skall till, att den gavs öppet och i form av direkta bidrag? Jag vill minnas att framför allt utskottets ordförande vid flera tillfällen mycket starkt talat emot förslag om bidrag som skulle ges genom lindring i beskattningen. Jag erinrar mig särskilt ett par bondeförbundsmotioner, som vi behandlade i utskottet för några år sedan — frågan har visst varit uppe även under en av de senaste riksdagarna — där det gällde att åstadkomma lättnader i beskattningen för de jordbrukare, som företog stenröjning. Utskottet skrev då mycket hårt på att om stenröjningen skulle understödjas fick det ske genom direkta bidrag och ej genom skattelättnader.

Ändring i kommunalskattelagen.

Nu synes man ha ändrat uppfattning på denna punkt.

Herr talman! Av vad jag här anfört torde ha framgått att vi från högerns sida ej kan acceptera det framlagda förslaget. I motioner i denna kammare bl. a. av herr Munktell m. fl. har också yrkats avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 165. Detta avslagsyrkande har i bevillningsutskottet fullföljts genom en reservation av högerens och folkpartiets ledamöter, och jag ber att få yrka bifall till denna av herr Spetz m. fl. avgivna reservation.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Enligt taxeringsförordningen skall taxeringen vara »i möjligaste måtto likformig och rättvis». Det synes mig som om ifrågavarande förslag står i uppenbar strid mot denna föreskrift. Den schablonmetod, som nu föreslås för taxering av s. k. allmännyttiga bostadsföretag, ansluter sig till tidigare riksdagsbeslut om beräkning av inkomst av en- och tvåfamiljsfastigheter och fastigheter som tillhör bostadsrättsförening eller bostadsaktiebolag. Till dessa beslut har jag och mina meningsfränder medverkat. Schablonmetoden verkar i dessa fall likformigt och rättvist och är fördelaktig för både den enskilde och det allmänna, men att överföra metoden på nu föreslagna fastigheter strider enligt min mening mot rättskänslan. Finansministern och utskottets majoritet har som motivering anfört, att de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen arbetar utan vinstsyfte. Det är en mycket underlig motivering. Ur skattesynpunkt kan det ju inte ha någon betydelse vad avsikten med ett företag är. Frågan är väl endast om det finns någon beskattningsbar inkomst eller inte.

Riksskattenämnden anför bl. a.: »Att låta förekomsten respektive frånvaron av vinstsyfte vara bestämmande för utformningen av reglerna om nettointäktens beräkning har hittills varit

främmande för skattelagstiftningen. — — På flera områden av samhällslivet förekommer sålunda verksamhet, vilken icke kan anses vara förenad med direkt vinstsyfte men som det oaktat beskattas enligt allmänt gällande bestämmelser. En jämförelse härvidlag erbjuder bl. a. den socialt inriktade verksamhet, som i stiftelse- eller föreningsform är knuten till vissa större industrier för att åt de anställda tillhandahålla bostäder eller semestervistelse till självkostnadspris.»

Kammarrätten har bl. a. anfört följande: »Det torde knappast vara riktigt att vinstmarginalen för de allmännyttiga bostadsföretagen skulle vara mindre än för övriga fastighetsägare. Snarare torde förhållandet vara det motsatta. För övrigt lär hyresnivån i fastigheter, tillhörande allmännyttiga bostadsföretag, icke vara lägre än i motsvarande fastigheter i enskild ägo. Därjämte torde tvekan knappast råda därom att de allmännyttiga bostadsföretagen i länehänseende intaga en gynnsammare ställning än de enskilda bostadsföretagen. Vidare torde vinstmarginalen även för de enskilda fastighetsägarna hava under senare år krympt så avsevärt, att denna marginal icke heller för denna kategori kan i nämnvärd grad tagas i anspråk i utjämnande syfte. Vad beträffar möjligheterna att utnyttja avdrag för underskott vill kammarrätten påpeka, att det torde finnas åtskilliga fastighetsägare, som icke hava andra inkomster än av fastighet och således icke heller hava möjlighet att kunna tillgodogöra sig underskottsavdrag.»

Båda dessa auktoriteter på beskattningsområdet, riksskattenämnden och kammarrätten, har avstyrkt förslaget. Flera andra remissinstanser har också gått emot förslaget. Överståthållarämbetet framhåller, att det icke är motiverat att gynna de allmännyttiga bostadsföretagen framför andra ägare av hyresfastigheter. Taxeringsnämndsordföranden riksförbund ifrågasätter om det är

Ändring i kommunalskattelagen.

lämpligt att bereda vissa skattskyldiga en särställning, som i flertalet fall kommer att medföra skattebefrielse.

Det är rätt anmärkningsvärt att bevillningsutskottets majoritet ansett sig kunna godtaga förslaget, då detta faktiskt innebär ett påtagligt understöd till vissa fastighetsägare. Eljest brukar det vara en självklar princip inom utskottet att önskvärda bidrag från staten skall lämnas direkt och inte genom skattebefrielse, en uppfattning som också överståthållarämbetet framför i sitt remissutlåtande. Jag kan inte underlåta att liksom herr Nilsson i Svalöv erinra om att bevillningsutskottets ärade ordförande alltid brukar med kraft och övertygelse hävda samma ståndpunkt, när några sangviniska motionärer söker hjälpa på andra sätt allmännyttiga företag. Man måste fråga om det nu är meningen att lancera en ny princip.

Förslaget är betänkligt också ur en annan synpunkt. Det innebär nämligen i realiteten en diskriminering av det enskilda bostadsbyggandet. Redan tidigare har detta missgynnats genom sämre lånevillkor. Skall nu här till komma en sämre ställning ur beskattningssynpunkt, kan man befara att dessa försämringar kommer att gå ut över bostadsbeståndet.

Utskottets reservanter anser liksom utskottet, att de gällande skattereglerna i de avseenden som i detta sammanhang är aktuella inte är tillfredsställande, men att detta i lika mån gäller samtliga hyresfastigheter. För alla nya hyresfastigheter kan under de första åren ett visst överskott uppstå, eftersom i hyreskostnaden inkluderats visst belopp för reparationer, vilket inte i större utsträckning behöver tagas i anspråk för detta ändamål under de första sex, sju åren. Beskattningen reducerar de under dessa år ackumulerade inbesparingarna av i kalkylen upptagna kostnader för reparationer så, att det inte finns erforderliga belopp disponibla, när reparationer blir aktuella.

Det är därför angeläget att få en resultatutjämning till stånd för alla hyresfastigheter. 1951 års bostadsutredning har starkt understrukit nödvändigheten härav liksom också att storleken av värdeminskningssavdrag å byggnader fastställas enligt rimligare grunder än vad nu är fallet, något som också föreslås i motion nr 514 i första kammaren.

Det förhållandet att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t redan hemställt om en utredning av denna fråga, vilken därför hänskjutits till 1950 års skattelagsakkunniga, synes icke ha fått avsedd effekt. Det nu behandlade förslaget bygger nämligen på en utredning av nämnda sakkunniga. Det torde därför vara väl motiverat att genom en ny riksdagsskrivelse understryka ifrågasvarande krav. Jag yrkar alltså bifall till den av herr Spetz m. fl. avlämnade reservationen.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Tillåt mig att först erinra något om de motiv som varit avgörande för de förändringar på fastighetsbeskattningens område, som har vidtagits under den senaste tiden. Bland de främsta motiven har varit strävan att förenkla själva taxeringsförfarandet och vidare strävan att åstadkomma en rättvisare beskattning, så att beskattningsreglerna blir mera likformiga än förut. När man vidtog den första förändringen på detta område, schablon-taxeringen av en- och tvåfamiljsvillor, hade man emellertid inte bara det motivet att man ville förenkla taxeringsförfarandet. Man sade sig också att ett hus, som man bygger för att själv bo i, inte är en förvärvskälla i vanlig bemärkelse. Det finns ju inte något vinstsyfte med uppförandet. Utgifterna för sådana bostäder utgör ju till stor del levnadskostnader. Man har därför tyckt, att vi bara skulle beskatta vad som finns nedlagt av eget kapital i byggnaden. Samma motiv har legat till grund för schablonmetoden för taxe-

Ändring i kommunalskattelagen.

ring av bostadsrättsföreningarna. Skillnaden är bara att det där är en grupp av medborgare, som kollektivt ordnar sin egen bostadsfråga.

Jag tycker nog, herr talman, att samma motiv finns för schablontaxering av allmännyttiga bostadsföretag. Det gäller här inte hyresfastigheter som är uppförda i förvärvssyfte. Hyrorna är ju författningsmässigt reglerade så, att verksamheten på lång sikt inte skall lämna något överskott. Det är därför inte riktigt, som reservanterna säger, att läget är precis detsamma för dessa som för alla ägare av hyresfastigheter.

Dessa regler inverkar emellertid, herr talman, på det sättet att det, framför allt när fastigheterna är nya och reparationerna små, kommer att redovisas ett överskott som blir beskattningsbart. Orsaken därtill är väl främst den, att i hyrorna är inräknad en viss låneamortering och att denna del är något större än det värdeminskningsavdrag som medges vid taxeringen. Man kommer därigenom att redovisa en vinst som egentligen inte finns.

Enligt mitt sätt att se gäller det alltså här att rätta till en uppenbar olägenhet för en viss grupp av företag. När reservanterna säger att alla ägare av hyresfastigheter befinner sig i precis samma läge, gör de sig skyldiga till en överdrift. Jag medger gärna att även enskilda ägare av hyresfastigheter kan ställas inför likartade problem, men det är en alltför stor generalisering, om man säger att dessa svårigheter drabbar alla på samma sätt. Då det gäller amorteringarna är ju inte heller de enskilda företagen inom denna sektor av näringslivet bundna på samma sätt som de allmännyttiga företagen, vilka har sin verksamhet detaljreglerad genom särskilda författningar.

Reservanterna har alldeles särskilt ansett det vara stötande att det såsom ett motiv för förslaget angivits, att det inte föreligger något vinstsyfte för de allmännyttiga företagens del. Jag kan

inte, herr talman, finna att det är något stötande i detta. Om en kommun själv skulle uppföra fastigheter av ifrågavarande slag, skulle det inte alls bli tal om beskattning.

Det har här hänvisats till att olika remissinstanser avstyrkt förslaget. Jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på att de remissinstanser som avstyrkt har gjort det enbart ur skattetekniska synpunkter. Man har inte gått in på någon sådan sakbedömning som huruvida det skulle föreligga exakt likadana förhållanden då det gäller dessa allmännyttiga bostadsföretag och enskilda ägare av fastigheter. Om jag i likhet med herr Sjölin skulle citera utdrag ur remissutlåtanden, har jag att välja på en hel del utlåtanden, där man tillstyrkt förslaget. Bostadsstyrelsen t. ex. har tillstyrkt förslaget och sagt att det är angeläget med en sådan ändring som den föreslagna. En rad länsstyrelser har likaledes tillstyrkt förslaget, vilket också Landskommunernas förbund och Svenska stadsförbundet har gjort. Detta är ju också remissinstanser som har ett visst begrepp om dessa problem och vilkas uppfattning väl inte kan alldeles nonchaleras. Att skattemyndigheterna varit betänksamma har berott på att de sett det hela ur principiella synpunkter och inte tagit hänsyn till rent praktiska förhållanden.

Jag kan inte förstå hur herr Nilsson i Svalöv och herr Sjölin kan göra gällande att det här är fråga om en subvention. Vissa av dessa företag har på grund av sin egenartade karaktär haft en mycket ogynnsam ställning i skattehänseende. Det är att gå väl långt, om man betecknar ett undanröjande av denna ogynnsamma ställning såsom en subvention.

Jag kan ju inte svara för bevillningsutskottets ordförande, men jag kan försäkra att det här inte är fråga om någon ny princip från bevillningsutskottets sida, då det gäller frågan om att via särskilda skattelättnader rätta till sa-

Ändring i kommunalskattelagen.

ker och ting eller att gå subventionsvägen. Bevillningsutskottets inställning därvidlag är alldeles oförändrad.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga denna debatt. Jag har bara velat redovisa några av de synpunkter som enligt min mening bör komma fram i detta sammanhang. Det finns, herr talman, alldeles säkert anledning att även i fortsättningen ha uppmärksamheten riktad på dessa problem. Jag tror inte att bevillningsutskottet på något sätt har ansett det nu framlagda förslaget vara något slutsultat, utan när det visar sig föreligga förhållanden, som det är lika angeläget att rätta till som dem det här gäller, skall nog bevillningsutskottet vara villigt att medverka därtill.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets förslag.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Såsom ett huvudmotiv för att de allmännyttiga bostadsföretagen skall beskattas efter andra grunder än övriga hyresfastigheter pekar herr Kärrlander, liksom finansministern och utskottsmajoriteten gjort, på det förhållandet att de förstnämnda företagen inte tillkommit i vinstsyfte. Det kan nog vara riktigt att det inte föreligger något direkt vinstsyfte då det gäller de allmännyttiga bostadsföretagen, men frågan är: skall förekomsten, respektive frånvaron av vinstsyfte vara bestämmande för utformningen av vår skattelagstiftning?

Som herr Sjölin redan har framhållit har ju bl. a. riksskattenämnden med stor skärpa framhållit, att en utformning av skattereglerna med hänsyn till vinstsyftet är främmande för vår skattelagstiftning, och detta är även min uppfattning. Herr Kärrlander anförde som ett andra motiv för lagens genomförande att den skulle ha tillkommit för att underlätta taxeringsarbetet — för att åstadkomma en förenkling av detta ar-

bete. Ja, detta var ett av huvudmotiven då förslaget om schablontaxeringen för villafastigheter genomfördes. Detta kan dock inte vara något bärande motiv när det gäller taxeringen av de allmännyttiga bostadsföretagen. Det är bara ett litet antal det här rör sig om, och kontrollen av de deklarationer som kommer från dessa företag är mycket enkel.

Vidare framhöll herr Kärrlander att en hel del länsstyrelser hade tillstyrkt föreliggande förslag. Ja, det är riktigt, men om man läser remissyttrandena, så är de allra flesta av de länsstyrelser som tillstyrkt förslaget mycket tveksamma. De flesta bygger upp sitt tillstyrkande på det faktum, att lagen är ett provisorium. Detta är ju sant, men vi har här beslutat om så många provisoriska skattelagar under de sista åren som sedan inarbetats i den ordinarie skattelagstiftningen, att jag personligen är rädd för att det går på samma sätt med denna provisoriska skattelagstiftning.

Sedan framhöll herr Kärrlander att det inte var någon ny princip, som bevillningsutskottet här gick in för. Ja, men är det ändå inte en ny princip som vi här håller på att fastslå? Här föreslås att beskattningen av samma beskattningsobjekt skall ske med utgångspunkt från vem som är ägare till beskattningsobjektet, och det anser jag vara en ny princip som bevillningsutskottet här gått in för.

Herr SJÖLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan inte vara så lätt för herr Kärrlander att försvara utskottets ståndpunkt i denna fråga eftersom det inte kan förnekas, att den faktiskt står i strid mot de principer utskottet tidigare har hävdad. Han säger visserligen att det inte är fråga om subventioner. Det är dock tydligt att det verkligen är det. Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund har nämligen fastslagit, att i de flesta fall kom-

Ändring i kommunalskattelagen.

mer detta system att medge skattebefrielse, och varje skattebefrielse är givetvis i grund och botten en subvention.

Herr Kärlander säger vidare att man har syftat till förenklingar, rättvisare taxering och likformighet. När jag framhållit nödvändigheten av likformighet säger han dock, att det inte är alldeles riktigt att alla är lika, ty det är att generalisera för mycket. Men likformighetsprincipen får man inte överge. Den är viktig, och jag tycker att den är a och o i detta sammanhang.

Vad vidare förenklingen beträffar har jag från taxeringshåll hört, att taxeringen av fastigheternas hyresinkomster är en av de enklaste uppgifterna inom taxeringsarbetet. Det tycks således inte vara så farligt med det arbete som här kan komma i fråga.

Sedan säger herr Kärlander att man främst ser detta ur skattetekniska synpunkter. Det är detta som är det farliga. Man kan inte bara se det ur skattetekniska synpunkter, utan man måste också se till konsekvenserna. De konsekvenser jag påtalat är faktiskt ganska skrämmande när det gäller vår bostadsfråga.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! De förslag till ändrade beskattningsregler för de allmänna bostadsföretagen som här föreligger hälsar dessa företag med största tillfredsställelse. Detta gör även vi, som mer eller mindre är engagerade i desamma.

Nu är det emellertid en detalj i detta förslag, som vi från dessa företags sida inte riktigt kan sympatisera med. Lagen avser nämligen att gälla bostadsföretag, som bildats efter den 1 juli 1945. Det finns ju ett flertal företag, som har bildats före detta datum, och dessa företag skulle även i fortsättningen få en hårdare beskattning än de yngre bostadsbestånden. Båda dessa företagstyper — alltså både de som har bildats före den 1 juli 1945 och efter detta datum — får sina hyror beräk-

nade och godkända efter samma principer, och de summor som står till förfogande för reparationer och amorteringar är fullständigt lika. Det finns väl knappast någon anledning att tro att det kommer att bli någon ändring i dessa förhållanden i fortsättningen.

Vi har framfört dessa synpunkter i de likalydande motionerna I:496 och II:648. I dessa motioner har vi anfört olika alternativ, som enligt vårt sätt att se skulle leda till ett mera rättvist förslag. Vi har föreslagit att tiden den 1 juli 1945 knyts till när fastigheten färdigställts eller att den avgörande tidpunkten ändras så att inte nämnda olägenheter uppstår. Vidare kunde man tänka sig den utvägen, att företagen av den äldre typen finge efter gjord framställning använda sig av den s. k. schablonmetoden, som är angiven i lagförslaget.

Utskottet har varit synnerligen positivt i sitt utlåtande. Det skriver så här: »Utskottet kan visserligen ej heller tillstyrka motionärernas alternativa förslag att företag som ej faller under de nya bestämmelserna skulle på därom gjord framställning erhålla rätt att använda schablonmetoden.» Så fortsätter det, vilket jag anser i detta sammanhang vara det väsentliga »men finner dock att Kungl. Maj:t borde ompröva huruvida ej på detta sätt en lösning skulle kunna åvägabringas».

Jag anser, att denna utskottets skrivning är så pass positiv, att jag inte har någon anledning att yrka bifall till de motioner som är framlagda, men jag vill här kraftigt understryka utskottets rekommendation, att Kungl. Maj:t måtte snarast uppta denna fråga till en förnyad omprövning. Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Nilsson i Svalöv och herr Sjölin skall jag bara säga, att båda dessa reservanter vägrar

Ändring i kommunalskattelagen.

att gå in på diskussioner när det gäller jämställdheten mellan en- och tvåfamiljshus och bostadsrättsföreningar, vilken jag tog upp i mitt första anförande. Jag sade att syftemålet är det samma, även då det gäller dessa s. k. allmännyttiga bostadsföretag. Jag vill fråga: Är det någon skillnad mellan att använda schablonmetoden på en- och tvåfamiljshus och bostadsrättsföreningar? Men där var åtminstone folkpartiet med och ville gå ändå längre i generositet beträffande en- och tvåfamiljshus. Visserligen har man kanske orsak att, som utskottet antyder, ta upp de allmännyttiga bostadsföretagens organisationsform till övervägande. Men någon skillnad i sak finns det inte i deras syftemål. Ingen av dessa företagsformer har något som helst vinstsyfte. Och här skall jag be att få säga de ärade reservanterna, att man kan göra ett försök med en schablonmetod för dessa företag, där det är fastslaget, att det på lång sikt inte får bli vinst. Men, herrar reservanter, kan man verkligen alldeles utan att tänka vidare över det göra samma sak beträffande den enskilda hyresmarknaden? Det är mycket möjligt, att det för närvarande råder sådana förhållanden, att vinstmarginalerna är ytterst små. I någon diskussion om den saken skall jag inte fördjupa mig. Men hyresmarknaden kan förändras, så att den bara om några få år lämnar avsevärd vinst. Skall man då säga, att vi skall i varje fall inte beskatta denna? Det är väl heller ingen som vill förneka, att den enskilda byggnadsverksamheten har ett uppenbart vinstsyfte, ty annars skulle man väl inte investera stora kapital, om man inte hade några som helst utsikter till en vinst.

Sedan må herr Sjölin tycka, att det är svårt för mig att förklara detta eller inte. Jag tycker att det är roligt, att han är så sympatiskt inställd, men jag har inte känt det svårt alls, herr Sjölin. Jag har bara sagt, att de motiv, som före-

legat förut när det gällt att förenkla och åstadkomma rättvisare beskattning genom en schablonisering för en- och tvåfamiljshus, är tillräckligt bärande även beträffande dessa allmännyttiga bostadsföretag.

Till herr Karlsson i Olofström skall jag inskränka mig till att säga, att han har rätt i att utskottet har varit positivt i sitt ställningstagande och framhållit, att just de problem, han framhävde, är nödvändiga att ompröva på nytt för att man skall få se hur de bäst skall lösas.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Det är rätt anmärkningsvärt att herr Kärrlander söker leda uppmärksamheten från det centrala problemet i detta sammanhang genom att tala om saker, som strängt taget inte hör hit. Han frågar, varför vi inte i analogi med vår inställning till frågan om schablonbeskattningen av egnahem och bostadsrättsföreningar även i detta fall vill gå med på en schablontaxering. Det är inte dessa två saker som är motsatta i detta fall, utan det är frågan om s. k. allmännyttiga hyresfastigheter kontra enskilda hyresfastigheter. Men dessa enskilda hoppar han utan vidare över. Det är dock just på denna punkt de stora orättvisorna kommer in. Vad finns det för anledning att just de allmännyttiga bostadsföretagen skall vara mer eller mindre skattefria, då detta inte får gälla privata bostadsföretag? Herr Kärrlander vill mena, att det sammanhänger med att de enskilda, som bygger hyresfastigheter, gör det med uppenbart vinstsyfte. Jag förmodar att de gärna vill ha vinst på det kapital, som de lägger ned i sina fastigheter. Det är inte mer än rimligt. De skall också leva, och de kan inte utöva någon välgörenhet. Men de allmännyttiga företagen vill också ha vinst, ty utan vinst finns inga möjligheter för dem att i det långa loppet sköta om sina fastigheter. Det är

Ändring i kommunalskattelagen.

faktiskt att ställa det hela fullständigt på huvudet, när man vill göra jämförelser med egnahemmen och bostadsrättsföreningarna. Det är inte fråga om det, utan här gäller det en orättvisa som riksdagen är beredd att begå mot de enskilda hyresfastigheterna. Vill herr Kärrlander vara med om att även inkludera dessa i detta förslag, skall jag också stödja honom. Jag kan berätta för herr Kärrlander, att jag hade kommit till denna uppfattning om schablon-taxering av egnahem långt innan propositionen förelåg.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Kärrlanders sista anförande fick kanske många av kammarens ledamöter den uppfattningen, att högern tidigare skulle ha accepterat schablon-taxering för egnahemsvillor och bostadsrättsföreningar. Jag vill bara konstatera att så inte är fallet. Det var folkpartiet som accepterade schablon-taxeringen men inte högern.

Sedan vill jag i likhet med herr Sjölin säga, att man inte kan göra jämförelser mellan förslaget om schablon-taxering för egnahemsvillor samt bostadsföreningar och det nu föreliggande förslaget. När det gällde de två förstnämnda blev alla som hade egnahemsvillor ställda i samma grupp och beskattade på precis samma sätt, och så blev det också när det gällde bostadsrättsföreningarna. Men här delar man upp ägare av samma slags fastigheter i två grupper och säger att den ena gruppen skall beskattas på ett sätt och den andra på ett annat sätt. Det är detta jag reagerar emot. Här har man gått ifrån principen att beskatta ägare till samma slags fastigheter efter likartade grunder.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna debatt, men jag blev

uppkallad av herr Kärrlander. Jag vill först säga att jag i princip är överens med utskottets majoritet och Kungl. Maj:t om att schablon-taxering för fastigheter av denna typ är riktig. Men det centrala i denna fråga är ju huruvida denna taxering bör avvika från taxeringen av andra flerfamiljsfastigheter, och det är ett rättvisekrav att så icke sker. Herr Kärrlander ställer frågan om skillnaden mellan de allmännyttiga företagen och dem som riksdagen tidigare har beviljat schablon-taxering, nämligen villafastigheter och bostadsrättsföreningar, och det är givet att det där föreligger en mycket stor skillnad. När det gäller villafastigheter och bostadsrättsföreningar är det ju hyresgästerna, om vi får kalla dem så, som äger sina lägenheter, men när det gäller allmännyttiga företag är det däremot företagen, många gånger under bolagsform, som är ägare av fastigheterna.

Jag vill ställa en motfråga. Vad är det för skillnad mellan ett bolag som ägs av det allmänna och ett bolag som ägs av en enskild? Herr Kärrlander ställer frågan som om vinstsyftet vore bestämmande, men det kan väl aldrig vara meningen att vinstsyftet är det bestämmande när det gäller att avgöra efter vilka principer vederbörande skall taxeras.

Ehuru jag accepterar principen anser jag det vara alldeles orimligt att man på detta sätt skall taxera vissa företag på ett sätt och andra företag, som arbetar under praktiskt taget samma förhållanden, på ett annat sätt. Jag finner det fullt berättigat att, som reservanterna gör i sitt yrkande, begära en utredning angående dels storleken av avdrag för värdeminskning å byggnader, dels ock möjligheten till jämnare fördelning i beskattningshänseende av till längre tidsperiod hänförliga kostnader för reparation och underhåll av byggnader. Man kan därigenom även för fastigheter som ägs av enskilda få fram vad jag här syftar till, nämligen att

Ändring i kommunalskattelagen.

vinster som uppstår under de första åren då fastigheten är nyuppförd och inga reparationer behöver göras kan få en jämnare fördelning, vilket underlättar reparationer under senare år. Detta är huvudsyftet i hela förslaget.

Jag tycker nog vi kan vila på detta förslag något år tills utredningen ligger på bordet och vi kan åstadkomma en rättvisare taxering för alla.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Innan vi avslutar debatten vill jag bara påpeka, att utskottet har förståelse för de synpunkter som herr Carlsson i Stockholm har utvecklat. Vi säger nämligen att 1950 års skattelagssakkunniga vid sin undersökning av detta problem inte kan förbigå frågan om avdrag för värdeminskning även på andra fastigheter.

Man kan naturligtvis inta den ståndpunkten, att vi på grund av de allmännyttiga företagens form skall låta det hela vänta i avvaktan på denna undersökning. Men man kan också inta en annan ståndpunkt och säga att om kommunerna hade ägt dessa fastigheter i stället för att äga företagen — kommunerna står ju praktiskt taget som ensamma ägare — hade fastigheterna varit skattefria. Jag hoppas att herr Carlsson såsom kommunalman i Stockholm vet varför man inte vill att kommunerna skall äga fastigheterna, så jag behöver inte gå in på den frågan. Jag kan inte fatta att de allmännyttiga bostadsföretagen skall sättas i särklass, när det är andra skäl som gör att man inte vill rekommendera att de övergår till kommunerna.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Det är just därför att jag icke vill att de allmännyttiga företagen skall sättas i särklass som jag anser att vi kan dröja med denna lagstiftning ytterligare något år tills utredningen ligger på bordet. De allmännyttiga företagen står ju redan i eko-

nomiskt avseende i en bättre klass än de enskilda därigenom att de har lägre kapitalkostnader. Även de enskilda fastighetsägarna är dock underställda hyresregleringslagen, och hyressättningen blir beroende av kostnaderna även i deras fastigheter. Ehuru jag fortfarande betonar att jag accepterar principen anser jag att de allmännyttiga företagen icke bör komma i ett ytterligare motsatsläge gentemot enskilda fastighetsägare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjölin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Sjölin begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 78 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 9 april 1954 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 180, under återopande av bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

I. godkänna förslaget beträffande omläggning av organisationen av de prisreglerande åtgärderna på spannmåls- och oljeväxtmarknadens område;

II. medge Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som angivits i det föregående;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt angår försäljning för inhemsk förbrukning, fastställa priser på brödsäd och oljeväxter av 1955 års skörd i enlighet med i propositionen angivna grunder;

IV. bemyndiga Kungl. Maj:t att för fettvara, som ingår i exporterade produkter, medge återbäring av accis, som erlagts enligt förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;

V. å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor;

b) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor;

c) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

VI. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att tillhandahålla den föreslagna föreningen för handhavande av brödsädsregleringen m. m. en rörlig kredit av 190 000 000 kronor samt ställa säkerhet för kredit åt föreningen å checkräkning i riksbanken eller affärsbank intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

VII. lämna utan erinran vad som anförts i fråga om jordbruksnämndens clearingkassor;

VIII. antaga vid propositionen fogade förslag till

a) förordning om ändring i förordningen den 8 juni 1951 (nr 379) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

b) förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1952 (nr 365) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

c) förordning om ändrad lydelse av 2, 10, 11 och 12 §§ förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

d) förordning om avgift å oljekraftfoder;

e) förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående reglering av införseln av fett råvaror och fettvaror, m. m.; samt

f) förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 5 juni 1953 (nr 397) angående avgift å fettvaror som användas för framställning av fettemulsion m. m.

De förslag till åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område, vilka framlagts i propositionen, grundade sig på en överenskommelse mellan statens jordbruksnämnd, å ena, samt en av Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk utsedd förhand-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

lingsdelegation, å andra sidan, angående grunderna för prissättningen å jordbrukets produkter under regleringsåret den 1 september 1954—den 31 augusti 1955.

Prisöverenskommelsen innebar i huvudsak, att ett överskott i jordbrukskalkylen för det kommande regleringsåret av 20,5 miljoner kronor skulle utjämnas genom prissänkningar. Härutöver skulle prissänkningar om 37 miljoner kronor äga rum. Tillsammans med de i jordbrukskalkylen redan inräknade prissänkningarna komme beloppet av dessa att uppgå till — efter avdrag för vissa prishöjningar på fodersäd, matpotatis m. m. om cirka 19 miljoner kronor — 127 miljoner kronor. Det totala prissänkingsbeloppet jämfört med 1953/54 års priser fördelade sig med 65 miljoner kronor på brödsäd, 1,5 miljoner kronor på fabrikspotatis, 3 miljoner kronor på sockerbetor, 15 miljoner kronor på oljevaxter, 17 miljoner kronor på mejerimjolk och 45 miljoner kronor på kött och fläsk. I propositionen hade vidare framlagts förslag till bl. a. förordning om avgift å oljekraftfoder samt till ändring i in- och utförsel förordningarna i fråga om jordbruksprodukter, förordningen med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete, införsel förordningen i fråga om fettråvaror m. m. samt förordningen angående avgift för fettvaror som användes för framställning av fettemulsion m. m. Medelsbehovet för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under regleringsåret 1954/55 beräknades till 200 miljoner kronor, därav cirka 190,5 miljoner kronor till allmänt mjölkpristillägg, extra mjölkpristillägg i vissa delar av landet samt leveranstillägg, 1,9 miljoner kronor till stöd åt odlingen av lin och hampa, 1,5 miljoner kronor till fraktbidrag för fodersändningar till norra Sverige samt 6 miljoner kronor till di-

verse kostnader i samband med jordbruksregleringen. Vidare begärdes ett reservationsanslag på 8 miljoner kronor till Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet och ett förslagsanslag på 16 miljoner kronor till omkostnader för statlig lagerhållning av vissa jordbruksprodukter m. m. Därjämte begärdes bemyndigande för riksgäldskontoret att tillhandahålla en föreslagen ny förening för handhavande av brödsädsregleringen m. m. en rörlig kredit av 190 miljoner kronor samt att ställa säkerhet för kredit åt föreningen intill ett belopp av 35 miljoner kronor. Bemyndigande begärdes även för Kungl. Maj:t att för fettvara, som inginge i exporterade produkter, medge återbäring av erlagd accis. Införselavgifter på fettvaror m. m. beräknades tillföra riksstatens inkomstsidan 53 miljoner kronor under budgetåret 1954/55. Vidare föreslogs, att titeln Diverse kapitalfonder tillfördes ett belopp av cirka 2,5 miljoner kronor såsom ränteinkomster på kapitalanslagen för lagring av jordbruksprodukter och för inlösen av inhemskt oljeväxtfrö.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1. I: 14 av herr *Weiland* samt II: 19, likalydande, av herr *Gustafsson* i Borås, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förmalningsavgift enligt Kungl. Maj:ts förordning av den 5 juni 1953 icke måtte utgå vid sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlarens och i hans tjänst anställda personers hushållsbehov;

2. I: 78 av herr *Persson*, *Karl*, m. fl. samt II: 104, likalydande, av herr *Jansson* i Benestad m. fl., vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning och förslag till riksdagen om samordning av producentbidraget och leveranstillägget på

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

mjölk till ett förenklat bidrag jämte justering av kontantbidraget;

3. II: 165 av herr *Hæggblom* och herr *Nilsson* i Bästekille, vari hemställt, att riksdagen ville besluta att skälig ersättning skulle utgå till rörelseidkare, som vore ålagd redovisa upptagande av förmalningsavgifter för råg och vete, och att medel härför måtte tagas av reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område;

4. I: 266 av herr *Johansson, Theodor, m. fl.* samt II: 338 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t med erinran om sitt tidigare uttalande i frågan måtte anhålla, att Kungl. Maj:t, därest så befunes möjligt, måtte undantaga sådan förmalning av brödsäd, som verkställdes mot lön för tillgodoseende av odlarens och i hans tjänst anställda personers husbehov, från skyldighet till förmalningsavgift;

5. I: 547 av herr *Persson, Ola, m. fl.* samt II: 693, likalydande, av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen med bifall i övrigt till förevarande proposition måtte besluta

a) att avslå förslaget till förordning med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

b) att upphäva kungörelsen den 6 mars 1942 (nr 91) med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk; samt

c) att vid bifall till yrkandet under punkt b ovan i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa

dels om upptagande av förhandlingar med berörda jordbruksorganisationer om att konsumtionsmjölk, som från mejerierna distribuerades i allmänna handeln, skulle ha en fetthalt av minst 3,5 procent;

dels om förslag till anslag av statsmedel för täckande av de kostnader, som vore förbundna med övergång till högre fetthalt;

6. I: 548 av herr *Persson, Karl*, samt II: 694, likalydande, av herr *Jansson* i Benestad, vari hemställt,

att äggpriset för produktionsåret 1954/55 måtte beräknas till 3 kronor 10 öre per kilogram; samt

att behövliga clearingmedel måtte ställas till förfogande för Sveriges export- och importförening för ägg, så att det beräknade medelpriset för ägg kunde genomföras;

7. I: 549 av herr *Eskilsson m. fl.* samt II: 692, likalydande, av herr *Hæggblom m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen vid behandling av förevarande proposition måtte dels beakta vad som framhållits i motionerna, dels avslå Kungl. Maj:ts förslag i viss i motionerna närmare angiven del;

8. I: 550 av herr *Ohlön m. fl.* samt II: 696, likalydande, av herr *Ohlin m. fl.*, vari hemställt att riksdagen måtte besluta

a) att förbehålla sig fri prövningsrätt i fråga om kompensation åt jordbruket under löpande regleringsår med anledning av nya löneavtal eller andra eventuella omkostnadsökningar;

b) att uppdraga åt Kungl. Maj:t att före det nya regleringsårets början förhandlingsvägen söka träffa överenskomelse om en sänkning av priset på brödsäd med i genomsnitt 4 kronor per deciton;

c) att bygdekvarnarna från och med nästa regleringsår måtte befrias från förmalningsavgift vid s. k. löneförmalning;

d) att importavgift på spannmål och oljekraftfoder respektive avgift på inom landet tillverkat oljekraftfoder icke borde utnyttjas till att höja detaljpriset på oljekraftfoder över 43 kronor per deciton, ej heller för importerad foderspannmål över 40 kronor per deciton;

e) att i stället för det nu till en del jordbrukare utgående kontanta producentbidraget samt det av Kungl. Maj:t

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

föreslagna leveranstillägget införa ett enhetligt leveranstillägg å mjölk att utgå med 6 öre per kilogram för en mejerileverans upp till 10 000 kilogram per år, vilket skulle avvecklas med 6 öre per kilogram i den mån årsleveransen överstege 20 000 kilogram per år;

f) att regleringsavgifterna på margarinråvaror skulle sänkas med belopp, som möjliggjorde en sänkning av margarinpriset med 35 öre per kilogram, vilket för närvarande skulle ge ett pris av 3 kronor 50 öre per kilogram;

g) att bestämmelserna om konsumtionsmjölkens fetthalt måtte uppmjukas i enlighet med jordbruksnämndens förslag;

9. II: 690 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte uttala sig för att styrelse och arbetsutskott i den ekonomiska förening, som förutsattes skola handha brödsädsregleringen, måtte utses enligt i motionen angivna grunder;

10. II: 695 av herrar *Johnsson* i Kastanjegården och *Antby*, vari hemställdts, att riksdagen måtte uppdraga åt Kungl. Maj:ts att fastställa skyldighet för potatisbrännerierna att till hösten inköpa viss del av sitt potatisbehov från sådana odlare, som icke vore delägare i bränneri eller stärkelsefabrik;

11. II: 697 av herr *Ohlin* m. fl., vari hemställdts,

att riksdagen ville avslå Kungl. Maj:ts förslag att i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) införa en paragraf angående skyldighet att använda fettämne ur svenskt oljeväxtfrö (9 a §); samt

att riksdagen vid behandling av förvarande proposition ville taga hänsyn till de av motionärerna framförda synpunkterna.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 549 och II: 692 ävensom II: 690 — förstnämnda två motioner såvitt nu

vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört beträffande omläggning av organisationen av de prisreglerande åtgärderna på spannmåls- och oljeväxtmarknadens område;

B. att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:ts att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering under nästkommande regleringsår av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det följande anges samt således

1) beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

2) i fråga om brödsädsregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och i anledning av motionen II: 165 samt med avslag å motionerna I: 14 och II: 19, I: 266 och II: 338, I: 547 och II: 693, I: 550 och II: 696, sistnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

3) i vad anginge regleringen av fodersäd och andra fodermedel, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

4) i fråga om potatisregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med avslag å motionen II: 695, godkänna vad utskottet anfört;

5) beträffande oljeväxtregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

6) i vad anginge stödet åt lin- och hampodlingen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

7) beträffande äggregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 548 och II: 694, godkänna vad utskottet anfört;

8) i fråga om köttvaruregleringen

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

m. m. bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

9) beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 547 och II: 693, I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696, godkänna vad utskottet anfört;

10) i vad anginge konstgödselregleringen bifalla Kungl. Maj:ts framställning;

11) i fråga om fettvaruregleringen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 550 och II: 696 samt II: 697 — såvitt nu vore i fråga — godkänna vad utskottet anfört;

C. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning bemyndiga Kungl. Maj:t att, såvitt anginge försäljning för inhemsk förbrukning, fastställa riktpriiser på brödsäd och oljeväxter av 1955 års skörd i enlighet med förut angivna grunder;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning bemyndiga Kungl. Maj:t att för fettvara, som inginge i exporterade produkter, medgiva återbäring av accis, som erlagts enligt förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror;

D. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, å riksstaten för budgetåret 1954/55 under nionde huvudtiteln anvisa

1) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor;

2) till Kostnader i samband med Svenska spannmålsaktiebolagets verksamhet ett reservationsanslag av 8 000 000 kronor;

3) till Statlig lagerhållning: Omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet ett förslagsanslag av 16 000 000 kronor;

E. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att tillhandahålla den föreslagna föreningen för handhavande av brödsädsregleringen m. m. en rörlig kredit av 190 000 000 kronor samt ställa säkerhet för kredit åt föreningen å checkräkning i riksbanken eller affärsbank intill ett belopp av 35 000 000 kronor;

F. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan erinran vad som anförts i fråga om jordbruksnämndens clearingkassor;

G. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 8 juni 1951 (nr 379) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1952 (nr 365) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m.;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2, 10, 11 och 12 §§ förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om avgift å oljekraffoder;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionen II: 697, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående regle-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

ring av införseln av fettråvaror och fettvaror, m. m.;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 5 juni 1953 (nr 397) angående avgift för fettvaror som användas för framställning av fettemulsion m. m.

Reservationer hade avgivits:

beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen under produktionsåret 1954/55:

1) av herrar Näslund, Nord, Johnsson i Kastanjegården, Svensson i Ljungkile och Widén, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 1) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande allmänna synpunkter på prisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

beträffande brödsädsregleringen:

2) av herrar Näslund, Nord, Svensson i Ljungkile och Widén, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 2) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, samt med bifall till motionerna I: 14 och II: 19, I: 266 och II: 338 ävensom med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, samt II: 165, godkänna vad reservanterna anfört;

4) av herr Franzén, vilken ansett, att utskottet i punkten B. 2) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om brödsädsregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 14 och II: 19, I: 550 och II: 696 — såvitt nu vore i fråga — samt med bifall till motionerna I: 266 och II: 338 ävensom med avslag å motionerna I: 547 och II: 693, såvitt nu vore i fråga, samt

II: 165, godkänna vad reservanten anfört;

beträffande regleringen av fodersäd och andra fodermedel:

5) av herrar Näslund, Nord, Johnsson i Kastanjegården, Svensson i Ljungkile och Widén, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 3) bort hemställa, att riksdagen måtte i vad anginge regleringen av fodersäd och andra fodermedel, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

beträffande potatisregleringen:

6) av herrar Näslund, Nord, Johnsson i Kastanjegården, Svensson i Ljungkile och Widén, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 4) bort hemställa, att riksdagen måtte i fråga om potatisregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionen II: 695, godkänna vad dessa reservanter anfört;

beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter:

7) av herrar Tjällgren, Bror Nilsson och Svensson i Vä, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 9) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt motionerna I: 78 och II: 104 ävensom med avslag å — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 547 och II: 693, I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696, godkänna vad reservanterna anfört;

8) av herrar Näslund, Nord, Johnsson i Kastanjegården, Svensson i Ljungkile och Widén, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 9) bort hemställa, att riksdagen måtte beträffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till — såvitt nu vore i fråga — motionerna I: 549 och II: 692 samt I: 550 och II: 696 även-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

som med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt — såvitt nu vore i fråga — I: 547 och II: 693, godkänna vad nämnda reservanter anfört;

9) av herrar *Eskilsson* och *Eliasson*, vilka ansett, att utskottet i punkten B. 9) bort hemställa, att riksdagen måtte be-
träffande regleringen av handeln med mjölk och mejeriprodukter, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 549 och II: 692, såvitt nu vore i fråga, samt i anledning av motionerna I: 550 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 78 och II: 104 samt motionerna I: 547 och II: 693, de två sistnämnda såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

beräffande fettvaruregleringen:

10) av herrar *Näslund*, *Nord*, *Johansson* i Kastanjegården, *Svensson* i Ljungkile och *Widén*, vilka ansett, att utskottet i punkterna B.11) och G. 5) bort hemställa, att riksdagen måtte:

B. 11) i fråga om fettvaruregleringen, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och med bifall till motionerna I: 550 och II: 696 samt II: 697 — såvitt nu vore i fråga — godkänna vad reservanterna anfört;

G. 5) i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionen II: 697, såvitt nu vore i fråga, antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående reglering av införseln av fett-råvaror och fettvaror, m. m., dock med dels den ändringen att 9 a och 15 a §§ skulle utgå, dels de ändringar av inledningen till förordningen och 10 §, som framgår av ett av reservanterna framlagt förslag till förordning om ändring i förordningen den 5 juni 1953 (nr 395) angående reglering av införseln av fett-råvaror och fettvaror, m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**, hade tillkänna-

givit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr Svenssons i Ljungkile interpellation angående en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

Svaret hade före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter.

Sedan utskottets hemställan i förevarande utlåtande föredragits, lämnade herr andre vice talmannen ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NORUP**, vilken lämnade en kort redogörelse för innehållet i interpellationssvaret.

Det inom kammaren utdelade svaret var av följande lydelse:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Svensson i Ljungkile frågat mig, om jag är villig att utan längre dröjsmål lämna riksdagen en sammanhängande redovisning av alla väsentliga data rörande vår spannmålsförsörjning fr. o. m. ingången av år 1951, så att dimbildningen i den allmänna debatten omkring dessa frågor bringas att upphöra.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Att någon — som interpellanten uttrycker det — dimbildning skulle ha förekommit i frågor rörande vår spannmålsförsörjning är ett förhållande, som jag icke har mig bekant. I vart fall kan jag försäkra herr Svensson, att någon dimbildning icke har förekommit från min eller regeringens sida. Med hänsyn härtill och då jag så sent som i december 1953 i svar på en enkel fråga lämnade riksdagen en ganska ingående redogörelse för spannmålssituationen i vårt land sedan regleringsåret 1950/51, har jag ansett det lämpligt att besvara herr Svenssons interpellation först i detta sammanhang.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

För att få en bakgrund till vår försörjningspolitik i fråga om brödsäd under senare år bör man gå tillbaka till förhållandena före koreakrisens början år 1950. Under senare hälften av 1940-talet höll vi här hemma en ganska låg prisnivå för brödsäd i förhållande till världsmarknadspriserna. Genomsnittligt uppgick den skördade brödsädsarealen åren 1947—1949 till omkring 440 000 hektar, en areal som vid normalt skördeutfall ungefär täckte försörjningsbehovet. Under dessa år hade vi emellertid en rätt betydande nettoimport av brödsäd (sammanlagt närmare 100 000 ton) till ganska höga priser.

Garantipriserna för 1950 års skörd utgjorde vid leverans per den 1 september för höstvet 30 kr. 20 öre, för vårvete 33 kr. 20 öre och för råg 29 kr. 20 öre för deciton. De »fria» världsmarknadspriserna mot betalning i mjukvaluta uppgick vid samma tid till ca 49 kr. 50 öre för vete och 40 kr. för råg. Maximipriset för vete inom det internationella veteavtalet utgjorde 41 kr. mot betalning i dollar.

År 1950 blev de politiska förhållandena ute i världen oroliga. Man förutsåg, att brödsädspriserna på grund härav skulle stiga. Alla länder önskade lägga upp reserver av denna nyckelvara, för den händelse en allvarlig kris skulle utveckla sig. Redan tidigare hade bestämts, att Svenska spannmålsaktiebolaget skulle hålla ett reservlager av omkring 300 000 ton vid sidan av kvarnarnas normala övergångslager på ca 50 000 ton. Den 1 september 1950 uppgick emellertid det totala övergångslagret endast till 290 000 ton, vilket alltså motsvarade ett beredskapslager av 240 000 ton.

I fråga om priserna för 1951 års skörd hade före höstsådden 1950 endast gjorts det uttalandet, att höstvetepriset skulle höjas med 50 öre per deci-

ton i förhållande till priserna på vårvete och råg. De höstsådda arealerna minskade nu med omkring 20 000 hektar för höstvet 20 000 hektar för höstråg i förhållande till föregående års arealer. För att stimulera till en vårveteodling av minst samma omfattning som 1950 beslöt Kungl. Maj:t i början av februari 1951 på jordbruksnämndens förslag, att brödsädspriserna skulle höjas med 4 kr. 50 öre utöver vad som uttalats före höstsådden. För att motverka en med hänsyn till knapphet på fodersäd befarad utfodring av brödsäd av gammal skörd skulle vidare prishöjningen genomföras redan den 1 juni.

Som väntat inträdde en kraftig prisstegring på den internationella spannmålsmarknaden år 1951. Det fria vetepriset i mjukvaluta steg på några månader till 57 kr., importpriset för råg ökade till 53 kr. och fodersädspriserna steg förhållandevis ännu kraftigare. I februari 1951 noterades majs och korn till över 50 kr. och havre till 46 kr. Den svenska fodersädsmarknaden påverkades härav, och odlarpriserna på korn och havre steg från september 1950 till mars 1951 med närmare 10 kr. per deciton, oaktat majs tillhandahölls av spannmålsbolaget till förhållandevis lågt pris. Vid de sedvanliga värförhandlingarna mellan nämnden och jordbrukets förhandlingsdelegation ansågs därför, att den i början av februari 1951 beslutade höjningen av brödsädspriserna icke var tillräcklig. Överenskommelse träffades om en ytterligare höjning med 5 kr., vilken skulle äga rum den 1 september och alltså endast avse den nya skörden. De slutliga priserna för 1951 års skörd blev följaktligen per den 1 september för höstvet 40 kr. 10 öre, för vårvete 42 kr. 10 öre och för råg 38 kr. 50 öre. Resultatet blev, att vårvetearealen ökade med ca 20 000 hektar. På grund av den stora

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

utvintringen för höstsåden blev den sammanlagda skördade brödsådsarealen dock endast 426 000 hektar, d. v. s. 40 000 hektar mindre än 1950.

Övergångslagret av brödsäd den 1 september 1951 stannade vid 235 000 ton, och beredskapslagret uppgick alltså till endast 185 000 ton. Emellertid hade spannmålsbolaget från utlandet kontrakterat omkring 100 000 ton, som ännu icke inkommit. På grund av svartrostangreppen sommaren 1951 blev utfallet av veteskörden mycket otillfredsställande. Samtidigt fortsatte prisstegringen på världsmarknaden. Vete kunde nu köpas endast mot dollarvaluta och betingade vid årsskiftet 1951/52 ett pris av 63 kr. per deciton. Rågpriset var då mot dollarbetalning omkring 61 kr. och mot pundbetalning omkring 70 kr. Priset på majs var i Australien 65 kr. och i Argentina 83 kr. per deciton. Kornet kostade omkring 60 kr. och havren nästan lika mycket.

Redan tidigare hade avsättningssvårigheter uppstått i fråga om smörproduktionen. De åtgärder, som med hänsyn därtill vidtagits för att få till stånd en ändrad produktionsinriktning i vårt land, befunns icke ha lett till resultat. På sommaren 1951 ansåg jordbruksnämnden det därför i och för sig befogat att höja brödsädspriserna. Emellertid var de internationella skördeutsikterna för brödsäd då ganska gynnsamma. Man höll det icke för osannolikt, att priserna skulle komma att falla något, dock inte längre än till maximigränsen i internationella veteavtalet eller cirka 45 kr. per deciton. Jordbruksnämnden föreslog med hänsyn härtill, att för 1951 års höstsädd icke skulle göras något annat uttalande än att garantipriserna för höstvete och höstråg av 1952 års skörd icke skulle komma att understiga de för 1951 års skörd gällande priserna. Det definitiva fastställandet av priserna förutsattes

skola ske först i samband med de allmänna prisförhandlingarna omkring årsskiftet rörande prissättningen för tiden 1/1—31/8 1952. Kungl. Maj:t godkände nämndens förslag.

Beslutet ledde till att höstvetarealen obetydligt minskades (7 500 hektar), varemot rågarealen steg med cirka 15 000 hektar. 1951 års veteskörd drabbades som förut nämnts av svåra angrepp av svartrost. För att så mycket som möjligt av skörden skulle kunna nyttiggöras för kvarnändamål uppmjukades de bestämmelser, som gällde för spannmålsbolagets inköp. De försörjningsprognoser, som uppgjordes närmast med ledning av jordbrukarnas och spannmålshandelns iakttagelser, tedde sig till en början mycket pessimistiska. Spannmålsbolaget uppgjorde vid årsskiftet en prognos, enligt vilken det den 1 december 1951 förelåg ett inköpsbehov av 230 000 ton vete, därest övergångslagret på hösten skulle uppgå till 350 000 ton. Det bör anmärkas, att priserna på världsmarknaden vid denna tidpunkt alltså var mycket höga.

Vid prisförhandlingar i början av år 1952 diskuterades storleken av vetepriset ytterligare. I den uppgörelse, som sedermera träffades, ingick att vetepriset för 1952 års skörd skulle höjas med 13 kr. per deciton. Även efter denna höjning låg emellertid det inhemska priset drygt 10 kr. under det pris, som utländskt vete vid denna tidpunkt betingade utanför veteavtalet vid betalning i EPU-valuta.

Odlarpriserna för 1952 års skörd fastställdes alltså till 55 kr. för vårvete, 53 kr. för höstvete och 48 kr. 50 öre för råg vid leverans i slutet av augusti. Kungl. Maj:t beslutade emellertid av särskilda skäl den 23 maj, att prishöjningen skulle ske med omedelbar verkan. Som jämförelse kan nämnas, att de internationella priserna vid tiden för uppgörelsen var för vete utom interna-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

tionella veteavtalet 59 kr. mot dollarbetalning (motsvarande omkring 67 kr. i mjukvaluta), för råg 52 kr. mot dollarbetalning (motsvarande omkring 59 kr. i mjukvaluta), för korn 54 kr. mot pundbetalning och för havre 50 kr. också mot betalning i pund. Majs kunde erhållas endast mot dollarbetalning till omkring 50 kr., vilket torde ha motsvarat cirka 57 kr. i mjukvaluta.

Trots prishöjningen blev vårvetearealen omkring 8 000 hektar lägre än år 1951. Genom den bättre övervintringen samt ökningen av rågarealen blev dock den sammanlagda skördade brödsädsarealen 33 000 hektar större än året innan.

Under regleringsåret 1951/52 gjorde spannmålsbolaget ganska stora inköp av vete, därav 109 000 ton ryskt vete. Därvid följde bolaget helt den försörjningsprognos, som uppgjorts omkring årsskiftet. Enligt denna beräknades inköpen vara nödvändiga för att övergångslagret per den 1 september skulle uppgå till önskvärd kvantitet. Emellertid visade det sig senare, att veteleveranserna från jordbrukarna blev 70 000—80 000 ton större än vad man vid årsskiftet kalkylerat med. Till följd härav kom övergångslagret att med 26 000 ton överstiga den ur beredskapssynpunkt önskvärda kvantiteten och uppgick sålunda totalt till 376 000 ton. Dessutom var vid denna tidpunkt 110 000 ton utländsk brödsäd kontrakterade av spannmålsbolaget för leverans under det nya produktionsåret. 30 000 ton härav utgjorde restleveranser på det ryska kontraktet. 40 000 ton var avsedda för reexport till Västtyskland och försålles dit. Emellertid bör bemärkas, att en stor del av övergångslagret utgjordes av vete, som ej var att anse som kvarnvara och därför rätteligen ej bör inräknas i beredskapslagerkvantiteten.

På sommaren 1952 hade jordbruksnämnden att taga ställning till de pri-

ser, som skulle gälla för den brödsäd, som såddes samma höst för skörd 1953. Vid denna tidpunkt hade en viss avspänning skett i det världspolitiska läget. Det internationella priset på vete hade under försommaren visat en nedåtgående tendens men låg alltför ganska högt. Priset på »fria» marknaden mot betalning i mjukvaluta var för vete 56 kr. och för råg omkring 52 kr. På förslag av jordbruksnämnden förklarade sig Kungl. Maj:t ämna fastställa samma priser för höstvete och höstråg av 1953 års skörd, som gällde för 1952 års skörd. Därvid gjordes dock i fråga om vetet det förbehållet, att förhandlingar om en sänkning med intill 3 kr. skulle upptagas, om världsmarknadspriset mot betalning i mjukvaluta under ett kvartal av regleringsåret 1952/53 skulle komma att understiga det i augusti 1952 gällande priset. Vidare förutskickades redan då, att vårvetepriset i motsats till vad tidigare varit fallet icke skulle bli högre än höstvetepriset.

Vid de allmänna jordbruksförhandlingarna i mars 1953 kunde en sådan nedgång av världsmarknadspriset konstateras, att den motiverade en sänkning av de preliminärt fastställda priserna. Det preliminära vetepriset sänktes i enlighet därmed vid förhandlingarna med 3 kr. Man hade vidare klart för sig, att en ytterligare nedgång av världsmarknadspriserna var sannolik. I samband med att överenskommelse träffades om att jordbruket från och med 1954 års skörd skulle bära ansvaret för eventuella förluster på överskottskvantiteter, beslöts att under det kommande regleringsåret, alltså 1953/54, en förvalningsavgift skulle upptagas med 3 kr., vilket innebar en sänkning av odlarpriserna med motsvarande belopp. Avgiftsmedlen skulle tillföras en regleringskassa för att möta förlusten vid försäljning av 1954 års brödsädsskörd.

Sänkningen av priserna för 1953 års

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

skörd blev alltså för vårvete 8 kr., för höstvete 6 kr. och för råg 3 kr., vilket innebar ett pris vid leverans i slutet av augusti av för vete 47 kr. och för råg 45 kr. 50 öre.

Den år 1953 skördade brödsädsarealen blev 525 000 hektar, d. v. s. 65 000 hektar mer än föregående år. De tidigare strävandena att få till stånd en ökad brödsädsodling gav alltså först nu ett verkligt utslag. Avkastningen per hektar blev dessutom mycket tillfredsställande, trots att höstsådden försvårades av det dåliga vädret på hösten 1952. Saluöverskottet blev därför betydligt större än vad man tidigare räknat med. Övergångslagret den 31 augusti 1953 kom att avsevärt överstiga de avsedda 350 000 tonnen. Härav hade dock viss kvantitet försålts för export men ännu ej levererats. Till en del bidrog livsmedelskonflikten på försommaren 1953 till övergångslagrets storlek. Den hade nämligen till följd, att förmalningen inom landet av brödsäd blev cirka 40 000 ton mindre än den genomsnittligt borde ha varit. De stora leveranserna bör också ses mot bakgrunden av den nedgång i brödsädspriserna, som på grund av statsmakternas beslut ägde rum den 1 september 1953. Detta hade givetvis till följd, att jordbrukarna denna gång gjorde rent hus i sina lager.

Då jordbruksnämnden i juli 1953 skulle lägga fram förslag till priser för 1954 års höstsädd var världsmarknadspriset för vete cirka 44 kr., för råg 29 kr. och för majs 39 kr. Priserna hade alltså fortsatt att gå ned men låg, bortsett från rågen, alltså på en rätt hög nivå. Efter förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegation överenskom, att de svenska priserna skulle sänkas med 2 kr. för vete och 5 kr. 50 öre för råg. Det förutsågs vidare, att förmalningsavgift för 1954 års gröda måste upptagas med 5 kr. för att täcka förluster vid export. Det odlarpris, som

man kunde ställa i utsikt, nedgick härigenom till 43 kr. för vete och 38 kr. för råg. Dessa priser har i realiteten kommit att sänkas ytterligare med inemot 60 öre per deciton genom övergången till det inlösningsförfarande, som föreslagits för 1954 års skörd.

Under loppet av regleringsåret 1953/54 har världsmarknadspriserna fortsatt att sjunka, och vetepriset ligger för närvarande nästan i nivå med internationella veteavtalets minimipris. Bland annat med hänsyn härtill har i den senaste jordbruksöverenskommelsen uttalats, att man för 1955 års skörd måste tänka sig en ytterligare sänkning av brödsädspriserna. Vidare har man enats om att man i fortsättningen för den brödsäd, som sås på hösten, endast skall fastställa riktpriiser, vilka skall gälla med förbehåll för de ändringar, som kan föranledas av att priserna på andra jordbruksprodukter kan komma att ändras vid de sedvanliga värförhandlingarna.

Den redogörelse, jag nu lämnat, visar att den politik, som förts i fråga om odlingen av brödsäd, i huvudsak påverkats av två ting, nämligen dels önskemålet att under en kritisk tid uppehålla en beredskapsreserv av viss storlek, dels en strävan att anpassa produktionen av brödsäd och animalier, särskilt mjölk, till förefintliga avsättningsmöjligheter. Härvid bör hållas i minnet, att vi — totalt sett — alltsedan 1950 haft en viss överskottsproduktion och att överskottet ökat för varje år. Man har i detta läge funnit det önskvärt att söka styra produktionen så, att överskottet av mejeriprodukter, för vilka avsättningen på längre sikt bedömts som mycket oviss, minskade och till en viss grad ersattes av ett överskott av brödsäd, för vilken vara avsättningsmöjligheterna ansetts vara bättre. Dock har brödsädspriserna ända till år 1953 varit betydligt lägre än de världsmark-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

nadspriser, som tillämpats utanför det internationella veteavtalet.

I fråga om importpolitiken kan konstateras, att nettoimporten av brödsäd fram till våren 1952 ungefär har motsvarat behovet, om hänsyn toges till beredskapen. Under återstoden av 1952 var nettoimporten något för stor, huvudsakligast beroende på en alltför pessimistisk bedömning av 1951 års skörd. Efter försonnaren 1952, då läget klarnade, har någon import av brödsäd icke kontrakterats, bortsett från en kvantitet amerikanskt vete för reexport och 40 000 ton australiensiskt vete, som spannmålsbolaget på grund av förhandlingar redan i början av 1952 icke ansett sig kunna undgå att köpa.

De förluster, som åsamkats staten som garant för brödsädspriset, är en direkt följd av världsmarknadsprisernas nedgång, och praktiskt taget alla länder torde ha gjort liknande erfarenheter. Det är också att märka, att priset icke har varit begränsat till brödsädsmarknaden utan har varit så gott som allmänt.

I interpellationen påtalas, att spannmålsbolaget under den period, som nu är i fråga, i jämförelsevis stor utsträckning verkställt export, som i handelsstatistiken utjämnas av import. I avslutning härill begär interpellanten upplysning om importen från olika länder med specificering av tidpunkter, kvantiteter och priser samt de bedömningsgrunder, som varit vägledande för de vidtagna åtgärderna.

Till viss del har dessa uppgifter redan lämnats riksdagen i det svar på en enkel fråga, vilket jag som förut nämnt avgav i december 1953. I den mån så är möjligt skall jag här lämna en något fulligare redogörelse. Jag vill emellertid förutskicka, att det enligt min mening icke kan anses lämpligt att här i detalj redogöra för de priser, som är resul-

tatet av spannmålsbolagets förhandlingar och uppgörelser med främmande stater.

Vad först angår regleringsåret 1950/51, så uppgick *beredskapslagret* vid regleringsårets ingång till cirka 240 000 ton. Av *vete* importerades under året omkring 115 000 ton och exporterades 37 000 ton. I fråga om *råg* förekom praktiskt taget ingen import. Däremot redovisas en export av 44 000 ton.

Rörande de närmare detaljerna i fråga om dessa transaktioner må följande framhållas.

Av veteexporten, som var helt destinerad till Västtyskland, gällde 9 000 ton ett byte mot vetekli i en för vårt land fördelaktig bytesrelation. Av återstoden utav exportkvantiteten kontrakterades hälften i augusti 1950 till ett pris, som låg icke obetydligt över det pris, till vilket vi själva kunde importera vete. Det väsentligaste skälet till försäljningen var dock, att man ville byta ut svenskt vårvete mot mjukvete. Vi hade nämligen då fått ett överskott av vårvete, medan produktionen av höstvete ej täckte behovet. Av samma skäl såldes den resterande kvantiteten vårvete till Västtyskland i juli 1951. Därvid uppnåddes ett mycket högt pris, betydligt överstigande var vi själva fick betala för en motsvarande kvantitet, som vi vid samma tid köpte från Kanada för senare leverans.

Av den under 1950/51 verkställda importen av vete kom 33 000 ton från Australien. Denna import skedde inom ramen av internationella veteavtalet till ca 42 kr. cif. Redan i oktober 1950 köptes ytterligare 41 000 ton australiensiskt vete inom internationella veteavtalets ram, vilken kvantitet dock kom att levereras först hösten 1951. Omkring 35 000 ton importerades från Förenta staterna, varjämte Östtyskland levererade 15 000 ton och Argentina 30 000 ton. I de båda sist nämnda fallen motiverades inför-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

seln av handelspolitiska skäl och verkställdes trots förhållandevis höga priser. Importpriserna var dock lägre än de priser, som uppnåddes vid exporten av vete till Västtyskland i juli 1951.

För hela regleringsåret 1950/51 blev det genomsnittliga importpriset för vete 47 kr. 70 öre cif och det genomsnittliga exportpriset 49 kr. 87 öre fob. I sistnämnda pris ingår då även det rent nominella värdet av utbytesspartier. För det i egentlig bemärkelse försålda vetet utgjorde genomsnittspriset 54 kr. 10 öre fob.

För rågexporten redovisas samma år, 1950/51, en kvantitet av 44 000 ton. Därav utgjordes dock 14 000 ton av lån till Finland och 15 000 ton av lån till Danmark, vilka skulle återlämnas in natura. Den egentliga exporten, som följaktligen uppgick till endast 15 000 ton, ägde rum till Danmark. Man ansåg sig kunna verkställa denna begränsade export, enär prognoserna tydde på att rågproduktionen liksom föregående år skulle överstiga det inhemska behovet. Priset uppgick till cirka 35 kr. Som jag redan nämnt förekom icke någon import av råg under året.

Vid ingången av regleringsåret 1951/52 var *beredskapslagret* allttjämt något lägre än man avsett; det uppgick endast till omkring 185 000 ton. Av *vet* importerades under året 318 000 ton och exporterades 44 000 ton. I fråga om *råg* uppgick importen till 70 000 ton, medan exporten praktiskt taget var ingen.

Detta år kännetecknades av en på grund av svartrosten och utvintringen starkt begränsad brödsädsproduktion. Den stora importen av vete var föranledd av det ogynnsamma skördeutfallet. Att man samtidigt redovisar en export på i runt tal 40 000 ton vete beror på att vårvete ställdes till Västtysklands förfogande mot att detta land levererade motsvarande kvantitet nordamerikanskt mjukvete. På denna affär

gjordes i varje fall ingen förlust. Av den redovisade importkvantiteten utgör 41 000 ton det tidigare omnämnda australiensiska vetet, som hade inköpts hösten 1950. Priset för denna leverans var förmånligt. För den övriga importen, som verkställdes för att täcka den inhemska förbrukningen och trygga en tillfredsställande beredskapslagring, blev priserna betydligt högre. Såsom förut nämnts var efterfrågan på vete på grund av det labila internationella politiska läget betydande och våra inköpsmöjligheter begränsade. Enär försörjningsläget ansågs vara allvarligt, ställdes även medel till förfogande för inköp av vete mot dollarbetalning. Sålunda kom 134 000 ton att importeras från Förenta staterna och Kanada. Priset i fråga om denna kvantitet uppgick till något över 50 kr. Därmed ansågs dock icke vårt importbehov vara täckt, varför man var hänvisad till inköp av betydligt dyrare vete mot betalning i mjukvaluta. Sålunda inköptes tidigare omnämnda 109 000 ton från Sovjetunionen, varav 79 000 levererades under det löpande produktionsåret, medan 30 000 ton inkom först 1952/53. Från olika östeuropeiska länder importerades 62 000 ton. 47 000 ton härav kontrakterades på hösten 1951 och levererades under augusti—januari. Återstoden eller 15 000 ton importerades så sent som i juni 1952. Detta köp var helt betingat av handelspolitiska skäl och vidtogs på anmodan av de myndigheter, som närmast har ansvaret för vår handels- och valutapolitik. Priserna för leveranserna från öststaterna varierade mellan 62 å 63 och 67 kronor.

Av råg importerades som nämnt 70 000 ton. Härav gällde 30 000 ton återbetalning för den tidigare till Danmark och Finland lånade rågen. Den egentliga importen utgjordes således av omkring 40 000 ton som inköptes i Argentina till ett genomsnittspris av ca 70

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

kr. Detta köp av argentisk råg till ett högt pris motiverades av önskemålet att i möjligaste mån utnyttja våra betydande tillgodohavanden av argentinsk valuta, och köpet verkställdes på grundval av ett särskilt beslut av Kungl. Maj:t. Förlusten på denna import har blivit stor.

Vid ingången av regleringsåret 1952/1953 var situationen den, att övergångslagret — däri inberäknat icke fullgod vara — med cirka 90 000 ton översteg vad som eftersträvats. Av *vete* importerades under året 144 000 ton och exporterades i runt tal 160 000 ton. Av *råg* förekom nära nog ingen import. Däremot exporterades 11 000 ton.

Vad först angår veteimporten, så ingår i den redovisade siffran 30 00 ton ryskt vete, som enligt vad nyss sagts kom att levereras först i början av detta produktionsår. Dessutom ingår 40 000 ton amerikanskt vete, levererat enligt tidigare nämnda bytesöverenskommelse med Västtyskland. Även denna kvantitet inkom i början av produktionsåret. De nya köpen uppgick sålunda till 74 000 ton. Härav importerades 45 000 ton från Förenta staterna. Detta parti kunde inköpas mot engelska pund. Samtidigt exporterades ytterligare 40 000 ton svenskt vårvete till Västtyskland. Transaktionen innebar en betydlig vinst. Vidare importerades 29 000 ton australiensiskt vete inom ramen för det internationella veteavtalet för ett pris av 46 kr. Kontrakt beträffande denna kvantitet skrevs dels i augusti 1952, dels i januari och februari 1953. Vid dessa tidpunkter låg de »fria» priserna på världsmarknaden högre. Om skälen till denna import har redogörelse redan lämnats.

Exporten av vete kom att omfatta 160 000 ton. Häri ingår tidigare omnämnda 40 000 ton till Västtyskland. Därutöver levererades till Västtyskland 23 000 ton, därav 13 000 ton tidigare

inköpt ryskt durumvete. Resterande 10 000 ton utgjordes av vete, som i samband med livsmedelskonflikten utbyttes mot tyskt vetemjöl. Vidare såldes under våren och sommaren 1953 90 000 ton till Spanien, varav större delen levererades före den 1 september. Vid denna export erhöles ett genomsnittspris, som något understeg priset inom det internationella veteavtalet. Slutligen såldes 1952/53 10 000 ton vete till Jugoslavien och 5 000 ton till Norge. Vid dessa försäljningar, som gjordes i mars och april 1953, blev genomsnittspriset ungefär detsamma som vid försäljningen till Spanien.

Av råg förekom som nämnt ingen import. Däremot exporterades 11 000 ton till Norge till priser, varierande mellan i runda tal 38 och 45 kr.

För *innevarande regleringsår* slutligen uppskattas exportöverskottet till omkring 500 000 ton, varav 410 000 vete och 90 000 ton råg. Av detta överskott har t. o. m. den 20 mars i år kontrakterats 340 000 ton vete och inmot 30 000 ton råg. Vad priserna beträffar har dessa för vete varierat mellan — i avrundade tal — 35 och 41 kronor samt för råg uppgått till ca 27 kronor. Då närmare uppgifter rörande år 1953 har funnits tillgängliga genom de hemligstämplade handlingar, som jordbruksnämnden tillställt utrikesutskottet, anser jag mig här böra inskränka mig till dessa uppgifter.

Det är förstäeligt, att en läsare av handelsstatistiken kan fråga sig, huruvida det verkligen varit förenligt med våra intressen att under tidigare år i så stor utsträckning som skett »köpa och sälja» brödsäd på den internationella marknaden. I stort sett torde så ha varit fallet. Stundom har situationen varit den, att vi här hemma haft ett överskott på högklassigt vårvete samtidigt som möjlighet funnits att importera för blandningsändamål lämpligt

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

mjukt vete. I dessa fall har det befunnits lämpligt att exportera vårvete och som ersättning importera mjukt vete. Dessa kvalitetsbyten med utlandet har genomförts utan kostnader för staten. För kvarnindustrien och konsumenterna har bytena varit ekonomiskt fördelaktiga, enär kvarnarna härigenom har kunnat tillföras en billigare råvara och konsumenterna kunnat erhålla ett lägre mjölpris.

Vissa av de köp, som företagits huvudsakligast av handelspolitiska skäl, har betingat relativt höga priser. Så är fallet med importen år 1951 från Argentina och vissa östeuropeiska stater. En anledning till att importen skedde från dessa länder var — förutom handelspolitiska skäl — att man icke ansåg sig kunna ställa ytterligare dollar till förfogande för import från Amerika.

Det ansågs dock, att de höga priserna uppvägs av de fördelar, som veteimporten gav vår industriexport till dessa länder.

Brödsädsaffärerna med Finland och Danmark har i viss mån utgjort ett led i det skandinaviska samarbetet.

Med dessa ord, herr talman, anser jag mig ha lämnat den av herr Svensson begärda redogörelsen. Jag vill endast tillägga, att de av mig lämnade sifferuppgifterna, vilka ställts till förfogande av jordbruksnämnden och spannmålsbolaget, är såvilt angår övergångslagren något osäkra, beroende på i vad mån kontrakterade men icke levererade partier medtagits i beräkningarna.

Härefter yttrade:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation. Personligen tycker jag det skulle varit mera fördelaktigt, om man hade kunnat få diskutera denna fråga i mars månad före jordbruksut-

skottets behandling av prisregleringspropositionen, men i det fallet kan ju ett statsråd välja tiden, och det är ingenting att säga om det. Jag skall i övrigt försöka att inte tala alltför länge. Vi har ju hela jordbruksregleringen att diskutera med många talare anmälda, och dessutom har vi många andra frågor på föredragningslistan.

Det är ett par punkter som jag tycker är litet dunkla i svaret och i fråga om vilka jag skulle vilja ställa ett par kompletterande frågor. I början nere på s. 1 står det, att man under åren 1947—1949 har haft en areal av 440 000 hektar. Sedan står det att man under dessa år har haft en rätt betydande nettoimport, nämligen sammanlagt nära 100 000 ton. Det skall väl vara per år, eller är det per tre år?

(Statsrådet Norup: Per år.)

Är det per år, så håller knappast slutsatsen, att dessa 440 000 hektar är en betryggande areal, och det har jag för min del aldrig trott. Med hänsyn till skördeväxlingarna och alla olika eventualiteter tycker jag inte, att 440 000 hektar brödsäd skulle kunna vara betryggande.

Den andra fråga jag skulle vilja ställa gäller övergångslagren. Det har ju varit svårt att få några bestämda siffror härvidlag, och det tycks det vara fortfarande. När det gäller övergångslagren den 1 september 1951 finns ju här en fast siffra, som för övrigt upprepas på ett par ställen. De var då sammanlagt 235 000 ton, 185 000 i beredskapslager och 50 000 i handelslager. När det gäller nästa årsskifte — jag tänker på regleringsår — står det emellertid på s. 6, att man hade ett övergångslager på 376 000 ton, men på s. 14 förekommer formuleringen, att övergångslagret »med cirka 90 000 ton översteg vad som eftersträvats». Jag förmodar att man eftersträvat ett normallager på 350 000 ton. Låg man 90 000

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

ton över, så var man uppe i 440 000 ton. Det är alltså två olika siffror därvidlag, och det vore kanske önskvärt med hänsyn till riksdagsprotokollet, att detta blev klarlagt.

När man sedan kommer till nästa årsskifte, alltså den 1 september i fjol, så står det på s. 8, att övergångslagret den 31 augusti kom att »avsevärt överstiga de avsedda 350 000 tonnen», och så står det inte något annat. Jag har läst åtskilliga framställningar om våra brödsädestillgångar men inte kunnat finna en klar siffra för den 1 september i fjol, och det finns inte heller här en sådan uppgift.

Statsrådet har gjort en liten reservation i slutorden i svaret. Han säger där, att siffrorna kan vara något osäkra beroende på i vad mån man tar med kontrakterade partier eller inte. Men varför skall man egentligen röra sig med några osäkra siffror i ett sådant fall? Det är ju en av de enklaste uppgifter man gärna kan tänka sig att ange det lager man faktiskt har och komplettera med vad som är kontrakterad import och kontrakterad men icke levererad export. Jag kan inte se att det finns någon anledning att röra sig med osäkra siffror eller glidande formuleringar i detta fall.

När man försöker komma till rätta med vad som hänt, är dessa årsskiften i viss mån de fasta punkterna.

Jag skall inte gå in på hela det långa svaret i övrigt, ehuru det skulle ha varit intressant att göra det om vi haft tid. Emellertid skall jag titta litet på regleringsåret 1951/52, som jag tror var det mest intressanta året i detta sammanhang. Då hade man som jag förut nämnde ett ingångslager på 235 000 ton i ett för allt. Den 1 december 1951 gjorde jordbruksnämnden en prognos för inköpsbehoven och kom då till det resultatet, att man behövde köpa 230 000 ton för att komma fram till

den lagerhållning man skulle behöva vid regleringsårets slut. Tydligt hade man köpt detta och mer till med resultat att man vid nästa årsskifte hade enligt en uppgift minst 376 000 ton och enligt en annan eventuellt 440 000 ton. Dessutom hade man på kontrakt köpt 110 000 ton. Under ett år, då de internationella priserna var osedvanligt höga och den inhemska skörden osedvanligt dålig, tog man sig alltså före att höja lagerbehållningarna mycket väsentligt. Dessutom höjde man ungefär i mitten av regleringsåret, vintern 1952, brödsädespriserna här hemma med 13 kronor, varav 3 kronor, enligt uppgifter som jag har fått, lades till av jordbruksministern utan jordbruksnämndens godkännande. Det verkar faktiskt, som om spannmålsaffärerna under det året gick en smula i panikens tecken, och det har säkerligen kostat åtskilligt. Vi har diskuterat detta spörsmål förr, och jag skall därför inte hålla någon längre utläggning. De lämnade siffrorna och de som eventuellt kommer att i fortsättningen komplettera framställningen kommer ju att återfinnas i riksdagens protokoll, och det var närmast det som var meningen.

Emellertid säger man sammanfattningsvis på ett ställe, att det är två synpunkter, som varit ledande vid de här affärerna. Den ena var att man ville öka brödsädesreserverna till önskvärd nivå. Det lyckades man ju med, och man sköt t. o. m. över målet.

Den andra ledande synpunkten är den att man ville ha en avvägning eller en så bra inriktning som möjligt av produktionen av brödsäd och animalier. Det var ju det som var refrängen i all förkunnelse på detta område från och med våren 1951. Jag skall inte förneka att det ligger en del i detta, men det är ju alltid i sådana här sammanhang fråga om en avvägning och fråga om hur långt man skall gå i det ena eller det

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

andra avseendet. Här skulle jag vilja erinra om att om man skall försöka styra de två produktionerna, mjölkproduktionen och brödsädsproduktionen, med priserna, förutsätter ju detta en långsiktig prispolitik. Ty mjölkproduktionen är ju till sin natur sådan att, om jag skall kunna påverka förhållandena i visst hänseende, måste jag kunna fullfölja den kompletterande prissättningen på den andra varan under en ganska lång tid. Detta är vi väl alla överens om, även om jordbruksministern i första kammaren talade om att jag inte haft så värst mycket med jordbruk att göra. Men just detta att fastlägga ett brödsädspris, som står sig under tillräckligt lång tid för att man verkligen skall kunna hålla en kurs, där även mjölkproduktionen så att säga följer med, är ju det man inte lyckats med och som man omöjligen kunde lyckas med genom den prispolitik som förts därför att man tagit för hårda grepp i det hela. Och gör man det, tar man för hårda grepp, tar man stora prissvängningar i ett sådant här fall, blir resultatet vad vem som helst kunde förutse, nämligen att man bereder spekulationsmöjligheter för dem som har tillfälle och möjlighet att på kort sikt ställa om sin produktion för att utnyttja ett tillfälligt prisläge. Jag tror alltså, herr statsråd, att vad som här är sagt — jag skall som sagt inte gå in i alla detaljer — inte på något sätt jävar den uppfattning jag för min del haft angående en del av dessa frågor.

Därmed skall jag gå över till att säga några ord om en del av de reservationer, som jag varit med om att underteckna vid behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande nr 32. Jag skall inte ta upp alla dessa reservationer till behandling, ty det är ju många talare anmällda i debatten.

Den andra reservationen sysslar just med brödsädesregleringen. I interpellationssvaret heter det, att det internationella vetepriset nu ligger i närheten av det internationella veteavtalets nedre gräns, alltså någonstans omkring 30 kronor fransett frakterna. Vidare heter det i svaret, och jag tror också i propositionen, att man nästa år måste tänka sig ett lägre pris på brödsäden än det man haft i år. Man har såvitt jag förstår saken rätt i någon mån beklagat, att man satte priset så pass högt förra hösten att det varit svårt att få en bra inbördes prisrelation nu i år. Förra året vid denna tidpunkt, när vi från folkpartiets sida tog ståndpunkt i frågan, så förordade vi, att man inte skulle lägga fast höstpriset så där ovillkorligt, d. v. s. vi förordade då en fullmakt och ett tillvägagångssätt, som är praktiskt taget detsamma som jordbruksministern i år rekommenderar att man skall tillämpa för 1955 års skörd. Jag tror nog att man kan säga, att det varit bättre om man i fjol eller ännu tidigare slagit in på den vägen.

Nu har vi några stycken i jordbruksutskottet i anslutning till en motion förordat, att riksdagen ville hemställa till Kungl. Maj:t att ta upp förhandlingar med jordbrukets förhandlingsdelegerade för att få till stånd en modifikation i priset på brödsäd redan för 1954 års skörd. Ja, härpå svarar man naturligtvis, att därvidlag är det fråga om ett förhandlingsresultat, så att det går det inte att göra något åt. Jag vill emellertid i detta sammanhang erinra om ett par saker. På våren 1951 höjde man priset på 1951 års höstveteskörd med 9 kronor 50 öre utöver vad man hade lovat föregående höst, och 1952 på våren höjde man priset med 13 kronor utöver vad man lovat föregående höst. Jag menar att när man har bakom sig dessa stora justeringar uppåt under löpande år med hänsyn till brödsädesodlingen, vore det väl inte orimligt om man i ett annat skede, då priserna fal-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

ler, åtminstone försöker få en anpassning av priserna till en nedåtgående rörelse så att man kommer dit, där man lämpligen bör vara. Och att man bör vara i ett annat läge står det ju i interpellationssvaret. Vi diskuterar alltså inte den önskvärda, ty priset måste ned, det är ju redan sagt. Det är bara fråga om att det inte kan ske i år utan först nästa år.

Jag vet inte om statsrådet hörde på vad jag sade nyss, när jag erinrade om att man 1951 och 1952 höjde brödsädespriserna väsentligt utöver vad som utlovades hösten före och att det väl inte vore orimligt att nu försöka sig på en anpassning till en nedåtgående rörelse. Då svarar man kanske, att det naturligtvis går att ändra en överenskommelse i sådan riktning, att vederbörande får bättre förmåner än vad som utlovats, men att det inte går att ändra till något sämre. Det kan man naturligtvis säga. Jag vill emellertid erinra om att vi, tvärtemot överenskommelsen, på våren 1951 höjde kraftfoderpriset ganska väsentligt och på det sättet belastade en del av animalieproducenterna. Det finns därför prejudikat även i det fallet. Jag tror sålunda att det finns goda skäl för riksdagen att försöka få en allmän modifikation till stånd på detta område. Detta alltså om reservationen nr 2).

Sedan skall jag underlåta att säga någonting om reservationen 3), som gäller bygdekvarnarna. Jag skulle tro att den frågan blir belyst av andra talare här. Däremot vill jag säga några ord om reservationen 5), som gäller priset på fodersäd. Jag erinrar då om att en av de väsentligaste punkterna i 1947 års beslut var att bottenpriset på brödsäd skulle vara brödsädens förädlingsvärde i animalieproduktionen. I andra sammanhang har man mycket noga redovisat, att man har gått ifrån 1947 års beslut, men beträffande brödsäden

tycks man inte vara lika angelägen om att redovisa huruvida och i så fall i vilken utsträckning man gjort detta.

I interpellationssvaret anges att 440 000 hektar var ungefär vad vi behövde för en normal brödsädesskörd under åren 1947—1949. Jag har där anmält en avvikande mening. Jag tror nämligen att detta är att gå alltför långt ned, och nu har vi också kommit upp i en brödsädesareal på 550 000 hektar, vilket är betydligt mer än vad den någonsin har varit förut här i landet. Om jag minns rätt, så är den största brödsädesareal vi någonsin haft förut 536 000 hektar. Det hade vi år 1918, d. v. s. efter hungeråret 1917, i ett läge då vi varken hade potatis eller animalier i behövlig utsträckning. Då lyckades vi höja brödsädesarealen upp till 536 000 hektar. I år räknar man emellertid med 590 000 hektar, dvs. 150 000 hektar mer än genomsnittet för åren 1947—1949. En av konsekvenserna av denna omställning är, att vi i år har cirka 50 000 hektar mindre fodersäd än förut. Jag skall inte profetera här, men man får väl ändå räkna med den eventualiteten, herr jordbruksminister, att vi i år kan få en relativt dålig foderskörd. Det kan ju inträffa. Vi har då 50 000 hektar mindre fodersäd men får drygt 100 000 hektar mer brödsäd än det normala. Skall vi då med exportpremier skicka ut brödsäd och sedan importera fodersäd med pålagda importavgifter? Allting är tillrättalagt för en sådan utveckling, och med de löften som givits spannmålsodlarna vet jag inte hur man skall kunna undvika att exportera brödsäd — om det går — eller att rödfärga brödsäden och använda den till foder, i vilket fall staten får betala mellanskillnaden. Men detta är ju att klyva regleringen i två delar, och det visste både 1938 års jordbruksutredning — som diskuterade dessa frågor mycket ingående — och 1942 års utredning. En

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

av de strategiska och springande punkterna i problemet hur man skall knyta samman de vegetabiliska och animaliska regleringarna var just att bottenpriset på brödsäd måste vara förädlingsvärdet i animalieproduktionen. Är det inte det, så har man inte en jordbruksreglering utan två. Därför menar vi att man här skall eftersträva en prisättning, som gör att vi kommer tillbaka till vad vi beslutade 1947.

Vårt förslag, att man å ena sidan skulle försöka sänka brödsädespriserna och å andra sidan inte hålla priset på importerad fodersäd för högt, är ett försök att uppnå ett ur olika synpunkter rimligt läge. Det är ju också en smula märkvärdigt om de grödor, vilkas produktion förbilligats mest genom den tekniska rationaliseringen, skall ligga relativt högt i pris, medan andra varor, vilkas produktion inte kunnat förbilligas lika mycket, skall ligga lägre.

Jag nöjer mig med dessa kommentarer till reservation nr 5. Jag ber att få stryka under vad som står i slutet på denna reservation. Vi har föreslagit att man skall använda foderavgifterna för exportbidrag, såsom förut har skett, och har dessutom framhållit, att man bör beakta de inbördes prisrelationerna mellan olika animaliska produkter.

I fråga om mjölkregleringen, som reservation nr 8 handlar om, vill jag erinra om det beslut som fattades här 1952. Då beslutade man att minska producentbidraget med 100 kronor, d. v. s. maximibeloppet sänktes med 100 kronor och skalan justerades. Vidare beslutade man att bidraget i fråga skulle göras behovsprövat och frikopplas från den aktuella mjölmängden. Så lade man till ett leveransbidrag, som skulle utgå med 5 öre för mjölmängder på mellan 4 000 och 10 000 kg — alltså maximum 300 kronor — vilket skulle utgå även till de större jordbruken.

Från folkpartiets sida förordades då

att man skulle slå ihop dessa två bidrag till ett generellt, icke behovsprövat bidrag. Vi hade en rätt ingående diskussion därom den gången, och nu har man hunnit verkställa 1952 års beslut. Av de tre, fyra rader, som statsrådet skrev i propositionen 1952 och som kanske många här knappast observerade, fick vi 13 sidor tättskriven text från kungl. lantbruksstyrelsen med direktiv till lantbruksnämnderna. Sedan har lantbruksnämnderna använt en god del av sin arbetskraft under föregående eftersommar och höst för att klara upp behovsprövningen.

Jag frågade vid en föredragning i jordbruksutskottet representanter för lantbruksstyrelsen, om de kunde säga något om hur detta påverkat omkostnaderna för arbetet i lantbruksnämnderna. De svarade att det var »skrämmande siffror» det här gällde — jag antecknade formuleringarna genast. Jag vet att hemma i Bohuslän har man inte kunnat klara upp detta med hjälp av de infordrade deklarationerna, utan representanter för lantbruksnämnden har för att klara upp det här eländet måst resa omkring till jordbrukarna och ta reda på hur det förhåller sig.

Resultatet är — det är härvidlag en helt aktuell sak jag skulle vilja påminna om — att lantbruksnämndernas reseanslag på en del håll är slut, varför man på lantbruksstyrelsen fått påminnelser om att nu går det inte att resa längre. Följden härav skulle bli att man läser fast lantbruksnämndernas personal på kontorslokalerna vid den tid på året som passar allra bäst för fältarbete. Jag vet också att man från lantbruksstyrelsens sida har antytt, att man kanske skulle kunna pressa fram några medel, om man får veta vad som är minimibehovet för att kunna resa. Jag skulle vilja vädja till jordbruksministern, helt i marginalen här, att försöka ordna upp den saken, ty det är ju

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

fullständigt orimligt att man skall bevilja stora anslag till lantbruksnämnderna, som sedan inte har sådana omkostnadsanslag, att folk kan göra vad de skall göra.

Vad har nu resultatet blivit av allt detta kineseri kring producentbidraget? Jo, långa serier av orättvisor. Detta innebär intet klander emot lantbruksstyrelsen — man kan inte klandra den för att den inte gör vad ingen kan göra. Det är nämligen praktiskt taget omöjligt att genomföra denna behovsprövning så att den blir riktig.

Jag tror alltså att det var en riktig ståndpunkt vi intog 1952, när vi gick emot behovsprövningen och i stället ville ha ett generellt bidrag. Nu säger även bondeförbundarna i en reservation till utskottsutlåtandet att behovsprövningen har fallit mindre väl ut, och de vill ha en utredning. Men skall man göra en utredning på denna punkt, innebär det väl, att man får ha den nuvarande i många fall fullständigt orimliga ordningen i ytterligare två år, och finns det verkligen någon anledning att ha detta trassel i två år till?

Nu har statsrådet försökt sig på en liten modifikation. Han har gjort om leveransbidraget på det sättet, att i stället för att det utgår med 5 öre mellan 4 000 och 10 000 kg, skall det utgå med 3 öre från botten upp till 10 000 kg — alltså samma slutsumma — och dessutom skall bidraget avvecklas för mjölkleveranser mellan 25 000 och 30 000 kg. Detta är en förbättring beträffande leveransbidraget, men det löser ju inte på något sätt svårigheterna när man lägger samman dessa två saker. Ty vad blir resultatet, herr jordbruksminister? Jo, det blir att bland de mindre jordbrukarna, där en del har producentbidrag och en del inte, skall några ha 13 öre och några 3 öre i mjölkpristillägg.

Vi har förordat ett förslag som helt

enkelt innebär en fördubbling av leveransbidraget och skulle ge alla 6 öre. Om jag är riktigt underrättad sade jordbruksministern i första kammaren, att vi därmed vill hjälpa de större jordbrukarna, och han var förvånad över förslaget. Ja, allting är relativt här i världen, och är det nu så att statsrådet anser, att jordbrukare med fem kor tillhör de stora jordbrukarna, är jag ju på de stora jordbrukarnas sida. Men litet sinne för proportioner kanske inte skadar. Från vilken synpunkt man än ser denna sak, så är väl den av oss nu föreslagna ordningen riktigare än Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall inte ge mig in på det resonemang som jag här fört flera gånger om själva principerna, om rationaliseringen och den sociala motiveringen och allt det där. Jag har sagt min mening tillräckligt många gånger och skall inte uppta kammarens tid med det igen. Men om det nu gäller att besluta om en utredning, så tycker jag för min del, att man borde kunna fatta ett beslut direkt, ty det behövs inte någon utredning, huruvida mejerierna kan utbetala 6 öre lika väl som de kan utbetala 3 öre. Om man skulle börja utreda den saken, hittade man väl bara på ett nytt dumt förslag — sådana har ju tidigare kommit det ena efter det andra.

Jag vill med detta yrka bifall till reservationen nr 8. I denna reservation finns även ett avsnitt som sammanfaller med reservationen nr 9, av herrar Eskilsson och Eliasson, vilken gäller mjölkens fetthalt och inte alls innebär några revolutionerande saker, men som dock, om den bifölles, skulle medge något större frihet.

Vid reservationen nr 10, i vilken folkpartiet vidhåller sin uppfattning från i fjol att man borde moderera margarinpriset, skall jag inte heller uppehålla mig något utförligare. Jag bara erinrar

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

om denna del av reservationen liksom om fortsättningen, som gäller en ny kvantitativ reglering angående margarinindustriens råvaror.

På grund av den utgångspunkt, som gavs i debatten genom interpellationssvaret, har jag halkat förbi reservationen nr 1. Jag ber, herr talman, att avslutningsvis få säga ett par ord om den. Jag beklagar att själva skarven mellan det som är utskottsreferat och det som är ett uttryck för reservanternas uppfattning inte blev så särskilt bra, men det tillhör ju inte de större problemen.

Vi har i en motion något erinrat om de jordbruksekonomiska undersökningarnas resultat under de sista kända åren, 1949—50 och 1951—52, och vi har även erinrat om den kända lönestatistiken, som ju tyvärr är för gammal. Det gäller för övrigt om siffrorna över huvud taget att de är för gamla, och jag stryker under att vi har gjort alla de reservationer i den vägen som man rimligen kan och bör göra. Siffrorna är inte direkt jämförbara. De gårdar, som ligger till grund för den jordbruksekonomiska undersökningen, är utan tvivel plusvarianter i fråga om avkastning. Det rör sig om familjeinkomster, och i dessa finns inte bara arbetslöner utan även kapitalavkastning. Dessa tre saker har man anledning att komma ihåg. Å andra sidan är det ju ett av de material som man har och som man naturligtvis har anledning att hålla ett öga på. Ur det deklarationsmaterial som finns i slutet av en bilaga till propositionen får man ju fram samma tendens, och dessutom har det i den allmänna debatten — jag erinrar om en utredning av Åstrand, publicerad i RLF-tidningen för någon tid sedan — gång på gång ställts frågan, hur det egentligen är med den löneklyfta som vi år 1947 beslutades oss för att försöka fylla ut. Jag tror inte att någon kan ge något definitivt svar på den frågan, men jag tror att,

som det står i motionen II: 696, allt tyder på att plusvarianterna inom gruppen basjordbruk samt innehavare av jordbruk av storleksgrupper ovanför dessa numera ligger väl till i inkomsthänseende. Jag tror att det är en mycket försiktig slutsats, vilket naturligtvis inte utesluter alla möjliga individuella variationer; det förekommer ju överallt där det är fråga om företagsamhet.

Vi har inte velat dra några definitiva slutsatser av detta material utan har bara erinrat om önskvärldheten av att man försöker komma till klarhet på denna punkt.

Däremot har vi dragit en slutsats i det aktuella läget, nämligen att riksdagen inte borde binda sig för någon kompensation under löpande regleringsår. I avtalet, punkt 10, finns nämligen intaget ett uttalande, att omkostnadsstegringar på grund av lönehöjningar, motorbeskattning eller sjukförsäkring bör föranleda nya förhandlingar.

Nu skall man aldrig säga aldrig, och läget kan ju bli sådant, att kompensationer under löpande regleringsår är befogade, men jag erinrar om att man i vintras, då man var i ett motsvarande läge, inte egentligen från jordbrukarsidan försökte utkräva den kompensationen. Man ansåg det inte riktigt eller lämpligt.

Med hänsyn till vad jag här har sagt, till vad som förevar i vintras, till vad man över huvud taget vet och till hur ofantligt hårt man håller på det som man påstår vara en överenskommelse, så fort det gäller att modifiera någonting, tror jag verkligen, att det för riksdagens del vore klokt att på den punkten förbehålla sig fri prövningsrätt.

Jag ber, herr talman, att få återkomma till yrkandena senare, i slutomgången.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Jag skall här inte gå in på detta sista resonemang om de olika reservationerna, utan bara på det som gäller interpellationssvaret.

Herr Svensson säger att det föreligger en del oklarheter i det att redovisningen är gjord på ett annat sätt på s. 6 än på s. 14 i det stencilerade svaret.

På sida 6 redovisas utgångslagren för året 1951/52, vilka uppgick till 376 000 ton, men man hade också kontrakterat leveranser på 110 000 ton. Av denna kvantitet var 40 000 ton avsedda för export till Västtyskland. Följaktligen blev kvantiteten, med det kontrakterade partiet inräknat, 486 000 ton. Av detta gick de 40 000 tonnen till Västtyskland. Därmed var man nere vid 440 000 ton. Den kvantitet som man hade räknat med att ha som övergångslager enligt de allmänna intentioner som vi har uppgår till 350 000 ton. Det blev följaktligen 90 000 ton mer än man hade beräknat, såsom det står på s. 14. Så är den saken klar. Därmed tror jag att siffrorna mycket väl går ihop.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är möjligt att det resonemang som statsrådet här fört går ihop. På s. 6 står det att kvantiteten uppgick till 376 000 ton, och på s. 14 står det att den uppgick till 90 000 ton mer än man hade beräknat, d. v. s. 440 000 ton. Jag får tacka för de kompletterande upplysningar som här har lämnats.

Sedan återstår frågan, vad vi hade den 1 september 1953, ty där har inte nämnts någon siffra alls, utan säges bara, att vi hade avsevärt mera än det normala lagret. Vore det inte möjligt att till riksdagsprotokollet få en upplysning även på den punkten?

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Jag ber att få erinra om att under den långa och delvis mycket hårda debatt om jordbrukspolitik och prisregleringarna, som förts ända sedan i höstas, har vi från högerpartiets sida åtskilliga gånger gjort oss till tolk för uppfattningen att det ur såväl jordbrukets synpunkt som allmänna synpunkter vore önskvärt, att debatten i dessa frågor kunde komma upp på samma plan där debatten om försvarsfrågorna numera ligger och alltså föras utan onödiga tillspetsningar och utan onödiga försök att skapa motsättningar och göra dessa större än de i verkligheten är. Jag vill, herr talman, vitsorda att när vi från högerns sida granskade den prisöverenskomelse, som är framlagd i den proposition vi nu behandlar, har vi försökt att göra det från dessa utgångspunkter, att inte sätta på oss några felfinnareglasögon men å andra sidan självfallet beskåda det resultat man kommit till ur såväl jordbrukets som samhällets synpunkter.

Att vi utan någon nämnvärd reservation kunnat ansluta oss till Kungl. Maj:ts förslag till nya prisregleringar för nästa år beror därpå, att vi anser oss ha skäl att om det framlämnade förslaget säga, att det betyder ett fullföljande av 1947 års beslut och även betydelsefulla kompletteringar på ett nytt plan av samma beslut. I fråga om fullföljandet gäller att det, i och med det beslut vi i dag fattar, överlämnas åt jordbruket att i överensstämmelse med 1947 års beslut ta hand om exportöverskottet och några prisgarantier från statens sida. Kompletteringarna avser spannmåls-handeln, där man år 1947 inte hade en aning om att vi i dagens läge skulle ha ett så pass stort spannmålsöverskott som vi nu har och därför inte intog några riktlinjer beträffande omhänder-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

tagandet av detta överskott. Sådana riktlinjer har emellertid givits i den proposition som nu framlagts. Där har 1947 års beslut kompletterats också i fråga om kraftfoderavgifterna, av vilka man enligt 1947 års beslut till stöd åt olika produkter skulle få använda endast så stor del som belöpte sig på de kvantiteter som exporterades. På den punkten har man gjort det enda möjliga, nämligen tagit hand om kraftfoderavgifterna i deras helhet och siktat till att låta dem fördelas på de produktionsgrenar, vilkas utöware betalar dessa avgifter.

Redan föregående talare har ju varit inne på vissa tolkningar av vad som beslöts år 1947, och man återkommer ständigt till detta beslut. Om målsättningen råder det väl inte någon oenighet. Vi behöver ett jordbruk som klarar oss i händelse av krig och avspärrning — det har två världskrig lärt oss och inga händelser har sedan inträffat som rubbat denna uppfattning. Jag tror också att vi är på det klara med att den rationalisering av jordbruket, som var det främsta medel man 1947 ville sätta in för att nå en ur försörjnings-synpunkt tillräckligt stor jordbruksproduktion med användande av så litet mänsklig arbetsraft som möjligt, alljämt måste räknas som det betydelsefullaste och omistligaste medlet. Det är bara det, herr talman, att vi kommit underfund med att vägarna att nå detta medel inte varit de man tänkte sig 1947, då man var inställd på att genom den yttre rationalisering, för vilken man var beredd att offra 20—25 miljoner kronor om året, skapa en tillräckligt stor jordbruksproduktion med tillräckligt liten mänsklig arbetarstam. Jordbrukarna har i stället genom den driftekonomiska rationaliseringen, främst genom mekaniseringen, nått fram till precis samma mål.

När vi i dagens läge vill söka be-

döma vad som behövs för att bevara det uppnådda målet och för att fullfölja denna verksamhet, är det naturligtvis nödvändigt att vi klarar ut vad det är som ur jordbrukets synpunkter är viktigt för att fullfölja en driftekonomisk rationalisering. Det är såvitt jag vet att jordbruket får behålla tillräckliga delar av den skapade rationaliseringsvinsten för att med egna medel fortsätta och fullfölja rationaliseringsverksamheten. Jag tror att detta ur statens synpunkt är en mycket billig väg, och det är en mycket klok väg. Det är den väg vi har gått hittills genom att vi varje år sökt balansera jordbrukskalkylen så att jordbruket först och främst fått täckning för sina utgifter och dessutom löneförbättringar, alltså ökade arbetsinkomster som kommit alla jordbrukare till del.

Tack vare detta har de i betydande utsträckning haft egna medel för köp av de traktorer och redskap, med vilkas hjälp de sedan rationaliserat.

Det är, som kammarans ledamöter väl vet, inga småsummor som man på detta sätt satt in för förbilligande av den svenska folkförsörjningen. Skulle vi i år ha samma produktionsapparat som vi hade 1947 och betala vad den skulle kosta i dessa olika detaljer med dagens pris, hade försörjningen kostat oss närmare 1 miljard kronor mera än nu — 981 miljoner tror jag det blir noga uträknat. Det har varit en mycket klok politik att låta jordbrukarna ta hand om de årliga rationaliseringsvinsterna, så att de har kunnat skapa förutsättningen för ett sådant förbilligande.

Vad som särskilt oroade i varje fall mig under de debatter som fördes om vilka priser man skulle komma fram till vid årets prisöverenskommelse var, att det från olika håll så eftertryckligt gjordes gällande, att rationaliseringsvinsten vore inte jordbrukets utan samhällets vinst, som till sista öret skulle

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

tas om hand för att förbilliga livsmedlen för konsumenterna här i landet. Dess bättre träffades ett avtal som lämnar åt jordbruket ungefär hälften av rationaliseringsvinsterna eller låt oss säga åtminstone den del av dem som skapats genom att arbetarstammen beräknats minska med 3 procent per år. Men hade man fullföljt den andra föreslagna linjen, hade — det är jag rädd för — rationaliseringsverksamheten kommit att gå långsammare i framtiden. Jordbrukarna är nu av den läggningen att de inte tvekar, om de har tillgångar att sätta in dessa på förbättringar av sin näringsgren. Men måste de gå till banker och låna pengar för ändamålet, ställer sig ett betydande antal av dem, framför allt bland dem som har mindre jordbruk, tvehågsna och låter arbetet helt enkelt löpa på gammalt sätt.

I diskussionen om hur man skulle förfara med den rationaliseringsvinst, som man beräknar skall uppkomma under jordbrukets nästa regleringsår dels genom ökade skördar, dels genom minskade arbetskostnader, skymtade ibland fram ungefär följande resonemang från vissa håll: »Vi som är löntagare, tjänstemän eller arbetare, vi är i år inte i den situationen att vi kan få löneförbättringar genom att göra anspråk på rationaliseringsvinster i de företag där vi arbetar, ty sådana vinster finns inte där. Om vi ändå skall få en standardförbättring, ligger det nära till hands att kräva att den rationaliseringsvinst som jordbruket har åstadkommit kommer oss till godo i form av billigare livsmedel.» Detta resonemang vittnar inte om tillräcklig solidaritet från dessa folkgruppers sida vare sig med samhället i dess helhet eller med jordbruket. Detta sätt att resonera har i mycket hög grad smärtat mig. Jag tycker inte att ett sådant resonemang skulle behöva komma som ett brev på

posten vid första tillfälle, då löntagargrupper utanför jordbruket inte har så stora möjligheter att höja sina löner, och så kort tid efter det att jordbruket tillhandahållit livsmedel till väsentligt lägre priser än priserna på världsmarknaden.

Jag skulle vilja påpeka för alla de ledamöter av kammaren vilka inte har haft tillfälle att läsa proposition nr 180, att den propositionen i år är oerhört läsvärd. Det är intet onödigt fjask för jordbruksministern att säga detta, ty alla vet ju att jordbruksministern inte har kunnat skriva propositionen. Men de som varit honom behjälpliga i år har faktiskt presterat en ovanligt välgjord översikt över både situationen här i Sverige och situationen ute i världen, och över de olika förutsättningar vi har att räkna med. Man har dessutom varit vänlig att tala om hur mycket livsmedlen i verklighet förbilligas, när vi gör upp på basis av överenskommelsen i år. Det är litet förbryllande siffror, ty när man kom till uppgörelse om kalkylen, hette det, att det var 20 miljoner kronors överskott. Detta avstod jordbrukarna ifrån och åtog sig motsvarande prissänkningar. Sedan gick de med på ytterligare 37 miljoners prissänkning. Då tror ju alla människor, att det var 57 miljoner som livsmedlen förbilligats med. Men propositionen ger oss klart besked om att förbilligandet rör sig om 127 miljoner, ty redan i kalkylen hade man räknat med de prissänkningar på brödsäd och andra produkter som var kända eller som man ansåg vissa. Detta är alltså den present, som jordbruket för sin del kunnat tillhandahålla folkförsörjningen. Det begär i stället att få sin del av rationaliseringsvinsten för att kunna fortsätta med rationaliseringsarbetet.

Det har redan förts på tal frågan om huruvida den löneklyfta, som vi 1947 konstaterade och då enades om att för-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

söka fylla ut, fortfarande existerar. Herr Svensson i Ljungkile har med siffror försökt visa att den inte längre är så otvivelaktig. Han har vid bedömningen av jordbrukarnas inkomster å ena sidan tagit med plusvarianter, där familjen hjälper till i arbetet och där skogsförtjänsterna kommer med i beräkningen, och å andra sidan fall där arbetarna är ensamma. Det tvistas om huruvida en löneklyfta existerar. Jag kan gärna hålla med om att den är någonting som man kan resonera om. Men när t. ex. min ladugårdsskötare, som själv har 2:73 i timmen, får betala en målare, som skall utföra ett arbete åt honom, med 4:25 i timmen, så förstår man att det är inte lätt för mig att bli trodd, om jag säger till mina lantarbetare där hemma, att det skett en utfyllnad av löneklyftan mellan dem som arbetar inom jordbruket och övriga arbetargrupper. Jag blir inte ens trodd, om jag påpekar att jag tillhör riksdagen och bör känna till dessa saker. Det finns nog i fråga om löneklyftan alltså jämt åtskilligt att resonera om. Teoretiskt kan man naturligtvis trösta sig med det resonemanget, att man inte kan tillåta jordbruket att få så stor del av den rationaliseringsvinst som beräknas uppstå, eftersom löneklyftan är utfylld; man kan inte vara med på några automatiska lönehöjningar åt jordbrukarna själva, när deras lantarbetare har skaffat sig ett nytt kollektivavtal. I stället bör man beakta att alla som arbetar inom jordbruket beräknas i medeltal ha en ersättning på blott 2:87, alltså den kompensation som vi vid överenskommelsen har försökt bereda jordbrukarna. Är den siffran verkligen på något sätt för hög eller antydande att jordbrukarna har det alltför bra i vårt nutida samhälle?

Det viktigaste i dagens situation är enligt min mening att de rationaliseringsvinster, som jordbrukarna själva

skapar genom produktionsökning och omkostnadssänkning, i betydande grad går till jordbruket och därmed möjliggör fortsatt rationalisering. Det är därför som vi inom högern absolut inte kan acceptera det förslag till vissa förändringar av prisregleringen som framlagts i en motion från folkpartiets sida. Medan det i propositionen anges, hur förslaget verkar för jordbruk av olika storlek, t. ex. på 15 och 25 hektar, och belägna inom olika jordbruksområden, så lämnas inte i motionen något besked om hur stora inkomstminskningar folkpartiets förslag kan medföra. Om man försöker skaffa sig en överblick därav, finner man att folkpartiförslaget skulle, om det godtogs i alla detaljer, innebära att jordbrukets inkomster av brödsäden minskas med 40 miljoner kronor och av äggen med 25 miljoner kronor. När det gäller smöret är det svårt att nämna någon siffra, då man inte vet hur mycket smör som kommer att säljas, om margarinet blir 35 öre billigare, och hur stora exportförlusterna kommer att bli på det osålda smöret, men det måste i varje fall röra sig om några miljoner kronor. Såvitt jag förstår skulle alltså ett accepterande av folkpartiets förslag betyda, att jordbrukarna för kommande regleringsår helt avstår från vinsten av den rationalisering som man ärligt strävat att åstadkomma. Jordbrukarna skulle sålunda få arbeta utan att ha någon glädje av den rationalisering som skett och sker.

De siffror, som jag här nämnt, kan naturligtvis diskuteras, men ofrånkomligt är att i jordbrukskalkylen ingår en miljard ton spannmål och att det från folkpartiets sida föreslagits en sänkning av priset med i medeltal 4 kronor per deciton. Herr Svensson i Ljungkile har visserligen i utskottet sagt, att det bara är priset på den för hemmaproduktion använda brödsäden som skall sänkas. Men samtidigt inne-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

bär förslaget att förmålningsavgiften skall sänkas från 5 till 3 kronor, vilket med nödvändighet betyder att priset på den brödsäd, som exporteras, inte kan få ligga på högre nivå än priset för den brödsäd som säljes inom landet. Det är alltså klart att när det gäller den totala summan, som här är det avgörande, innebär folkpartiets förslag en klar underbetalning för jordbruket, en underbetalning som måste få mycket ödesdigra verkningar för jordbrukets del och som medför betydande inkomstminskningar i förhållande till vad som överenskommits vid förhandlingar. Jag behöver därför inte gå in på några detaljer, men jag kan inte underlåta att något stanna vid en sak, som det i utskottet fallit på min lott att klarlägga och som dessutom tycks vara något som alldeles särskilt har på ett felaktigt sätt gått folkpartiet på nerverna. Jag syftar på frågan om kraftfoderavgifterna.

Det säges i folkpartimotionen att kraftfoderavgifterna utgör en stor börda för det mindre jordbruket, och man föreslår därför att det inte skall uttagas några sådana avgifter, om detaljpriset på importerat kraftfoder är 43 öre och på importerad fodersäd 40 öre per kg. Det innebär att det inte skulle ha uttagits några kraftfoderavgifter under det regleringsår, vari vi nu befinner oss. Hur det kommer att bli för framtiden, vet man ingenting om.

Men det stannar inte vid att folkpartiet på detta sätt säger sig vilja lätta bördan för det mindre jordbruket. När man sedan motiverar, att man vill slå samman producentbidraget och leveranstillägget till ett belopp av 100 miljoner kronor och fördela detta på annat sätt än i propositionen föreslås, så säger man också att detta sker för att kompensera det mindre jordbruket för den börda, som kraftfoderavgifterna har utgjort för det mindre jordbruket.

Det heter i motionen: »Enligt vår mening kan därför producentbidraget inte motiveras vare sig som ett rationaliseringsinstrument eller som ett rent socialt bidrag. Däremot finns det anledning beakta huruvida inte jordbruksregleringen till sina verkningar är sådan, att det mindre jordbruket missgynnas, d. v. s. erhåller en mindre andel av den totala jordbruksinkomsten än som enligt regleringens allmänna syfte har eftersträfvats. Detta beror bl. a. på den kostnadshöjning för den animaliska produktionen, som den högre prisnivån på vegetabilier stödd av särskilda importavgifter åstadkommer.»

Man vill alltså dels gå emot kraftfoderavgifterna, dels göra en omfördelning av 100 miljoner kronor, så att de bättre kommer det mindre jordbruket till del. Jag misstänker, att kammarledamöterna nu är inställda på att dessa kraftfoderavgifter måste röra sig om jättesummor, ty i annat fall skulle man väl inte taga till ett så kraftigt verkande medel för att neutralisera dem. Men jordbruksnämnden upplyser, att från augusti i fjol till nu har i kraftfoderavgifter influtit 4,2 miljoner kronor. Detta är den oerhörda börda, som jordbrukarna har fått bära och som det mindre jordbruket blott har burit sin del av. Och av dessa 4,2 miljoner kronor har 2,5 miljoner kommit på majsen, och på kraftfodermedlen inte mer än 1,7 miljoner kronor. Detta är alltså hela beloppet, och det visar mer än något, hur teoretiskt man har spekulerat, när man gjort upp folkpartiets förslag.

Nu kommer jag fram till varför man kan räkna med att ett godkännande av denna detalj i folkpartimotionen skulle betyda ungefär 25 miljoner kronor lägre ägginkomster. Man har inte tänkt på vad dessa pengar använts till. Tack vare att riksdagen har fattat ett generöst beslut gentemot äggproducenterna

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

i fjol, har foderavgifterna kunnat ställas till förfogande för stöd av äggexporten, ett stöd som tills dato har gett ungefär 37 öre högre pris än vi skulle ha kunnat ta, om inte det stödet givits. Vi kan därför räkna med att de 2,5 miljoner kronor, som influtit i foderavgifter, har från regleringsårets början till nu givit äggproducenterna ungefär 15 miljoner kronor i ökad inkomst, och av de 15 miljonerna stannar väl minst 10 hos småbrukarna, som har hand om 60 procent av äggproduktionen. Det står ingenting nämnt i motionen om hur man skulle klara av detta, utan tillgång till importavgifterna, utan man får utgå från, att om dessa kraftfoderavgifter faller bort, får äggpriset dala i motsvarande grad och den möjlighet till en justering, som inte gör det möjligt för oss att i år komma upp till det äggpris, som skrevs in i förra årets kalkyl, men som väl i alla fall möjliggör att äggproducenterna får drägliga förhållanden, den är man inom folkpartiet beredd att stryka bort utan att något sätts i stället. Och det var ju inte precis vad man tänkte sig med hänsyn till den omtanke om det mindre jordbruket, som folkpartiet teoretiskt har deklarerat men i detta fall inte praktiskt har lyckats utforma så att det håller.

Jag har lovat herr talmannen att jag skall vara färdig till klockan fem och det tänker jag hederligt hålla.

Sedan kommer vi till omfördelningen av bidragen till mjölken, som alltså motiveras på detta underliga sätt, att småbrukarna får betala sin del av kraftfoderavgifterna. Jag tycker, att man får säga, att de som lägger fram detta förslag om att till mjölken koppla ett icke behovsprövat tillägg på upp till 6 öre per liter, de har ingenting lärt av det experiment, som gjordes med producentbidraget i den utformning detta fick år 1947, sedan riksdagen i be-

tänklig grad omstuvat Kungl. Maj:ts förslag. Visserligen var det då fråga om ett mjölkpristillägg på 12 öre, men då konstaterades — speciellt RLF gjorde kraftiga framstötter — att detta förde med sig, att man fraktade mjölk fram till mejerierna från avlägset liggande gårdar och förorsakade höga fraktkostnader, i stället för att som förr använda mjölken till kalvuppfödning. Jag är inte säker på om inte 6 öre, herr Svensson i Ljungskile, utgör samma frestelse eller kommer att göra det. De 3 öre som leveranstillägget föreslås bli tycks inte ha medfört några sådana konsekvenser, men att utan någon undersökning eller utredning, vilket herr Svensson i dag återigen pläderar för, ge sig in på denna farliga väg att påverka produktionsinriktningen är jag för min del inte beredd på. Jag har visserligen sett, att det i folkpartimotionen, dock inte i reservationen, heter, att man kan hjälpa gödkalvsuppfödningen genom andra bidrag, men det innebär ju att reglering föder reglering i detta fall som alltid tidigare.

Sedan förhåller det sig ju också så, att detta skulle betyda en permanentning av dessa båda bidrag, producentbidrag och leveranstillägg. Jag höll på att säga, att det fördelaktigaste med producentbidraget är, att det undan för undan förminskas. När herr Svensson i Ljungskile talar om de oerhörda kostnader, som jordbruksnämnderna haft för denna behovsprövning, kostnader som undan för undan blir mindre, skall han inte glömma hur många miljoner kronor denna behovsprövning har sparat åt staten och skattebetalarna.

I det resonemang, som nyss fördes, framförde herr Svensson bl. a. en erinran om att bottenpriset på spannmål enligt 1947 års beslut skulle sättas i likhet med det förädlingsvärde, som brödsäden hade vid animalieproduktionen. Jag fattade inte riktigt, om re-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

sonemanget syftade till att vi just i dagens läge inte skulle sträva efter högre pris på brödsäd, än ett sådant bottenpris, men det verkade som om detta var avsikten. Jag vill bara säga, att ett bottenpris, som vi resonerade om 1947, är inte ett pris som man vid alla tillfällen skall åka ned till, utan man får väl se om situationen är sådan, att det finns motivering för att gå ned till ett sådant bottenpris. I den mån motive-ring inte finns får man hålla sig över bottenpriset.

Vi har ju i dag fått en redogörelse för att brödsädespriserna här i Sverige under näraliggande tider varit avsevärt lägre än importpriserna. Då vill jag för min del säga, att det vore ganska otacksamt att nu omedelbart efter det att situationen ändrats bara sänka till bottenpris. I 1947 års beslut talades det också om ett gränsskydd för den inhemska produktionen, men går vi in för bottenpriset, då stryker vi, såvitt jag förstår, ett streck över gränsskyddet. Detta kan väl inte heller vara riktigt.

Herr talman! Med detta har jag fogat några reflexioner till de reservationer till detta utlåtande som vi är bjudna att acceptera. Jag återgår nu till att sammanfatta vad jag förut sade. Det är inte detaljerna som är det avgörande, utan det är den stora inkomstminskning som genomförandet av folkpartiets förslag skulle medföra. Speciellt tycker jag, att beslutet om en sänkning av margarinpriset på 35 öre vore värt att diskutera. Det vore bra att pröva det i en sådan form, att jordbruket vore skyddat mot förluster. För min del skulle jag kunna tänka mig att därest denna sänkning av margarinpriset — en sak som man kommer överens om i förhandlingar någon gång nästa år — skulle betyda stora inkomstminskningar för jordbruket, då skulle jordbrukarna kunna acceptera detta, om man finge löfte om en kompensation genom en motsva-

rande höjning av priset på konsumtionsmjölk. Några sådana kompensationsförslag skymtar emellertid inte på något ställe i folkpartimotionen. Jag vill bara nämna detta som ett uppslag för framtiden.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till jordbruksutskottets förslag i dess utlåtande nr 32, med undantag dock för reservationen nr 9. Reservanten kommer senare att anförda de skäl som gör, att högern på där ifrågasvarande punkt vill ha ett annorlunda utformat beslut än det utskottet kommit till.

Häruti instämde herr Nilsson i Bästeskille (h).

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste be att få säga ett par ord med anledning av herr Hæggblooms räknekonster. När det gäller brödsäden påstår han att vårt förslag innebär en inkomstminskning av ca. 40 miljoner kronor. Vi kan här för enkelhetens skull bortse från förmålingsavgiften, eftersom den i princip skall betalas av jordbrukarna själva. I fall det nu blir den skörd som man i propositionen har räknat med, så att man exporterar fyra tiondelar och säljer sex tiondelar hemma, då gör 4 kronors sänkning på det svenska priset 2 kronor 40 öre på producentpriset. Herr Hæggbloom kan väl räkna reguladetri av det enkla slag det här är fråga om! Det var det första felet.

Sedan talar herr Hæggbloom om att äggproducenterna fått ökade inkomster på 15 miljoner kronor, och han talar samtidigt om sambandet mellan dessa inkomster och kraftfoderavgifterna. Herr Hæggbloom, man skall ju handskas med denna reglering på ett sätt som är fullständigt dåraktigt, om man skall acceptera sådana konsekvenser. I

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

vår reservation har vi sagt, att vi vill att man skall använda kraftfoderavgifterna så, att prisrelationerna mellan de animaliska produkterna upprätthålles, och Kungl. Maj:t har en allmän fullmakt att vaka över att jordbruksregleringen inte spårar ur. Det är rena fiktionen för en högerpropaganda herr Hæggbloom bygger upp.

Beträffande smörpriset visste herr Hæggbloom ingenting, ty det finns ingenting att veta. Det hela rör sig alltså omkring 25 miljoner i stället för 65 miljoner, som han sade.

Sedan tog herr Hæggbloom upp frågan om kraftfoderavgifterna och deras betydelse för det mindre jordbruket. Kraftfoderavgifterna är ju dock till för att höja hela den svenska foderprisnivån. Jag behöver väl inte säga mer. Det finns minst 200 000 småbrukare i detta land som inte tror ett spår på den räknekonsten.

När det sedan gäller producentbidraget vill jag bara konstatera, att herr Hæggbloom ju var en av dem som ivrigast propagerade för att få ett behovsprövat sådant, och han är naturligtvis nöjd med det. Jag ber att få konstatera, att herr Hæggbloom går emot ett allmänt leveransbidrag på 6 öre och att han går emot sänkta brödkpriser. Dessutom påstår herr Hæggbloom att en anknytning av brödkpriset till dess förädlingsvärde skulle innebära, att man inte hade något gränsskydd. Men det förutsätter ju att man river bort allt gränsskydd för animalier. Denna sammanknytning av brödsädsregleringen och animaliereglerningen har ju varit hörnstenen i all diskussion på detta område.

Sedan säger herr Hæggbloom att han inte vet vart vi syftar i dagens läge. Det är bara att läsa innantill. Vi har ju skrivit att vi inte tror att det i dagens läge går att göra en sådan anknytning, och därför har vi framlagt detta förslag om 4 kronor.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller som om herr Svensson i Ljungkile hade litet svårt att välja rätt räknesätt. När det gäller frågan om hur mycket man förlorar genom att sänka priset på brödsäd med 4 kronor, vilket ju är folkpartiets förslag, räknar han bara med den brödsäd som köps för att användas inom landet, men med vilket pris skall man betala den andra brödsäden om man inte vill få minskad inkomst av den? Jag kan inte förstå annat än att om man föreslår 4 kronors sänkning per deciton och det gäller en miljard kilo blir förlusten 40 miljoner kronor. Det är alltså inte reguladetri, utan multiplikation med hela tal.

När vi talar om äggen måste vi där emot räkna reguladetri, men det vill inte herr Svensson. Där har vi en exportkvantitet på tio procent, och på dessa tio procent fördelar vi de 2,5 miljoner kronor vi får i kraftfoderavgifter. Genom att vi med dessa 2,5 miljoner höjer priset på de ägg vi exporterar med 37 öre per kilo har vi möjlighet att ta ut samma pris även på hemmamarknaden. Skulle vi inte kunna höja exportpriset, sjönke hemmamarknadspriset ned till samma nivå. Det är egentligen ganska märkligt att herr Svensson ännu inte har fått denna enkla mekanism i jordbruksprisregleringen klar för sig. Här får vi räkna med reguladetri, men gäller det 4 kronors sänkning på en kvantitet, förstår jag inte att man skall behöva ta till reguladetri.

Sedan talar herr Svensson i Ljungkile om att foderprisnivån är absolut beroende av kraftfoderavgifterna. Såvitt jag förstår är den svenska prisnivån på havre, blandsäd o. s. v. i högsta grad beroende av tillgång och efterfrågan men i mycket liten grad av dessa kraftfoderpremier. De utgick nämligen redan i höstas, när foderpriset stod i 21

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; tillika svar på interpellation ang. en redovisning av vår spannmålsförsörjning från och med ingången av år 1951.

öre här i landet emedan tillgången var så stor och efterfrågan så liten.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Hæggbloom inte begriper att om man sänker $\frac{6}{10}$ av en varukvantitet med 4 kronor gör det 2:40 på alla tiondelarna, kan jag inte hjälpa det.

Vad sedan gäller de 2,5 miljonerna vet herr Hæggbloom inte hur mycket vi får i foderavgifter nästa år även med vårt system. Det beror för det första på vilken importkvantitet det kommer att röra sig om och för det andra vilka internationella priser det kommer att bli. Det kan ju hända att det internationella priset faller, så att de faktiska foderavgifterna blir större nästa år även med vårt förslag. För det tredje bör man kunna mobilisera några hundra tusen kronor när det gäller att hålla äggpriset uppe, eftersom Kungl. Maj:t här har fullmakt att sköta regleringen. Detta har vi i vår reservation särskilt strukit under, så Kungl. Maj:t har ytterligare stöd om man bifaller vår reservation.

Att sedan den svenska foderprisnivån är beroende av tillfälliga extrema situationer är klart, men för man ett principiellt resonemang är det riktigt som jag har sagt.

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt rörande att höra med vilken kärlek herr Svensson i Ljungskile vänder sig till Kungl. Maj:t, som skall klara denna sak ifall det skulle gå gale enligt det förslag som han själv framlagt.

Men jag vill inte släppa honom i denna matematik, ty jag tror den står ganska klar för kammarens ledamöter. Här är det fråga om en miljard kg. Sänker vi priset med 4 öre på 600

milj. kg av denna miljard, blir det 2:40 utslaget på allt. Men hur skall vi för de 400 milj. kilona, som är kvar, få det pris som är upptaget i kalkylen? Det är där vi får utgå ifrån priset i kalkylen. Herr Svensson i Ljungskile tycks tro att vi på dessa 400 milj. kg inte får någon prissänkning alls.

Herr Svensson förstår inte någonting av dessa förmalningsavgifters betydelse, att man med dem kan hjälpa upp priset på en exportkvantitet när denna inte är alltför stor i förhållande till den inhemska försäljningen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Svensson hade begärt att till riksdagens protokoll skulle antecknas även de lager av brödsäd vi hade den 1/9 1953. Då kan jag upplysa herr Svensson, om han har tillfälle att höra på ett ögonblick, att det rör sig om 520 000 ton. Därav var det 403 000 ton vete och 117 000 ton råg. Av detta lager låg 93 000 ton hos kvarnarna och 427 000 ton hos Spannmålsbolaget. Följaktligen hade man hos Spannmålsbolaget 127 000 ton mer än man räknat med, och kvarnarna hade 43 000 ton mer än man räknat med att de behövde ha i övergångslager.

Anledningen till att det blev så mycket över är givetvis den, att vi år 1952 på grund av de ändrade kvalitetsskalorna fick ungefär 100 000 ton mera vete i lagren än man räknat med tidigare. Därtill hade vi kontrakterat partier, vilket gjorde att vi hade ett stort överskott när vi gick in i nytt produktionsår den 1/9 1953. Vi hade alltså 170 000 ton mer än vad man räknat med.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta

den fortsatta överläggningen i förevarande ärende till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.08.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 maj.

Kl. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område. (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr OHLIN (fp), som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile har redan förut motiverat flertalet av de reservationer, som har avgivits från vårt håll, och jag tänker inte upprepa vad han så väl har redogjort för. Det kommer väl för övrigt ytterligare inlägg av medlemmar av vår riksdagsgrupp under kvällens debatt. Jag skall därför här nu till en början begränsa mig till att säga några ord rörande fettvaruregleringen, som herr Svensson inte berörde.

Jordbruksministern har uttalat att man skall försöka komma bort från kvantitativa regleringar. Det är därför som man med en viss förvåning finner, att Kungl. Maj:t här nu vill in-

föra en ny lagstiftning om inblandningstväng och att utskottets majoritet utan vidare accepterar detta. Syftet med detta inblandningstväng förefaller vara mycket oklart. Det är ju inte så, att det behövs för att finna avsättning för den av svenska oljeväxter producerade oljan. Man har ju i år genom en s. k. frivillig överenskommelse prövat en ordning av det nu ifrågasatta slaget. Vad man uppnår är, att i det svenska margarinet ingår litet mer av den dyrare rapsolja och litet mindre av det billigare valfettet, vilket alltså förefaller att tämligen i onödan fördyra det svenska margarinet. I fall priset i dag på vegetabilisk olja, rapsolja, ligger omkring 1 krona 70 öre per kilogram och man kan importera valolja för 1 krona 10 öre per kilogram, så kommer man ju, i den mån dessa varor kan ersätta varandra — och det kan de ju i viss utsträckning — att kunna tjäna 60 öre minus vissa kostnader på varje kilogram, när man utbyter den vegetabiliska oljan mot den animaliska. Det förefaller som om man under det innevarande konsumtionsåret genom att i onödan använda vegetabilisk olja skulle ådraga konsumenterna eller jordbrukarna eller statskassan eller alla dessa tre grupper tillsamman en förlust av ungefär storleksordningen 6 miljoner kronor på ett år.

Nu erkänner jag, herr talman, att jag var mycket nyfiken på att få se vad utskottet skulle skriva till motivering

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

för denna ordning, eftersom jordbruksministern, jag vill säga sin vana trogen, har varit så knapphändig med motive-ringar. Men då finner man, att utskottet nöjer sig med att naket påstå, att en sådan ordning är en naturlig följd av oljeväxtregleringen. Jag erkänner att jag inte på något sätt kan fatta, att det skall erfordras för att oljeväxtregleringen skall fungera. Man har ju för närvarande ingen anledning att tro, att det inte skulle gå att sälja den svenska vegetabiliska oljan i utlandet och för ungefär två tredjedelar av likviden köpa motsvarande mängd valolja. Förslaget förefaller mig i rätt hög grad vara en reglering för regleringens egen skull, en kvantitativ reglering med ovanligt svag motivering och detta just vid en tidpunkt, då jordbruksministern gör sin principiella förklaring, att man skall försöka komma bort från de kvantitativa regleringarna. Jag hoppas att jordbruksministern vill litet närmare redogöra för, varför han menar att det är nödvändigt att nu införa ett sådant inblandningstvång. Av de skäl jag har anfört måste jag säga, att det framstår såsom ett mysterium, att varken jordbruksministern eller utskottet velat lösa gåtan och tala om för oss skälen till förslaget. I stället nöjer de sig med ett allmänt uttalande. Det minskar ju inte nyfikenheten på hur det faktiskt hänger samman.

Herr talman! Jag skall begagna detta tillfälle att ta upp några jordbrukspolitiska frågor ur litet allmännare synvinkel, därför att jag tror att det är av betydelse, att detta sker någon gång i den svenska riksdagen. Vi har ju också denna gång en del principuttalanden från jordbruksministern att stödja oss på. Det kan då vara naturligt, att man även från oppositionens sida försöker litet utförligare klargöra, hur man ser på de jordbrukspolitiska riktlinjerna på litet längre sikt. Jag har redan för ett par månader sedan förklarat, att vi skulle komma att från vårt håll fram-

lägga en del riktlinjer för en omläggning av jordbrukspolitiken, och jag skall nu tillåta mig att framföra några sådana, som har utarbetats inom folkpartiets riksdagsgrupp.

Jag börjar då med jordbrukspolitikkens allmänna syften, som jag vill i dess huvuddrag summera i sex punkter:

1. Jordbrukspolitiken är ett led i den allmänna näringspolitiken och har i stort sett samma syfte som denna. Den bör, när icke särskilda skäl motiverar något annat, bedrivas efter samma linjer som annan näringspolitik samt präglas av strävan efter lika behandling och rättvisa åt olika näringsgrenar.

2. Jordbrukspolitiken bör eftersträva att vårt folks livsmedelsförsörjning tryggas i fredstid och vid avspärrning och under krig. Den bör naturligtvis inte förhindra eller motverka en lönande produktion därutöver, men den bör å andra sidan inte befrämja överskottsproduktion av sådant slag, som endast med svårighet och till otillfredsställelse priser kan finna avsättning i utlandet.

3. Sådana förutsättningar bör skapas för det svenska jordbruket, att vid rationell drift inom denna näring dess befolkning kan erhålla en med andra folkgrupper likvärdig levnadsstandard.

4. Liksom annan näringspolitik bör jordbrukspolitiken befrämja en stegring av produktiviteten, så att ur förbrukningssynpunkt tillfredsställande priser på produkterna kan förenas med hänsyn till ovannämnda syften.

5. De mindre bruksdelarnas speciella problem tarvar särskilt beaktande. Hänsyn bör tas till berörda folkgruppers levnadsvillkor, till ett ekonomiskt och effektivt utnyttjande av produktionsmöjligheterna samt till behovet av en frivillig strukturrationalisering.

6. Skulle en internationell aktion för de undernärda folken i världen resa krav på svenska livsmedelsleveranser,

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

bör vårt land inta en positiv ställning här till.

Jag övergår nu, herr talman, till några synpunkter på den hittillsvarande jordbrukspolitiken för att därigenom söka i någon mån belysa, varför vi anser att en viss omläggning bör komma till stånd.

1930-talets kris motiverade en omläggning och en utbyggnad av jordbrukspolitiken, vars verkan under det närmaste kvartssseklet varit i stort sett gynnsam för det svenska folkhushållet. Till en början medförde den en höjning av de svenska livsmedelspriserna väsentligt över världsmarknadens av krisen abnormt nedpressade priser. Under krigsåren och några efterkrigsår innebar emellertid den statliga prissättningen på jordbruksprodukter liksom annan offentlig priskontroll under denna tid av varuknapphet, att priserna hölls på en lägre nivå än de eljest skulle haft och under världsmarknadspriserna. I fråga om kostnadsberäkningen behandlades visserligen jordbruket efter något välvilligare principer än övriga näringsgrenar, men det hade å andra sidan under denna tid en väsentligt lägre rell timförtjänst. Under senare år har priserna på svenska jordbruksprodukter tvärtom hållits på en högre nivå än världsmarknadens. Här om är i och för sig ingenting att säga, då det inte kan krävas att jordbruket i motsats till flertalet andra näringsgrenar i vårt land, som åtnjuter ett visst tullskydd, skulle på den svenska marknaden acceptera världsmarknadspriserna.

Detta om bakgrunden.

Jordbrukspolitiken har emellertid, särskilt under senare år, förtett icke oväsentliga brister. Prissättningen har i strid med en huvudtankegång i 1947 års riksdagsbeslut varit onödigt hårt bunden till den s. k. totalkalkylen för hela det svenska jordbruket, trots att väsentliga felmarginaler alltid måste vidlåda sådana kalkyler. Felbedömningar har gjorts och en viss tendens till

underskattning av jordbrukets produktion har framträtt. Ett annat skäl mot en fortsatt användning av totalkalkylen på detta sätt är dess automatiska sammanbindning av jordbruksnäringens totala inkomst med variationer i lantarbetarlönerna, vilket kan på ett icke önskvärt sätt påverka såväl jordbrukspolitiken som avtalsförhandlingarna.

Jordbrukspolitiken har varit och är så invecklad, att endast ett fåtal experter kan till fullo överblicka dess innebörd och verkan. Kvantitativa regleringar spelar en betydande roll, vilket medför en icke önskvärd stelhet och minskad rörelsefrihet. Politiska beslut av riksdag och regering rörande priser, produktionsreglering och avsättning ingår som regelbundet återkommande led i regleringen. Det är kanske inte överraskande, att under sådana förhållanden allvarliga misstag blivit begångna, som medfört förluster för det svenska folkhushållet. Jag vill här nämna ett exempel.

Ett relativt högt oljeväxtpris och ett relativt lågt vetepris under en period efter kriget medförde en felinriktning av produktionen, varför en mycket förlustbringande import av brödsäd sedan blev erforderlig. Därefter höjdes brödsädespriserna plötsligt, vilket bidrog till att ett väldigt överskott av brödsäd uppkom. Detta har framtvingat en export till priser, som under budgetåret 1953/54 medfört en belastning för statskassan och skattebetalarna med flera tiotal miljoner kronor.

Genom en alltför hög beskattning av margarinet, som höjt priset på detta med 40 till 60 procent, har en onödigt stor fördyring av denna för de breda lagren viktiga produkt förorsakats.

Räntabiliteten av det mindre jordbruket har blivit lägre men räntabiliteten av det större jordbruket högre än som motsvarar jordbrukspolitikens uppställda mål. Regeringens under tryck från folkpartiet genomförda åtgärder för en riktigare avvägning av priser

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

och bestämmelser har alltså icke varit tillräckliga. En sådan statsgaranterad inkomstökning för de större inkomsttagarna bland jordbrukarna, som ägt rum under de senaste åren, har inte haft sin motsvarighet inom andra näringsgrenar och har inte varit nödvändig för uppnående av jordbrukspolitikens allmänna syften.

Jag övergår nu, herr talman, till att ange några riktlinjer för en jordbrukspolitik i mera liberal anda, som jag tror bättre motsvarar lägets krav.

1. Förhållandena på världsmarknaden är nu helt annorlunda än på 1930-talet. Den snabba folkökningen tenderar att öka efterfrågan på livsmedel. Utsikterna förefaller goda att uppkomsten av en ny allmän världsdepression skall kunna förebyggas. Även om världsmarknaden för jordbruksprodukter på ett nyckfullt sätt påverkas av åtgärder på olika håll i utlandet, torde riskerna för uppkomsten av en från världsmarknaden kommande allmän jordbrukskris vara obetydliga. Tiden synes därför vara inne för en omläggning av jordbrukspolitiken, varigenom jordbruksnäringen, dess organisationer och handel med jordbrukets produkter successivt frigöres från statlig tvångsreglering och detaljdirigering.

2. Jordbruket har sedan gammalt liksom andra näringsgrenar ett visst gränsskydd i form av tullar och importavgifter. Detta skydd bör — analogt med vad statsmakternas avsikt är för industriens del efter en nu pågående utredning — anpassas efter lägets krav. De kvantitativa regleringarna bör steg för steg avvecklas. Därefter bör i huvudsak näringsfrihet råda på detta liksom på andra områden av näringslivet. I de fall där ett exportöverskott av viss produkt föreligger, som endast kan avsättas till lägre priser än de på den svenska marknaden rådande, bör — när inte andra medel står till förfogande — ett system med clearingbidrag av måttlig höjd kunna komma till användning.

Såvida inte oöverstigliga praktiska svårigheter hindrar detta, bör dessa bidrag direkt eller indirekt finansieras av vederbörande produktionsgren själv. Det allmännas övervakning av prisbildningen vid eventuellt ofullkomlig konkurrens bör ske efter samma linjer för alla näringsgrenar.

3. Återhållsamhet bör iakttagas i fråga om inhemsk beskattning av margarin och andra prishöjande ingripanden beträffande denna vara. Jag hänvisar därvidlag till vad jag nyss sade om den hittillsvarande jordbrukspolitikens brister på denna punkt.

4. Med hänsyn till möjligheterna att världsmarknadens priser på en eller flera jordbruksprodukter stiger eller sjunker till ett helt abnormt läge, kräves en krisberedskap, så att överdrivna prisfluktuationer på den svenska marknaden kan undvikas. Denna krisberedskap bör med hänsyn till risken för avspärrning även omfatta lagringen av livsmedel, fodermedel, gödselmedel och drivmedel.

5. I den mån gränsskyddet för vegetabilier och övriga sidor av jordbrukspolitiken direkt eller indirekt medför en fördyring av fodermedlen i Sverige, åstadkommes en förskjutning av inkomstfördelningen till nackdel för produktionen av animaliska livsmedel, vilket blir särskilt kännbart för innehavare av mindre brukningsdelar. Därför bör så länge det erfordras med hänsyn till den av statsmakterna som mål uppställda likvärdiga levnadsstandarden särskilda åtgärder vidtagas dels i syfte att tillgodose det mindre jordbrukets berättigade inkomstkrav, bl. a. genom ökade möjligheter till extra arbetsförtjänst — en fråga som jag återkommer till — och dels i syfte att som hittills vissa större geografiska olikheter i produktionsförutsättningarna blir beaktade.

6. Ett system med i stort sett fri prisbildning inom ramen för ett måttligt gränsskydd och en krisberedskap, som

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

skyddar mot abnorma prisfluktuationer, återger jordbrukarna deras ställning som fria företagare med de vinstchanser och risker detta medför. Hänsyn till önskemålet om likvärdig standard tagas på ovan angivet sätt. Det kan alltså inte komma i fråga, att det allmänna skulle garantera, att jordbrukets totala inkomst precis följer utvecklingen av den ena eller andra indexserien eller arbetslönen, lika litet som detta förekommer i andra näringsgrenar. Utvecklingen av fastighetsvärdena inom jordbruket bör följas med uppmärksamhet. En fortgående höjning av dessa värden leder till skuldsättning för den nya generationen av jordbrukare och kan vara ett tecken till att en olämplig avvägning av gränsskyddet medför fördelar för vissa typer av jordbruk, som inte motiveras av den allmänna målsättningen.

7. Frågan hur hög självförsörjningsgrad i fråga om livsmedel, som vårt land bör på lång sikt eftersträva, saknar under de närmaste åren aktualitet. Jordbruksproduktionens stigande tendens gör det sannolikt, att ett växande produktionsöverskott kommer att föreligga. Med hänsyn härtill bör jordbrukspolitiken främja en sänkning av produktionskostnaderna genom effektivast möjliga produktion men inte eftersträva en utvidgning av den totala produktionen utöver vad som åtgår på hemmamarknaden och med fördel kan avsas på världsmarknaden. Sålunda bör strukturrationaliseringen genom sammanläggning av brukningsdelar underlättas av det allmänna. Hinder härför i lagstiftningen bör undanröjas men tvångsbetonade åtgärder undvikas. För den inskränkning av jordbrukarnas handlingsfrihet, som jordförvärvslagen och förköpslagen innebär, finns ej tillräcklig motivering. Enligt uppgift finns det cirka 50 000 innehavare av mindre brukningsdelar, som är över 55 år och saknar hemmavarande manlig familjemedlem, vilken kan övertaga gården. Denna befolkningsstruktur synes garan-

tera, att under det närmaste årtiondet utan alla tvångsbestämmelser betydande resultat kan uppnås av en politik, som genom rådgivning, kredithjälp och vissa rationaliseringsanslag m. m. underlättar en frivillig strukturrationalisering. Åtgärder för en förbättring av arronderingen av brukningsdelarna är av största betydelse, varför arbetet med en revision av bestämmelserna rörande fastighetsbildning bör påskyndas. Vidare bör vanhävdslagen förändras, så att den inte hindrar skogsplantering på sämre jordar. Ökade anslag till inre rationalisering, t. ex. kalkning och täckdikning på jordar, där detta framstår som lönande på längre sikt, kan förenas med återhållsamhet i fråga om sådana anslag, där detta villkor icke är uppfyllt. Jag vill tillägga att forskningen, utbildningen och konsulentverksamheten på jordbrukets område självklart bör tillmätas den allra största betydelse — en fråga som jag tänker ta upp i annat sammanhang.

8. En jordbrukspolitik av här angivet slag skulle inte blott ge jordbruksnäringen större frihet från statlig dirigering och i denna mening åstadkomma en välkommen »avpolitisering». Den skulle dessutom ge jordbruksorganisationerna, som utfört ett mycket betydelsefullt arbete de senaste årtiondena, vidgade uppgifter och leda till större smidighet och ökad anpassningsförmåga hos produktion och handel till gagn för hela folkhushållet. Det svenska jordbrukets folk har under det senaste kvartssekle genomfört en imponerande rationalisering av sin näring — därvid vida överträffande alla även som optimistiska ansedda förväntningar. Det är därför berättigat att hysa förtroende för näringens förmåga till fortsatt utveckling under en friare ordning, som innefattar mindre av statligt förmynderskap än den nuvarande och som därför bättre överensstämmer med den svenska bondeklassens gamla traditioner.

9. I likhet med jordbruket har den

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

svenska trädgårdshanteringen undergått en imponerande utveckling. Gränsen mellan dessa båda näringsgrenar är i vissa fall ganska obestämd, t. ex. vad fältodlingarna av grönsaker, tidig potatis m. m. beträffar. En fortsatt utveckling av trädgårdshanteringen i takt med den växande förbrukningen av grönsaker, frukt m. m. är önskvärd. Den skulle innebära en mera rationell produktionsinriktning än framställning av överskott av svårsålda jordbruksprodukter. Liksom för jordbrukets och industriens del och i samma anda bör frågan om gränsskyddet upptas till övervägande. Dessutom bör trädgårdshanteringens utbildningsfrågor samt rationaliserings- och avsättningsproblem ägnas ökad uppmärksamhet av det allmänna. Frågan rörande statliga krediter och anslag för rationalisering bör behandlas analogt med vad som sker för jordbrukets del.

Herr talman! Jag kommer till sist till frågan om åtgärder för skogshanteringens utveckling.

1. Den svenska landsbygdens samhällsliv och levnadsförhållandena därstädes står i vårt land i nära samband med skogshanteringen. För ett par hundra tusen jordbrukare spelar inkomster från skog och skogsarbete en så väsentlig roll, att samhällets ställning till de jordbruksekonomiska frågorna måste mycket påverkas därav. Genom en gynnsam utveckling av skogsbruket kan väl betalda arbetsmöjligheter inom stora områden beredas innehavarna av ofullständiga jordbruk och deras levnadsförhållanden förbättras på ett sätt som intet småbrukarstöd i längden kan göra. Vidare kan en alltför långt gående uttunning av landsbygdsbefolkningen motverkas bl. a. i trakter, där en mera väsentlig expansion av hantverk, småindustri och handel inte är möjlig. Även ur allmänna samhällsekonomiska synpunkter framstår det som högst motiverat, att under de närmaste årtiondena ett krafttag tas för skogshanteringens utveckling. Skogen är vår viktigaste rå-

varutillgång och en förutsättning för vår höga levnadsstandard. Dess produkter finner en ständigt ökad användning. Skogsforskningsinstitutet anser det möjligt att vid intensiv vård och efter erforderliga ekonomiskt lönande investeringar på en dryg mansålder öka skogens årliga avkastning i kubikmeter med upp till 50 procent. En av förutsättningarna härför är en väsentligt ökad aktivitet från det allmännas sida.

2. Skogsbrukets rationalisering under de senaste årtiondena har icke av det allmänna tillgodosetts i samma grad som jordbrukets. Det är i första hand i fråga om skogsåterväxtens trygghet och ungskogarnas vård det på många håll brister. Härvidlag fordras en ökad plantproduktion av för varje ståndort lämpligaste proveniens, ökade anslag till skogsodling av sedan länge kala marker och marker bevuxna med otillfredsställande skogsbestånd. Frågan om särskilda bidrag till ungskogsröjningar bör upptas till prövning. — Ökade statliga skogsförbättringsanslag bör kunna ges till den som verkställer skogliga grundförbättringar efter en av skogsvårdsstyrelse uppgjord plan. — Angeläget är att förutom äldre kalmarker även åker, som bedömes böra återgå till skog, omedelbart blir skogsodlad och icke tillåtes bli förvildad eller beväxt med mindervärdiga bestånd. Det ligger i sakens natur, att särskilt de mindre brukningsdelarna skulle få stor nytta av ökat stöd till driftrationalisering och till under punkt 8 nedan berörda förbättring av arronderingen — allt åtgärder, som i allmänhet ger ekonomiskt utbyte först på längre sikt och som därför måhända inte kommer till stånd i önskvärd utsträckning utan uppmuntran från det allmänna.

3. Skogsvårdsstyrelserna har spelat och spelar en mycket viktig roll, när det gäller skogsvården i vårt land. Deras personal — inte minst antalet läns-skogvaktare — och deras resurser i övrigt är emellertid ej tillräckliga för den

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

tillsyn, tekniska rådgivning, undervisning och övrig verksamhet, som är önskvärd. Där socken- eller häradsföreningar, som verkar till skogsvårdens fromma, utvecklats, bör dessas verksamhet på lämpligt sätt stödjas. Skogsägareföreningarna kan göra en värdefull insats, närmast vid tillvaratagande och aptering av virket från de enskilda skogarna. Detta säger jag som en komplettering.

4. Skogsforskningen och den träkemiska forskningen har först under senare år fått ett väsentligt stöd från statsmakternas sida; detta gäller såväl grundforskning som målforskning. Men tillgängliga resurser är ännu långt ifrån tillräckliga. Bl. a. kräver den biologiska forskningen ökade resurser för att kunna lösa alla de olösta problem, som sammanhänger med de norrländska skogarnas reproduktion. — Klenvirkets avsättning möter i vissa delar av landet stora svårigheter. Frågan torde i första hand kunna lösas med den kemiska forskningens hjälp; även om denna under senare år gjort stora landvinningar, synes ökade anslag till den träkemiska forskningen vara väl motiverade. Forskningens förmåga att dra till sig och behålla ett växande antal kvalificerade forskare kräver beaktande vid lönesättningen. Planer för en successiv upprustning på dessa områden bör uppgöras, varvid möjligheterna till användning av prisutjämningsmedelsfonderna beaktas.

5. Skogsvägarna utgör själva grundförutsättningen för en intensifierad skogsvård. Flottledernas storhetstid är åtminstone i vissa områden förbi, och vägarna träder in som ersättare. Ökat stöd till vägbyggande är därför motiverat och bör ej gälla blott för beredskapsarbeten under lågkonjunkturer. Hänsyn bör tas till att beskattningen av drivmedel åt i skogsbruket använda transportmedel inbringa ej oväsentliga belopp.

6. Genom utdikning står ännu väldiga

arealer ypperlig skogsmark att vinna. Arbete av detta slag är väl lämpat såsom beredskapsarbete, men mekaniserad dikesgrävning bör stödjas även under normala tider liksom den nu alltför vanliga dikessprängningen.

7. Den skogliga yrkesutbildningen har länge varit ett försummat område. Under senare år och genom beslutet detta år har ett bättre tillstånd grundlagts. Mycket återstår dock att göra, då yrkesutbildningens väg är den enda som kan leda till en allmänt intensifierad skogsvård på de enskilda skogarna.

8. Anledning saknas att ifrågasätta ändringar i stort av ägandeförhållandena vad den svenska skogen beträffar. En frivillig sammanläggning av jordbruk, vilka är förenade med skog, kan naturligtvis underlätta rationell skogsskötsel. Men överenskommelser mellan innehavarna av bestående brukningsdelar om en frivillig sammanläggning och utbyte av skogsmark är dessutom i många fall att förorda. En allvarlig svårighet för skogsvården är nämligen skogsmarkens parcellering och mindre lämpliga arrondering på olika håll i landet. Åtgärder pågår för att vinna en ändring till det bättre men är hittills icke att beteckna annat än som ett försiktigt trevande mot en lösning. Här behövs bl. a. initiativ och åtgärder från det allmännas sida för att främja en frivillig rationalisering.

9. Vid sysselsättningskriser har arbetslösa hänvisats till skogsarbeten av olika slag. Så kan ske även i framtiden, men större hänsyn än tidigare bör tas till olikheter i deras arbetsförutsättningar. Kontinuiteten i skogsvårdsarbetet gör det emellertid angeläget, att en väsentlig del av de i skogen arbetande beredes en fastare anställning eller eljest tryggare arbetsmöjligheter. Först härigenom kan yrkeskunnig arbetskraft tillförsäkras skogen. Lika viktigt är att de jordbrukare, som normalt under en del av året utför skogsarbete åt andra, kan känna trygghet för att — i stort sett

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

oberoende av skiftande konjunkturer — finna erforderliga väl betalda arbetsmöjligheter. Detta kan endast bli möjligt genom att ovan berörda åtgärder infogas i en samlad plan för en upprustning av den svenska skogsvården, varvid tidsfördelningen av det allmännas åtgärder avväges bl. a. med hänsyn till de regelbundna arbetsmöjligheternas trygghet. Jag uppmanar regeringen att uppgöra en sådan plan och framlägga erforderliga förslag för nästa års riksdag.

10. Utöver vad skogsvårdsavgifterna ger satsar det allmänna för närvarande cirka 20 miljoner årligen på skogsväsendet, inklusive kostnaderna för administration och undervisning. En betydande ökning är motiverad, varvid till en del disponibla fonder av pris- och konjunkturutjämningsavgifter bör komma till användning. De medel, som de senaste åren samlats i hithörande fonder, bör inte ligga bundna utan frigöras, så att ifrågavarande viktiga verksamhet kan påbörjas utan dröjsmål. Det behövs ett stort samlat grepp på skogshanterings problem. Ett intensivt, uthålligt skogsbruk med förbättrad virkesvård kan ge växande bidrag till en höjning av levnadsstandarden i vårt land och kan väsentligt bidra till lösningen av landsbygdens olika samhällsproblem.

Härpå anförde:

Herr HÆGGBLOM (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag får hålla mig till den del av herr Ohlins anförande, som har relevans till den debatt, som här föres om jordbrukets prispolitik och lämna allt det andra om skogen och vad därtill hör till den stund, då det är lämpligt att diskutera det, så är det en punkt i herr Ohlins kritik av den nuvarande jordbrukspolitikens brister jag skulle vilja beröra.

Herr Ohlin yttrade att räntabiliteten i det mindre jordbruket är lägre än i det större och tillskrev detta felaktigheter i prisregleringen. Vi får dock

vara på det klara med att räntabiliteten i ett jordbruk ingalunda är beroende endast av inkomstsidan, som vi kan påverka genom prisbildningen, utan i lika hög grad av utgiftssidan, d. v. s. graden av rationalisering. Om man går till de siffror som redovisas i räkenskapsresultatet för det svenska jordbruket och tar sig före att åsätta jordbruksprodukterna priser, som skulle kunna motverka de svårigheter det mindre jordbruket har ur rationaliseringssynpunkt, så är man nödgad att gå upp till mjölkpriser, som ligger mellan 20 och 30 öre över de nuvarande.

Vi kan alltså inte, när vi resonerar om dessa saker, bara se på inkomstsidan, utan vi måste se även på utgiftssidan. Jag tror att det för jordbruket som en progressiv näringsgren är oerhört betydelsefullt att man inte försöker laborera med priserna såsom här föreslagits för att åstadkomma en utjämning i räntabiliteten genom att sänka priserna för de jordbruk, som har nått längst in fråga om rationalisering.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker inte dra upp någon mera utförlig debatt med herr Hæggblom i en kort replik, utan jag vill endast göra ett påpekande.

Enligt bokföringsresultatet för det svenska jordbruket har räntabiliteten inom grupperna 1 och 2, alltså de mindre brukningsdelarna, varit negativ under de fyra åren 1948—1952 (det är den sista siffra jag har tillgänglig). För grupp 3 har räntabiliteten varit obetydlig, i genomsnitt under 1 procent. Mot om jag tar de tre största brukningsdelsgupperna, 5, 6 och 7, har räntabiliteten under dessa fyra år varit 5,7, 6,8 och 5,9 procent.

Jag drar därav den slutsatsen att jordbruksregleringen under dessa år inte har lyckats uppnå vad den enligt uppställda principer eftersträvar, nämligen att tillföra jordbrukarna en inkomst per timme motsvarande lantar-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

betarlönen och att göra detta för de olika grupperna av jordbrukare för den arbetstid de har lagt ned. Man har inte lyckats därmed. Detta måste jag betrakta såsom en brist i den hittillsvarande jordbruksregleringen.

Nu hörde emellertid herr Hæggbloom av vad jag sade att det som jag förordar är en omläggning av jordbrukspolitiken på sådant sätt, att den i mindre grad blir detaljdirigerande än den nuvarande regleringen har varit. Detta är emellertid en sak för sig. En annan sak är att det inte går att bestrida, att man hittills icke har uppnått den fördelning av totalinkomsten, som svarar mot arbetskraftsförbrukningen på olika håll inom jordbruket. Och det är denna arbetskraftsförbrukning som är den grundläggande faktorn, på vilken man byggt hela kravet på en viss totalinkomst för jordbruket.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Under senare år har man här i kammaren varit van vid att ifrån folkpartiet uppträder som jordbruksexpert herr Svensson i Ljungkile. I år har herr Svensson fått träda tillbaka och i stället har professorn i nationalekonomi Ohlin trätt fram på denna arena. Han har nu behandlat frågan hur jordbruket skall läggas upp för framtiden.

När jag hörde detta program läsas tyckte jag det var mycket däri som var oerhört vackert. Jag skall icke fördjupa mig i det program som här lades upp, då jag inte tidigare haft tillfälle att sätta mig in i det. Men vi praktikens män hyser väl i allmänhet en viss skepsis emot vad herrar nationalekonomer föreslår. Ty det är ofta så att vad man talar om på det hållet ena året har nästa år fått en helt annan uppläggning. Huruvida professor Ohlin är beredd att även till nästa år stå för det vackra program han lagt upp här i dag får väl framtiden utvisa.

I vilket fall som helst har väl ändå herr Ohlins politiska gärning och hans framträdande på det området i andra frågor knappast präglats av någon större beständighet och följdriktighet. Snarare har han vid skilda tillfällen lagt fram olika förslag, varigenom man trott sig kunna fånga in valmännen just vid tillfället i fråga. Vi har val i år och jag tänker mig att det program som vi nyss hörde uppläsa är upplagt med tanke härpå.

Det var ganska intressant att höra professor Ohlins stora omtanke om jordbruket och inte minst om skogen. Man kan fråga sig: Var kan man finna människor som skall ordna det program professor Ohlin lade fram och var skall pengarna tas? Det kan hända att folkpartiet har något låneinstitut där man kan skaffa medel för att om-sätta dessa ting i praktiken, det är ju för mig alldeles okänt, men jag förmödar att man på detta område liksom på en del andra kommer att rekommendera lånevägen.

Den jordbrukspolitik som förts har ju utsatts för ganska hård kritik. Jag tycker nog att man har anledning att något stanna inför den förda jordbrukspolitiken och se vad den egentligen har medfört.

I det program i sex punkter som herr Ohlin läste upp talade han om att jordbrukspolitiken under de senare åren har företett ej oväsentliga brister. Jag vet inte vad herr Ohlin menar, när han talar om senare år. Det är väldigt svårt att bedöma hans tankegångar i detta avseende, men jag liksom skymtade att han i viss mån går ganska långt tillbaka. Också jag är i detta fall beredd att gå något tillbaka. Jag går tillbaka till 1930-talet. Det var ekonomiskt sett inte så underbart att vara jordbrukare på den tiden, även om gärningen och yrket som sådant kan vara inspirerande och intressant också under sämre ekonomiska förhållanden. Det var dock då som grunden lades till

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

den jordbrukspolitik som nu är förd. Den överenskommelse som på 1930-talet träffades mellan arbetare och bönder har enligt min mening inte bara gett till resultat en mycket högre lyftning för dessa grupper, utan jag vågar påstå att den varit till oerhört stort gagn för hela vårt samhälle. Den gav arbetarna en trygghet för att de skulle få sysselsättning även under depressionstider, och den gav jordbrukarna förnyad förhoppning om att kunna driva jordbruk i detta land med ett ekonomiskt utbyte som i viss mån skulle säkerställa att jordbrukarna kunde få något betalt för sin möda. Detta blev väl inte klart fastlagt förrän i 1947 års riksdagsbeslut, men redan innan dess hade dock den politik som förts åstadkommit möjligheter för jordbrukarna att öka sin produktion. Jordbrukarna ökade produktionen, genomförde en rationalisering och blev efter hand en köpstark näring som industriföretagarna kunde räkna med. Det är alldeles säkert att jordbrukargruppen som sådan kunnat hålla åtskilliga hjul i gång och därigenom också kunnat åstadkomma en hel del sysselsättning för dem som är helt beroende av kroppsarbetet för att åstadkomma produktion.

Man har här gått in på att klandra olika åtgärder som vidtagits. Det har sagts att den huvudtankegång som framkom i 1947 års riksdagsbeslut varit onödigt hårt bunden till den s. k. totalkalkylen för hela det svenska jordbruket. Man har ofta under senare år från folkpartiet hört en ganska stark kritik mot kalkylen, men det egendomliga har inträffat att den kritiska rösten under de sista åren i icke ringa grad tystnad. Jag skulle förmoda att man därmed har kommit till det resultatet att en kalkyl är nödvändig, och det pågår ju för närvarande en utredning som skall komma fram med förslag rörande jordbrukspolitikens utformning under tid som kommer.

Jag undrar om felbedömningar före-

kommit i sådan utsträckning att man egentligen har anledning att framställa någon hårdare kritik. Om vi jämför vår jordbrukspolitik med den som är förd i andra länder skulle jag tro att felstegen nog inte är större i vårt land än i vilket annat land som helst. Nu är det inte så märkvärdigt att efteråt vara klok och kunna kritisera: det och det skulle man inte ha gjort. Givetvis har det i fråga om jordbrukspolitiken liksom andra ting begåtts felsteg, ingen är väl felfri, men jag vågar hävda att den jordbrukspolitik som förts har varit till gagn för större delen av svenska folket. Denna politik har fört till gott resultat inte med hjälp av folkpartiet utan trots folkpartiet, som vid olika tillfällen inte underlätit att framställa den kritik som möjligen kunnat finnas anledning till. Man har i det fallet i regel gått in för att kritisera olika detaljspörsmål. Jag är emellertid övertygad om att den politik, som skulle ha förts om man ifrån folkpartihåll hade suttit i ansvarig ställning, nog icke hade varit mycket annorlunda än den som nu förts, under förutsättning att man velat ge även jordbruket en rättvis ställning i samhällsgemenskapen.

Man har när det gäller folkpartiet väldigt svårt att komma underfund med om det är ett parti som vill gå in för att stödja producenterna-jordbrukarna eller om partiet vill stödja konsumenterna. I det hänseendet ger folkpartimotionen i år ett ganska tydligt bevis för vart folkpartiet egentligen vill hän.

När det gäller de förluster som vid olika tillfällen har uppstått och de felbedömningar som har gjorts säges det i folkpartimotionen att man under en viss period hade för stor oljeväxtodling här i landet. Man hade sedan ett för lågt vetepreis, säger folkpartimotionärerna, vilket resulterade i en felaktig inriktning av produktionen och medförde att man måste företa en mycket förlustbringande import av brödsäd. Därefter, fortsätter motionärerna, höj-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

des brödpriserna plötsligt, vilket bidrog till ett väldigt överskott på brödsäd.

Jag kan inte minnas att under den tid, då vi här i landet hade ett vetepris som gjorde att svenska jordbrukare årligen fick sälja brödspannmål för 220 miljoner kronor till lägre pris än som då var rådande på världsmarknaden, någon röst höjdes från folkpartiet för att vi skulle ha ett högre vetepris här i landet, så att vi skulle få en tillräcklig inhemsk produktion av brödsäd. Nej, den rösten kom långt senare, och då sade man att det hade gjorts en alldeles felaktig bedömning.

Nu skall vi komma ihåg att den reglering som förekom under kristiden hade till syfte dels att åstadkomma en så stor produktion som möjligt och dels att möjliggöra för alla grupper inom jordbruket att få så stor produktion som möjligt. Följaktligen har man, under de år då jordbrukskalkylen har varit i funktion, försökt åstadkomma en rättvis ersättning för de ökade utgifter som jordbruket har fått, och denna inkomstökning har möjliggjorts av den företagna prissättningen på olika produkter. Det erkänns villigt, att när det gäller den produktionsgren som de flesta jordbrukare är beroende av, nämligen mjölkproduktionen, har det varit svårt att finna en sådan prissättning att i synnerhet de mindre jordbrukarna har kunnat få den ersättning för sin arbetsinsats som de är berättigade till. Det har i mycket stor utsträckning åstadkommits genom att staten har subventionerat jordbruket.

Nu har man ifrån oppositionspartierna här vid olika tillfällen under de senare åren fört fram en kritik emot att statssubventionerna har den storleksordning som de haft och nu har. Jag tror ju för min del att det har gjorts en avvägning där man har försökt att inte belasta konsumenterna mer än som har varit nödvändigt och att bibehålla ett löneläge som väl ingen

någon gång hade önskat skulle gå förtare uppåt än det har gjort, och då har det varit nödvändigt att statsmakterna vid olika tillfällen har fått lägga fram förslag om statssubventionering.

Som helhetsomdöme om den politik som är förd vägar jag säga att den visserligen icke har varit felfri men att den dock har givit till resultat en bättre ställning för jordbruket och att den för konsumenterna har medfört, som jag har nämnt tidigare i dag, ett förbilligande av jordbruksproduktionen med cirka en miljard kronor.

Jordbrukspolitikerna har haft till mål att jordbrukaren för sin arbetsinsats skall få en ersättning likvärdig med den som andra jämförbara grupper får. Inkomstklyftan har väl i mycket stor utsträckning kunnat utjämnas, även om det återstår en del.

Man har i årets debatt om jordbruket fått fram olika förslag. Från folkpartiet har det lagts fram ett förslag om hur priserna på jordbrukets produkter skall sättas, och där har man också tagit fram en del siffror som talar om var jordbruket står i dag. För några minuter sedan sade professor Ohlin — och han visade det med siffror — att det mindre jordbruket skulle ha givit en negativ förräntning, men samtidigt redovisas det i folkpartimotionen att jordbrukare, som har en jordbruksenhet mellan 2 och 5 hektar, har haft en inkomst som under året 1949/50 har uppgått till 5 594 kronor och under året 1951/52 har varit 10 138 kronor. För gruppen mellan 10 och 20 hektar var inkomsten år 1949/50 9 249 kronor och 1951/52 13 128 kronor. För gruppen mellan 30 och 50 hektar var inkomsten år 1949/50 15 357 kronor och år 1951/52 18 464 kronor.

Ja, så har man då sagt att det ovanpå denna nettointkomst kommer vissa mindre summor till jordbrukarna i form av barnbidrag och pensioner. Det är ganska märkligt att det behöver framhållas i en folkpartimotion att det

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

är jordbrukare som erhåller folkpension och barnbidrag. Är det inte möjligen några fler samhällsgrupper som får det? Jag skulle tro att det går ut till alla.

Men det har inte passat att lägga upp saken så i denna motion. I stället talar man om hur illa de stackars industriarbetarna har det. 1949 hade en industriarbetare i lägsta gruppen 5 124 kronor i inkomst. Inkomsten hade visserligen år 1951 stigit till 6 405 kronor. Men vad är dessa löner, frågar man, om man jämför dem med inkomsterna inom sådana jordbruk som har negativ förräntning?

Det är ganska märkligt, att när det gäller jordbrukarna talar man inte om vad jordbrukaren själv förtjänar. Då talar man om familjeinkomst. Men när det gäller industriarbetare glömmer man helt bort familjeinkomsten. Man bör nog i fråga om jordbrukare ta hänsyn till både hans egen inkomst och familjens inkomst. Då visar det sig att det är stor skillnad på familjeinkomsten och jordbrukarens egen inkomst. Doktor Hjelm har gjort en utredning, som visar att jordbrukarens egen inkomst 1949/50 i jordbruk på mellan 2 och 5 ha var 1 877 kronor och 1951/52 4 455 kronor. I gruppen jordbruk på 10—20 ha var jordbrukarens inkomst 1949/50 4 242 kronor och 1951/52 7 288 kronor. I de större jordbruken på 30—50 ha hade jordbrukaren 1949/50 8 612 kronor och 1951/52 11 506 kronor i inkomst.

Det är märkligt att man inte valt 1952/53 som jämförelseår i folkpartimotionen. Varför inte det? 1951/52 var ett särskilt fint år, då många jordbrukare hade sålt mycket skog. Det var väl därför ett passande år att anföra.

De siffror som anförts i motionen, säger man, ger ingen anledning att göra något bestämt uttalande. Har man då tagit med dem bara för att fylla sidorna i motionen med tryck? Det måste väl ändå vara för att misstänkliggöra

jordbruket. Man har velat visa inför konsumenterna att jordbruket har så goda inkomster och att arbetarna har det så dåligt. Tjänstemännen glömmer man bort i sammanhanget. Bakom ligger väl också att man vill få arbetarna och andra att tro att regeringen, för att kunna uppträda med den makt vi alltid anklagas för att eftersträva, försökt skapa en välvillig stämning bland jordbrukarna och att regeringen därför illa tillgodosett arbetarnas intressen. Herr Svensson i Ljungkile talade om dimbildning när det gällde våra spannmålsaffärer. Vore det inte skäl att sluta upp med den dimbildning som vi här har sett exempel på?

Folkpartiets motion och reservationer i frågan om årets jordbruksreglering visar tydligt att folkpartiet är ett konsumentparti, som mer och mer vill misstänkliggöra jordbruket. I denna strävan har folkpartiet funnit mycket villiga medhjälpare, t. ex. i Dagens Nyheter och Expressen, där herr Walde-mar Svensson är en mycket livlig medarbetare. Jag förmodar att man på Expressen haft överläggningar om hur jordbrukarna och andra grupper skall behandlas.

När det gäller att belysa att småbruket alltid, inte minst av bondeförbundet, har behandlats illa, har man valt ett ganska dåligt exempel. Jordbruk på mellan 2 och 5 ha har från 1949 till 1952 fått närmare 100 procent högre inkomst enligt folkpartimotionen. Jordbruk på mellan 30—50 ha har endast fått 20 procent mer. Om dessa siffror står i samklang med det språk som eljest förs av folkpartiet, får man själv bedöma.

Man har för att misstänkliggöra jordbruket i vissa tidningar inte dragit sig för att smutskasta jordbrukspolitiken och jordbruksprodukterna. Jag har anledning att påpeka att vi på jordbrukarhåll har allt intresse av att se till att de produkter vi för ut i marknaden är av så hög kvalitet som möjligt. Jag vå-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

gar påstå att föreningsrörelsen under de tiotal år den har verkat har åstadkommit en oerhörd kvalitetsförbättring i fråga om livsmedel. Det har gett till resultat att svenska folket numera är så vant vid livsmedel av hög kvalitet att man blir sjuk, när man kommer utomlands och får äta annan mat. Sedan för man med sig sjukdomar hem, som på ett eller annat sätt smittar av sig på produktionen av jordbruksprodukter och tyvärr även, såsom det har konstaterats, på prissättningen av vissa livsmedel.

När det gäller uppgörelsen för nästkommande regleringsår har man inte kritiskt granskat de stora linjerna, utan man har tagit upp en del detaljer. I reservation nr 1 har sålunda från folkpartiets sida framhållits att riksdagen i större utsträckning än hittills bör få möjlighet att yttra sig över utformningen av jordbrukets prissättning. Jag tycker knappast att det medför någon större trygghetskänsla för jordbrukarna, om jordbrukspriserna, såsom skett på senare tid, skall diskuteras en gång om året här i riksdagen, i synnerhet inte om man har det damoklessvärdet hängande över sig, att folkpartiet skulle kunna komma i majoritet här i landet. Jag kan inte tänka mig att så kommer att ske, ty även om svenska folket skulle, såsom herr Dickson vid ett tillfälle gjorde gällande, ha mycket dåligt omdöme när det gäller att ta ställning i politiken, så tror jag inte att svenska folket har så dåligt omdöme att man kommer att överlämna åt folkpartiet att bestämma om vår jordbrukspolitik.

Folkpartiet vill nu, som sagt, att riksdagen skall ha fri prövningsrätt när det gäller jordbrukets prissättning och man går emot den tanken att jordbrukets förhandlingsdelegation skulle ha rätt att, där oberäknade situationer inträffar under året, ta upp nya förhandlingar. Givetvis har inte statsmakterna någon möjlighet att neka förhandlingsdelegationen denna rätt, och sedan får

man ju se vilket resultatet blir i det aktuella fallet.

I den andra reservationen har man i första hand tagit upp frågan om brödsädespriserna. Man framhåller att de nuvarande priserna är alldeles för höga och man kritiserar framför allt prissättningen från år 1951 och därefter. Men tidigare låg ju priserna på brödsäd alldeles för lågt, vilket medförde att den areal, där det odlades brödsäd här i landet, blev för liten och att vi måste importera en rätt stor mängd brödsäd till priser som låg betydligt över dem som rådde på den svenska marknaden. Detta ledde till en produktionsutveckling med överskott av animalieprodukter, och år 1951 befann vi oss i det bekymmersamma predikamentet att vi hade ett mycket stort överskott på smör. Såväl av statsmakterna som av jordbruksorganisationerna rekommenderades då en omläggning till större vegetabilieproduktion, och i syfte att åstadkomma en sådan fastställde man ett helt annat och högre pris på brödsäd. Det skall gärna medges att det var en mycket kraftig höjning av brödsädespriserna som då skedde, men å andra sidan bör vi komma ihåg att höjningen aldrig blev större än att de svenska priserna låg cirka 10 kronor under världsmarknadspriserna. Vi har alltså inte låtit våra brödsädespriser stiga lika högt som i en del andra länder, och även om vi i dag har ett visst överskott på brödsäd, särskilt beroende på den mycket goda skörden i fjol, så har man i andra länder relativt sett lika stort överskott.

Från folkpartihåll ifrågasättes nu, om det inte vore skäl i att ta upp underhandlingar med jordbrukarna om en nedpressning av brödsädespriset med 4 kronor per deciton, vilket också skulle medföra en minskning av den föreslagna förmålningsavgiften till 3 kronor. Först och främst vill jag framhålla att det nuvarande priset på brödsäd fastställdes av Kungl. Maj:t redan

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

på hösten 1953, innan jordbrukarna gick att så brödsäd. Att nu göra en sådan ändring som föreslagits, skulle alldeles rubba jordbrukarnas förtroende till statsmakterna, om det löfte, som givits dem, inte till alla delar infrias. Genom ett förändrat avräkningssystem avhändes ändå jordbrukarna under nästa regleringsår bortåt 6 miljoner kronor när det gäller brödsäden; genom att först från den 1 april 1955 garantipriset kommer att galla.

Det har talats om att det i dag föreligger överskott av vissa jordbruksprodukter. Ja, genom rekommendationer, jag vågar säga även när det gäller avsättningsmöjligheterna, har det skapats ett stort överskott på oljevaxter och spannmål, vilka är de produkter som i dagens läge lättast kan exporteras. Från och med det regleringsår, som vi nu behandlar, har emellertid den principiella förändringen skett att jordbruket självt övertar ansvaret för att från den svenska marknaden avlyfta den produktion som inte kan konsumeras här hemma. Följaktligen måste jordbrukarna med förenade krafter åstadkomma denna export. De har då fått vissa hjälpmedel till förfogande. Man får använda import- och exportavgifter.

Förmodligen kommer vi till nästa år, om beräkningarna slår in så att vi får normal skörd, att få ett ganska stort överskott på brödsannmål. Det krävs en hel del pengar för att lyfta ut detta överskott. För att skaffa medel till en förlustbringande export har man i en överenskommelse, som har träffats mellan jordbruksnämnden och jordbrukarna samt senare godkänts av Kungl. Maj:t och framlagts i proposition, föreslagit en förmalningsavgift på 5 kronor per deciton. Nu har man inom folkpartiet sagt, att det må vara hänt, om vi skall ha en förmalningsavgift, men den bör inte utgå på all spannmål, utan de s. k. bygdekvarnarna bör vara befriade ifrån avgiften. Hur ligger det

då egentligen till med denna sak? Jo, det är så att denna förmalningsavgift har tillkommit som en hjälp till självhjälp, och därför bör det väl ändå vara jordbrukarna själva som i första hand skall ha förståelse för avgiften. I realiteten blir denna en belastning för konsumenterna, men man har accepterat den saken. Man har då sökt efter ett institut, som skulle kunna inkassera förmalningsavgiften. Det har blivit kvarnarna som fått denna uppgift sig pålagd. Nu skall vi komma ihåg, att detta är ett frivilligt åtagande från kvarnarnas sida, beträffande vilket de bestämt har sagt ifrån, att om de skall ställa sig till förfogande att uppta avgiften i fråga, är det under förutsättning att alla kvarnar är med därom. De menar, att om bygdekvarnarna befrias från denna avgift, skulle det kunna medföra icke önskvärd konkurrens.

Jag kan ju förstå en del jordbrukare, om de inte genast kan acceptera detta resonemang, men jag vågar dock påstå, att när man gör ett val mellan att få ta ut denna förmalningsavgift och ha alla kvarnar med eller att befria bygdekvarnarna, vilket skulle medföra att stor-kvarnarna säger nej, måste man acceptera att förmalningsavgiften utgår för alla.

Jag skulle inte tro, att man i riksdagen i dag är beredd att genom lag ålägga kvarnarna att de skall inkassera förmalningsavgiften. Jag tror, att den tid är förbi, när det gick att genomföra en sådan lagstiftning. Även om man skulle vilja befria bygdekvarnarna, menar jag följaktligen, att praktisk politik inte medger detta. Inkassering av förmalningsavgiften medför vissa omkostnader särskilt för bygdekvarnarna, vilket man i år haft förståelse för. Det har då föreslagits, att man skulle betala bygdekvarnarna som skall inkassera förmalningsavgiften för hemmaförmalning, med 50 öre per deciton, och det skulle ge 250 000 kronor per år åt dessa kvarnägare.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Nu har man sagt, att detta system innebär ett tillintetgörande av en näring på landsbygden och att man i detta fall skulle gå emot landsbygdens näringsliv. Det förhåller sig dock så, att det beträffande denna förmalning har skett en oerhörd förändring tidigare, innan förmalningsavgiften infördes. 1920—29 hade man en löneförmalning som årligen var 270 000 ton. 1930—39 hade den i genomsnitt sjunkit till 155 000 ton, och 1938—39 var den 149 000 ton. Under åren 1945—47 — vi hade då ransoneringar — hade den minskat till cirka 65 000 ton. 1948—49 uppgick den till 97 000 ton för att 1949—50 sjunka till 88 000 ton, 1950—51 till 75 000 ton, 1951—52 till 66 000 ton och 1952—53 till 58 000 ton.

Det är naturligtvis olika ting, som har medfört denna nedgång av den s. k. hemmaförmalningen. Levnadssättet har förändrats, och en hel del husmödrar, som förut, på grund av att de hade hjälp i hemmen, kunde företa bak själva och kanske också vid bygdekvarnar malde mjöl, numera i viss utsträckning köper mjölet och t. o. m. brödet. Man får sålunda en avspegling av en utveckling, som inte alls sammanhänger enbart med förmalningsavgiften.

När det gäller att utföra detta överskott på brödsäd, som jordbruksnämnden beräknar under det kommande året skall uppgå till inte mindre än 300 000 ton, kommer detta att medföra ganska stora svårigheter för jordbruket, som numera skall sköta exporten själv. Man skall då bilda en ekonomisk förening. Det har bildats dylika på kött-, fläsk- och äggmarknaderna, och det skall nu bildas en dylik på spannmåls- och brödsädesmarknaden. Detta kommer att kräva ganska mycket pengar. Statsmakterna har ställt rörelsekapital till förfogande som uppgår till inte mindre än 225 miljoner kronor. 190 miljoner kronor har ställts till förfogande som rörlig kredit från riksgälds-

kontoret och 35 miljoner kronor får upptas på checkräkning i riksbanken eller affärsbanker mot säkerhet från riksgäldskontoret. Här har statsmakterna således försökt att hjälpa jordbruket även i fortsättningen. Enligt min mening har statsmakterna en viss skyldighet till detta i och med att beredskapslagret skall bibehållas vid 300 000 ton även i fortsättningen.

Den nämnda ekonomiska föreningen skall ha representanter från olika intressegrupper — från staten, från jordbruket, från kvarnarna, från konsumenterna och från spannmålshandlarna. Man tillsätter här styrelseledamöter. Staten tillsätter två. Dessa skall vara ordförande i styrelsen respektive arbetsutskottet. Med det förslag som här är framlagt är det min förhoppning, att jordbruket skall ges möjlighet till att finna avsättning för det stora överskott som nu är till finnandes.

Utöver brödsädeshandeln har man haft en del resonemang om fodermedlen. Detta ämne har här tidigare berörts i polemiken mellan herr Hæggbom och herr Waldemar Svensson. Jag har ingen anledning att närmare gå in på den saken.

När det gäller handeln med mjölk och mejeriprodukter har det inte föreslagits någon större förändring. Det allmänna mjölkbidraget och norrlandsbidraget skall bibehållas oförändrade. Man har dock under det år som gått företagit en omprövning av producentbidraget. Från lantbruksnämndernas sida har man gjort denna omprövning. Enligt förra årets riksdagsbeslut skulle de jordbrukare, som hade en inkomst överstigande 6 000 kronor från arbete utanför jordbruket, inte erhålla något producentbidrag. Nu sades det i första kammaren att det från så många håll framställts anmärkningar emot denna sak. Man var av den meningen att det skulle bli ett rättvisare utfall när producentbidraget gick i botten. Jag vågar som vittne åberopa en stor mängd RLF-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

föreningar från norr till söder, från öster till väster i vårt land. Man har därifrån framhållit att det var alldeles felaktigt att en hel del som egentligen inte var jordbrukare skulle lyfta producentbidraget.

Nu har man ofta hört att folkpartiet är det parti som speciellt företräder det allra minsta jordbruket. Man har i år från folkpartiet i en reservation fört fram förslag att man skulle lägga samman producentbidraget och leveranstillägget. Vad skulle detta medföra för resultat för den mindre jordbrukaren? Jo, enligt propositionens och utskottets förslag skulle en jordbrukare, som levererar 1 000 kg mjölk om året, få 10 öre litern i producentbidrag samt 3 öre litern i leveranstillägg. Det blir 13 öre. Enligt folkpartireservationen skulle samme jordbrukare endast få 6 öre, följaktligen 7 öre mindre än vad utskottet här föreslår. Om man levererar 6 000 liter mjölk per år skulle man få 6,33 öre i producentbidrag och med 3 öre i leveranstillägg blir det 9,33 öre enligt utskottet. Med 6 öre per kg enligt folkpartiförslaget blir det alltså 3,33 öre mindre än enligt utskottets förslag. Med 12 000 kg mjölk om året får jordbrukaren tillsammans 5,17 öre i producent- och leveranstillägg, under det att han endast får 5 öre enligt folkpartiförslaget. Kommer man sedan upp till något större leveranser blir det faktiskt så att folkpartiförslaget ger några hundradels öre högre pris.

Jag är övertygad om att det är en gärd av rättvisa att man här företagit en omprövning av producenttillägget. Även om det väcker förargelse hos en del producenter som också har andra arbetsinkomster, så måste det dock medföra en hel del tillfredsställelse hos de mindre jordbrukarna. I synnerhet måste det vara tillfredsställande för en hel del backstugusittare, som är beroende av det lilla jordbruket med kanske en eller två kor, som ger den enda inkomst de har. Även om denna ompröv-

ning medfört en hel del arbete och svårigheter för lantbruksnämnderna så tror jag, att detta inte blir någon högre nettokostnad för statsverket utan tvärtom. Dessutom har vi utsikter till att få en alldeles för hög mjölkproduktion. Även om vi i viss mån minskat intresset för en ökning av produktionen om producentbidraget borttas för en del, riskerar vi att ställas inför stora avsättningssvårigheter.

Man har sedan berört den s. k. fettvaruregleringen, och där ville professor Ohlin ha någon mera förklaring. Det kan ju hända, om man vill lösrycka detta, att det blir en viss fördyring därför att man har satt ett högre pris på den svenska olja som går till margarin. Men det ingår dock i ett system, där man skall försöka åstadkomma en sådan avvägning mellan priserna på de olika produkterna att konsumenterna med den inkomst de har skall kunna betala dessa priser. Om man skulle gå den väg professor Ohlin föreslår, skulle detta medföra ett förbilligande av margarinet, vilket i längden skulle medföra ett förbilligande av smöret och sämre utbyte för mjölken, till ohägn just för de många jordbrukare som är beroende av mjölkproduktionen.

Nu har man i jordbruksnämnden, där man har representanter från både konsumenter och producenter och där konsumenterna är representerade både från LO och konsumentkooperationen, ansett att man mycket väl vid den avvägning, som nu sker för att bestämma margarinpriset, skall kunna lägga denna fördyring på margarinet, och man säger att man skall använda en viss procent av den svenska oljan. Om man gick den andra vägen skulle detta alldeles säkert medföra ett förbilligande för konsumenterna, men det skulle medföra konsekvenser för producenterna, som jag inte skulle tro att majoriteten i denna kammare skulle vilja biträda. Man säger att man skulle kunna se till att dessa producenter genom

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

ökade statssubventioner får detta ersatt. Man har ju ändå från oppositionspartierna, som jag sagt tidigare vid olika tillfällen, framhållit att man inte via statssubventioner skall tillgodose jordbrukarna, utan att man i den mån det går att genomföra skall låta konsumenterna i så stor utsträckning som möjligt betala vad varan kostar att producera.

Det förslag, som i det fallet är framställt, har byggt på ett förslag från jordbruksnämnden, vilken har till uppgift att klara upp dessa många olika förslag inom jordbrukspolitiken. Man har där ansett att man med denna fettvarureglering, med en inblandning av svensk rapsolja, skulle få bästa resultat för samhället i dess helhet.

Så har folkpartiet sin vana troget även i år i sin motion och sin reservation föreslagit ett lägre margarinpris. Jag har berört vad detta skulle medföra för konsekvenser. Man säger att de 30 miljoner, som detta skulle kosta, skulle kunna tas från clearingkassan för fettvaror. Även om denna clearingkassa i viss utsträckning kommer att växa, behövs alldeles säkert dessa medel för att klara det produktöverskott, som kommer att uppstå inom jordbruket.

Strukturrationaliseringen inom jordbruket har ofta kommit fram i diskussionen. Det är inte tu tal om att vi har många jordbruk i vårt land, som är så små att de har mycket svårt att vara med i konkurrensen, och det skall villigt erkännas att de inte har möjlighet att producera livsmedel till lika låga priser som de rationella jordbruket. Men hur har dessa jordbruk kommit till? De är inte en skapelse av den nuvarande regeringen utan sviter av liberalismens jordromantik i början på 1900-talet, då man utan att på något sätt bry sig om hur dessa människor skulle finna någon inkomst bara sade: Här har ni en bit jord, den får ni föda er på bäst ni kan. Regeringen

har i stället försökt gå in för att i möjligaste mån skapa bästa ekonomiska förutsättningar för dessa jordbruk. Jag medger gärna att det mindre jordbruket, i strid mot de siffror folkpartiet har redovisat i sin motion, ännu inte har fått vad det är berättigat till. Jag vågar uttala, att om vi hade möjlighet att på något annat område än just beträffande mjölken tillgodose dessa jordbrukare, skulle regeringen vara beredd att överväga detta.

Det är min förhoppning, att även om man riktar kritik mot den förda jordbrukspolitiken och mot fördelningen, skall det för dagar som kommer ges möjlighet att utjämna den klyfta, som nu är tillfinnandes. Jag hoppas att de politiska partier, som har gått in för att i samverkan skapa de bästa förutsättningar för att det svenska folket skall få det så bra som möjligt, skall lyckas i dessa strävanden. Om man då får en del kritik från vissa människor, som inte framställer några preciserade förslag utan rör sig med dimbildning, där man den ena dagen har förslag som man inte riktigt är beredd att effektuera den andra, då tror jag för min del att regeringspartierna kan se framtiden an med det största lugn.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet säger att det är lätt att vara efterklok. Det förefaller som om även det vore svårt för en del människor, ty herr Norup kommer ju med samma repliker och samma invändningar det ena året efter det andra hur många gånger de än har blivit vederlagda. Vad nu gäller spannmålspriserna och oljeväxtpriserna har vi ända sedan 1949 förordat en annan politik, så det är inte fråga om någon efterklokhet.

Det är helt enkelt oriktigt som herr Norup säger, att vi har kritiserat spann-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

målspriserna sedan 1951. År 1951 gjorde vi ingen erinran mot höjningarna, men väl förde vi vissa resonemang om vad de hade för konsekvenser.

Nu säger statsrådet själv att inkomstklyftan till stor del är utfylld, och sedan kommer ett långt resonemang om att den statistik vi har anfört är till för att misstänkliggöra jordbruket. Ja, då får väl herr statsrådet dra in anslaget till den jordbruksekonomiska undersökningen. Varför skall det ges anslag till den om man inte har rätt att anföra de siffror som där står, inklusive barnbidrag och folkpensioner, som anges i de tabeller som här har citerats. Några siffror för 1952/53 stod inte att få när vi skrev motionen. Jag vet inte om statsrådet har kunnat få dem senare.

Så talade statsrådet om att folkpartiet är ett konsumentparti. Jag vill återigen säga, att folkpartiet är ett liberalt folkparti, märkvärdigt nog!

Vidare påstår statsrådet, att vi bara kommer med detaljer men inte med några stora linjer. Det är rätt underligt att det sägs strax efter det att herr Ohlin har lämnat ett helt program med stora linjer.

När det gäller den fria provningsrätten under löpande år skulle jag vilja fråga vilken uppfattning statsrådet har om riksdagens fria provningsrätt av förhandlingsresultat under det löpande året.

Jag vill anteckna att statsrådet nu medger, att prishöjningen på brödsäd 1952 verkligen var rätt kraftig. Jag erinrar om vad jag sagt förut i dag, att statsrådet lade dit toppen mot jordbruksnämndens förslag.

När det gäller årets priser upprepar statsrådet en ursäkt som han anfört en gång tidigare, nämligen att de sattes av Kungl. Maj:t förra hösten. Ja, det är såsom jag sagt förut ingen ursäkt för herr Norup.

På tal om producentbidraget återoppar jordbruksministern vad en del RLF-tidningar sade för flera år sedan, men

vore det inte skäl i att ta reda på vad RLF:arna i Norrbotten har sagt i år?

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Inblandningstvånget för vegetabilisk olja, som innebär att man använder en produkt vilken är cirka 60 öre dyrare än den animaliska oljan, trots att oljorna kan ersätta varandra fullständigt i en viss, rätt väsentlig kvantitet, motiverar jordbruksministern med att margarinet blir billigare om man använder animalisk olja, och lägre margarinpris är till skada för jordbruket. Det var verkligen en egendomlig motivering, herr statsråd. Jag tillåter mig fråga, varför man skall fördyra en produktion genom att påtvinga användandet av en dyrare svensk råvara när denna svenska råvara kan säljas med förtjänst till ett gott pris på världsmarknaden. Om regeringen vill ha ett konstant margarinpris — det är som bekant inte vår linje — bör den därför inte avstå från att få produktionskostnaderna åtta eller kanske i vissa lägen tio öre lägre per kilo margarin. Därmed skulle man vid nuvarande prisläge för margarin och det prisläge som varit rådande det senaste året kunna tillföra clearingkassan — eller kanske i vissa fall statsbudgeten — ungefär sex miljoner kronor per år. Man skulle alltså utan att beröva de svenska oljeväxtproducenterna ett enda öre kunna tillföra en eller annan statlig kassa sex—sju miljoner kronor. Men man gör inte det utan kastar ut pengarna genom fönstret.

Mig förefaller det vida klokare att sänka margarinpriset, när man har möjlighet att göra det utan att behöva belastat clearingkassan eller någon annan statlig kassa med *dess*a pengar. Detta kan ju utgöra ett bidrag till svaret på statsrådets fråga, var pengarna skall tas. Den föreslagna ordningen innebär en kostnad på sex—sju miljoner kronor som icke tillför oljeväxtproducenterna

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

någon som helst fördel men som åsamkar det svenska nationalhushållet en förlust på sex—sju miljoner kronor. Jag frågar vad det skall tjäna till?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Herr Svensson säger att folkpartiet redan 1949 hade varnat för en höjning av spannmålspriserna. Ja, men 1950 blev det oroliga förhållanden ute i världen, och då hade statsmakterna all anledning att se till att man så snabbt som möjligt kunde få en tillräcklig reserv av brödsäd här hemma. Jag konstaterade redan i mitt tidigare anförande, att man före 1949 aldrig hörde någon röst från folkpartihåll om att det skulle sättas högre pris på brödspannmålen, för att man skulle kunna ha reservlager här hemma och inte behöva köpa till högre pris på världsmarknaden. En sådan åtgärd hade även då betytt en nationalinkomst, men då hördes nationalekonomen professor Ohlin inte av.

Det var nödvändigt att försöka få jordbrukarna att övergå från animalier till vegetabilier. Den politik, som därvid fördes, har också åstadkommit en förändring i produktionen, och det glädjande har inträffat att det nu är jordbruk på mindre än 20 hektar som står för omkring 70 procent av den svenska mjölkproduktionen. På grund av den ändrade prissättningen på jordbruksprodukterna i slutet av 1940- och början av 1950-talet övergick en hel del jordbrukare från mjölkproduktion till kreaturslösa jordbruk, vilket jag tror var till gagn inte minst för det mindre jordbruket.

Herr Svensson säger vidare, att de siffror som finns i motionen tagits från den jordbrukstekniska utredningen. Det är riktigt, men det skulle vara intressant att veta varför siffrorna redovisats på det sätt som skett. Man har tagit fram en mycket hög inkomst för jordbrukarna och en mycket låg för indu-

striarbetarna, och så säger man, att det där om folkpensioner och barnbidrag stod i jordbruksekonomiska utredningen och därför tog man det. Men det stod väl mera än så i utredningen; man tog tydligen bara fram det som passade.

Herr Svensson påstår också att jag säger, att man från folkpartihåll bara kommer med detaljer, och han undrar hur jag kan säga det efter det att herr Ohlin lagt fram sitt storartade program för den kommande jordbrukspolitiken.

Herr Svensson, jag vågar inte tro, att professor Ohlin är beredd att genomföra de stora linjer, som han här uppdrog. Jag har visserligen bara hört dem läsas, men jag måste säga, att de förefaller ganska verklighetsfrämmande.

I fråga om skogsnäringen har väl ändå statsmakterna under de sista åren åstadkommit en hel del. Dessutom har skogsnäringen haft en så oerhört god konjunktur, att man kanske med de stora fonder som nu finns kan hjälpa upp skogsnäringen, och det är jag mycket intresserad av.

Vad sedan gäller frågan om huruvida regeringen har rätt till omprövning av jordbrukspriserna vill jag säga, att riksdagen genom det beslut som nu fattats bundit prisbildningen för det år som kommer. Jordbrukarna har emellertid framhållit, att de bör ha rätt att, om förhållandena skulle ändras, komma in med förslag om att få kompensation. Jag förmodar att det kan lösas på det sättet att man om det ligger ett rättvisekrav bakom, jordbrukarkravet har möjlighet att efter årsskiftet — någon förändring av den omfattning jordbrukarna talat om torde inte ske före årsskiftet — höra riksdagen.

Professor Ohlin sade, att billigare margarin väl inte kan skada jordbruket. Jo, det kan det enligt min mening. En annan proportion mellan smörpris och margarinpris än det nu gällande kan bli till ohägn för jordbruket och allra mest för det mindre jordbruket. Man säger att nationalförlusten blir 6 mil-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

joner kronor. Det är pengar även det, det erkännes villigt. Vi har emellertid ingen säkerhet för att det blir så stor förtjänst på rapsoljeexporten i fortsättningen som hittills, och när jordbruksnämnden föreslagit, att man skall gå in för detta nya system, har jag inte kunnat finna någon anledning att gå emot förslaget. Jordbruksutskottets majoritet har haft samma mening. Därvidlag är väl professor Ohlin och hans meningsfränder ensamma om sin uppfattning inom jordbruksutskottet.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Den uppläggning, som debatten om jordbrukets prisfrågor har tagit här i denna kammare, befriar mig ifrån att gå alltför mycket in i detaljer, när jag skall försöka försvara jordbruksutskottets tillstyrkan av utav Kungl. Maj:t föreslagna åtgärder i den här frågan.

Det har sagts om årets prisförhandlingar, att de varit segslitna, men de har ju förts i hamn på ett traditionellt sätt, och den enighet, som uppnåtts, har, enligt vad jag har förstått, möjliggjorts genom att man gjort eftergifter från båda hållen, inte minst från jordbrukarnas sida.

Här har alltså ett avtal träffats mellan tvenne parter. Det avtalet rör mycket livsviktiga funktioner i vårt samhälle, framställning och marknadsförande av livsmedel, folkhushållets förbrukning av samma livsmedel samt frågan om hur avtalet påverkar arbetsinkomster och lönekostnader. När man i så viktiga frågor kommit till en samförståndslösning, måste vi betrakta det resultat man kommit till så pass bindande, att det inte kan ryggas med mindre än man kan påvisa så många felbedömningar eller att så radikalt ändrade förhållanden inträffat under tiden mellan uppgörelsen och riksdagsbehandlingen, att riksdagen, som självfallet både har och måste ha sista ordet, har anledning ändra grunderna

för uppgörelsen. Varken det ena eller det andra har inträffat, och riksdagen's fria prövningsrätt är, såvitt jag kan se, inte träd för nära. I överensstämmelse härmed är det som riksdagen i dag behandlar jordbruksutskottets utlåtande nr 32. Detta må vara sagt i anledning av reservation nr 1) av herr Näslund m. fl.

Man kan ju inte klaga på att den allmänna uppmärksamheten kring prisfrågorna inte har varit tillräcklig vare sig i pressen eller i den allmänna debatten. Folkpartipressen i synnerhet har behandlat uppgörelsen i sina organ på ett sätt och i ordalag som om det gällde att slå ner en hord av samvetslösa profitörer, som på ett fullständigt otillständigt sätt tillskansat sig favörer och privilegier på konsumenternas bekostnad.

Det var naturligtvis med mycket stor spänning vi i jordbruksutskottet motsåg folkpartiets alternativ i herr Ohlins m. fl. motion. Tidigare har det ju i folkpartipressen förebådats en alldeles pin färsk ny giv i jordbruksfrågan, och vi har väntat på den Waldemarska bomben sedan 1952, då herr Svensson deklarerade sin obundenhet av jordbrukskalkylen. Vi frågade oss: är det den bomben som presenterats i de sju reservationerna till utskottsutlåtandet? Nej, dessa reservationer är snarare att uppfatta som en mycket stillsam folkpartistisk hemvärnsövning inför den politiska höstmanövern än som ett bombnedslag. Som ett alternativ till uppgörelsen fann vi att det var magert som en februariräiv. Nu förstår vi emellertid torftigheten i motionen och reservationerna. Bomben skulle inte Waldemar släppa, den skulle herr Ohlin fälla i kväll.

Såvitt jag har kunnat utläsa ur folkpartimotionen och de sju reservationerna begränsas frigjordheten från kalkylen till ett försiktigt pillrande på enstaka detaljer. Även efter herr Ohlins programförklaring synes folkpartiet

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

inte ha någon annan plattform att manövrera från än vi andra. Detta är inte någon anmärkning utan ett glatt konstaterande, som inger ett visserligen svagt men dock hopp om ett fortsatt samarbete i det väsentliga.

Jag kan gärna erkänna, att utvecklingen på flera områden har gått andra vägar än man kunde förutse 1947. Vi har överskottsbekymmer — om inte för ögonblicket så i alla fall på längre sikt — bekymmer för småbrukets lönsamhet och bekymmer för takten eller otakten i rationaliseringen, som påkallar oavlätliga anpassningsprocesser för att det centrala lönsamhetskravet skall kunna uppfyllas.

Folkpartiet har accepterat jordbruksproduktionens inkomstvolym motionledes. Dagens Nyheter och Expressen, i vilken sistnämnda tidning herr Svenssons nuna gläder oss i vart och vartannat nummer, har anmält avvikande mening. Herr Svensson har i anständighetens eller taktikens namn — jag vet inte vilket — ibland måst polemisera mot Dagens Nyheters påståenden, och han har inte alltid helt kunnat instämma i skallet. I denna tidning har man ensidigt framhåvt jordbrukets inkomstförbättring och alltför lätt förbigått ett annat problem, nämligen marginalproblemet.

Har jordbruket verkligen skott sig på konsumenternas bekostnad genom det träffade avtalet? Jordbrukskalkylen räknar med en totalinkomst för jordbruket på 4 miljarder kronor. Tar man budgeten i en familj med en inkomst av 10 000 kronor, utgör jordbrukspriernas andel 1 100 kronor eller 17 procent. Om vi till jämförelse tar grossist- och detaljistmarginalen, frakterna och andra fabrikanternas omkostnader blir andelen i konsumtionspriserna för denna familj enligt detaljhandelsutredningen 2 900 kronor eller 29 procent.

Om man minskar jordbrukets totala inkomster med tio procent, gör detta en procents sänkning av levnadskost-

naderna. Jag tycker inte att man i denna diskussion skall gå förbi detta marginalproblem, när det gäller jordbrukets produktionsersättning.

I folkpartimotionen föres med hänvisning till jordbruksekonomiska undersökningar ett resonemang om lönsamheten och löneklyftan emellan de i jordbruket sysselsatta och andra jämförbara grupper. Där kommer man fram till att man icke har material tillräckligt för att med bestämdhet kunna dra några slutsatser om huruvida en löneklyfta verkligen finns eller inte. Man vill där, som det säges, endast påvisa hnr befogat det är att ställa denna fråga. Ja, det är ju ett ganska självklart konstaterande. Den frågan ställdes nämligen redan 1947, och alla partier har medverkat i en utjämning av nämnda löneklyfta, inte bara folkpartiet, och inte folkpartiet kraftigare än något annat parti.

Jag skall här inte närmare ingå på de reservationer, som fogats till jordbruksutskottets förevarande utlåtande. Frågan om riksdagens prövningsrätt har jag redan i någon mån berört, och vad brödsädesregleringen beträffar har jordbruksministern redogjort för den saken. Vidare har herr Hæggbloom sagt några tungt vägande ord å äggproducenternas vägnar i fodersädsfrågan.

Vad producentbidraget angår har man från folkpartihåll föreslagit, att det skulle bakas in i leveranstillägget samt att man skulle putsa skalan för de sålunda sammanslagna bidragen redan i år. Det finns också en reservation, i vilken hemställes om en utredning på den punkten. Utskottets majoritet har emellertid stannat för bifall till Kungl. Maj:ts förslag, med hänvisning till att vi helt nyligen har vidtagit ändringar i det stycket och inte gärna kan företa ändringar vart och vartannat år. Jag skall gärna medge, att den omläggning vi beslutade 1952 inte har utfallit på ett alldeles lyckligt sätt. Vi lyckades visserligen den gången eliminera

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

de mest stötande fallen, men vi skapade samtidigt nya diskutabla gränfall. Man skulle nog ha kunnat bifalla kravet på en utredning redan i år, om inte lantbruksnämnden hade haft ett mycket omfattande arbete med omläggning och uppräknings av det nya systemet, ett arbete som inte var färdigt förrän i mars månad i år. Jag tycker därför det är klokt och riktigt att avvakta reaktionerna på denna omläggning ännu ett år.

Sedan kan man naturligtvis diskutera producentbidragets vara eller inte vara med hänsyn till penningvärdets fall och andra omständigheter, som gör att detta bidrag inte längre har den rationaliseringseffekt, som vi avsåg med detsamma 1947. Utvecklingen och den fortsatta liberaliseringen av jordbrukspolitiken kommer sannolikt att visa, att produktionsbidraget har överlevt sig självt och att det därför bör försvinna.

Vad slutligen beträffar frågan om klausulen om inblandning av inhemska oljeväxtfröer vid tillverkning av margarin har jordbruksutskottet sett den frågan så, att vad Kungl Maj:t här begärt endast är en fullmakt, ett formellt bemyndigande att infria den av följarets riksdag beslutade oljeväxtgarantien. Sedan är det en annan sak att vi just i år har kunnat exportera till förmånliga priser. Om så blir fallet även i fortsättningen, får väl det praktiska handhavandet av bemyndigandet anpassas härefter.

Innan jag slutar vill jag ta kammarens tid i anspråk ett par minuter för några ord i anslutning till det nya program, som herr Ohlin presenterade här i kväll. Det var en utförlig katalogisering av jordbrukets, trädgårdsskötselns och skogens aktuella problem, som herr Ohlin där gav, noggrant uppdelad i olika punkter. Det var egentligen bara en punkt jag saknade, nämligen inseminationen. Vad herr Ohlin lade fram i detta sitt program innehöll emellertid inte mycket nytt. Såvitt jag kun-

de finna överensstämde de allmänna riktlinjerna där med den nuvarande målsättningen för jordbrukspolitiken. Herr Ohlin klädde endast problemen i en ny språklig dräkt, men några egentliga nyheter kunde jag som sagt inte finna att herr Ohlin introducerade i sitt jordbruksprogram.

Herr Ohlin är kritisk mot jordbrukskalkylen. Frågan om jordbrukskalkylens roll i prissättningen är ju sedan två år föremål för en omprövning genom en av regeringen tillsatt utredning. Flera av de synpunkter herr Ohlin framförde beträffande grundvalarna för prissättningen i framtiden ingår i direktiven för denna utredning. Det skulle vara intressant för regeringen och kammarens ledamöter att få reda på om herr Ohlin med sitt anförande i dag velat ge uttryck åt den uppfattningen, att kalkylen redan nu innan utredningen föreligger skall upphöra att vara grundval för prissättningen och uppläggningen av jordbruksinkomsterna, och vad herr Ohlin i så fall vill sätta i dess ställe.

Herr Ohlin framförde också några synpunkter på frågan om jordbrukets rationalisering, som han nu säger sig vilja påskynda. Hur detta skall ske konkret gav han ingen upplysning om. Han ifrågasätter jordförvärvs- och förköpslagens berättigande i fortsättningen. Även den frågan är emellertid föremål för utredning liksom spørsmålet om en möjlig samordning av detta lagstiftningskomplex för åstadkommande av ett effektivare instrument som stöd för jordbrukets rationaliseringssträvanden. Vore det inte klokt att ge sig till tåls och avvakta utredningens resultat? Men det kanske det inte är. Ur folkpartiets synpunkt är det kanske angeläget att komma först.

Sedan var det bara en sak till, som jag i detta mitt anförande skulle vilja fråga om. Vad kostar det hela att genomföra? På tal om skogsbrukets kultiveringsåtgärder, pekar herr Ohlin på

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

en tillgång, nämligen prisutjämningsmedlen och fonderna. Jag vet inte om det finns möjlighet för handelsministern att uppsäga de avtal, med vilka dessa fonder är bundna, för att kunna använda dem för det ändamål herr Ohlin antydde.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr AHLSTEN (fp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av denna fråga, men då jag deltagit i jordbrukets förhandlingsdelegations arbete vill jag redovisa några av de skäl och synpunkter, som vi från förhandlingsdelegationens sida lagt på frågan och på resultatet av förhandlingarna.

Innan jag gör detta vill jag delvis beröra problemen kring den interpellation, som här besvarats av jordbruksministern. Jag gör det av den anledningen, att prissättningen på brödspannmål 1952 spelat en mycket stor roll i den allmänna debatten från herr Walde mar Svenssons sida. Jordbruksministern har här redovisat prisutvecklingen och även den kvantitativa importen under de år det här gäller. När vi 1952 på våren fick lov att ta itu med dessa frågor och vi satte det höga priset — om man nu betecknar det som högt, trots att det var 10 å 15 kronor lägre än världsmarknadspriset — befann vi oss för landets del i ett försörjningsläge, som gjorde att vi ur försörjningssynpunkt måste vidta dessa åtgärder. Vi hade haft ett svartrostangrepp, som reducerat skörden inom landet med bortåt 50 procent, och vi fann att vi var i behov av en betydande import av brödsäd med hänsyn till att riksdagen bestämt, att vi skulle ha ett beredskapslager på 300 000 ton och dessutom ett övergångslager hos kvarnarna på 50 000 ton, detta samtidigt som våra vetenskapsmän sade oss, att det inte fanns någon garanti för att vi inte skulle få uppleva ett nytt svartrostår.

Detta är en mycket väsentlig sak när man försöker sig på att bedöma läget. Man sade från vetenskapsmännens sida, att endast om det bleve en mycket sträng vinter minskades riskerna för nya angrepp av svartrosten. Visserligen fann vi av statistiken, att vi inte haft två missväxtår efter varandra här i landet, men vi hade heller aldrig haft så starka angrepp av svartrosten som på hösten 1951, och vi hade aldrig tidigare fått skörda vårt vete med skörde-tröskor och kört spornerna ut över fälten som vi gjorde på hösten 1951. Sålunda måste jordbruksnämnden, som skulle ha det huvudsakligaste och främsta ansvaret för försörjningsläget, även beakta att vi kunde få ett nytt angrepp av svartrosten och därmed kanske också en skörd, som på nytt var reducerad till 50 procent, detta samtidigt som vi befann oss i det läget att det visade sig vara mycket stora svårigheter att få köpa vete på världsmarknaden. Som jordbruksministern här redovisat var priserna då mycket höga. Det sades också i jordbruksnämnden vid tillfället för dessa förhandlingar, att man ansåg att den knapphet på vete, som då rådde i Västευropa, ur beredskapssynpunkt var en synnerligen betänklighets sak. Vi visste också att den med höstvete besädda arealen inte var större än 160 000 hektar.

Det var således en areal, som ur försörjningssynpunkt för landets del inte var tillfredsställande. Den enda möjligheten att under sådana omständigheter skaffa tillräckligt med brödsäd var att få ett stimulanspris på vårvetet, som då ännu inte var sät. Därför sattes detta pris, såsom vi alla vet, till 53 kronor. Det hade dock inte avsedd verkan, och vi fick inte så stor vårveteareal det året som vi hade haft året förut. Med hänsyn till den sena skörden av vårvete var det inte att undra på då detta framför allt angreps av svartrosten.

Nu har det här sagts att man med

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

detta höga pris gjort orätt mot animalieproducenterna därför att man, med den uppbyggnad jordbrukskalkylen har, genom jordbruksregleringen lyftat över pengar från småbruket till vegetabilieproducenterna. Jag vill ha sagt, att priset var ju ändå betydligt lägre än världsmarknadspriset, och från 1946 fram till hösten 1952 hade vi ett lägre pris på brödsäd än världsmarknaden. Vi har således flyttat över pengar genom jordbruksregleringen under alla dessa år från det större jordbruket eller från vegetabilieproducenterna till animalieproducenterna. Herr Waldemar Svensson har alltid sagt att man gjort motsatsen, men jag har aldrig kunnat begripa hur det är möjligt att man kan flytta över pengar från en grupp, som har möjlighet att i en fri marknad få ett högt pris för sina varor, till en grupp, som i en fri marknad skulle få ett mycket lägre pris för sina varor. Den som får ta det lägre priset får väl också släppa till pengar. Det blir således motsatsen till vad herr Svensson påstått vi gjort genom jordbruksregleringen.

Det hade ju funnits en möjlighet för Waldemar Svensson att ingripa på ett tidigt stadium och förhindra dessa förkluster på spannmål. Han kunde exempelvis ha motionerat i januari 1952 om att vi skulle minska beredskapslagren med 200 000 eller 300 000 ton. Då hade inte jordbruksnämnden och spannmålsbolaget befunnit sig i den belägenheten att de måste effektuera ett riksdagsbeslut och se till att vi verkligen hade en beredskap inom landet, som stod i överensstämmelse med vad som fastställdes i riksdagsbeslutet. Men det kom ingen sådan motion, och därför tycker jag att det inte kan hjälpas att kritiken nu verkar något senkommen.

Jag skall så övergå till att tala om de olika reservationerna. Beträffande den första, som rör jordbrukarnas rätt till förhandling, vill jag påpeka, att i de fall vi har förhandlat om kompensat

tion för ökade lantarbetarlöner har ärendena underställts riksdagens prövning. Jag hänvisar till proposition nr 176 för år 1952. När det gällde det nu löpande året förhandlade delegationen med jordbruksnämnden, och vi avstod från den kompensation för höjda lantarbetarlöner, som skulle ha fallit på tiden 1 januari — 31 augusti, bortåt 80 miljoner kronor. Det enda som inte underställts riksdagen är, vad jag vet, detta avstående, men vi kunde aldrig länka oss att riksdagen där skulle göra någon erinran.

Jag tycker det är litet underligt att man — när nu, i de fall vi förhandlat om kompensation, frågan har underställts riksdagens prövning och när jordbruket i de fall, då vi förhandlat i sista omgången, har avstått från kompensation — kommer och begär inskränkningar i jordbrukets förhandlingsrätt. Förhandlingsrätten har från jordbrukets sida ansetts vara en av de främsta fördelar man vunnit, men nu vill man här göra en inskränkning i den. Jag undrar hur tjänstemännen i denna kammare skulle ställa sig till en sådan sak. Vi har tidigare vid åtskilliga tillfällen diskuterat förhandlingsrätten här i kammaren, men då har det inte förmärkts några åtgöranden i inskränkande riktning. Jag vill nog bra gärna från jordbrukets sida protestera mot att man gör detta försök, och jag hoppas faktiskt, att någon begär rösträkning på denna punkt, så att vi kan registrera hur tjänstemännen i kammaren röstar när det gäller att begränsa jordbrukets förhandlingsrätt i detta fall.

För att gå över till brödsädesregleringen vill jag påminna om att man sedan år 1952 sänkt priset på brödsäd med mellan 10 och 13 kronor, och man sänker nu också mjölkpriset för vegetabilieproducenterna, som samtidigt är animalieproducenter, med bortåt 2 öre per liter. Ändå har dessa fått bära kostnaderna för de ökade lantarbetarlönerna.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Nu säges det i reservationen och motionen, att man skall anpassa prisläget på vegetabilierna efter priset på de animaliska produkterna. Jag är ledsen om jag behöver ge agronom Waldemar Svensson en liten lektion i utfodringslära i Sveriges riksdag, men det kan inte hjälpas. Det är dock ett känt förhållande, att om man får ett fläskpris som motsvarar åtta gånger kornpriset, anser man detta vara en god affär. Åtta gånger fyrtio är 3:20. Fläskpriset har en notering i dag som är högre än 3:20. Således motsvarar det nuvarande priset på råg och vete just det fläskpris vi har enligt de normer på detta område, som våra utfodringsexperter har ansett riktiga.

Vidare säger man att vi skall förhandla om en prissänkning med fyra kronor per deciton. Man kan ju framkasta ett sådant förslag, att det bör överlämnas till Kungl. Maj:t att via förhandlingsdelegationen ta upp förhandlingar om en sådan fråga, men vad skall man egentligen förhandla om? Skall vi begära att regeringen med den fullmakt den har skall ta till ytterligare subventioner för att åstadkomma prissänkningar, eller skall det svenska jordbruket göra ytterligare en eftergift i fråga om de beräknade inkomsterna? Jag vet sannerligen inte vad det här skall tjäna till och vad det skall bli förhandlingar om.

Jag hade också tänkt säga ett par ord om förmålningsavgifterna. Det är helt naturligt att dessa är besvärliga för småkvárnarna. Jag gjorde ett försök att få dessa avgifter upptagna i handelsledet, men det visade sig att det finns tusentals mindre spannmålshandlare som driver en viss grosshandel. Om man skulle gå den vägen kanske man skulle nödgas på något sätt begränsa handeln med brödsäd till ett mindre antal handlande eller grossister och föreningar, men man ansåg att detta ur vissa synpunkter inte skulle vara önskvärt. Storkvárnarna har härvidlag träffat en frivillig överens-

kommelse, såsom jordbruksministern erinrade, och det är mycket svårt att emot deras bestämda krav på likställighet gå en annan väg. Det är möjligt att riksdagen skulle kunna lagstifta, även om jag av olika skäl inte är så säker på att den bör göra det. Jag har personligen tyckt, att detta har varit en besvärlig sak att komma förbi, och jag har försökt göra vad jag kunnat för att komma till rätta med problemet. I detta sammanhang vill jag, herr talman, understryka vad utskottet säger om att denna fråga bör följas av Kungl. Maj:t med uppmärksamhet.

Så har vi foderregleringen. I reservationen föreslås att man skall sänka det normpris, över vilket man inte får ta ut avgifter på över 40 kronor per deciton för fodersäd, huvudsakligen majs, och 43 kronor för oljeväxtfoder. Herr Haeggbloom har tidigare varit inne på denna fråga — jag endast redovisar förhandlingsdelegationens syn på den. Vi räknar med att kunna få en import av majs på 40 000 ton och att kunna ta en avgift av 7 kronor per deciton. Det skulle betyda, att vi därigenom får 2,8 miljoner kronor, som i sin helhet skulle tillföras äggregleringen. Dessutom tar man upp avgift för den del av produktionen som hör hemma under partihandeln, en avgift som ger 400 000 kronor. Och med dessa pengar, 3,2 miljoner kronor, skulle man stödja priset med 40 öre per kilo åt äggproducenterna. Detta stöd behövs ytterligt väl med hänsyn till de höga tullar som Tyskland nu har infört och som vi får betala vid vår export dit.

Vi har för närvarande en äggproduktion på 84 å 85 miljoner kilo. Av detta går ungefär 50 procent genom partihandeln och av denna del har föreningsrörelsen ungefär 65 procent. Det är således en mycket stor del som går utanför partihandeln. Följaktligen kan man inte ta upp några avgifter för dessa ägg utan måste skaffa pengar på annat sätt. Då ansåg man att detta var en

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

riktig väg att gå för att tillföra äggproducenterna och med dem framför allt det svenska småbruket en förbättrad inkomst på bortåt 30 å 32 miljoner kronor per år mot att man tog ut en avgift, som motsvarade 2,8 miljoner kronor. Således fick jordbruket här en vinst på 30 miljoner kronor.

Nu säger herr Waldemar Svensson, att om kraftfoderpriset hade sänkts, skulle man fått stora vinster på andra områden. Men det förhåller sig ändå så att det nuvarande fodersädspriset i landet har bestämts av det pris vi fått ut på exporten av vårt korn och följaktligen inte står i någon relation till majspriset. Det har som sagt varit exportpriset som har bestämt fodersädspriset under detta år, i varje fall inom landet.

Jag kan inte finna annat än att om vi i dag skulle besluta i enlighet med denna reservation, måste det innebära att man får lov att överväga en betydande sänkning av äggpriset. Det kan inte vara rimligt att man handlar på det sättet.

När det sedan gäller kraftfoderpriserna räknar man med en avgift på 2 öre per kilo, som skulle ge 2,5 miljoner kronor om året, och eftersom vi har 1,6 miljoner kor i landet skulle det betyda, att denna kraftfoderavgift skulle fördyra fodret för varje ko med i medeltal 1:50 per år, vilka medel helt skulle gå till stöd åt smörexporten. Nu förhåller det sig så, att skåningarna och hallänningarna använder oljekraftfoder till mellan 10 och 12 procent av den totala foderkvantiteten, under det att man i vissa småbrukarlän i allmänhet inte använder mer än 2 å 3 procent och i vissa fall endast 1,5 procent oljekraftfoder. Om man alltså handlade på föreslaget sätt skulle det innebära, att man förbilligade fodret för skåningarna under det att man i stället kanske skulle få ta ut mjölkavgifter motsvarande dessa 2,5 miljoner kronor, vilket i så fall komme att drabba jordbruket inom de andra delarna av

landet som producerar mjölk på annat sätt än vad som sker med dessa avgifter på oljekraftfodret.

Herr Waldemar Svenssons inställning verkar mycket generös mot skåningarna, men jag börjar bli litet orolig för den med hänsyn till resultatet av utvecklingen.

I fråga om smör och mejeriprodukter vill jag påminna om att vi för närvarande har redovisat ett exportpris för smör på 5:20 kronor per kilo under det att vi har en svensk notering som plus det allmänna mjölkpristillägget motsvarar 6:65 kronor per kilo. Det är alltså en ren exportförlust på 1:45 kronor per kilo. Om jordbruket självt skall klara denna exportförlust, kan man fråga sig huruvida det kan vara riktigt att samtidigt gå in för att stimulera en produktion, beträffande vilken jordbruket självt med egna medel måste lyfta överskottet ut ur landet. 10 000 kg mjölk motsvarar ju ungefär 450 kg smör. För dessa 10 000 kg mjölk skulle man, enligt den omläggning av producentbidraget som här föreslås, få 600 kronor i bidrag till stimulans av produktionen, men det kostar det samlade jordbruket 650 kronor att lyfta den produktion ur landet som stimulerats fram med 600 kronor av skattemedel.

Kan det verkligen vara psykologiskt riktigt att tänka sig en jordbrukspolitik upplagd efter dessa linjer? Jag tycker nog att det får bli någon ordning även på galenskaperna.

Vi har nu ett producentbidrag och ett leveranstillägg. Jag tror att linjen med producentbidraget måste tas upp till omprövning, ty det är nog inte riktigt bra som det är. Den behovsprövning som sker leder naturligtvis till vissa gränsfall, som tidigare sagts av herr Gustafson i Dädesjö, och jag tror att om man nu skall gå in för en något friare prisbildning på jordbrukets område, är det nödvändigt att, för att få någon rättvisa till stånd, ta under övervägande huruvida man inte skall ersätta både

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

producentbidraget och leveranstillägget med ett efter vissa normer utgående enhetligt bidrag, som inte är behovsprövat, ty det går kanske inte att klara. Ur den synpunkten vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen nr 7, avgiven av herr Tjällgren m. fl.

Nu har ju första kammaren redan fattat beslut i denna fråga och därvid bifallit utskottets förslag, alltså avslagit denna reservation. Det betyder att frågan egentligen redan har fallit. Jag tror dock att frågan är av den art, att det behövs en omprövning av hela problemet. Ur den synpunkten skulle jag vilja vädja till jordbruksministern — jag ser honom inte i kammaren men vi har andra statsråd här — att han, även om riksdagen inte beslutar om verkställande av en utredning, ändå tar upp denna fråga till översyn för att få till stånd ändrade förhållanden på detta område, som ger möjligheter till hjälp åt småbruket, som inte är bunden till produktionen och på det sättet snedvrider det hela. Det kan inte vara rimligt att en småbrukare när han får dessa pengar skall ha en känsla av att han skall prestera en produktion, som sedan måste vara till bekymmer för hela det svenska jordbruket som en samlad enhet.

Det sägs att man inte skall åstadkomma sociala bidrag, men samtidigt också att om det är så att det inte passar med mjölkproduktion för en småbrukare, skall regeringen utreda och komma med direktiv för kontantbidrag. I en del fall går man alltså med på sådana bidrag, men som allmän regel accepterar man dem inte.

Varför skall inte en småbrukare, om han så vill, på hela sin areal producera oljeväxter eller brödsäd eller driva vilken annan produktion han önskar? Han bör väl få lov att vara en fri människa som alla vi andra och göra sin produktion så rörlig han vill och anpassa produktionen efter de förhållanden han lever i.

Här redovisas att ett mycket stort antal småbrukare är över 55 år gamla. Det är mycket tänkbart att deras fruar, som har slitit och arbetat i hela sitt liv, är sjuka av en eller annan anledning, att hjärtat är slut exempelvis. Då måste dessa människor pressas till detta hårda arbete med mjölkning för att komma åt de här pengarna. Är det småbrukarpolitik det? Det kan inte vara rimligt. Jag tycker att dessa bör få möjlighet att anpassa sin produktion så som de anser lämpligt med hänsyn till de förhållanden, under vilka de lever och har möjlighet att producera. Sedan bör de kunna få hjälp och bidrag på det sätt vi finner lämpligt.

Nu säger man att det har varit orättvist med behovsprövningen, men det har väl ändå varit ganska orättvist utan behovsprövning också. Vi har här i landet inte mindre än 3 160 småbruk med mindre än 10 hektar åkerjord men med mer än 200 hektar produktiv skogsmark, under det att jag för jämförelsens skull kan nämna, att vi har 2 300 godsägare med mer än 100 hektar jord. Vi har således ca 1 000 flera småbruk med denna stora skogsareal än vi har jordbruk med över 100 hektar jord.

Har man ingen behovsprövning utgår ju producentbidrag och i detta fall också leveranstillägg även till den som har sådana betydande skogsarealer men som har en mjölkproduktion på kanske bara 10 000 liter per år. Det förefaller mig som om orättvisorna här skulle vara åtskilligt stora.

Frågan om margarinet skall jag här bara ta upp i förbigående. Det kan ju inte hjälpas att vi har en utveckling på mjölkproduktionens område i världen som pekar emot en betydande ökning av mjölkproduktionen under det att konsumtion av smör minskar. Det torde vara angeläget, inte minst ur vårt småbruks synpunkt, att man försöker hålla en prisbalans mellan smör och margarin som gör, att man kan vinna avsätt-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

ning för det svenska smöret inom landet i så stor utsträckning som möjligt.

Jag skall, herr talman, till sist säga några ord om min allmänna syn på jordbrukspolitiken. Vi lever i en värld som i stort sett är uppdelad i två hälfter. Vi har västerlandet med dess kultur, med dess höga levnadsstandard, med dess höga inkomstnivå och med dess mycket rationellt bedrivna produktion av livsmedel. Samtidigt har vi en hälft av världen, och litet mer, som hör till de underutvecklade länderna. Jag tycker att det är en human ekonomisk livsmedelspolitik att inrikta sig efter ett sådant förhållande, att man låter folken i västerlandet betala livsmedelspriser som står i relation till deras inkomstnivå och levnadsstandard och låter jordbruksproduktionen bli så effektiv som möjligt. Vi skall utnyttja våra produktionsresurser så långt det är möjligt men låta vår del av världsproduktionen, i den mån den överstiger det egna landets behov, medverka till en humanitär och kristen insats till hjälp åt de folk som i dag svälter. Jag tror också att det ur politisk synpunkt, med hänsyn till det internationella läget, är riktigt att man handlar på det sättet.

Vi hade år 1930 en världsdepression. Den uppstod delvis av den anledningen, att man inte tog tillräcklig hänsyn till prisutvecklingen inte minst på livsmedelsområdet. Det blev förskjutningar i inkomststandarden mellan olika folkgrupper inom länderna. De som fick de låga inkomsterna upphörde att köpa varor. Därför fick de maskiner stanna, som hade producerat varor åt dessa människor. Sedan stannade maskinerna undan för undan, och så fick vi en arbetslöshet och en världsdepression som även nådde vårt land. Vi må i ärlighetens namn säga ifrån, att vi vill aldrig tillbaka dit.

Nu förhåller det sig på det sättet att jordbruket är en mycket stor köpare av industrivaror i landet. Om man skapar ett ovisst ekonomiskt läge åt denna

stora köpare, åt denna folkgrupp, gör detta att den gruppen måste reflektera över huruvida den inte får lov att inskränka sina inköp av industriprodukter. Gör man det, blir det ett krisläge på det sätt som jag tidigare har sagt inom vårt land. Jag tror att Amerika är så vist av skadan från 1930-talet, att man där inte kommer att tillåta en sådan utveckling, utan går in för ett tvåprissystem, sådant som jag tidigare angav här, i det att man håller livsmedelspriserna på en viss nivå inom sitt eget land och, på det sätt som jag nämnde, medverkar till en allmän förbättring av livsmedelsläget bland de underutvecklade folken.

Jag tror inte att vi i vår jordbrukspolitik i någon högre grad, om ens i någon mån alls, kan avvika ifrån de allmänna riktlinjer som är vägledande för jordbrukspolitiken i allmänhet inom de länder som har någon överskottsproduktion. Vi vet ju alla att tullarna är ineffektiva, så fort det blir en överproduktion. Vi vet också att man från utlandet, även om det inte föreligger en överproduktion, kan med hjälp av exportpremier till oss försälja produkter till lägre pris än som eljest vore betingat av prisläget. Det gör att dessa instrument är synnerligen vanskliga att använda.

Det är sålunda, herr talman, min bestämda uppfattning att vi måste föra en sådan jordbrukspolitik, att jordbrukarnas tilltro till den ekonomiska utvecklingen bibehålles och att de fortsätter med den rationaliserings- och investeringsverksamhet, som är — därom är jag övertygad — till mycket stort gagn för hela det svenska samhället.

Herr talman! Jag har härmed redogjort för några av de synpunkter som varit vägledande för mig, när jag deltagit i jordbrukets prisförhandlingar, och jag ber nu att få yrka bifall till utskottets förslag med undantag av att jag ansluter mig till den reservation nr 7, som anförts av herr Tjällgren m. fl.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Herr PETTERSSON i Dahl (bf):

Herr talman! Jag trodde att herr Ohlin eller herr Waldemar Svensson skulle ha begärt ordet för att replikera herr Ahlsten, ty jag kan inte förstå annat än att herr Ahlstens anförande innebär en grundlig vidräkning med hans partivänner. Jag vet att herr Waldemar Svensson anser att han förstår sig på jordbrukspolitik, och herr Ohlin är ju nationalekonom och bör väl förstå en del, men jag undrar om inte herr Ahlsten, som deltagit i förhandlingarna om jordbruksöverenskommelsen, har grundligare trängt igenom problemen och kan på ett riktigare sätt än herr Ohlin och herr Waldemar Svensson bedöma innebörden av den jordbrukspolitik som föres. Jag vill för min del instämma i herr Ahlstens yrkande, också när det gäller den reservation som han här anslutit sig till, nämligen reservation nr 7.

Den debatt som här förts har ju gett en hel del. Herr Ohlin har såsom väntat presenterat det nya folkpartistiska jordbruksprogrammet i sex olika punkter och med en kommentar på åtta sidor, om jag är rätt underrättad. Herr Ohlin säger att detta program har utarbetats inom folkpartiets riksdagsgrupp och att det därför också måste redovisas här i riksdagen. Vi har ju varit väl medvetna om att all den kritik, som på olika sätt förts mot jordbruket, framför allt i folkpartipressen, skulle komma att kulminera här i riksdagen, och jag ber för min del att få tacka herr Ohlin för att han nu har redovisat det program som han själv har att komma med. I vad mån nyheterna, därest det finns några sådana i detta program, kommer att vara till gagn för det svenska jordbruket och det svenska folkhushållet över huvud taget, får väl den kommande utvecklingen visa.

När det gäller den förda jordbrukspolitiken kom herr Ohlin med en mycket hård kritik. Jag vet inte, om man

i hans anförande över huvud taget kunde leta fram något erkännande för de åtgärder som vidtagits. Jag ser att herr Ohlin inte vill instämma i detta, men jag hävdar dock att vad han i det avseendet hade att säga till alldeles övervägande del utgjordes av en hård kritik mot den förda politiken. Herr Ohlin framhöll att denna politik strider mot grundtanken i 1947 års riksdagsbeslut, att den har varit oerhört starkt bunden till den s. k. jordbrukskalkylen och att det har skett en felbedömning i fråga om jordbruksproduktionen. Vidare talade herr Ohlin om att det skett en sammanbindning av jordbruksnäringens totala inkomst med variationerna i lantarbetarlönerna, vilket icke varit önskvärt. Jag kan inte tro att herr Ohlin missunnar lantarbetarna deras löner, och hans uttalande måste därför innebära att han menar att de arbetande jordbrukarna inte bör ha samma ersättning som lantarbetarna för lika arbete. Innebär uttalandet något annat, är formuleringen felaktig.

Herr Ohlin ansåg också att den omständigheten, att det i regering och riksdag fattas politiska beslut, har fört med sig en produktionsreglering och en ändring av avsättningsförhållandena som inte är till gagn för folkhushållet. Herr Ahlsten har här redan gjort den invändning, att det naturligtvis inte heller bör föras några förhandlingar, om inte själva avgörandena skall få träffas på politisk väg här i riksdagen.

Herr Ohlin kom så till det resultatet, att de allvarliga misstag som är begångna har medfört mycket stora förluster för folkhushållet. Har verkligen, herr Ohlin, jordbrukspolitiken medfört förluster? Herr Ohlin och herr Waldemar Svensson talar om att vi exporterar jordbruksprodukter till lägre priser än man tar ut här hemma. Om jag minns rätt uppgår värdet av jordbruksexporten till 450 miljoner kronor per år, och detta skulle alltså vara en av förlusterna.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Jag vet inte om herr Ohlin och herr Waldemar Svensson skulle bli mera förtjusta om vi finge sämre skördar. Herr Ahlsten framhöll att man inte kan vara alldeles säker för att vi inte ett år till får svartrost, som minskar den svenska skörden. Så vitt jag hörde rätt uttryckte sig herr Ohlin däremot så, att han sade sig tro att riskerna för allmän jordbrukskris nu var obefintliga. Hur vet han det?

Folkhushållet har i alla fall tillförts stora summor tack vare de goda skördarna och kanske också tack vare vår duktiga jordbrukarkår, som har utnyttjat alla tänkbara resurser för att åstadkomma dessa skördar. Hade vi fått dåliga skördar, hade det inte blivit något överskott. Jordbrukets fasta kostnader är ju praktiskt taget desamma vare sig vi har hög eller låg skörd. Exporten på 450 miljoner utgör alltså ett netto, som hela det svenska folkhushållet måste ha nytta av.

Jag har läst i Balans en artikel av en herre som heter Odd Gudbrandsen om »Småbrukarna och jordbruksexporten — på längre sikt». Där skildrar han dessa problem och talar om motsättningarna mellan svensk industri- och jordbruksexport. »Man kan då fråga om vi skall exportera både industri- och jordbruksprodukter. Vad skall vi då importera?» Om vi behöver importera jordbruksprodukter, menar han tydligen, kan vi byta med industriprodukter. Tankegången är den, att vi därför nu när vi exporterar jordbruksprodukter, konkurrerar med industrien. Industrien använder mängden gång den metoden att exportera till lägre priser än den får ut på hemmamarknaden. För inte så länge sedan kunde man köpa eskilstunaknivar billigare från Tyskland än här hemma. Det är en hel del industriprodukter som vi faktiskt kunnat importera från utlandet till lägre priser än vi kunnat köpa dem för här hemma. Då industrien alltså emellanåt begagnar denna möjlighet till avsättning

för överskott å produkter som den inte kan avsätta här hemma, är det väl inget fel att man utnyttjar precis samma utväg för att få avsättning för jordbruksprodukterna.

Om vi beräknar den ställning jordbruket som helhet intar i folkhushållet, kan vi först beakta att jordbruket under 10 år investerat 300 miljoner kronor årligen i maskiner. I detta belopp är inte inräknat reparationer och förbättringar på maskinparken. Jag tror därför inte att det är felaktigt att säga, att jordbruket för sina maskiner har betalat 4 miljarder under tio år till industrien.

Jordbruksprodukterna har vidare ökat med i värde räknat 500 miljoner kronor per år. Samtidigt har jordbruket genom utbyte av vissa produktionsmedel och andra förändringar förbilligat produktionen med 460 miljoner kronor. Detta innebär ett netto för det svenska folkhushållet på upp emot 1 miljard kronor.

Har herr Ohlin då rätt när han kläcker ur sig, att det svenska folkhushållet genom misstag, som är begångna i jordbrukspolitik, har förlorat tiotals miljoner kronor per år. Jag tror att ett sådant yttrande är fullkomligt missvisande.

Det beräknas att 25 000—30 000 människor per år avflyttar från jordbruket och att bruksdelarnas antal minskar med 5 000 per år. Jag skall inte här diskutera om denna utveckling är skadlig eller inte. Vi vill ju helst bereda dessa som frigörs från jordbruket sysselsättning på landsbygden och tycker därför, att avflyttningen går för fort. Ingen tror väl att alla dessa som lämnar jordbruket går sysslolösa. De sätts in på annat produktivt arbete. På detta sätt tillförs också vårt folkhushåll en stor produktionsökning. I Amerika räknar man med att detta, att produktiviteten i jordbruket har höjts och att därifrån kan lösgöras arbetskraft, som sedan användes till annat produktivt arbete,

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

är väsentligt för nationalinkomstens ökning. Vi hade frågan om vår nationalinkomst uppe i samband med att finansministern redogjorde för årets finansplan, varvid han redovisar, att produktionsökningen varit dubbelt så stor inom jordbruket som inom industrien. Det är väl också någonting som man bör ta vara på.

Vi kan nu titta på dessa 5 000 brukningsdelar, som förvinner per år. Det är naturligtvis inte lika många familjer som flyttar; såvitt jag kunnat få fram i en tillförlitlig statistik, är det sammanlagt 25 000 till 30 000 människor. Jag skulle tänka mig att man tar till i underkant om man säger, att det är ungefär 1 000 familjer som flyttar. Vart skall dessa familjer ta vägen? De får annat arbete, men de skall naturligtvis ha bostäder. Det måste således investeras i bostäder för dessa 1 000 familjer. Man kan ju diskutera hur mycket en bostad kostar för en familj. En enfamiljsbostad går kanske på 40 000 eller 50 000 kronor. Är det fråga om en bostadslägenhet i ett flerfamiljshus, alltså alltså en hyreslägenhet, då blir det givetvis billigare. Om man emellertid räknar med i genomsnitt 25 000 kronor för varje familjs lägenhet, så tror jag inte alls att man tar till för högt utan snarare tvärtom. Man har då alltså en investering av 25 miljoner kronor per år. Det är klart att man kan säga att detta även tillför samhället en del värden. Ja visst, folk får ju bättre bostäder på detta sätt.

Men med detta resonemang har jag endast velat slå fast, att talet om de stora förlusterna för det svenska folkhushållet med dessa höga skördar på grund av jordbrukspolitiken inte är riktigt. Jag kan också tillägga att industrien har ökat sin arbetseffekt på de sista åren med 16 procent per timme. Jordbruket har ökat med 28 procent. Finns det då någon rimlig anledning att angripa jordbruket och säga, att

det inte har gjort sin insats i detta samhälle?

Herr Ohlin säger också här i sin PM följande: »Genom en alltför hög beskattning av margarinet, som höjt dettas pris med 40 till 60 procent, har en onödigt stor fördrining av denna för de breda lagren viktiga produkt förorsakats.» Enligt det folktoppartistiska jordbruksprogrammet från föregående år skulle man sänka priset på smör med 50 öre och på margarinet med ungefär lika mycket. Nu är det bara fråga om margarinet.

Herr Ohlin säger vidare i sin PM: »Räntabiliteten i det mindre jordbruket har blivit lägre, men i det större jordbruket högre än som motsvarar jordbrukspolitikens uppställda mål.» Ja, i motionen redovisar man siffror, och man säger att talet om att nettointkomsten per jordbruksfamilj skulle vara lägre än hos andra familjer inte är riktigt. Man gör i motionen följande redovisning: År 1951/52 var inkomsten för den minsta gruppen, den grupp som har 2 till 5 hektar jord, 10 138 kronor. I gruppen med 5 till 10 hektar var inkomsten 11 562 kronor. I gruppen 10 till 20 hektar var inkomsten 13 128 kronor. I gruppen 20 till 30 hektar var inkomsten 15 584 kronor, och i den grupp som omfattar 30 till 50 hektar var inkomsten 18 464 kronor. Man säger sedan vidare i motionen: »Någon direkt jämförelse mellan de ovan angivna nettointkomsterna och en arbetstagares kontanta lön kan av flera olika skäl inte göras. Det är klarlagt att de jordbruk, som ingår i den jordbruksekonomiska undersökningen, i genomsnitt taget är plusvarianter. Dessutom är det här fråga om familjeinkomster, som även innesluter avkastning av kapital och ersättning för hemmavarande familjemedlemmars deltagande i arbetet med lantushållningen.»

Men vad är då denna statistik värd om man inte skall ta medeltalet för jordbruken? Skulle man våga sig på

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

att ta medeltalet av inkomsterna för dem som herr Ohlin i sitt herdabrev vädjar till för att få pengar, vilka inkomsttal skulle det där bli? Skall man jämföra höga inkomster i det ena fallet då skall man naturligtvis ta motsvarande inkomster i det andra.

I punkt 6 i sin PM kommer så herr Ohlin med sin gamla käpphäst. Han säger: »Räntabiliteten i det mindre jordbruket har blivit lägre men i det större jordbruket högre än som motsvarar jordbrukspolitikens uppställda mål.» Regeringen har vidare inte velat följa folkpartiet.

Nu är det självklart att inkomsterna varierar mycket mellan företagen inom alla näringar. Jag har tidigare under andra debatter frågat herr Ohlin om han vill ge exempel på hur ett jordbruk av en viss storleksordning är favoriserat om man jämför det med ett annat företag av motsvarande storleksordning. Jag har aldrig fått något svar på detta. Herr Ohlin har alltid kommit med allmänna talesätt. Herr Ohlin säger att jordbrukspriserna är statsunderstödda. Nu är det så att jordbrukets priser är tämligen fria. Det blir jordbrukets egna organisationer som får försöka bestämma de priser, som jordbruket har möjlighet att ta ut. Om man sedan kan komma fram till nöjaktiga priser — vilket vi hoppas — det beror givetvis på omständigheterna.

Herr Ohlin hade som sagt sex punkter i sin PM. Herr Gustafson i Dädesjö sade, att herr Ohlin hade glömt bort en punkt nämligen inseminationen. Ja, jag vill påstå att han glömt ytterligare en punkt, nämligen en som skulle handla om en överenskommelse med dem som bestämmer över väder och vind. Det är inte jordbrukarna som bestämmer det, det är mycket annat som spelar in. Skall man sätta upp ett sådant här mångpunktsprogram måste man också ta hänsyn till detta, och det är en tämligen osäker variant med väderlek och växtsjukdomar.

Jag har här i min hand en skrift från folkpartiet. Den heter »Folkets val». Såvitt jag vet går den ut till alla hushåll här i Stockholm. Där finns en rubrik som lyder: Jordbruk och priser, folkpartiet kämpar ensamt. Där säger man, att »därmed markerades ännu en gång folkpartiets opposition i viktiga jordbruksfrågor, där socialdemokraternas och bondeförbundets politik varit till glädje främst för godsägare och storjordbrukare på de sydsvenska slätterna.» Det kanske låter höra sig i Stockholm. Om läsarna inte granskar det hela och jämför det med andra uppgifter, kanhända folkpartiet får röster på detta. Sedan säger samma valtidning, att ovannämnda kategorier »genom prissättningen på spannmål och oljeväxter gynnats på ett orimligt sätt». Jag skall inte bemöta detta; det har jag och andra bemött tidigare. Det skulle i så fall vara påståendet att folkpartiet förbättrar de mindre jordbrukarnas inkomster. På vilket sätt har folkpartiet velat göra det? Jo, genom att förbilliga kraftfodret och sänka smör- och margarinpriset. På det sättet tror man, att man skulle komma de mindre jordbrukarna till hjälp. Sedan säger man: »Samtidigt som folkpartiet inte tvekat då det gäller att ge de eftersatta grupperna på landsbygden en rimlig levnadsstandard och trygga livsmedelsförsörjningen har partiet krävt en likartad behandling av företag av samma storleksordning inom olika näringsgrenar.» Ja, det är de där exemplen, som vi väntar på, och innan denna långa debatt slutar hoppas jag att vi får höra dem.

Sedan behandlar denna utomordentliga valbroschyr också en del saker som skall göras här i Stockholm. Man påstår t. ex., att Sköld tar ut 300 miljoner kronor mer än nödvändigt i bilskatt, man säger att här skall ordnas med yrkesutbildning och bostäder och här skall byggas ispalats och simhallar för friluftsliv och idrott. Det är en mycket fin provkarta, som folkpartiet här har i sin

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

propaganda, en folkpartistisk propaganda i sin prydno.

Det är en detalj i den sista jordbruksdebatten som har kommit att spela en viss roll, och det är frågan om skogen. Man har sagt, att skogen bör omdisponeras, och tidningarna har berättat vem som äger skogen. Det stora folkpartistiska huvudorganet Dagens Nyheter har talat om för sin läsekrets, att det måste bli en annan ordning, ty det är inte rimligt, att skogen skall vara splittrad på detta sätt. Det hela emanerar från Yngve Persson, som först har kommit med en artikel i saken. Man menar, att skogen i stället skulle bestå av större enheter. Det skulle inte finnas så många s. k. bondskogar, ty de är för små enheter.

Jag har tidigare försökt att ge en liten kortfattad skildring av jordbrukets möjligheter till rationalisering och ökning av sin produktion till gagn för hela folkhushållet. Rationaliseringen har gått i den takten, att det väl inte finns någon, åtminstone ingen jordbrukare, som för tio eller femton år sedan hade den blekaste tanke på att en sådan utveckling var möjlig. Man har, tror jag, utnyttjat rationaliseringen så mycket som möjligt. Men kan man göra så i jordbruket på små brukningsdelar tror jag nog, att det är ändå lättare att göra det i de små s. k. bondskogarna. Det förhåller sig så att i de flesta fall står skogarna, även om de ägs av enskilda jordbrukare, under förvaltning av en skogsägarförening eller ett skogssällskap. Man har alltså tillgång till sakkunnigt folk, som sköter skogarna. Vad som är det relevanta i detta fall är väl inte om det råder splittring i så och så många brukningsdelar och så och så många skogslotter, utan det väsentliga är den avkastning som skogen ger. Jag tror inte, att det statistiskt kan bevisas, att kronoskogarna som stora komplex avkastar mera per arealsenhet och tillför mera till folkhushållet än bondskogarna. För kronoskogarna betalas inga

10 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 21.*

skatter, och husen brandförsäkras inte. Omkostnaderna för dem blir alltså mycket lägre.

Sköts då bolagsskogarna bättre än bondskogarna? Jag vill inte bestrida att de skötts bra. Nu har bolagen tillförts sina stora inkomster och förmögenheter kanske i gången tid på ett sätt som inte är så rekommendabelt, men jag förmodar, att det inte är någon som kan påstå, att inte bondskogarna sköts på riktigt sätt. I varje fall får man det belagt, om man talar med jägmästare som känner till saken, att man inte kan säga annat än att bondskogarna sköts lika bra som de större skogskomplexen i allmän ågo.

Jag vill sanningsenligt erkänna, att herr Ohlin var inne på att det här finns ett par hundra tusen hemmansägare, som är beroende av skogsavkastningen. Man måste väl ändå säga, att det är ett utomordentligt komplement till de mindre brukningsdelarna att de har tillgång till skog. Just detta, som bondeförbundet har hävdad, att man skulle, i stället för att bortrationalisera de mindre jordbruken, komplettera dem med skog, det måste ovillkorligen vara värdefullt.

Herr talman! Det är bara en detalj som jag inte kan lämna innan jag slutar, och det är den s. k. mellanhandsvinsten. Den har inte spelat någon särskild roll i denna debatt, och i den tidningspolemik som förts mot jordbruket talar man heller aldrig om den. Man talar inte om de priser jordbrukarna får utan bara om de priser som konsumenterna får betala.

I jordbrukskalkylen beräknas jordbrukarnas inkomster av jordbruket, alltså med undantag för skogen, till cirka fyra miljarder. Man kommer nog ungefär rätt om man säger att det pris, som konsumenterna får betala för denna produktion, är ungefär det dubbla. Mellanhandsvinsten är alltså så stor att den blir ungefär 50 procent. Nu vet vi också att detta är mycket va-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

riabelt. På en del produkter är det inte så stor mellanhandsvinst. På en del är den fantastiskt stor. Jag har tidigare nämnt en del exempel, och jag skall inte trötta med dem nu. Men jag tror, att om man allvarligt skulle söka förbilliga livsmedlen och rationalisera till konsumenternas gagn, skulle man vara litet mindre stor i munnen gentemot jordbruket och angripa andra detaljer i denna stora apparat. I så fall måste man angripa mellanhandsmarginalerna och handelns män.

Herr talman! Jag skall med detta be att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan med den ändring som föreslås i reservation nr 7.

Herr TALMANNEN:

Det är önskvärt att detta ärende slutbehandlas i dag. Emellertid är ytterligare 21 talare anmälda. Jag ser mig därför nödsakad att hemställa till ledamöterna att i fortsättningen begränsa sina framställningar i görligaste mån.

Herr ADOLFFSSON (bf):

Herr talman! Det utskottsbetänkande, som vi diskuterar här i dag, har som grund en överenskommelse som i vanlig ordning träffats mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation.

I den diskussion, som har förts vid den tidpunkt då uppgörelsen träffades och även senare, har man ju från vissa håll velat göra gällande att de priser, som jordbruket får, på ett otillbörligt sätt pressar konsumenterna här i landet. Man glömmer då bort, att om vi ser på prisläget är det endast två länder i Europa som har lägre priser än Sverige, nämligen Danmark och Nederländerna. Om man tar hänsyn till löneläget — Sverige har ju det högsta löneläget i Europa — och där gör en jämförelse, ligger Sverige bland dem som har de allra billigaste livsmedlen.

Jag skall här bara, herr talman, ge några siffror för att belysa detta. Om

man t. ex. för lantarbetarlönen sätter siffran 100 för Sverige, blir det för Danmark 71, England 68, Nederländerna 50 och för Italien endast 34. Om vi ser på en så viktig vara som konsumtionsmjölken, kostar den treprocentiga mjölken i flaska här i Sverige 48 öre. I Belgien kostar samma mjölk 72,5 öre, i Frankrike lika mycket, i Västtyskland 48 liksom här, i Schweiz 62 och i England 69 öre. Våra priser tål alltså mycket väl en jämförelse, och de överdrifter som man har sett i en del tidningar vittnar om att man endera är okunnig om dessa ting eller också medvetet försöker vilseleda den allmänna opinionen.

De reservationer som här föreligger har ju behandlats en hel del, men jag skall i alla fall tillåta mig att ge några ytterligare kommentarer. Vad gäller den första reservationen från folkpartiets sida vill jag här peka på att denna klausul, som vi har i överenskommelsen, måste betraktas som synnerligen viktig. Vi träffar faktiskt här en uppgörelse om jordbrukets priser för en tidrymd som sträcker sig 8—20 månader fram i tiden, och under en så pass lång tidrymd kan ju rätt stora förändringar på kostnadssidan inträffa, och därför har man ansett det vara absolut nödvändigt att ha en dylik klausul.

Då det gäller fodermedelsavgifterna har folkpartiet också en reservation om en lägre avgift. Vad leder detta till? Det skulle bara leda till att man stimulerar ökad animalieproduktion, där vi redan nu har svårigheter att få avsättning för överskottet, som måste exporteras med förlust. Om man ökar detta exportöverskott samtidigt som man minskar de medel som måste till för att täcka exportförlusterna, har man skaffat ett för jordbruket och kanske speciellt för småjordbruket — det gäller här i stor utsträckning äggproduktionen — mycket prekärt läge.

Samma brist på omtanke om småbruket måste väl också ligga bakom folkpartiets reservation beträffande produ-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

centbidrag och leveransbidrag. Tanken på en förenkling har jag ingenting emot. Principiellt sett anser jag att vad som där kan göras är fördelaktigt. Men detta förslag, som folkpartiet har lagt fram, utgör ingalunda något Columbi ägg. Tillåt mig bara ange några siffror.

Man hävdar från folkpartiets sida, att det speciellt är småbrukets intresse man vill bevaka, men kom ihåg att folkpartiets förslag innebär en minskad inkomst, jämfört med Kungl. Maj:ts förslag, för dem som levererar mindre än 13 000 kg mjölk per år till mejerierna. Den som levererar 13 000 kg mjölk per år till mejerierna måste ju ha producerat minst 15 000 kg, eftersom en del mjölk går åt till kalvar och till hushållet. Vi räknar i jordbrukskalkylen med en medelmjölmängd av ungefär 3 000 kg per ko och år. Om vi räknar med medeltal — och några andra siffror kan vi inte röra oss med — innebär detta att en jordbrukare med fem kor och mindre skulle få en lägre inkomst för sin mjölk enligt folkpartiets förslag än enligt utskottets förslag.

Jag har svårt att finna att det skulle vara rättvist och riktigt att t. ex. en mjölkleverantör som levererar 5 000 kg per år får vidkännas en prissänkning på 4 öre per kg eller noga räknat 230 kronor per år, under det att den som levererar 20 000 kg skulle få en förbättring med cirka 1 öre per kg eller i runt tal 200 kronor om året. Jag kan inte bortse ifrån att detta folkpartiets förslag berövar den stora gruppen av småbrukare en möjlighet att få någorlunda hyggligt betalt för sin mjölk. De får en försämring jämfört med utskottets förslag, och det kan ju inte vara ett småbrukarintresse. De cirka 200 000 småbrukare i landet, som har mellan 2 och 10 hektar jord, skulle absolut erhalla en inkomstförsämring om folkpartiets reservation bifölles.

Jag kan vidare peka på att medelleveransen till mejerierna från leverantörer i Norrland är cirka 7 000 kg per

år. Vid leverans av 7 000 kg skulle enligt folkpartiets reservation ett inkomstbortfall på 170 kronor uppstå jämfört med vad utskottet har föreslagit.

Man kanske bör ägna någon uppmärksamhet åt ytterligare en punkt. Från högern och även från folkpartiet har det sagts, att den högsta gränsen för fetthalten i konsumtionsmjölk bör upphävas. Men vi skall ha klart för oss att varje justering som här sker innebär kostnader. Man kan i stort sett säga att det för en höjning av fetthalten i konsumtionsmjölken med en tiondels procent fordras endera en prishöjning i konsumentledet med 1 öre per liter eller också att cirka 10 miljoner kronor tillförs från annat håll. Skulle man t. ex. höja fetthalten från 3 till 3,5 procent, skulle man endera nödgas höja mjölkpriset med 5 öre per liter eller också tillföra jordbruket 50 miljoner kronor i subventionsmedel. Jag vet inte om högern tänkt sig den senare utvägen — i så fall passar det väl rätt illa med dess planer på en skattesänkning — och vem skulle för övrigt tjäna på en sådan åtgärd?

Det står i reservationen att vi skulle göra av med ytterligare en hel del mjölkfett. Det är riktigt, men det är ingen övervältigande kvantitet man skulle göra av med, och det skulle ingalunda eliminera överskottet. Om man skulle höja fetthalten med en halv procent och utgår från att konsumtionen blir oförändrad, skulle vi visserligen förbruka cirka sex miljoner kg smör ytterligare och därmed minska exportförlusten på smöret som kan beräknas ligga i medeltal vid 1 krona per kg, men denna förlustminskning på sex miljoner kronor måste ställas mot de 50 miljoner kronor som det kostar att höja fetthalten från 3 till 3,5 procent oavsett om man tar ut det från konsumenterna i form av prishöjning eller om man tar ut det av subventionsmedel. Kvar står i alla fall att det skulle uppstå en förlust.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Nu tror jag inte man behöver ta den högerreservation så allvarligt. Jag tror att frågan mår bäst av att jordbrukets förhandlingsdelegation när tiden är mogen och det visar sig lämpligt och genomförbart får förhandla med vederbörande myndigheter om vilken justering som eventuellt bör komma i fråga.

Sedan, herr talman, vill jag till sist rätta till en uppgift som herr Svensson i Ljungskile upprepade ett par gånger. Han har sagt att jordbruksministern år 1952 höjde spannmålspriserna med tre öre utan jordbruksnämndens godkännande. Jag vill upplysa om att vi vid förhandlingarna 1952 var fullt överens med jordbruksnämnden om denna höjning med tre öre. Följaktligen är jordbruksnämnden och förhandlingsdelegationen medansvariga i detta fall.

Jag skall försöka tillmötesgå herr talmannens önskan att vi inte skall förlänga debatten i onödan, och jag vill med vad jag här har sagt yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Det är endast i anledning av min motion i fråga om löneförmalning vid bygdekvarnarna som jag ville säga några ord i denna debatt.

Det synes mig inte vara så underligt, om man från jordbrukarhåll, och då främst från dem som har mindre jordbruk och odla brödsäd endast för husbehov, har anfört missnöje och kritik med att avgift skall utgå även för odlarens egen hushållsförbrukning.

Förra årets riksdag uppdrog åt Kungl. Maj:t att undersöka vilka förutsättningar som förelåg att ta bort löneförmalningen för odlarens och i dennes tjänst anställda personers husbehov. Om förutsättningar fanns, skulle erforderliga åtgärder vidtagas. Sedermera har även Svenska bygdekvarnars riksförbund hemställt om dylik befrielse. Ärendet har prövats av jordbruksnämnden, som alltfört håller på att löneför-

malning skall vara belagd med avgift. Även departementschefen synes biträda nämndens uppfattning i denna sak.

Det skäl som statsrådet anför mot en avgiftsbefrielse för löneförmalningen är, att en förutsättning för att kvarnindustrien godtog införandet av förmalningsavgift var, att sådan avgift även skulle uttagas vid löneförmalning. Man menade då att dylik förmalning eljest skulle komma i ett gynnat konkurrensläge. Mot detta synes det mig, att man väl kan invända: Det är endast storkvarnarna som står bakom den standpunkt, som man här gör sig till tolk för. Den mindre kvarnindustrien, som är den till antalet ojämförligt största, har inte vägrat att även i fortsättningen betala fastställd avgift för handelsförmalningen, om det för jordbruksregleringens skull är nödvändigt att fasthålla vid denna avgift. Det kan även erinras om att den förmalning som lantbrukarna utför på egna anläggningar är fri från avgift.

I verkligheten torde man ha alla skäl att fråga, om inte handelskvarnarna genom avgiften kommit i ett gynnat konkurrensläge. Det synes i varje fall framgå bl. a. därav att handelsförmalningen under tiden 1 augusti till 31 december 1953 ökade med 24 519 ton i jämförelse med motsvarande tidsperiod under 1952, medan löneförmalningen enligt jordbruksnämndens uppgifter företer en ganska betydande minskning. Jag utläser detta av tabellen på s. 149 i PM till proposition nr 180.

En befrielse från löneförmalningen vid bygdekvarnarna kan endast hejda tillbakagången, men den kommer nog aldrig att sätta bygdekvarnarna i stand till att uppta någon ökad eller farlig konkurrens med de stora kvarnarna. Det är jag tämligen övertygad om.

Jag har som lekman svårt att komma ifrån att inte minst rättvis- och skälighetshänsynen är så pass starka, att allt talar för att odlarnas husbehovsförbrukning bör befrias från avgift. Jag tror

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

inte heller att man misstolkar sakläget genom att säga att genom att bibehålla avgiften gynnas de stora producenterna i viss mån på bekostnad av de mindre, vilka endast odlar spannmål för husbehov. Kanske man även i detta sammanhang kan erinra om att mjölsubventionerna under krigsåren såvitt jag minns rätt — med undantag för en kortare tidsperiod — icke utgick vid löneförmalning av odlares och hans anställdas brödsäd.

När jag nu läser vad utskottet skriver överst på sidan 49 i utlåtandet, synes det mig, som en hel del av utskottsmajoriteten nära nog stått på lut för att tillstyrka vad motionärerna yrkat och reservanterna föreslår. Utskottet anser att vissa av de skäl, som anförts i de sex motioner som behandlat frågan, är så vägande, att det torde böra uppdragas på nytt åt Kungl. Maj:t att ha sin uppmärksamhet riktad på att ta till vara de möjligheter, som kan uppkomma, att mildra verkningarna för bygdekvarnarna av systemet med förmalningsavgifter. Man går underförstått med på att verkningarna kan vara riskabla. Då vill man, att jordbruksministern skall göra vad han kan för att mildra dessa verkningar. Vilka möjligheter är det som jordbruksministern skall ta till vara? Borde inte utskottet även ha kunnat, med litet god vilja, redan nu redovisa verkningarna av löneförmalningens resultat på den svenska landsbygden? Jag tror inte man skulle ha behövt anstränga sig över hövan för att hitta sådana verkningar. Det hade varit av stort intresse att få en sådan redovisning.

Den yrkesgrupp, herr talman, som främst vållas svårigheter genom förmalningsavgiften vid löneförmalningen, är innehavarna av de s. k. bygdekvarnarna. De skall inkassera avgiften under straffansvar, föra anteckningar och lämna regelbundna uppgifter till jordbruksnämnden genom kontrollanterna, och de får ett högst betydligt ökat ar-

bete, som även kan innebära en icke obetydlig ekonomisk belastning. Att hela detta system skapat en stor olust både för yrkesutövaren och bland lantbrukarna har jag inte minst i min valkrets haft ganska rika tillfällen att konstatera. De åtgärder som nu föreslås i detta utlåtande kan väl i någon ringa grad bidra till att minska olusten, men det är absolut ingen bot för den.

Jag sätter tveklöst ett halvt dussin frågetecken efter utskottets förslag om att lönekvarnarna skall som gottgörelse för sitt besvär att stå som uppbörds- män få en ersättning av 50 öre per deciton och att denna avgift skall tas ur förmalningsavgiften. Åtgärden torde inte skapa ett innerligare förhållande mellan kund och mjölnare. För resten kunde man tillägga: Vad hjälper 50-öringen, om brödsädsförmalningen försvinner från bygdekvarnarna?

Jag vet väl, att systemet inte för lantbrukarna innebär någon fördyring, eftersom även handelsförmalningen går in under det, och att problemet är i rätt hög grad psykologiskt, men som sådant är det dock icke att förakta. Lantbrukarna reagerar för det höga priset vid kvarnen. Förmalningen har i många fall minskat katastrofalt. Om systemet bibehålles, räknar man med att många kvarnar får lägga ner verksamheten.

Skulle det gå därhän, att de mindre kvarnarna på landsbygden genom förmalningsavgiftens verkningar tvingas att slå igen, så betyder detta en avsevärd försämring av landsbygdens näringsliv. Det är just ur landsbygdens synvinkel angeläget att småföretagsamheten bevaras och utvecklas. Det har vi ju sagt i riksdagen gång efter annan i olika sammanhang. Jag kan inte med bästa vilja i världen se, att det regleringskrångel, som man nu knäsatte genom löneförmalningen vid bygdekvarnarna, bidrar till ökad service och trivsel. Lantbrukarna vill inte mista sina bygdekvarnar, som är deras viktigaste servicestationer inte endast be-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

träffande malning utan även i många fall beträffande rensning och betning av utsäde m. m. Utan brödsädsförmalningen kan emellertid dessa kvarnar, säger en hel del mjölnare, knappast existera, då det ekonomiska underlaget blir alltför svagt.

För jordbrukskalkylen skulle en avgiftsbefrielse efter de linjer vi föreslagit i motionerna och som reservationerna förordat inte ha någon omfattande betydelse, men trivseln på landsbygden skulle öka i mycket hög grad. Jag anser, att de synpunkter som reservationsvis framförs i utskottsutlåtandet är riktiga. Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till reservation 3) av herrar Näslund och Nord m. fl.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Jordbrukarna kan minsann inte klaga på bristande uppmärksamhet nuförtiden. Diskussionen kring jordbrukspriserna har varit både omfattande och hetsig, och frågan om prissättningen inom jordbruket har blivit en av dagens viktigaste politiska frågor. Det är folkpartiet som i en viss och som jag tycker för partiet föga smickrande riktning har svarat för uppmärksamheten på detta område. Framför allt har en del av dess tidningar kommit med ett stormskall mot allt vad jordbruk heter. Men man har tydligen ansett att ledningen i partiet tills vidare borde stå utanför. Sedan herr Ohlins m. fl. motion om prissättningen i år avgivits och framför allt en statistik där presenterats rörande jordbrukarnas och andras inkomster syns det vara svårt för partiledningen att göra gällande att den står utanför kampanjen. Det är en statistik, som enligt min mening är så pass tendentiös, att man nog måste räkna in herr Ohlin och hans medmotionärer bland dem som jordbrukarna syns ha bra litet att vänta av.

Denna statistik ger bland annat vid handen, att jordbruksinkomsterna för

1951/52 skulle ha rört sig mellan genomsnittligt 10 131 och 18 464 kronor. Det låter ju utomordentligt bra, om man inte vet vad de olika reservationer som gjorts i motionen verkligen innebär. Reservationerna går ut på att det är plusvarianter, som bildar underlaget för denna statistik, och vidare att det inte bara är en persons inkomst det är fråga om utan en hel familjs samlade inkomst, och att det även är fråga om en inkomst av både arbete och det kapital som kan finnas nedlagt i jordbruket. Sedan säges det också, att det är, för vilket man visar upp en så pass god inkomst, är enastående så till vida, att skogsinkomsterna då var ovanligt stora. Och det vet vi ju alla, att skogsinkomsterna var mycket goda hösten 1951, det år, då herr Ohlin gjorde sin råd mot skogsbruket. Men man frågar sig vad det egentligen är för mening med att presentera en sådan här statistisk jämförelse, när man har gjort alla dessa reservationer. Vill man försöka ge sken av att läget ändå är något i den riktningen som statistiken anger, eller vad är avsikten? Man frågar sig varför man inte försökt komma med en metod, som ger större rättvisa. I fråga om arbetarinkomsterna har man varit tvungen, säger man, att för de två senare av de tre år det är fråga om i denna statistik göra beräkningen med ledning av timlönernas utveckling. Det hade funnits möjligheter att förfara på samma sätt beträffande jordbrukarna. Då hade man fått bort åtminstone den stora puckel, som skogsinkomsterna skapade 1951, och därmed en mera rättvisande statistik.

Det kan emellertid vara av ett visst intresse att studera siffror, som andra har presenterat beträffande jordbrukarnas inkomster. I Statistisk Tidskrift, häfte nr 1 i år, finns en redogörelse över inkomsterna för företagare i jordbruk med binäringar och för ett antal anställda. I denna statistik är medräknade inte mindre än 117 000 anställda

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

i byggnadsbranschen och 395 000 anställda inom övrig industri och hantverk och slutligen 302 000 jordbrukare. Där kommer man för 1952 fram till att för de i byggnadsbranschen anställda var den s. k. medianinkomsten — märk väl medianinkomsten! — 7 600 kronor, för de i övrig industri samt hantverk anställda 6 868 kronor och för företagare i jordbruk 6 205 kronor.

Jag har svårt att förstå varför jordbruket ensamt kommit att spela en så stor roll i debatten om våra levnadskostnader, när det faktiskt är så, att vad jordbrukarna får i betalning för sina produkter utgör en relativt liten del av en normalfamiljs utgifter, nämligen mellan 12 och 15 procent. Som påpekats här av någon i dag, är det på det sättet, att om man vill sänka en normalfamiljs utgifter med en enda procent genom att minska på jordbrukarnas inkomster, så får man lov att sänka alla arbetskostnader i jordbruket med inte mindre än 10 procent. Mot denna enprocentiga sänkning av en normalfamiljs levnadskostnader svarar alltså inte mindre än 10 procents sänkning av den samlade arbetsinkomsten för jordbrukarna!

Herr Ohlin har i eftermiddag presenterat ett jord- och skogsbruksprogram, som väl i folkpartipressen kommer att läggas ut på det sättet, att jordbrukare och skogsbrukare nu kan anses ha fått sitt på det torra i det att folkpartiet ställt sig bakom dem med ett mycket omfattande program, i vilket man tillvarar jordbrukarnas, trädgårdsodlarnas och skogsbrukarnas intressen i alla möjliga hänseenden. I programmet börjar man med att tala om hur bristfällig jordbrukskalkylen är. Ja, visst har den sina brister. Det har den alltid haft. Det hade den också på den tiden, då den var ett instrument för att så att säga hålla nere våra jordbrukspriser långt under de på världsmarknaden rådande. Jordbrukskalkylen är ju också den dag som i dag är ett

instrument för att bestämma framför allt den totalsumma, som landets alla jordbrukare tillsammans skall få ta ut av konsumenterna. I denna totalsumma räknar man då även in arbetskostnaderna, och nog förefaller det ganska rimligt att få räkna med samma ersättning för jordbrukarens egen fullgoda arbetstimme som den lantarbetarna erhåller. En annan sak är, att man kan ifrågasätta lämpligheten av en direkt och omedelbar inverkan på totalsumman av en uppgörelse, som träffas mellan jordbrukarna och lantarbetarna. Det är möjligt att man där kan söka sig fram till någon annan metod. Sedan man på detta sätt fått fram en totalsumma sker fördelningen på olika produktslag etc. i samråd med jordbrukarnas organisationer.

Herr Ohlin har nu gått in för vad han kallar större näringsfrihet. Han vill reglera priserna genom tullar och importavgifter — men är inte i stort sett i alla fall detta just vad som sker i dag? Vidare säger herr Ohlin att överskottet på jordbruksprodukter skall säljas med hjälp av clearingbidrag från de berörda parterna. Ja, även det är vi ju nu i färd med att genomföra, t. ex. beträffande spannmålen.

Sedan talade herr Ohlin så vackert om fri prisbildning, men vad menas med det, när det t. ex. gäller mjölken? Är herr Ohlin beredd att för konsumtionsmjölkens vidkommande gå in för en fri prisbildning? Eller skall prisbildningen vara fri bara där det innebär sänkningar?

Herr Ohlin säger också att han med sitt program vill återge jordbrukarna deras ställning som fria företagare. Såvitt jag vet är emellertid jordbrukarna fria företagare den dag som i dag är. Var och en sköter sin gård som han själv anser vara bäst. Men priserna är bundna för jordbruket liksom för många andra näringar. Den s. k. kalkylen är den räknemetod med vars hjälp man räknar fram priserna på dessa pro-

Ätgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

dukter. Ibland tar man upp vissa avgifter för att klara en avsättning av ett överskott. Men detta är ju något som herr Ohlin vill vara med om att behålla för framtiden. Jag vet faktiskt inte vad herr Ohlin menar med att i detta sammanhang tala om att skapa en kår av fria företagare. Jordbrukarna är fria företagare. Jag har också mycket svårt att komma underfund med herr Ohlins tankegångar, när han talar om mindre regleringar men ändå vill — liksom vi — ha en mera omfattande utjämning mellan olika storlekar av jordbruk. Jag begriper faktiskt inte hur detta skall gå till. En sak tycker jag emellertid att vi skall tacka herr Ohlin för, och det är hans erkännande beträffande rationaliseringen inom jordbruket.

Ja, detta program innehåller en hel del, men om det är något som är nytt vet jag inte. För trädgårdsnäringens del till exempel står det, att en fortsatt utveckling av trädgårdshanteringen är nödvändig ifall det kommer att gå åt mera trädgårdsprodukter här i landet. Ja så har väl alla alltid tyckt.

Sedan går herr Ohlin över till skogshanteringen och talar om hur viktigt skogsbruket är. Det är ju en ganska epokgörande upptäckt detta. Och sedan talar han om, att man behöver ökad aktivitet från det allmännas sida för skogsbrukets del. Man skall försöka driva fram flera plantor, man skall ha mera personal i skogsvårdsstyrelserna, den träkemiska industrien skall ha ökade anslag, skogsvägarna skall också ha ökade anslag, och så skall man främja utdikning och yrkesutbildning. En betydande ökning är motiverad, säger herr Ohlin, av de be-
lopp, som nu anslås till skogsbruket. Utöver skogsvårdsavgifterna satsar man 20 milj. kronor, men denna summa skall ökas bl. a. genom att man använder disponibla fonder och pris- och konjunkturutjämningsavgifter. Ja, men dessa fonder är ju avsedda just

för det ändamålet, så jag förstår inte hur detta skall behöva påpekas i något program.

I den mån herr Ohlin sedan syftar till ökade anslag direkt från statskassan blir det väl något, som vi kan ta upp om några dagar när vi skall resonera om hans skattesänkingsförslag. Jag är nämligen också intresserad av ökade anslag till skogsnäringen men tror att det är svårt att förena detta med skattesänkningar.

Det är särskilt två drag, som jag tycker är framträdande i folkpartiets jordbrukspolitik, nämligen för det första ett försök att nagga jordbrukarnas kaka något lite i kanten och sedan av det som man naggat av försöka baka ett stort skådebröd för konsumenterna, så att man skall kunna säga till dem: Kom till folkpartiet så får ni billigare livsmedel! Det andra draget är den hetskampanj som drivs i vissa folkpartiorgan, en kampanj som jag finner i viss mån underbyggd av en sådan här statistik, som finns i herr Ohlins motion. Jag förstår så väl att herr Ohlin har behov att försöka rehabilitera sig och vissa sina partivänner inför både jordbrukare och skogsägare. Hugget av herr Ohlin mot skogen 1951 är faktiskt alltså i friskt minne ute i bygderna och kommer säkert att så vara i många år framöver. Och attackerna från viss folkpartipress jämte detta försök att gnaga på jordbrukarnas kaka sådan den skall vara enligt av alla 1947 godtagna principer är heller ingenting som gått jordbrukarna förbi.

Om skogsägarna och jordbrukarna verkligen skall återfå den förlorade tilltron till folkpartiet fordras faktiskt ingenting mer eller mindre än ett avståndstagande från herr Ohlins sida från den hetskampanj, som drivs i vissa av folkpartiets tidningsorgan. Jag förstår att detta inte är lätt. Det skulle inte desto mindre vara utomordentligt värdefullt om herr Ohlin ville göra ett sådant avståndstagande här i afton.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Sedan tror jag också att det faktiskt fordras att man upphör att söka gnaga i kanten på denna kaka, som jordbruket enligt den vid varje tillfälle accepterade principen för prissättningen d. v. s. i dag jordbrukskalkylen är berättigat till. Jag tror att man får lov att upphöra med detta gnagande, och sedan tror jag att man på jordbrukarhåll över huvud taget begär en mera förstående hållning, inte bara i ett sådant här program utan i praktiskt handlande, om man skall återfå tron på folkpartiets vilja att stödja även jordbrukarna och skogsbrukarna.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr KILSMO (fp):

Herr talman! Innan jag tar upp några av de spörsmål som såväl propositionen som reservationerna behandlar, vill jag säga några ord om den kritik som ständigt riktas mot den förda jordbrukspolitiken. Jag gör det därför att jag inte sympatiserar med denna kritik utan anser att den jordbrukspolitik som förts under senare år i huvudsak varit riktig.

Framför allt måste jag vända mig mot den personliga och känslöfixerade färgning, som kritiken haft i synnerhet gentemot jordbruksministern. Naturligtvis anser jag inte att vare sig jordbrukspolitiken eller jordbruksministern är felfri, men det är inget fel att inte vara felfri. Och då man vet vilka stridiga intressen det är som är engagerade i jordbrukspolitiken, måste jag uttrycka min beundran för både jordbruksnämnden, förhandlingsdelegationen och jordbruksministern, som är ansvariga för förslagen till jordbruksuppgörelse och som lyckats jämka ihop de skilda önskningsarna till så anständiga förslag som dem propositionen innehåller.

Den kritik, som riktas mot jordbrukspolitiken, argumenterar i regel på två sätt. Den har berörts här tidigare, och

jag skall bara säga ett par ord om den i förbigående.

Ett av sätten är att man säger, att konsumenterna har blivit uppskörtade av jordbrukarna. Det är ju ett känslösamt argument, som man inte kommer åt med något förnuftsmässigt resonemang, ty denna känslolinställning är så avintellektualiserad, att den inte har några som helst beröringspunkter med ett förnuftigt resonemang. När emellertid jordbrukarna, till och med ledamöter av regeringen — jag vill minnas att det var både jordbruksministern och inrikesministern — med statistiskt material vill visa, att jordbrukarna har en mindre inkomst än industriarbetarna, så tror jag att man söker visa litet för mycket. Jag skulle vilja sitta i ett hörn på ett fackföreningsmöte och höra statsministern övertyga industriarbetarna om att jordbrukarna har det sämre ställt än industriarbetarna! Den som känner industriarbetarna och även jordbrukarna något vet, att detta är en alldeles orimlig inställning. Det är inte så dåligt för jordbruket som man söker göra gällande, och jag tror inte ens att det var det, då man på 40-talet började föra denna jordbrukspolitiska debatt. Man kan verkligen fråga sig, om det är bättre för jordbrukarna nu än det var förr. Så mycket är sant, att förr hade dock jordbrukarna lättare att betala sina skulder än de har i dag. De har mer pengar att röra sig med nu, men det går även åt mycket pengar i dag. Förr hade de litet pengar, med vilka de betalade sina skulder — nu har vi mycket pengar, men det är synnerligen svårt att betala skulderna.

Från bondeförbundshåll vill man särskilt på landsbygden göra gällande, att det är genom den förda jordbrukspolitiken som jordbrukarna kommit till den levnadsstandard de nu har. I den mån man med levnadsstandard inte bara menar pengar som står till personligt förfogade för konsumtion utan även andra ting, så måste man nog säga sig, att

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

ingenjörerna har bidragit till den bättre standarden lika mycket som jordbrukspolitiken gjort. Det är den tekniska utvecklingsprocess som inträffat på landsbygden som förbättrat levnadsstandarden.

Den andra punkten i den kritiska argumenteringen är att det finns avsevärda differenser mellan små och stora jordbrukare. Detta är alldeles riktigt. Det är självfallet att en större jordbrukare har större inkomster än en mindre, och det finns väl ingen anledning att förneka det faktum, att hela den politik som bedrivs befrämjar storjordbrukaren mer än den mindre jordbrukaren. Det är väl inget att hymla med, ty att det förhåller sig så vet vi av erfarenhet. Jag har själv varit småbrukare en gång i tiden, jag har haft ett medelstort lantbruk och jag har nu ett jordbruk som kan kallas större. Det är alldeles omöjligt att jämföra storjordbrukare med småjordbrukare i inkomsthänseende. Vi som har större lantbruk har betydligt bättre inkomster än de som har mindre lantbruk. Ändock tror jag att den politik som förts varit den bästa möjliga. Det har skett fel, men man kan nog beteckna dessa mera såsom punktfel än såsom principfel.

Jag vill bara fästa uppmärksamheten på en enda sak till i den kritiska debatten och det är det förhållandet, att man förblandar en kritisk position med illvilja. När jordbruksministern tog i här efter herr Ohlin, så kan jag inte förstå annat än att jordbruksministern sökte att ur herr Ohlins uttalanden utläsa illvilja mot jordbrukarna.

Jag måste säga att med bästa vilja i världen skulle jag inte kunna utläsa en sådan illvilja i hans anförande. Där emot skall jag villigt erkänna att man i pressen då och då utvecklar en mycket stark illvilja. Men man måste konstatera att den består i förvrängningar som man gör av olika uttalanden. Man måste vidare konstatera att Dagens Nyheter är en exponent för denna förvrängning, men

å andra sidan måste man säga att bondeförbundets förnämsta organ i detta land, nämligen Jordbrukarnas Föreningsblad, för sin del har tagit på entreprenad att förvränga allt vad folkpartisterna säger i jordbruksfrågor. Jag läser Jordbrukarnas Föreningsblad varje vecka, och jag tycker att den tidningen inte är en bit bättre än Dagens Nyheter.

Emellertid tycker jag att man som jordbrukare bör hålla huvudet kallt när jordbrukspolitiken möts av kritik. Det finns som bekant någonting som heter såpbubbla och en sådan kännetecknas av formfulländning och stor skönhet. Det är emellertid en sak som man inte får göra med en såpbubbla: man får inte peta på den. Det ser ibland ut som om bondeförbundet skulle bedriva en sådan politik som det inte går an att peta på — då blir om det sker bondeförbundet alldeles ursinnigt.

Jordbruksministern frågade i anslutning till herr Ohlins anförande här om folkpartiet är ett konsumentparti eller om det är ett producentparti. Men det vet väl jordbruksministern i alla fall att det både är jordbrukare och icke jordbrukare i folkpartiet! Och jag kan försäkra att vi har ganska trevligt där och att det går bra att samsas. Jag skulle tro att det är lika trivsamt inom vårt parti som det t. ex. är inom koalitionen. Kan jordbruksministern svara på frågan: Är den nuvarande koalitionen ett producentparti eller ett konsumentparti? Jag kan ge min fulla anslutning till herr Ohlins uttalande, som icke är jordbruksfientligt. Jag har haft tillfälle att närmare studera det och efter detta studium måste jag göra denna bekännelse.

Så skall jag säga ett par ord om prispolitiken beträffande vete. Den har ju varit föremål för en livlig diskussion i dag och det kan väl inte vara ur vägen att också jag säger några ord om den saken. För min del tror jag att denna prispolitik varit felaktig, men jag tror inte den varit felaktig på det sätt som

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

herr Svensson i Ljungkile tror. Det ligger inget som helst originellt i detta, utan det är funderingar som jag har gjort i efterhand. När man började höja vetepriset hade man nog den uppfattningen, att vetet inte skulle kunna bli en beständig exportvara. Det är först sedan man har insett att det möjligen skulle kunna bli det som man har förstått att prispolitiken varit felaktig.

Nu gäller det, så långt jag kan förstå, att försöka skapa en beständig exportmarknad för vårt vete. Det är inget fel att man bedrivit en sådan prispolitik att vi fått rikliga lager med vete. Det är inget fel att man lagrar så att man har något att sälja, även om det inte går att sälja genast. Den stunden kommer säkerligen då man kan sälja. Om man skall kunna stimulera veteproduktionen i detta land då får man, för att använda Waldemar Svenssons uttryck, ej ta ett för hårt grepp, i synnerhet inte nu, när det gäller att sänka vetepriset. Sänker man detta pris alltför mycket, så kommer det inte att finnas något vete att sälja. Jordbruksnämndens ordförande har i en tidningsartikel alldeles nyss givit löfte om ytterligare prissänkningar på vete. Jag är rädd för att en sådan väg kommer att leda till att vi inte får någonting att sälja men att vi kanske kan få ett stort antal småbrukare att försörja.

Jag skall bara säga ett par ord till om vetepolitiken, och jag måste då fästa herr Hæggbloms uppmärksamhet på det egendomliga resonemang han på eftermiddagen förde om rationaliseringsvinsterna. Han sade enligt mina anteckningar att lantbrukarna bör ha del av rationaliseringsvinsterna för att med kontanta pengar i handen kunna köpa de maskiner med vilka de rationaliserar. Att säga att man först skall ha rationaliseringsvinsten och därefter köpa maskinerna med vilka man rationaliserar är väl i alla fall en alltför stor contradictio. Man bör ju ha pengar först. Därpå sade herr Hæggbloom att om

man inte har några pengar vill man inte rationalisera. Jag skulle vilja säga att om man inte har några pengar är man så illa tvungen att låna pengar för att rationalisera, ty utan rationalisering finns det ingen möjlighet att bedriva jordbruk för närvarande.

Rationaliseringsprocessen tar en mycket lång tid, och jag tror inte att det finns några utsikter att lova konsumenterna särskilt billiga livsmedel på grund av rationaliseringsprocessen inom en överskådlig tid, ty den eventuella vinst rationaliseringen ger måste man ha för att förränta och amortera de skulder som rationaliseringskostnaderna för med sig.

Så långt jag kan förstå finns det en väg att minska vetepriset, och det är att förbilliga de produktionsmedel med vilka man frambringar vetet. Att under nuvarande förhållanden, när alla produktionsfaktorer har stigit i pris, föreslå en sänkning av vetepriset synes mig inte vara acceptabelt. Arbetslönerna har stigit, priset på jord har stigit, räntorna har stigit, de näringsämnen vi skall använda för att producera vete har stigit, trots att konstgödselframställningen har rationaliserats fantastiskt under senare tid, traktorerna har stigit, skördetröskorna har stigit, fotogen och bensin har stigit i pris i de yttersta av dessa dagar, skatterna har stigit, och så skulle vi sänka vetepriset! Ätminstone några av de nämnda faktorerna borde ju avsevärt förbilligas för att man skulle kunna sänka priset på vete.

Till sist vill jag säga att jag kan yrka bifall till flera av de reservationer, som avgivits av folkpartiledamöter. Det gäller reservationerna om förmålningsavgifter och om sänkning av priset på margarin. Däremot har jag inte någon som helst lust att ge min anslutning till stödet åt odlingen av brännvinspotatis. Om skåningarna vill framställa potatisbrännvin måste de väl kunna göra det utan samhällets stöd. I själva verket borde de böta för att de gör det.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HEDLUND**:

Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord om de siffror jag anförde ur Statistisk tidskrift. Det gällde som jag underströk medianinkomsten för 302 000 företagare. Det betyder alltså att det fanns lika många med lägre inkomst och lika många med högre inkomst än den siffra jag nämnde. Vidare var detta ett försök att få fram jordbrukarens egen inkomst. Man har alltså räknat bort inkomsten av familjemedlemmarnas arbete och även ränteinkomster.

När jag nu har ordet skulle jag också vilja säga att jag vet att herr Hjalmarson kommer upp i debatten om en stund. Det vore mycket värdefullt om han ville upplysa kammaren om hur högern har tänkt sig att finansiera den föreslagna förändringen av mjölken. Man har ju från högerns sida gått in för att det skall säljas mjölk med högre fetthalt, och det lär enligt verkställda beräkningar gå på ungefär 50 miljoner kronor om året. Formuleringen i reservationen är emellertid något oklar och det vore av intresse att få besked om hur man tänkt sig finansieringen.

Fru **LINDSKOG** (s):

Herr talman! Som ett säkert vårtecken har vi de senaste åren vant oss att betrakta diskussionerna kring prisregleringen på jordbrukets område. Konsumenterna spanar ivrigt efter tecken till prissänkningar, och även om dessa bara kommer som ett vårlöfte, som inte infrias förrän den 1 september, är de ändå ett välkommet tecken på en sjunkande pristendens.

Den som på nära håll har sett 1920- och 1930-talets jordbrukskriser är inte beredd att önska drastiska åtgärder, som visserligen skulle sänka priserna åt konsumenterna men som samtidigt skulle beskära inkomsterna för producenterna så hårt att det åtminstone för många av dem, som arbetar under mindre goda produktionsbetingelser,

skulle skapa förhållanden liknande 30-talets.

De två senaste årens prisuppgörelser med jordbruket har varit en liten uppmuntran för konsumenterna genom att prissänkningar med 150 å 160 miljoner kronor har kunnat ske, och det har varit glädjande därför att det har visat att en prissänkning är möjlig utan att man har behövt frånga 1947 års principer om jordbrukets likställighet med andra grupper i fråga om inkomster.

De synpunkter som jag skulle vilja framhålla i denna debatt berör inte så mycket den i år gjorda prisöverenskommelsen, men de berör ändå prissättningen, och konsumentintresset har knappast möjlighet att i annat sammanhang peka på dessa frågor.

Herr Gustafson i Dädesjö var inne på just det området när han nämnde att 45 procent av kostnaderna för livsmedlen hänför sig till förmedlingsledet mellan producenter och konsumenter.

För prissättningen till konsumenterna är det nämligen viktigt att genomslussningen i mellanleden planeras på bästa sätt. Jag har en känsla av att det inte alltid sker så. Ett enda exempel kan få tjäna som belysning.

I en av våra medelstora städer började för något över ett år sedan grädde att försäljas endast i flaskor. Från mejeriet till mjölkaffärerna distribuerades flaskor på 2, 5 och 10 deciliter. Många husmödrar var missnöjda därför att de ansåg att 2 deciliter var för mycket att köpa åt gången och att de genom detta arrangemang tvingades att slösa med sin grädde. Även från mjölkbutikernas sida väckte denna anordning missnöje därför att de själva fick stå risken för krossglasen, och svinnet blev åtminstone den första tiden ganska stort.

Till saken hör också att det mejeri som skötte distributionen till mjölkbutikerna inte hade tappningsmöjligheter, utan mjölken invägdes och separerades där, varefter man forslade grädden 2 mil bort till ett annat mejeri för tapp-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

ning och sedan körde den tillbaka till invägningsmejeriet för distribution. Det måste vara en onödig fördyring som denna transport fram och tillbaka medförde, och så tillkommer kostnaderna för glasen. Det måste bli billigare att försälja grädden i löst mått, såsom vi tidigare har varit vana.

En annan vara för vilken husmödrarna önskar en bättre sortering är köttet. Det finns butiker som sätter en ära i att endast föra den extra prima kvaliteten. Men ibland kan man önska köpa den primastämplade varan. De husmödrar som inte har förvärvsarbete och som anser att en sparad krona är lika värdefull som en förvärvad kan vilja lägga ner ett omsorgsfullare arbete på att få en billigare vara lika god som en dyrare och därigenom spara en slant vid inköpet. Härvidlag tror jag att vissa av jordbrukets intresseorganisationer skulle ha möjlighet att utöva påtryckning på både grossist- och detaljhandelsled lika väl som man från konsumenthåll bör efterfråga olika kvaliteter.

Ingen skall tro att jag med vad jag här har sagt vill brännmärka strävan att saluföra höga kvaliteter under goda hygieniska förhållanden, men jag anser att en jämförelse bör göras mellan fördyring och kvalitet och att husmödrarna själva bör få avgöra vad de har råd till i den vägen.

Det finns ett område som är mycket känsligt både för producenten och för konsumenten, nämligen prisrelationen mellan smör och margarin. Jag har för min del aldrig kunnat acceptera en sänkning av margarinpriset vid bibehållet smörpris, varvid prisklyftan mellan de båda varorna blir större. Jag har tvärtom ansett att alla möjliga medel borde prövas för att hejda nedgången i den inhemska smörkonsumtionen.

Vad som skulle kunna betyda en ljusning i möjligheterna till en bättre avsättning av smör inom landet ser jag i det förhållandet att det finns två stora konsumentgrupper som aldrig kommer

att betrakta margarinet som en fullgod ersättningsvara för smör, nämligen de industriarbetare, som måste ha matsäck med sig till arbetet och våra folkpensionärer. Många husmödrar säger att man inte kan breda en margarinsmörgås och lägga i mannens matsäck, som han har med till fabriken, därför att margarinet smälter lättare än smöret i de varma lokalerna; därför måste man blanda smör och margarin. Den konsumentgruppen skulle säkert använda enbart smör om priset vore lägre.

Att övertyga en folkpensionär om att margarin är lika bra som smör, tror jag ingen förmår — därtill sitter de gamla vanorna för djupt. Det är endast det ekonomiska nödtvånget att köpa den billigare varan som är avgörande. Det är anmärkningsvärt att när det gäller konsumtionen av matfett har tendensen gått stick i stäv mot utvecklingen i övrigt. Vi har höjt vår levnadsstandard, och i ett sådant läge brukar det ske en minskning av konsumtionen av den billigare varan och en höjning av konsumtionen av den dyrare, men vi har nu i stället fått en minskning av smörkonsumtionen och en höjning av margarinkonsumtionen.

Jag tror att det även ur jordbrukarnas egen synpunkt kan vara värt att överväga denna sak. Herr Ahlsten har här varit något inne på frågan om det tryck utifrån som den europeiska livsmedelsmarknaden kan bli utsatt för. Även om vår export just nu löper någorlunda tillfredsställande, har man inte någon garanti för hur länge detta varar. Tillgången på både spannmål och animalieprodukter i Amerika är sådan, att det rätt snart kan uppstå ett ökat tryck därifrån på den europeiska marknaden. Det skulle vara en stor vinst, om vi den dagen åtminstone slapp ha alltför stora bekymmer för ett exportöverskott på en sådan lagringskänslig vara som smör.

Jag hoppas att jordbruksnämnden fortlöpande har sin uppmärksamhet

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

riktad på dessa frågor, och jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Men jag vill påminna om att landets husmödrar ivrigt spanar efter varje liten tendens till prissänkningar på våra viktigaste livsförnödenheter och även tacksamt noterar dem när de kommer.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Statsrådet Hedlund ställde en fråga till mig, hur vi inom högerpartiet tänkte lösa problemet med tillhandahållande av mjölk med differentierad fetthalt. Jag skall i anledning därav be att få citera ett kort avsnitt av den motion som från vårt håll avgivits i detta ämne. Det heter där: »De skäl departementschefen anför för ett fortsatt uppskjutande av fetthaltsbegränsningens borttagande verkar inte övertygande, då det ursprungliga skälet till dess införande bortfallit. Att normalpriset på konsumtionsmjölk skall upphävas tjänar väl närmast till att underlätta för mejerierna att utan onödigt krångel övergå till att saluföra mjölk med olika fetthalt till kundernas fria val eller att höja den lägsta fetthaltsgränsen, om endast en kvalitet saluföres. Inför den beräknade ökningen av mjölkproduktionen och ökningen av exportöverskottet på smör anser vi att de från kristidens bristsituation stammande bestämmelserna om viss högsta fetthalt i konsumtionsmjölken bör upphävas vid nästa prisregleringsårs ingång.»

Det borde av detta klart och tydligt framgå att meningen har varit att konsumenterna skall betala ett något högre pris för mjölk med högre fetthalt, på samma sätt som konsumenterna på andra områden får betala ett något högre pris för varor av högre kvalitet. Vi har inte i något sammanhang talat om att det skulle bli fråga om ytterligare sub-

ventioner. Såvitt jag förstår har herr statsrådet möjligen gjort sig skyldig till en förväxling med den kommunistmotion som också berör frågan om mjölkregleringen.

Herr talman! Jag skall be att med några ord få anknyta till en viktig punkt i det ytterst intressanta anförande som herr Ahlsten här hållit. Erfarenheten visar att den, som inte själv deltagit i förhandlingarna om ett avtal, i regel har ganska svårt att exakt bedöma detaljerna i detsamma. Endast den, som inifrån har sett krav och eftergifter spelas upp mot varandra, kan göra detta. Har en uppgörelse enhälligt tillstyrkts av bägge parternas förhandlingsdelegationer, kräves under alla förhållanden utomordentligt starka skäl för att framföra yrkanden som ändrar storleken av de i uppgörelsen ingående förmånerna. Man måste vara medveten om att varje sådant yrkande kommer att utlösa andra krav från motpartens sida. Antag att ett löneavtal preliminärt träffas mellan staten och en tjänstemannaorganisation. Om riksdagen ville sänka lönenivån för vissa grupper som innefattas i avtalet, skulle detta självfallet medföra nya anspråk från löntagarsidan. Vad som blir slutresultatet av nya förhandlingar, vem som kommer att tjäna mest på dem, är i varje fall ytterst vanskligt att spå om. Det är ju vetenskapen härom, som gör att man drar sig för att riva upp preliminära avtal.

Detta är, herr talman, synpunkter som man inte heller kommer förbi när man diskuterar jordbruksuppgörelsen. Även den är ju i realiteten ett slags kollektivavtal som reglerar de villkor, på vilka jordbruksproducenterna skall ställa livsmedel till det svenska folkushållets förfogande. Om nu någon är missnöjd med vissa punkter i en sådan uppgörelse, måste han först ta sig en funderare över, om han tror att jämknings- i dessa punkter skulle väga upp nackdelarna av sannolika eftergifter i

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

andra punkter. Att bara frankt utgå ifrån att man skulle få gehör för sina egna önskemål utan några ytterligare medgivanden till motpartens favör, vore ju en högst orealistisk position. Vad som skulle bli det verkliga resultatet av nya förhandlingar med jordbrukets organisationer på basis av de ganska diffusa riktlinjerna i folkpartiets motioner, kan såvitt jag förstår ingen säga. Att i förväg utgå ifrån att nettot skall bli så och så stort till förmån för den ena eller andra gruppen — småbrukare eller konsumenter — är givetvis omöjligt om man inte tänker genomföra ett statligt diktat. Detta senare kan man inte, då det är två parter man här har att göra med. Det måste följaktligen bli nya förhandlingar om man vill ändra förmånerna i den preliminära uppgörelsen. Ett är emellertid säkert: Inte har man något starkt utgångsläge om man begär nya förhandlingar trots att det föreligger ett enhälligt tillstyrkt förslag till avtal, ett avtal som dessutom träffats på det rent fackliga planet utan politisk inblandning.

I debatten här i dag har de siffror, som anförts i folkpartimotionen beträffande inkomsterna per jordbrukarfamilj 1951/52 jämförda med industriarbetarnas årsinkomster, spelat en viss roll. Det finns en hel del ytterligare att säga om dem, särskilt om man mera ingående analyserar hur de är sammansatta, men jag avstår härifrån eftersom tiden är långt framskriden. Låt mig sammanfatta min uppfattning på följande sätt.

Det heter alltså att i jordbruk i storleksgruppen 2—5 hektar redovisas en inkomst av 10 138 kronor, i gruppen 5—10 hektar 11 562 kronor, i gruppen 10—20 hektar 13 128 kronor, i gruppen 20—30 hektar 15 584 kronor och i gruppen 30—50 hektar 18 464 kronor. Med dessa siffror jämför man alltså industriarbetarlönerna.

För det första ställer man alltså, som jag tror att även jordbruksministern

förut varit inne på, hela jordbrukarfamiljens inkomst mot en enskild industriarbetares förtjänst, oberoende av om dennes hustru eller barn har inkomst, vilket ju också förekommer.

För det andra är beräkningarna för jordbrukets del gjorda på ett urval av gårdar, där man på grund av brukarnas personliga förutsättningar måste räkna med genomsnittligt större skördar och högre mjölkavkastning än för det övriga jordbruket.

För det tredje påverkas inkomstsiffrorna för 1951/52 av den tillfälliga skogskonjunkturen det året. Visserligen lämnas även uppgifter för de närmast föregående åren, då inkomstnivån för jordbruket var väsentligt lägre, men de anförda siffrorna kan lätt ge intryck av att jordbruket nu definitivt nått upp till en med övriga grupper likvärdig standard.

Över inkomstutvecklingen 1952/53 och 1953/54 har vi ännu inte några säkra uppgifter, men ingenting tyder på att siffrorna från 1951/52 skulle ha undergått några mera markanta förändringar i relationerna mellan olika grupper.

Vad visar det föreliggande siffermaterialet angående familjeinkomsterna i svenska jordbruket? De visar först och främst, herr talman, att det finns bra litet stöd för uppfattningen att jordbrukarfamiljerna skulle intaga en i förhållande till andra grupper privilegierad ställning. Av 296 227 jordbrukarfamiljer, representerande lika många brukningsdelar på två hektar och därutöver har 278 127 familjer jordbruk i storlek mellan 2—30 hektar. Inkomsten i den högsta kategorien — den med jordbruk på 20—30 hektar — redovisas med 15 584 kronor. I denna kategori återfinnes summa summarum 17 030 brukningsdelar. I hela gruppen jordbruk med 30 hektar och därutöver, alltså de större jordbruken, återfinnes 18 090 familjer. Av dessa har lejonparten — de som har jordbruk med 30—50

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

hektar — en inkomst av 18 464 kronor. Alldeles bortsett ifrån att storjordbruket väl i regel representerar en högrationaliserad drift, visar detta material otvetydigt, att de större jordbrukarnas inkomster, sakligt sett, väger mycket litet i den totala jordbrukskalkylen. Det är bara i folkpartipropagandan som de väger tungt, så tungt att dessa inkomster är de enda som syns.

Man kan naturligtvis ha olika mening om vad som är skälig ersättning för olika slags arbete. Det är i viss mån en subjektiv fråga. Tydligt finns det de som anser, att jordbrukspolitiken medfört ensidigt gynnande av jordbrukarna på andra folkgruppers bekostnad. Låt mig bestämt slå fast att vi inom högerpartiet inte delar denna uppfattning. Vi anser tvärtom att jordbrukspolitiken medfört en synnerligen skälig och önskvärd lyftning av jordbrukarfamiljernas inkomster, och vi finner det angeläget att den framtida jordbrukspolitiken utformas med fasthållande av principen om likvärdighet mellan jordbrukets utövare och andra yrkeskategorier.

Den nu träffade jordbruksuppgörelsen har medfört prissänkningar på totalt 127 miljoner kronor, varav 85 miljoner kronor beräknas motsvara en sänkning av de inhemska försäljningspriserna. Prissänkningen har främst lagts på brödsäd och oljeväxter. Fördelningen av jordbrukets inkomster på olika grupper av jordbrukare har skett i fullt samförstånd med en jordbruksdelegation, bakom vilken i överväldigande grad står de mindre och medelstora jordbruket.

Vi har inom högerpartiet inte kunnat finna något skäl av sådan styrka, att det kunde motivera nya förhandlingar för att få till stånd jämkningar i avtalet. Vi kommer därför enhälligt att biträda den tillstyrkt uppgörelsen.

Vad riktlinjerna för den fortsatta jordbrukspolitiken beträffar, vill vi avvakta den pågående utredningen om grunderna för prissättningen. Vi har

hälsat med glädje, att man i direktiven för utredningen skjutit i förgrunden frågan om att undersöka möjligheterna av friare prissättning inom ramen för ett effektivt gränsskydd. Detta motsvarar ett gammalt önskemål från vårt håll.

Att finna ändamålsenliga vägar för en successiv avveckling av subventionerna är ett annat sådant önskemål. Syftet härmed är dels att köparna av jordbruksprodukter, till vilka jordbrukarna själva givetvis också hör, skall veta vad de i verkligheten betalar, och dels att jordbruket skall få en i förhållande till statsmakterna mera självständig ställning. De undersökningar i denna fråga som pågår i jordbruksnämnden och jordbruksprisutredningen hoppas vi skall kunna lägga grunden till praktiska förslag.

Det ofantliga rationaliseringsarbete, som pågått och pågår i jordbruket, har väsentligen byggt på jordbrukarnas egna fria och frivilliga insatser. Jordförvärvslagen och förköpslagen med dess ur rättssäkerhetssynpunkt ytterst betänkliga verkningar bör därför avskaffas.

Jordbrukspolitikens utformning bör likaväl som annan näringspolitik grunda sig på en medveten strävan att föra olika folkgrupper närmare samman genom att verka för att vidga kännedomen om de förhållanden, under vilka dessa grupper har att arbeta. Att söka ställa olika folkskikt i harnesk mot varandra, att misstänkliggöra jordbrukarna bland konsumenterna eller att misstänkliggöra de större jordbrukarna bland de mindre löser inga problem — det bara försvårar förnuftiga lösningar.

Herr talman! Detta var bara några synpunkter på jordbrukspolitiken av en intresserad lekman.

Herr Ohlin har i dag lagt fram riktlinjerna för det kommande seklets jordbrukspolitik.

Det finns en krukväxt som heter blomman för dagen. Den växer snabbt bara den får vatten, men den vissnar

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

än snabbare hur mycket vatten den än får.

Jag har det intrycket, att folkpartiets nya giv för jordbrukspolitiken kanske inte är en blomma för dagen men alldeles utpräglad en nattens drottning, vars bedövande vällukt snabbt försvinnet. Låt mig illustrera detta med några citat.

Jordbruket har sedan gammalt liksom andra näringsgrenar ett visst gränsskydd i form av tullar och importavgifter, säger herr Ohlin. Detta skydd bör — liksom statsmakternas avsikt är för industriens del efter en nu pågående utredning — anpassas efter lägets krav. Har, herr talman, någon människa någonsin hyst en annan uppfattning? Men vad menar herr Ohlin med lägets krav? Vem skall bestämma lägets krav och hur skall det bestämmas? Det är ju detta som är frågeställningen.

Med hänsyn till risken för avspärrning bör vi lagra livsmedel, påpekar herr Ohlin. Jag trodde, att vi hade gjort detta sedan många år, och jag vet inte, att någon ifrågasatt denna metod. Men problemet är hur mycket livsmedel vi skall lagra! Hur stora skall t. ex. beredskapslagren av vete vara? Den saken omnämnes över huvud taget inte.

Folkpartiledaren vill ha en krisberedskap så att överdrivna prisfluktuationer på den svenska marknaden kan undvikas? Hur ser denna krisberedskap ut i praktiken? Vilka prisfluktuationer på den svenska marknaden är överdrivna? Vad menar man i folkpartiet med världsmarknadspriset? I vilka länder gäller de s. k. världsmarknadspriserna? Jordbrukspolitiken, heter det, bör främja en sänkning av produktionskostnaderna genom effektivast möjliga produktion men inte eftersträva en utvidgning av den totala produktionen utöver vad som åtgår på hemmamarknaden och med fördel kan avsättas på världsmarknaden. Det är så sant som det är sagt, men vem i detta land har rekommenderat en jordbrukspolitik,

som eftersträvar en produktion som är större än vad man kan sälja här hemma eller med fördel exportera? Hur skall sänkningen av produktionskostnaderna främjas? Herr Ohlin rekommenderar fortsatt strukturrationalisering, en utveckling vars eftersträvansvärdhet alla i alla år understrukit. Han motsätter sig tvångsbetonade åtgärder sådana som jordförvärvslag och förköpslag ger möjlighet till. Låt mig fråga: Kommer folkpartiet i den pågående jordrationaliseringsutredningen att vidhålla denna ståndpunkt? Kalkning och täckdikning bör befrämjas på sådana gårdar där detta framstår som lönande på längre sikt. Däremot bör man hålla tillbaka dem, där de inte lönar sig! Jag måste medge, herr talman, att denna uppläggning av problemet är lika ny som fascinerande.

Folkpartiet tycker inte om att politiska beslut av riksdagen rörande priser, produktionsreglering och avsättning ingår som regelbundet återkommande led i jordbruksregleringen. Har något parti ifrågasatt mera ingående politiska beslut än folkpartiet i t. ex. årets jordbruksmotion?

En alltför hög beskattning av margarinet har, sägs det, onödigt fördyrat denna för de breda lagren viktiga produkt. I själva verket är förhållandet mellan margarin- och smörpris i stort sett oförändrat sedan åtskilliga år. Hur vill då folkpartiet förena sina förslag att sänka margarinbeskattningen med sina förslag att ge de producenter, som i allt väsentligt är beroende av möjligheterna att sälja smör, de utlovade inkomsterna?

Herr talman! Jag sade här förut att jag är en lekman på detta område, och det kanske beror därpå, att jag inte har kunnat tillräckligt genomtränga folkpartiets jordbruksprogram. Jag måste emellertid efter att ha läst detta program fråga mig: Är detta i praktiken någonting annat än kejsarens nya kläder?

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Folkpartiets jordbrukspolitik skall åstadkomma en välkommen avpolitisering, säger herr Ohlin i dag. Herr Svensson i Ljungskile ger ut en tidskrift. Den heter märkligt nog Frisinnad Tidskrift. Enligt denna vill herr Ohlin i viss mån avpolitiserat jordbrukspolitik. Det torde bli anledning — säger herr Svensson — att i något större sammanhang återkomma till dessa frågor. Ett större sammanhang än det herr Ohlin i dag presterat torde icke vara tänkbart. Herr Svenssons återkomst är alltså att motse. I samma nummer av samma tidskrift uttalar samme herr Svensson, att man inte behöver spilla många ord på herr Hjalmarsons önskemål att placera jordbruksfrågorna ovanför de politiska meningsskiljaktigheterna. Det är tomma fraser. Tycker herr Svensson.

Herr talman! Herr Ohlin protesterade i söndags häftigt mot att regeringspressen söker ge det intrycket att folkpartiets skattesänkingsförslag endast tar hänsyn till de stora inkomsttagarnas intressen. Denna protest från folkpartiledaren utmynnade i ett förslag att vi politiker skall kritisera varandra i sak och inte ifrågasätta varandras hederlighet.

Folkpartiet har sammanställt en speciell valtidning för konsumenterna i Stockholms stad. I denna kritiserar jordbrukspolitikerna med följande ord: »... Där har socialdemokraternas och bondeförbundets politik varit till glädje främst för godsägare och storjordbrukare på de sydsvenska slätterna. Dessa har genom prissättning på spannmål och oljevaxter gynnats på ett orimligt sätt.» — Med denna politik har, heter det, högerpartiet solidariserat sig.

Herr Ohlins söndagspatos för en saklig debatt väcktes av socialdemokraternas osakliga sätt att behandla skattefrågan. Han föreslog — jag citerar — »en tyst gentlemannaöverenskommelse». Nu undrar jag: Skulle herr Ohlin med tanke på folkpartiets valtidning i

Stockholm vilja göra mig den tjänsten att något närmare beskriva hur en gentleman uppträder när han debatterar jordbrukspolitik? Hur han inte uppträder när han diskuterar skattepolitik vet både herr Ohlin och jag.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag hinner inte svara på allt som herr Hjalmarson talade om, men jag skall göra så gott jag kan.

För det första ville herr Hjalmarson ge det intrycket, att folkpartiets i motionen framförda statistiska material var vilseledande. Han nämnde tre förhållanden varför han menade, att det inte går att jämföra dessa siffror. Herr Hjalmarson underlät emellertid att omnämna, att samtliga dessa påpekanden från hans sida klart finns markerade i motionen. Om herr Hjalmarson hade nämnt detta och sagt att folkpartiet verkligen påpekar detta, då skulle han när han sedan övergår till att själv göra reflexioner över materialet — vilka han själv anser berättigade — måst säga sig, att det saknas varje grund till angrepp på folkpartiets motion. Vi har nämligen tydligt angivit just de förhållanden som herr Hjalmarson sade att man måste beakta för att kunna göra några jämförelser.

Varför tror nu kammaren att herr Hjalmarson underlät att påpeka att folkpartiet klart har angivit dessa förhållanden? Varför gav herr Hjalmarson kammaren det intrycket, att folkpartiet gått förbi dem och satt siffror emot varandra som inte är jämförbara? Det är en fråga som herr Hjalmarson kan ta upp till besvarande när han eventuellt själv överväger något uttalande rörande den politiska debattens nivå.

Sedan var det den andra punkten herr Hjalmarson tog upp, nämligen att jordbruksöverenskommelsen är ett slags kollektivavtal på det rent fackliga planet — han har dragit den parallellen många gånger förut — en uppgörelse som man inte i onödan bör ändra. Jag

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

tror att den parallellen i vissa väsentliga avseenden är missvisande. Jordbruksnämnden med dess representanter av jordbrukare — ganska stora jordbrukare för övrigt — är icke något lämpligt förhandlingsorgan å konsumenternas vägnar när det gäller en rent facklig uppgörelse mellan producenter och konsumenter, som tydligen herr Hjalmarson tänkte sig. Vad skulle herr Hjalmarson säga om han representerade arbetsgivarna — något som han förut gjort vid vissa fackliga överenskommelser — och fann att arbetsgivardelegationen plötsligt skulle innehålla två representanter för de löntagare som sitter på andra sidan bordet? Skall man ha en sådan uppläggning mellan producenter och konsumenter som här föresvävar herr Hjalmarson, skall detta betraktas som fackliga avtal, då får man naturligtvis lov att tänka sig en representation från konsumentensidan av en annan sammansättning än den nuvarande jordbruksnämnden.

För övrigt blir ju konsekvensen av herr Hjalmarsons uttalande att riksdagens inflytande på jordbrukspolitiken reduceras i en grad, som jag inte trodde högern ansåg önskvärd och som illa rimmar med högerns ståndpunkt när det gäller t. ex. uppgörelser i tjänstemannafrågor.

Beträffande våra riktlinjer för jordbrukspolitiken anlade herr Hjalmarson den attityden, att detta närmast är plattityder, som vi allesammans är överens om. Får jag påpeka för herr Hjalmarson när det gäller gränsskyddet — det var det första exemplet — att det förhåller sig inte alls så att svensk jordbrukspolitik för närvarande följer denna princip. Jag är mycket glad om herr Hjalmarson plötsligt överger regeringsbänken, ty högern har i dag liksom förut varit regeringens trogne följeslagare på alla väsentliga punkter. Men det är inte så att gränsskyddet för det svenska jordbruket för närvarande sköts på analogt sätt som

för näringslivet i övrigt, utan man har exportmonopol, importmonopol och dylikt, och när det skall påläggas importavgifter sker det från den ena veckan till den andra och inte alls så som sker för industriens del. Om herr Hjalmarson nu övergår till att förordna lika-behandling, är han hjärtligt välkommen. Men han skall inte försöka ge det intrycket, att detta är plattityder som vi alla är överens om.

Jag tar så många exempel jag hinner, herr talman. Vem har rekommenderat en politik som leder till för stor produktion? Jo, den svenska högern har många gånger varit med om att stimulera till en produktion, som skulle bli mycket svårsåld. Jag kan nämna andra konkreta ting, som behandlats i riktlinjerna. Att allmän övervakning över prisbildningen på jordbruksområdet skall ske efter samma linjer som för andra näringsgrenar vid ofullkomlig konkurrens, det är inte oomstritt i denna kammare. Att kvantitativa regleringar steg för steg skall avvecklas, det är också oomstritt. Margarinbeskattningen är, som alla vet, också en mycket omdebatterad sak. När det gäller det mindre jordbrukets inkomster vet vi att högerns intresse har varit ganska svagt, det kan väl ändå herr Hjalmarson erkänna.

Beträffande detta att frigöra sig från totalkalkylen, som ju nu ändå har varit något av en tyrann över jordbrukspolitiken under många år, är vi alls inte överens om attityden därvidlag. Att upphöra med icke endast jordförvärvslagen utan även förköpslagen, att ändra vanbävdslagen, vill herr Hjalmarson på allvar säga att det är plattityder som vi alla är överens om? Eller att trädgårdshanteringen, när det gäller statliga krediter och anslagen till rationalisering, skall behandlas analogt med vad som sker för jordbrukets del?

Herr talman! Detta är en lång rad exempel på konkreta krav, som avviker från den nuvarande jordbrukspolitik,

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

till vilken herr Hjalmarson och hans parti i allt väsentligt ansluter sig. Om herr Hjalmarsons yttrande får tolkas så att han plötsligt överger regeringspolitiken och kommer över till vårt läger, är han hjärtligt välkommen.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns så förfärligt många läger bakom herr Ohlin, att det inte är lätt att veta i vilket läger man hamnar om man överger vår linje, och därför tror jag vi föredrar att stanna där vi är.

Herr Ohlin framhöll, att man i folkpartimotionen klart har påpekat de reservationer som här göres till de anförda inkomstsiffrorna. Men, herr talman, den enkla sanningen är ju att dessa jämförelser då väsentligen förlorar sin mening. Kan man då också utgå från att man från folkpartihåll är villig att i den fortsatta propagandan klargöra, att dessa siffror inte har någon större uppgift att fylla i den jordbrukspolitiska debatten?

Herr Ohlin menade att min jämförelse mellan jordbruksuppgörelsen och kollektivavtal var oriktig av det skälet, att jordbruksnämnden skulle ha en sammansättning som inte gjorde den till ett lämpligt förhandlingsorgan. Ja, herr Ohlin, det är en sak att diskutera jordbruksnämndens sammansättning. En annan sak är väl att bedöma karaktären av denna uppgörelse. Den omständigheten att jordbruksnämnden enligt herr Ohlins mening inte är riktigt sammansatt förändrar väl ändå inte karaktären av själva uppgörelsen. Det kan inte förändra sättet att bedöma den såsom närmast att likna vid ett kollektivavtal.

Jag kanske också i förbigående får fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att det gunås även i andra sammanhang inträffat, att löntagarna själva uppträder på arbetsgivarsidan när staten är förhandlande part. Jag vill inte påstå att det är en tilltalande praxis, men det

är faktiskt så. Uppgörelserna blir naturligtvis kollektivavtal i alla fall.

De frågor som herr Ohlin här tog upp om olika ekonomiska avsnitt inom jordbrukspolitiken är ju just frågor som vi har varit överens om, såvitt jag har fattat, att hänskjuta till den pågående prisutredningen. I direktiven för denna har vi i väsentliga hänseenden fått fram de synpunkter, som man åtminstone från vårt håll tidigare har kämpat för, och då tycker jag det är riktigtast att avvakta denna utredning.

Till sist, herr talman, skulle jag nog vara tacksam om herr Ohlin skulle vilja ha vänligheten att ge ett bestämt svar på följande fråga: Gillar eller ogillar herr Ohlin den propaganda, som sprids bland konsumenterna i folkpartiets valtidning här i Stockholm?

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Det var inte alls min mening att hindra herr Ohlin från att besvara det mycket intressanta spørsmål som herr Hjalmarson nyss riktade till honom. Jag avstår gärna ett ögonblick från ordet om herr Ohlin vill ta det i stället, ty det skulle otvivelaktigt vara av betydande intresse att få frågan belyst.

Det är nästan synd att någon representant för regeringen över huvud taget lägger sig i det intressanta meningsutbytet mellan de två oppositionsledarna. Jag tror att det har givit åtskilliga anledningar till eftertanke inte bara för lyssnarna här utan kanske även för folk utanför detta hus. Denna diskussion har i varje fall visat oss, att det kanske inte alltid är så lätt för bröder att samsjas.

Herr Ohlin brukar ha mycket bekymmer för hur det egentligen går till inom regeringen. Han brukar fråga vem det är som bestämmer, om Erlander och Sköld är stygga mot Hedlund och Norup eller om det är vi som gör eftergifter. Den uppvisning som vi här har sett av hur en kommande oppositionsregering

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

skulle te sig vid handläggning av jordbruksfrågorna öppnar perspektiv inför vilka den nuvarande situationen i kanslihuset ter sig som en ren idyll.

Jag har inte tagit till orda för att ytterligare belysa det som vi nu egentligen skulle diskutera, nämligen den proposition som ligger på riksdagens bord — jordbruksministern har ju alldeles tillräckligt tydligt angivit regeringens inställning till den. Men när folkpartiets ledare herr Ohlin försöker lägga fram ett stort jordbruksprogram är det klart att man lystrar, ty jordbruksfrågorna tillhör ju de stora centrala politiska frågorna.

Herr Ohlins framträdande i kväll har varit föregånget av mycken reklam. Vi har läst i honom närstående tidningar hurusom folkpartiet mer eller mindre mödosamt höll på att arbeta sig fram till en uppfattning i jordbruksfrågorna. Det är givet att bl. a. Aftonbladets reklamartikel på denna punkt har väckt vissa förväntningar och kanske hos några vissa förhoppningar om att det nu verkligen skulle komma någonting av värde för den jordbrukspolitiska debatten.

Nu skall vi naturligtvis vara mänskliga och inte fordra för mycket. Det överstiger även herr Ohlins krafter att skriva ett jordbruksprogram som samtidigt tillfredsställer den stränge kritiker i Dagens Nyheter och de jordbrukarelement som av någon anledning envisas med att dröja kvar inom folkpartiet. Vi skall ha klart för oss att svårigheterna måste vara oerhörda, och vi har full förståelse för dem, men att det skulle bli så litet av detta som det jordbruksprogram som i dag har presenterats hade vi nog inte tänkt oss.

Herr Ohlin har framlagt en serie plattityder, som herr Hjalmarson så skickligt ironiserade över. Man kan plocka fram hur många som helst, ty det är ett långt dokument.

I den mån programmet innehåller någonting av intresse har herr Ohlin löst

sin uppgift på det sättet, att han har gått tillbaka till 1947 års riksdagsbeslut. Där finns till och med ordagrant formuleringar som kan ha intresse. Det är alltså inte rätt som herr Hjalmarson säger, att detta är kejsarens nya kläder i ny version, ty när kläderna ramlar av är det inte herr Ohlin man möter, utan det är herr Sköld som dyker upp, i den mån det dyker upp någonting. Herr Kilsmo vitsordade att han efter en noggrann genomläsning måste erkänna, att herr Ohlins program icke är jordbruksfientligt, och det är alltså riktigt.

Om inte tiden vore så långt framskriden skulle det vara av intresse för kammarrens ledamöter att höra huruledes programmet, i den mån det inte är en samling plattityder, ofta exakt påminner om utformningen av 1947 års jordbruksbeslut.

Under rubriken »Nya riktlinjer för jordbrukspolitiken» står det som en huvudpoäng när man talar om gränsskyddet under punkt 2, att de kvantitativa regleringarna steg för steg bör avvecklas. Den intresserade kan slå upp s. 62 i Kungl. Maj:ts proposition nr 75 till 1947 års riksdag och där återfinna den princip som nu presenteras i programmet under punkt 2, nämligen att jordbruksskyddet skall konstrueras så att man i så stor utsträckning som möjligt slipper detaljregleringar. Man kanske kan säga att principen har varit att det skall tas upp avgifter men att prisbildningen skall göras så fri som möjligt innanför gränsskyddet. Lagg märke till att det skall ske inom ramen för gränsskyddet.

Det skulle vara lika lätt att ta punkten 7, som också berör en del av de väsentliga sakerna och där det talas om, att man skall stödja rationaliseringen för att via rationaliseringen få fram en billigare livsmedelsproduktion, samt jämföra den med statsrådet Skölds deklaration i samband med diskussionen om 1947 års jordbruksproposition. Det enda som egentligen är nytt

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

är väl, att folkpartiet här kraftigare än någon gång tidigare ställer sig på regeringslinjen, nämligen att man skall verka för en sammanslagning av icke bärkraftiga jordbruk. Det noterar vi med tillfredsställelse. Ni har stött det ganska halvdan förut, och det kan nog letas upp uttalanden, som tyder på att ni inte har intresse för denna sak. Det är alltså faktiskt, det medger jag, en ny punkt, där man på ett kraftigare sätt än förut understryker sin anslutning till 1947 års linje. Jag skulle kunna fortsätta, men jag skall inte göra det. Jag tror att programmet kommer att bli föremål för analys undan för undan, och då kommer vad jag nyss framhållit att framstå ännu tydligare än jag nu kunnat uppvisa.

Låt mig, ärade kammarledamöter, med utgångspunkt från detta ganska förölyskade jordbruksprogram säga ett par ord av mera allmän principiell natur. 1947 års jordbruksprogram har fått svårigheter att bli realiserat. Däri ger jag herr Ohlin rätt. Vad som har inträffat har varit den våldsamma prisstegring, som följde i Korea-konjunkturens spår. Vi har där fått ett störande moment, som i varje fall har gjort det svårare att komma bort ifrån kvantitativa regleringar både här i vårt land och i alla andra länder. Jag vet inte, om herr Ohlin delade entusiasmen för herr Erhardt, när han var här. Men det går an att fråga denne Tysklands liberale ekonomiminister vad han skulle säga om möjligheterna att i dagens värld med resultaten av de våldsamma förskjutningarna sedan 1951 ta bort sådana kvantitativa regleringar, som jag nu efter herr Ohlins replik till herr Hjalmarson förstår, att herr Ohlin syftar på i sitt s. k. jordbruksprogram.

Det har inträffat störningar, prishöjningar och besvärigheter när det gällt att reducera de kvantitativa regleringarna; det är fullkomligt riktigt. Samtidigt skall vi ha klart för oss, att överproduktionen har kommit snarare än

vad man förutsåg 1947. Det är ju inte något, som vi i och för sig skall vara ledsna för, att jordbrukets rationaliseringstakt har gått snabbare än man kunde föreställa sig 1947. Men det problem, som aktualiserades 1947 och som på grund av mellankommande förhållanden icke har kunnat bringas fullständigt till sin lösning, blir av en särskild vikt i en situation, när det svenska jordbruket tenderar att stå inför en överproduktion inom vissa områden. Därför är det här med jordbruket och dess prispolitik en allvarlig samhällslig fråga, som man inte löser genom att samla den ena gamla frasen efter den andra, den må vara aldrig så riktig, aldrig så klok.

Men det som man då frågar oss är följande: Om man skall diskutera dessa problem, finns det då inte utpräglade konsumentintressen, som står emot lika utpräglade konsumentintressen? Går det att över huvud taget komma fram till en lösning på de här antydda problemen utan mycket uppslitande konflikter mellan producenter och konsumenter? Som svar på det vill jag säga, att det vore meningslöst att försöka förneka, att producenter och konsumenter kan ha olika intressen i dessa frågor. Det vore meningslöst att försöka förneka, att konsumenterna vill ha så billiga livsmedel och så billiga varor över huvud som möjligt, under det att producenterna helt naturligt vill ha en standard, som är hygglig och som de inte tror sig kunna få på ett annat sätt än genom ett relativt förmånligt prisläge.

Men det har ju gått på det sättet, att varje gång man på allvar satt sig ned och diskuterat dessa ting, varje gång man låtit bli att låta partipolitiska skygglappar stänga sikten, så har man kommit fram till att de ting, som skiljer konsumenter och producenter, i själva verket är mindre än de stora gemensamma intressen som konsumenter och producenter har, producenterna av

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

att ha en köpstark hemmamarknad och konsumenterna av att ha en hemmaproduktion, tillräcklig för att vid avspärrning men även under normala tider i huvudsak sörja för konsumenternas försörjning.

Det är väl ändå märkvärdigt, att det skall behöva omdiskuteras så mycket och att man tycker det är så besynnerligt, som herr Kilsmo tydligen gjorde, att vi har en regering, där man kan säga, att konsumenter och producenter sitter tillsammans. Det bör väl underlätta att resonera sig fram till gemensamma lösningar på problem, där det visserligen finns naturliga intressemötsättningar men där den ringaste eftertanke säger både konsumenter och producenter, att de gemensamma intressena är större.

Det är med utgångspunkt därifrån regeringen tagit upp det som vi för närvarande tror är väsentligt. Det är inte så, att vi bara väntar på att få realisera 1947 års riksdagsbeslut. Vi är fullt på det klara med att det kan inträffa situationer, som gör att man får pröva dessa frågor med hänsyn till det läge som för ögonblicket råder. Det är därför det i regeringsdeklarationen 1951 gjordes ett uttalande om att dessa ting skall bli föremål för en undersökning. Det gäller inte bara prisbildningen, för vilken en särskild sakkunnigutredning är tillsatt, utan även jordbrukets rationalisering och annat är föremål för analyser och undersökningar. Det visar hur regeringen har ansett sig böra angripa dagens jordbrukspolitiska frågor. Vi tror uppriktigt sagt, att det är ett realistiskt grepp, att det är ett grepp, som kommer att leda fram till en lösning. Vi har ingenting till övers för dem, som nu vädrar klasskampsstämning och försöker hetsa producenter och konsumenter mot varandra. Jag har visst inte sagt, att herr Ohlin i sitt s. k. jordbruksprogram gjort detta. Men, det finns herr Ohlin närstående tidningar, som tydligen tror, att för nationen viktiga frå-

gor bäst löses i en överhettad och hatfylld atmosfär. Regeringen har inte den uppfattningen. Vi tror, att ett lugnt resonemang om dessa ting med beaktande av för producenter och konsumenterna gemensamma intressen leder till en vetlig lösning.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga till herr Hjalmarson, att jag skulle inte ha uttryckt tankegången på det sätt som framgick av vad han läste upp ur en publikation, som tydligen utgivits i Stockholm. Jag skulle emellertid kunna ge herr Hjalmarson — om vi t. ex. kunde träffas i morgon — en ganska lång lista på högerpublikationer, i vilka han skall finna uttryckssätt som han nog själv måste medge inte är så lyckade. Kan vi göra en liten clearing där, så har jag ingenting emot att medverka därtill.

Vad beträffar herr Hjalmarsons drastiska kovändning är det väl överflödigt för mig att påpeka den. I sitt första anförande sade herr Hjalmarson, att jag kommit med en serie plattityder. I sitt andra sade han — sedan jag räknat upp ett dussin konkreta krav, som strider mot dagens jordbrukspolitik — att vi varit överens om att dessa problem skulle undersökas av en kommitté. Men det är ju i varje fall någonting helt annat. Vi har tillåtit oss att ha en uppfattning, vare sig dessa frågor ligger hos en eller flera kommittéer. Om högern tills vidare inte vill ha någon uppfattning om dem, står det naturligtvis högern fritt. Man kan emellertid omöjligt säga att därför att det tillsatts en kommitté har folkpartiets konkreta ändringsförslag förlorat allt innehåll.

Herr Hjalmarson framträdde här liksom tidigare herr Hægglom som regeringsadvokat, och statsministern var inte sen att med glädje inhösta detta. Huruvida herr Hjalmarson vid närmare övervägande är lika glad, får han själv avgöra.

Med anledning av det som statsminis-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

tern sist sade skulle jag vilja säga, att det finns i den svenska jordbrukspolitiska debatten en tendens, som på senare år, särskilt sedan koalitionsregeringen bildades, blivit alltmer framträdande. Det är den, att varje kritik, varje uttryck för en annan mening än regeringens leder till att man från det hållet säger: ni vill splittra jordbrukarna i olika grupper, ni vill sätta upp konsumenter och producenter mot varandra o. s. v. Jag tror, herr statsminister, att man gagnar den svenska demokratin bäst genom att även denna fråga diskuteras i en öppen debatt, där de som har en viss åsikt fritt ger uttryck för denna, även om den inte precis överensstämmer med vare sig det ena eller det andra partiets uppfattning. Den attityd man intar från regeringsbänken tror jag inte i längden befrämjar en lycklig lösning av frågan.

Vad sedan beträffar frågan om våra jordbrukspolitiska riktlinjer har jag redan nämnt herr Hjalmarsonstvåständpunkter. Statsministern började med att säga att de var plattityder men sade sedan att de delvis var lika med 1947 års jordbruksprogram. Han citerade dåvarande jordbruksministern Sköld, men det var väl ändå litet hårt att på väsentliga punkter kalla 1947 års beslut för plattityder. I den mån våra riktlinjer på en eller annan punkt överensstämmer med 1947 års principiella riktlinjer, vilket dagens jordbrukspolitik inte gör, kan detta omöjligen vara något försvar för regeringens politik i dag. Inte heller kan det vara anledning till kritik mot folkpartiet för att det fasthåller vid dessa principer, om vilka vältaliga trosbekännelser avgivits, inte minst från bondeförbundets talesmän varje år, för att inte säga varje månad, sedan 1947.

Jordbruksminister Norup förklarade, att våra riktlinjer var verklighetsfrämmande. Jag vet inte om det var den fjärde eller femte ståndpunkten. Jag vet inte vad det skulle vara — utom Korea-

kriget, som statsministern nämnde i förbigående — som skulle ha ändrat läget så, att man måste på alla punkter ha andra principer, andra huvudlinjer för den svenska jordbrukspolitiken. — Jag undrar om inte herrarna får ordna med en liten konferens, herr Hjalmarson, statsministern och jordbruksminister Norup och kanske några till, så att ni får bestämma er och komma överens om något annat än att det är fel på folkpartiets riktlinjer. Ni får väl söka komma överens, så att inte de kritiska synpunkterna strider mot varandra alltför mycket, ty det måste ju minska effekten. Ni har ju här tydligen ett gemensamt intresse.

Det viktiga här, och det enda som jag nu på några minuter hinner slå fast — jag har inte tid att göra några jämförelser med olika riktlinjer — är att de riktlinjer som jag här tillåtit mig föredra och som utarbetats inom folkpartiets riksdagsgrupp, avviker på den ena väsentliga punkten efter den andra från den jordbrukspolitik, som förts under senaste åren och som förs i dag. Det är detta som är det viktiga. Om man inom andra partier bestämmer sig för att vidhålla attityden att vi är överens i stora drag, så har vi i folkpartiet verkligen uppnått en framgång, som överträffar de djärvaste förväntningar. Skulle man emellertid påstå att det brister i vårt program, får man finna en annan motivering än herrarna har anmält i dag.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ohlin framhöll att man från folkpartiets sida inte nöjer sig med att vänta på resultatet av den pågående jordbruksprisutredningen utan själv vill ge uttryck för en uppfattning om de ting, som denna utredning håller på med. Ja, herr Ohlin får ursäkta, men jag kan inte med bästa vilja i världen av herr Ohlins allmänna uttalanden få någon som helst uppfattning om vad

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

han rent konkret vill i de aktuella frågorna. Beträffande t. ex. den centrala frågan om gränsskyddet säger herr Ohlin att man eftersträvar en friare prisbildning inom ramen för ett tillfredsställande gränsskydd. Det är en ståndpunkt, som vi har intagit många gånger. Men herr Ohlin kanske vill precisera vad han menar med ett tillfredsställande gränsskydd. Hur stort skall det vara, och hur skall det vara konstruerat? Hur skall variationer i den internationella prisutvecklingen påverka utformningen av vårt gränsskydd? Det är sådana frågor man måste ha ett svar på, och det är de frågorna den pågående jordbruksprisutredningen håller på med.

Vad betyder vidare t. ex. herr Ohlins program rent konkret, när det gäller en sådan fråga som strukturrationaliseringen? Vad betyder detta program för det svenska småbruket? Vilka nya linjer har folkpartiet lagt upp till vägledning för den pågående utredningen? Jag kan inte inse att herr Ohlins uttalanden har givit någon som helst klarhet i dessa stycken.

Vad beträffar högerpublikationerna skall herr Ohlin och jag klara upp den saken i morgon. Jag tar emellertid fasta på att herr Ohlin tydligen tar avstånd från folkpartiets konsumentpropaganda här i Stockholm, och jag hoppas att detta också kommer till lämpligt uttryck i folkpartiets publikationer i valrörelsen.

Sedan bara några ord till statsministern, som hyste bekymmer för oppositionens möjligheter. Statsministern skall inte vara orolig i detta avseende. Statsministern gjorde ju också i nästa ögonblick ett snabbt lappkast, då han meddelade att han kommit underfund med att om herr Ohlins kläder föll av, så uppenbarade sig herr Sköld. Jag skall inte fråga hur statsministern har kunnat utröna den saken, även om det vore en intressant fråga. Jag bara konstate-

rar, att om statsministern har rätt, så förefaller möjligheterna att klara upp jordbrukspolitiken vara väsentligt större än man kanske kunnat tro av den tidigare debatten.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Vad som dolde sig under herr Ohlins kläder var ingen konst att se. Herr Hjalmarson har ju själv läst sagan om kejsarens nya kläder, och de var ju inte så skylande.

Jag begärde ordet för att säga att folkpartiet väl har skrivit sitt program så, att alla här gjorda tolkningar är riktiga. Det är nog så, ty det är ingen konst att leta fram massor av plattityder, om man vill gå på jakt efter dem. Det är ingen konst att på avgörande punkter finna överensstämmelse med 1947 års riksdagsbeslut, men det är heller ingen konst att göra som herr Norup, nämligen att hitta drömmar och fantasier, som det icke lär finnas stora möjligheter att realisera inom den närmaste tiden. Beträffande det stora skogsprogrammet, som jag tror att herr Norup tog upp, är frågan var pengarna skall tagas till de väldiga investeringarna. Han undrade om det fanns någon speciell lånebank för ändamålet. Och var skall arbetskraften anskaffas till dessa investeringar?

Nej, herr Ohlin! Det förhåller sig så att herr Ohlin lyckats prestera ett program, som tillfredsställer varje okritisk läsare, därför att det alltid finns någonting där, som tilltalar vederbörande. Det är alltid någon, som tycker det är roligt med en plattityd, och det finns alltid de som anser att 1947 års riksdagsbeslut var riktigt. Det finns också de som drömmer om framtiden. Att det sedan inte går att förena olika önskemål är en sak som herr Ohlin är van vid, när han försökt förena oförenliga element.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara säga till herr Hjalmarson att jag sade inte mer än att det *uttryckssätt* han hänvisade till inte var sådant att jag skulle ha valt att använda precis det. Detsamma tror jag gäller om praktiskt taget varje högerpublikation av denna art, som jag under de senaste åren har sett. Det kan vara tillfälle för herr Hjalmarson och mig att göra en del textstudier. Då skall nog herr Hjalmarson finna, att det från hans håll finns många och talrika uttalanden, som får betraktas såsom varande mycket olämpligt formulerade.

Till hans excellens statsministern vill jag säga, att det enda konkreta som kom fram i hans sista anförande var frågan: Var får man arbetskraft och var får man pengar för detta skogsprogram? Jag vill hänvisa statsministern till att vi för närvarande har en ganska stark överströmning av arbetskraft från landsbygden, även från skogsområdena, till samhällena. Jag tror, att omfattningen av den överströmningen kommer att påverkas bl. a. av de åtgärder, som det allmänna vidtar just på detta område. När jag sagt detta tror jag att jag givit en tillräcklig antydning om svaret på statsministerns första fråga.

Statsministern frågade vidare varifrån man skall ta pengarna. På det vill jag svara, att när det gäller en del investeringsutgifter, som är mycket räntabla, så är det en god samhällsekonomi att göra dessa investeringar. Med den politik, som man från vårt håll vill bedriva till uppmuntrande av sparandet, tror jag att jag kan våga påstå att de investeringar det gäller ändå inte är av den storleksordningen, att de kommer att ställa den svenska kapitalmarknaden inför några oöverstigliga problem. Men här kommer, herr statsminister, en annan sak in; det finns en del fonder av pris- och konjunkturutjämningsmedel, som är bundna för flera år framåt och som inte får användas förrän 1958. Om regeringen vill ta upp för-

handlingar om att frigöra dessa fonder redan nu, tror jag att det finns goda utsikter till positiva resultat och att tillgodose skogshanteringens och skogsnäringsens önskemål att utan dröjsmål få i gång den viktiga verksamhet det här gäller.

Herr TALMANNEN:

Klockan är nu 1, och det återstår 13 talare på listan. Om det är någon som inte tror sig ha några nya synpunkter att anföra, väddar jag till honom att stryka sig från listan.

Herr KÖNIGSON (fp):

Herr talman! Jag vet inte om jag har några så alldeles nya synpunkter att komma med, men jag vågar ändå fresta kammarens tid några minuter för att lägga fram en del synpunkter på den fråga vi nu behandlar.

Jag vill börja med att säga, att de förhandlingar som ledde fram till det resultat som vi nu diskuterar, delvis fick en särprägel i förhållande till föregående år, i det att konsumenterna ägnade förhandlingarna en särskild uppmärksamhet. Detta skedde genom de två stora fackliga centralorganisationerna här i landet — TCO och LO — som i år på ett alldeles särskilt sätt har ägnat dessa förhandlingar sin uppmärksamhet. Jag skall inte alls beröra frågan, huruvida den kritik, som riktats mot jordbrukspolitiken och mot dessa förhandlingar, var sakligt grundad eller överdriven. Jag bara konstaterar, att konsumenterna visat dessa förhandlingar ett mycket stort intresse, och jag tror också att man måste göra klart för sig, att konsumenterna kommer att visa jordbrukspolitiken ett mycket stort intresse även i framtiden.

När konsumentorganisationerna riktade kritik mot den förda jordbrukspolitiken, riktade man kritiken alldeles särskilt mot de bundna lantarbetarlönerna. Men jag tyckte mig märka, att man inte alltid var riktigt på det klara

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

med att man med detta också riktade en mycket stark kritik mot hela den jordbrukspolitik som bygger på totalkalkylen. Det dominerande i den totalkalkyl vi har är just arbetskraftskostnadsposten, och denna är ju beroende av lantarbetarlönen. Men den blir mycket osäker genom att den också grundar sig på lantbrukarnas egna uppgifter. Skall man beräkna en så stor post enbart på grundval av lantbrukarnas egna uppgifter, är det risk, att den blir tilltagen i överkant. Jag tror att de flesta är överens om att denna stora post kan uppvisa fel på cirka 100 miljoner kronor eller mer. Det är detta som varit föremål för konsumenternas kritik, när nu konsumenterna äntligen i högre grad än tidigare har börjat intressera sig för den förda jordbrukspolitiken. Jag tror också, att denna kritik är på det klara med, att man inte kan acceptera den jordbrukspolitik, som bygger på den nuvarande totalkalkylen.

Nu sägs det, att denna kalkyl är föremål för en utredning — och det vet vi — men samtidigt säger jordbruksministern, att något slag av kalkyl måste vi ha. Jag måste för min del säga, att det är svårt att tänka sig en kalkyl utan en arbetskraftskostnadspost som bygger på böndernas egna uppskattningar av den arbetskraft som går åt. Jag tror därför att man från konsumenternas sida är på det klara med att vi måste få en annan jordbrukspolitik än den av totalkalkylen starkt bundna jordbrukspolitik som vi nu har.

Jag kan i den situationen inte se att man skulle kunna gå fram på några andra linjer beträffande jordbrukspolitiken än dem som professor Ohlin i dag dragit upp, riktlinjer till vilka jag helt kan ansluta mig. Jag hoppas också att det skall finnas möjlighet för både producenter och konsumenter att mötas på den grund man här fått för en jordbrukspolitik. Då är det inte fråga om att spela ut konsumenter mot producenter eller om någon ny klasskampspolitik,

som statsministern uttryckte saken. Vi skall försöka komma överens, och jag tror att möjlighet härtill finns, om man vill slå in på den linje som här anvisats.

Jag vill, herr talman, till sist säga att beträffande de reservationer, som anmälts från folkpartiledamöterna i jordbruksutskottet på denna punkt, kan jag också ansluta mig till de försök som där rekommenderas att tillmötesgå de grupper, vilka man i dagens läge verkligen har anledning att försöka tillmötesgå. Jag vill därför för min del yrka bifall till dessa reservationer.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord om en fråga som varit berörd här tidigare. Jag skall försöka undvika att upprepa vad som redan sagts. Det gäller förmalningsavgiften och bygdekvarnarna.

Det är huvudsakligen två skäl man åberopat för att man inte kan ta bort förmalningsavgiften från den förmalning som bygdekvarnarna ombesörjer för odlarna själva. Det ena är det som framförts från Hushållningssällskapets förbund, att eftersom förmalningsavgiften avser att stödja handelsspannmålsodlingen vore det oriktigt och olämpligt att spannmålsodlare och deras anställda blev befriade från avgift för brödspannmål som de själva förbrukar.

Beträffande detta skäl skulle jag vilja hänvisa till att vi under kriget, närmare bestämt tiden från september 1940 t. o. m. oktober 1946, här i landet hade en mjölsubvention som utgick i form av förmalningsersättning. Denna ersättning utgick till en början med samma belopp för både handelsförmalning och hemförmalning eller löneförmalning. Redan under 1941 ändrades emellertid detta arrangemang så att för löneförmalning utgick en ersättning av 2 kronor, medan samtidigt förmalningsersättningen vid handelsförmalning uppgick till mellan 6 och

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

8 kronor. Sedan upphörde förmalningsersättningen helt och hållet för löneförmalning, medan handelsförmalningen erhöill varierande belopp, ända upp till 8 kronor per 100 kg.

Mot denna bakgrund kan man ifrågasätta om det är oriktigt, att man i dagens läge undantar odlaren från förmalningsavgift, eftersom han under denna tid fick sitta emellan och inte fick del av den förmalningsersättning som då utgick.

Det andra skäl man här redovisar är storkvarnarnas inställning till dessa bygdekvarnar. Man säger att man kan inte godkänna en förmalningsavgift som gäller endast handelsförmalning men icke löneförmalningen. Jag måste säga att jag är något förvånad över att handelskvarnarna tydligen räknar med en risk för konkurrens, om bygdekvarnarna inte skulle behöva betala denna avgift. Man verkar rent ut sagt rädd för en konkurrens som skulle kunna åstadkomma ett ekonomiskt avbräck för handelsförmalningen.

Jag har mycket svårt att tro att denna förmalning skulle kunna få en större omfattning och dessutom kunna innebära en illegal konkurrens med storkvarnarna.

Däremot måste man ifrågasätta vilka konsekvenser denna förmalningsavgift, som nu enligt förslaget skall höjas från 3 till 5 kronor, får för bygdekvarnarna. Det har framhållits vilka svårigheter dessa har att kämpa med. Jag skulle bara vilja tillägga ett par synpunkter.

Den ena framförde jag vid förra årets debatt, och den gäller frågan om kontrollmöjligheter. Man kan anlägga en viss moralisk aspekt och säga, att här åläggs företagare en avgift, som skall inlevereras till staten men som inte under några förhållanden kan kontrolleras. Den kontrollverksamhet vi för närvarande har innebär, att den avgift som uppbäres också inlevereras till staten, men i vilken mån avgift upp-

tages av jordbrukaren finns det inga möjligheter att kontrollera utan att en kontrollant placeras vid varje kvarn. Man kan fråga sig: Är det riktigt att utsätta dessa företagare för den moraliska påfrestning som detta måste innebära? Jag tycker att man bör tänka något även på denna synpunkt, när man talar om förmalningsavgiften.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att jag tycker knappast det är värdigt ett demokratiskt samhälle att på det sätt som sker genom förmalningsavgiften utsätta en företagargrupp för en sådan både moralisk och ekonomisk press. Jag yrkar bifall till den reservation, som undantar löneförmalningen från förmalningsavgift.

Herr JÖNSSON i Gärds Köpinge (s):

Herr talman! Det är bara ett par synpunkter jag skulle vilja framhålla i anledning av en motion från folkpartiet, vilken också föranlett en reservation. Motionen och reservationen förutsätter, att brännerierna skulle åläggas inköpstvång i förhållande till utomstående potatisodlare, någonting i likhet med vad som redan finns för stärkelsefabrikerna. Mot detta har jag naturligtvis i princip ingenting att anföra, men det är en annan synpunkt jag skulle vilja framhålla.

I de distrikt där det finns stärkelsefabriker och brännerier, föreligger ju redan ett överskott på fabrikspotatis, och det kan då inte vara någon mening med att införa inköpstvång, så att man får köra fabrikspotatis långa vägar till fabrikerna i överskottsområdena. Då uppkommer också frågan om fraktbidrag m. m., och det blir faktiskt en fördyring.

Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla, att det slags potatis som vi lider brist på i detta land är matpotatis. Jag anser att konsumenterna är i sin fulla rätt att fordra, att det svenska jordbruket producerar potatis av god kvalitet. För den i många fall min-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

dre goda matpotatis som nu finns får konsumenterna betala ett pris av 60 öre, och det är den inte värd; den är i många fall mycket dålig. Genom ett inköpstvång skulle man faktiskt stimulera fram en ökad odling av denna mindervärdiga fabrikspotatis. Resultatet skulle bli att vi finge ett överskott, som man sedan prånglar ut på marknaden som matpotatis.

Jag vill också säga ett par ord om löneförmalningen och förmalningsavgifterna, vilka en del hushåll skulle slippa erlægga. Jag vill framhålla här liksom jag gjorde i utskottet, att får konsumenterna bidra med denna förmalningsavgift, så måste väl även lantbrukarna själva få erlægga den. Det är ingen avgift som trycker jordbruket — den uppgår inte till många tiotus per hushåll — så det finns ingen anledning att befria lantbrukarna från den.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JANSSON i Benestad (bf):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort med anledning av den sena timmen. Jag har i en motion i samband med detta utlåtande begärt samordning mellan producentbidraget och leveranstillägget. Producentbidragets syftemål vid dess införande efter 1947 års riksdagsbeslut var ju att utgöra ett stöd åt de s. k. övergångsjordbruken intill den tidpunkt, då dessa genom yttre rationalisering skulle uppgå i basjordbruk eller normjordbruk. Producentbidragets syfte i den form det då fick var både berättigat och vällovt.

Utvecklingen har emellertid visat att övergångsjordbruken inte i den takt eller omfattning man tänkt sig sammanförts till större enheter. Tvärtom går dessa jordbruk alltjämt i handeln som mer eller mindre bärkraftiga småbruk. Självfallet får producentbidraget därigenom en helt annan verkan än den man ursprungligen tänkt sig. Köpare av dessa småbruk efter den 1 januari 1948

erhåller som bekant inte producentbidraget. Härigenom skapas ett tillstånd som skulle kunna karakteriseras så, att de gamla ägarna av dessa jordbruk erhåller producentbidraget, medan de yngre, nystartande blir utan. Då det gäller inom jordbruk som inom alla andra näringar, att den startande har det svårare ekonomiskt än de äldre, ekonomiskt mera rotade, uppkommer här en orättvisa som jordbrukarna i allmänhet har svårt att förstå.

Den behovsprövning som genomfördes förra året har icke förmått eliminera denna orättvisa, och det är icke riktigt att påstå, som lantbruksstyrelsen gjort i sitt remissutlåtande över motionen, att bidraget genom fjolårets behovsprövning fått alltmer social karaktär. Då bidragssumman även upptages i jordbrukskalkylen verkar den på det sättet, att de som erhåller bidraget lättare kan få ersättning för sin egen arbetskraft än de som icke erhåller det samma. Detta är en ganska väsentlig sak, då vi vet att problemet för småbrukarna är att erhålla skäligen ersättning för sin arbetskraft.

Vi motionärer har svårt att tänka oss att 1947 års beslut skulle vara så tabu för förändringar, att det icke skall vara möjligt att företa en ändring när det visar sig att systemet i praktiken verkar på ett helt annat sätt än vad man ursprungligen avsåg. En utredning av frågan skulle säkerligen ge vid handen, att därest man genom ett statligt stöd skulle uppehålla ett differentierat mjölkpris till småbrukets favör, så vore en sammanläggning av producentbidrag och leveranstillägg det enklaste. Vi skulle därigenom även slippa den byråkrati som följer av att lantbruksnämnderna skall stå som övervakare av bidraget, och vi skulle få ett förenklat förfarande över huvud taget.

Herr Waldemar Svensson säger att denna utredning inte behövs och att det väl är lätt för mejerierna att betala ut 6 öre i stället för 3 öre. Men det är

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

inte riktigt det saken gäller. Det gäller att få ett bidrag enligt 1947 års riksdagsbeslut överfört till att bli en ersättning till småbruket i första hand och på det sättet få ett differentierat mjölkpris. Detta spørsmål är så stort och viktigt att det tarvar en utredning.

Till slut vill jag endast säga, att när jag hört debatten här i kväll och konstaterat den välvilliga ställning, som herr Hjalmarson och herr Hæggbloom intar till jordbruket, har jag dragit den slutsatsen att även högern börjar erkänna den insats för jordbruket, som bondeförbundet har gjort i koalitionsregeringen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Jag vill först uttala vår tillfredsställelse över att årets prisuppgörelse har kunnat både ge jordbrukarna en inkomstförbättring och ge utrymme för en sänkning av livsmedelspriserna till konsumenterna. Det har åstadkommits genom en snabb rationalisering av jordbruket, och ur jordbrukets synpunkt är det angeläget att denna utveckling fortsättes, så att jordbrukarna, samtidigt som fortsatt prissänkning för konsumenterna kan åstadkommas, ändå kan bli delaktiga av den inkomstförbättring som kommer de andra samhällsgrupperna till del.

I det ingångna avtalet mellan statsmakterna och jordbrukets förhandlingsdelegation har från jordbrukets sida förbehåll gjorts för att oavsett fyraprocentsregeln nya förhandlingar skall få tas upp därest omkostnaderna stiger på grund av höjda arbetslöner, allmän sjukförsäkring eller nya regler för beskattning av motorfordon och drivmedel. Skulle dessa höjda kostnader föranleda kompensation för jordbruket, bör emellertid förhandlingarna tas upp så tidigt under regleringsåret att pri-

serna kan slås ut på tillräckligt lång tid för att ingen retroaktiv kompensation, modell grispremier, skall behöva ifrågakomma.

I de av folkpartireservanterna avgivna reservationerna har yrkats på sänkning av brödsädespriset, sänkning av margarinpriset och borttagande av löneförmålningsavgiften. Vad den sista punkten beträffar har jag den uppfattningen, att när konsumenterna får betala dessa avgifter, bör producenterna inte intaga någon särställning. Vi måste ändå erinra oss att dessa avgifter skall användas till stöd för exporten av överskottet. Alltför ofta angrips jordbrukarna ovederhäftigt bl. a. från vissa håll i pressen för att de får favörer på konsumenternas bekostnad. Skulle jordbrukarna undandra sig denna avgift, vore det med en viss sanningshalt som dessa pressorgan kunde göra sådana påståenden.

Det hade varit värdefullt om man i folkpartiets motion hade specificerat hur många kronor konsumenterna skulle ha tjänat på de förslag som folkpartiet har framlagt. I veckans nummer av RLF-tidningen — jag vågar citera den eftersom herr Svensson i Ljungkile har gjort det tidigare — har man kommit fram till att hela besparingen för en normalfamilj på grund av margarinprisets sänkning skulle uppgå till sexton kronor per år. Denna siffra måste väl närmast verka som en chock för konsumenterna efter alla skrivelser i folkpartipressen. Man kan nog ur deras synpunkt dra den slutsatsen, att folkpartiets förmåga i handling inte motsvarar alla dess skrivelser och uttalanden.

För jordbruket däremot skulle prissänkningarna bli av förödande betydelse, inte minst genom att pengar för täckande av exportförlusterna inte skulle komma att stå till förfogande i tillräcklig utsträckning. Sänkningen av margarinpriset skulle vidare få till följd att även smörpriset skulle kom-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

ma att sänkas, och det skulle i första hand komma att gå ut över småbruket, som ju folkpartiet, mellan kraven på snabbare bortrationalisering, utger sig för att speciellt vilja värna och skydda.

Folkpartiet har i sin motion gjort en jämförelse mellan jordbrukarnas och industriarbetarnas inkomster. Man har medgivit att urvalet för jordbrukarnas del utgöres av plusvarianter; dels är det fråga om familjeinkomst, och dels har under det sista jämförelseåret särskilt höga skogsinkomster påverkat resultatet. För att jämförelsen skulle bli rättvisande hade ersättningarna per timme bort redovisas. De gjorda jämförelserna kan av en okritisk iakttagare lätt missförstås och därigenom skapa onödiga motsättningar mellan konsumenter och producenter.

Vid ett studium av folkpartireservationerna får man det intrycket, att jordbruket skulle vara överkompenserat. Detta intryck får man dels av det valda jämförelsematerialet, dels av yrkandet om att nya förhandlingar om sänkning av vetepriset skall upptagas utan att man på någon punkt har kunnat påvisa att kostnaderna har varit för högt upptagna. Förhållandet i dagens läge är ju i själva verket det, att jordbruket i och med riksdagens beslut av i lördags om beskattningen av motorfordon och drivmedel får ytterligare höjda kostnader. Trots ökade kostnader vill alltså folkpartiet att priserna skall sänkas. Det måste väl ändå i realiteten betyda att folkpartiet anser att det svenska jordbruket är överkompenserat, vilket jag finner vara värt att notera.

På högerhåll respekterar vi den träffade överenskommelsen. Vi har motionsvis framfört två synpunkter. Den ena rör sättet för val av styrelse i föreningen Svensk spannmålshandel. Utskottet har där skrivit på ett för oss tillfredsställande sätt. Den andra synpunkten rör standardiseringsgränsen för konsumtionsmjölk. Mjolkstandardiseringen tillkom under kristiden, då

det rådde brist på fettvaror i landet. Förutsättningarna för dess fortbestånd är inte längre för handen, varför vi anser att den bör försvinna och ersättas av bestämmelser om en minimifetthalt på konsumtionsmjölken, varvid mejerierna bör få möjlighet att välja vilken kvalitet de vill föra till torgs. De kostnadsberäkningar för statsverkets del som såväl inrikesministern som herr Adolfsson har gjort och som har givit till resultat att ett genomförande av vår motion skulle leda till stora kostnader måste grunda sig på en fel läsning; vår motion har nummer 692 och inte 693. Sistnämnda motion, som är kommunisternas, yrkar vi avslag på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen nr 9.

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Jag skall be att få uttala min tillfredsställelse över att det har sagts här — det sades senast av den senaste talaren — att ingångna avtal bör respekteras och det oavsett vilka parter som har träffat dem.

Herr Ohlin gjorde i dag för folkpartiets del en stor programförklaring med en hel massa numrerade detaljer i sitt program. Utskottets talesman saknade blott insemineringen, men jag saknade ytterligare en sak. Det fördes aldrig på tal från folkpartiets sida vilken ställning i programmet man ville tillmäta organisationerna och vilken uppgift man skulle medge att organisationerna skulle få i det nya systemet. Vi förbehåller oss från jordbrukets sida rätt för våra organisationer att under känsla av ansvar underhandla och förhandla om de priser som vi anser vara berättigade och som vi med en motpart kan träffa överenskommelse om.

På grundval av propositionen har det motionerats, det har lämnats reservationer till utskottsutlåtandet och man har här under dagen diskuterat producentbidraget för sig, leveranstillägget

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

för sig, margarinaccisen för sig, mjölkstandardiseringen för sig o. s. v. Jag frågar emellertid om det över huvud taget är möjligt att bryta ut någon av detaljerna i detta stora problemkomplex och diskutera dem var för sig. De hänger ju alla i hop och är var och en del i ett större sammanhang. Jag kan inte förstå att man över huvud taget kan bryta ut dem såsom självständiga detaljer ur det stora sammanhanget.

När herr Waldemar Svensson inledde debatten ifrågasatte han, om vi inte fått två jordbrukskalkyler. Jag undrar hur många jordbrukskalkyler det skulle bli den dag folkpartiet fick bestämma antalet. Efter vad jag kan förstå av Aftonbladets resonemang om de olika meningsriktningarna inom folkpartiet, talar man om en riktning som representeras av herr Waldemar Svensson, en som representeras av herr Ahlsten och slutligen en som representeras av Dagens Nyheter. Om man skulle tänka sig att folkpartiet försökte få fram en jordbrukskalkyl, förutsattes det väl att det skulle bli minst tre kalkyler, ty man måste givetvis ha en kalkyl för varje meningsriktning, så det skulle i varje fall inte innebära någon förbättring.

Vidare kan jag inte hålla med herr Königson då han talade om att arbetskraftberäkningen inte kan vara tillförlitlig av den anledningen, att jordbrukarna själva uppgav arbetskraftens omfattning. Uppgifterna om arbetskraften kontrolleras och hopsamlas nämligen på annat sätt, som det inte finns möjlighet att här gå in på i kväll. Att jordbruket, såsom här anförts, egenhändigt och okontrollerat skulle få lämna uppgifter om den arbetskraft som räknas in i kalkylen, är ju fullständigt oriktigt.

Sedan har herr Ohlin och herr Hjalmarson resonerat om den politiska hederligheten. Jag vet inte hur man betraktar den politiska hederligheten, men

om det är så att exempelvis Expressen för den 7 maj 1954 betraktas som folkpartiets hederlighet i politiska ting, tar jag avstånd från den hederligheten. I detta tidningsnummer har herr Waldemar Svensson skrivit en artikel under rubriken »Livsmedelspriserna», och ovanför den artikeln har införts en bild av en konsumentfamilj som sitter samlad runt ett bord, på vilket det inte finns någonting. De har ingenting att sätta på bordet, ty jordbrukarna har tagit för mycket betalt. Jag vill allvarligt ifrågasätta om man över huvud taget kan kalla detta politisk hederlighet. När man talat om att jordbrukarna fått för mycket betalt så att konsumenterna icke kunnat köpa livsmedel, varför säger man då inte att distributionsapparaten tagit 50 procent av konsumentpriset? Jordbrukarna fick inte mer än 50 procent, och i fråga om vissa varor har det visat sig att distributionskostnaden har gått upp ända till 220 procent av vad jordbrukarna erhållit. Det har man emellertid inte sagt, utan det har endast talats om vad jordbrukarna får.

Nu kan man mena att jordbrukarna av denna anledning bör pruta på priserna för att konsumenterna skulle kunna få mera varor. Men vad har en sådan åtgärd egentligen för betydelse? Om kostnaderna för distributionen samtidigt ökades är ju alla eftergifter från jordbrukarnas sida meningslösa. De äts upp av en allt mer fördyrad distributionsapparat.

Det skulle ha varit intressant att fortsätta detta resonemang, men jag skall inte göra det utan sluta med att säga, att det i debatten alldeles nyss träffades en överenskommelse mellan herr Hjalmarson och herr Ohlin. Herr Ohlin inbjöd nämligen herr Hjalmarson till en clearing i fråga om den valbluff som de beskyllde varandra för. De skulle göra upp saken i morgon. Jag skulle endast vilja uttala en förhoppning, att de inte clearar valbluffen på ett sådant

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

sätt att ovidkommande parter får sitta emellan.

Herr AGERBERG (h):

Herr talman! Jag tänker inte ge mig in på någon diskussion om i vad mån inkomstklyftan mellan dem, som är sysselsatta inom jordbruket, och andra folkgrupper har utjämnats, men jag skulle vilja säga ett par ord i anslutning till de onekligen anmärkningsvärda uppgifter i detta avseende som anförts i folktopmotionen nr 696 i denna kammare.

I de reservationer som gjorts för att uppgifterna inte är användbara för det ändamål som de nu ändå utnyttjas för, framhålls bl. a. att de anförda inkomstbeloppen för jordbrukarna också omfattar inkomster av kapital. Detta har i förbigående berörts här i dag, men man tänker inte så mycket på denna sak i den allmänna debatten.

Man hör ofta folk säga, att den och den jordbrukaren måste ha väldigt stora inkomster, eftersom han har haft råd att köpa bil och göra en del andra stora utgifter. Man drar alltså den slutsatsen, att jordbruksdriften måste vara mycket lönande. Man har inte klart för sig, att det kanske bara till en mindre del är fråga om inkomst av den löpande jordbruksdriften och till större delen om inkomst av kapital — ett kapital som ofta inte bara jordbrukaren själv, utan också hans förfäder har samlat genom hårt och idogt arbete och sparsamt leverne under en lång tid. Jordbrukarens samlade inkomst är i många fall till betydande del inkomst av sådant kapital och inte produkt av någon överkompensation för jordbruket.

Jag skulle också vilja ha en upplysning i anledning av ett uttalande i folktopreservationen, nr 1. Man säger där beträffande förhandlingsdelegationens förbehåll att få upplaga förhandlingar om kompensation genom prishöjningar, därest vissa kostnadsökningar skulle

uppträda, att departementschefen i likhet med föregående år understrukt, att det enligt hans mening är ur allmän synpunkt olägligt att livsmedelspriserna stegras. »Utskottet», fortsätter folktoppartireservanterna, »som ej helt kunnat dela departementschefens uppfattning» etc. Reservanterna anser alltså, att det inte ur allmän synpunkt är olägligt att livsmedelspriserna stegras. Det är nog fler än jag som gärna skulle vilja ha en närmare förklaring till detta uttalande.

Jag har emellertid också begärt ordet för att i korthet beröra en annan detalj, nämligen fraktbidragen för transport av fodersäd och andra fodermedel till Norrland. Jordbruksnämnden har framfört önskemål om en avveckling av dessa bidrag, men förhandlingsdelegationen har inte ansett sig böra ta upp frågan, och jordbruksnämnden har då inte yrkat på någon indragning av bidragen. Departementschefen har inte heller föreslagit någon ändring på denna punkt. Jag kan nämna att lantbruksstyrelsen har i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslagit en viss indragning av dessa bidrag, i varje fall såvitt det gäller korn, blandsäd och havre, och man har ifrågasatt att pengarna i stället skulle användas bl. a. för att stimulera till en ökad spannmålsodling i Norrland.

Dessa fraktbidrag infördes ursprungligen för att förbilliga fodersäden till de hästar som användes inom skogsbruket i Norrland. Numera har inte, främst genom mekaniseringen av skogsbruket, denna användning så stor betydelse, och dessa fodermedel användes i stället huvudsakligen för mjölkproduktionen. Det är inte fråga om några större belopp när det gäller dessa fraktbidrag. Det rörde sig under 1952/53 om sammanlagt 1,5 miljoner kronor, varav ungefär hälften avsåg foderspannmål. Nu är ju jordbruket i Norrland huvudsakligen inriktat på mjölkproduktion, och det får man väl fortsätta med också i

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

framtiden. Det har emellertid ansetts önskvärt med en viss övergång till spannmålsodling, och det finns onekligen vissa förutsättningar med de nya sorter som man numera har, att producera i varje fall foderspannmål. En sådan övergång har också bl. a. ansetts önskvärd, därför att det är billigare att exportera ett eventuellt överskott av spannmål än ett överskott av smör. Även växtodlingssynpunkter och önskemålet om en utjämning i fråga om tillgången på arbetskraft gör, att man vill ha till stånd en övergång.

Fraktbidragen försvårar onekligen en sådan övergång till större spannmålsodling, då det blir en stark konkurrens från spannmålsodlarna söderut. Jag kan som ett exempel nämna att man inom södra och mellersta Norrland har svårt att avsätta sin foderspannmål därför att man inte kan skicka den till Västerbotten och Norrbotten — genom fraktbidragen blir det billigare att där köpa spannmål söderifrån. Spannmålsodlarna inom dessa län har över huvud taget svårt att få sälja sin spannmål, ty genom fraktbidragen har det blivit för stark konkurrens söderifrån. Dessa bidrag har, som sagt, varit avsedda som ett stöd åt jordbrukarna i Norrland, men det förefaller mig i varje fall, som om de nu mer skulle utgöra ett stöd åt spannmålsodlarna i de södra delarna av landet.

Det är möjligt att man inte utan vidare kan överblicka konsekvenserna av en indragning av viss del av dessa bidrag, men det är önskvärt att saken undersöks litet närmare. Jag vill därför hemställa till statsrådet att han till kommande år tar frågan under övervägande. Jag vill inte att bidraget utan vidare skall dras in. Det finns ju, som statsrådet också vet, många andra angelägna önskemål inom jordbrukets område, för vilka pengarna bättre skulle kunna användas.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SVENSSON i Vä (bf):

Herr talman! Jag har gjort samma reflexioner angående folkpartiets första reservation som den herr Agerberg nyss gjorde. Jag är liksom han intresserad av att få veta hur denna passus skall tydas.

För övrigt vill jag, herr talman, med hänsyn till den sena timmen och till att herr Ahlsten tidigare på ett utomordentligt sätt har tolkat de synpunkter vi på vårt håll har på den föreliggande frågan, nöja mig med att yrka bifall till den vid detta utlåtande av herr Tjällgren m. fl. fogade reservationen.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Med anledning av regeringsförslaget om de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område har den kommunistiska gruppen väckt en motion, varmed vi avse att åstadkomma en del förbättringar för småbönderna och konsumenterna. För det första har vi vänt oss mot den föreslagna förmalningsavgiften, vilken enligt vår mening leder till högre spannmålspriser. Vi har som bekant också i år i samband med riksdagsbehandlingen av exporttilläggen motsatt oss att skattebetalarna och konsumenterna brandskattas för att tillförsäkra spannmålsodlarna lika högt pris vid försäljning på utlandet som de får här hemma. Detta är som bekant också en brandskattning av norrlandsbönderna och småbönderna över huvud taget till förmån för främst de rika spannmålsodlarna. För det andra avsåg vår motion att åstadkomma en förbättring av mjölkens kvalitet genom föreskrifter om att mjölken skall innehålla minst 3,5 procents fetthalt.

Beträffande första delen av motionen skulle våra önskemål kunna bli tillgodosedda, åtminstone delvis, om en del av reservationerna bifölls. Vi tänker därför självfallet också stödja de reservanter, som vill åstadkomma en sänkning av margarinpriset. Även om reservanternas förslag rör sig om en mindre sänkning än den vi anser möjlig, ligger deras förslag dock i linje med vårt.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Senare delen av vår motion, som rör punkt B 9 i utskottets förslag, har däremot inte biträttats vare sig av utskottet eller reservanterna. Jag finner detta märkligt dels med hänsyn till att det allmänna missnöjet med mjölk kvaliteten är mycket utbrett, dels därför att de nuvarande bestämmelserna är en väsentlig orsak till det uppkomna smöröverskottet och därmed sammanhängande exportsvårigheter.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att kungörelsen av den 6 mars 1942 med vissa bestämmelser angående handeln med mjölk upphäves, att förhandlingar med vederbörande jordbruksorganisationer måtte upptagas om att konsumtionsmjölk, som från mejerierna distribueras i allmänna handeln, skall ha en fetthalt av minst 3,5 procent, samt att Kungl. Maj:t måtte framlägga förslag till anslag av statsmedel för täckande av de kostnader, som är förbundna med övergång till högre fetthalt.

Herr HAGÅRD (h):

Herr talman! För första gången införes, på förslag av jordbruksnämnden, möjlighet att uttaga införselavgift på importerad hampfiber. Hampodlingen på Gotland är viktig ur beredskapssynpunkt och en viktig del av näringslivet på denna vår utpost. Den kan skadas, till men och kostnad för statsverket i sista hand, av utländsk dumping. Jordbruksnämnden säger, att antidumpinglagstiftningen ej är effektiv och att det är nödvändigt med införselavgift för att tekniskt möta sådan illojal priskonkurrens från utlandet.

Men det är intet som hindrar, att denna hampfiber till dumpingpris spinnes och väves utomlands och sedan exporteras hit med samma dumpingmarginal. Detta är ett relativt enkelt kringgående av införselavgiften. Vad händer i sådant fall?

Statens handels- och industrikom-

mission, som är licensmyndighet för hampgarner och hampvävnader, har ingen befogenhet att vägra licens eller korrigera priser, om det skulle komma sådana dumpade garner eller färdigvaror. Dessa dumpade färdigvaror tränger ut svensktillverkade garner och vävnader, och hampberedningsverkets kunder kan icke köpa den svenska hampan. De har ju ingen användning för den, om den icke går att sälja. Om vår hampindustri icke får köpa den dumpade råvaran och icke kan sälja fabrikat, tillverkade av den dyrare svenska råvaran, i konkurrens med färdigvaror, tillverkade i utlandet av dumpad hampfiber, så får hampodlingen ingen bättring och hampindustrien en försämring.

Det torde vara fullkomligt klart, herr talman, att det icke varit departementschefens mening, att sådana konsekvenser skulle kunna uppstå. Antidumpinglagstiftningen är ju lika svåränvändbar mot hampgarner och hampvävnader till dumpingpriser som den är ohanterlig mot dumpade hampfibrer.

Under sådana förhållanden vore det mycket önskvärt, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet låte undersöka, hur hela detta system skulle kunna kompletteras, så att de åsyftade korrektionsmöjligheterna verkligen bleve effektiva. Det tillkommer icke mig att våga komma med förslag i en så invecklad fråga, och jag har därför endast vid detta tillfälle velat fästa departementschefens uppmärksamhet på frågan.

Herr JOHNSSON i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Jag kan hålla mig till en enda fråga, den som berörs i den av mig och herr Antby väckta motionen nr 695. Vi har föreslagit, att det inom fabrikspotatisodlardistriktet också skall införas skyldighet för brännerierna att inköpa en viss del av råvaran för 1954 från sådana odlare, som icke är delägare i bränneri eller stärkelsefabrik.

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Då denna lag angående reglering av fabrikspotatisen 1933 kom till, föreskrevs att viss del av råvaran skulle inköpas av stärkelsefabriker och brännerier från sådana odlare. Det sades tydligt ifrån, att denna reglering avsåg hjälp åt potatisodlarna och inte åt stärkelse- och brännvinsfabrikationen. Den avans som fabriker och brännerier har är ungefär densamma. Det är potatispriset som hela frågan beror på. De jordbrukare som inte hade del i stärkelsefabriker eller brännerier, skulle alltså här tillgodoses liksom delägare eller ägare av brännerier och stärkelsefabriker.

Nu säger statsrådet att detta regleringssystem är tungrott och att han skulle hälsa en bättre anordning med tillfredsställelse. Ja det gör nog alla som har med denna sak att göra och även potatisodlarna. Jag har ingen tanke på att det så småningom inte blir skyldighet även för brännerierna att göra sådana inköp när utredningen blir färdig. Denna anordning är dock avsedd att börja först år 1955. Mitt förslag gäller emellertid 1954 års skörd. Det blir nog rätt besvärligt utan den ordning som innefattas i motionen. Under det gångna skördeåret har det varit en ovanligt riklig skörd. Genom att bränneriidkarna bestämt sig för att bränna sin egen potatis och låta grannarnas vara — man kan kanske säga att det varit en tyst överenskommelse mellan de flesta — blir det större kaos på denna marknad än det tidigare varit. Det finns exempel på att enskilda bränneriidkare enligt uppgift bränt 19 000 hektoliter till det av staten fastställda priset, ca 9 kronor per hl, och det finns grannar omkring bränneriet som sedan fått sälja för export till ett pris av under 5 kronor per hektoliter. Man blir ju inte glad när man hör sådant, men det har inte funnits något annat att göra. Överskotten har fördelats på olika stärkelsefabriker och brännerier till lägre priser

och det hade varit mera rättvist om alla hade haft överskott.

Vi har därför väckt detta förslag om att Kungl. Maj:t skulle få i uppdrag att fastställa skyldighet för potatisbrännerierna att inköpa viss del av sitt potatisbehov från sådana odlare, som icke är delägare i bränneri eller stärkelsefabrik. Flera bränneriidkare har sagt mig, att de mycket gärna tar på sig dessa skyldigheter, ty de anser själva att det inte är riktigt, att det gått till så som det gjort under de sista åren.

Jag har skrivit under en reservation, som stöder min motion i detta ärende, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna. Det är reservationen nr 6 av herr Näslund m. fl.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag vill innan debatten slutar komma med några små repliker, som jag samlat ihop.

När man lyssnat till denna debatt måste man säga, att den mera gällt folkpartiet och dess inställning till frågan än Kungl. Maj:ts proposition. Inte minst har de siffror beträffande olika grupper inkomster som vi hade med i vår motion kommenterats av många talare. Från samtliga övriga partier tycks man anse det vara på något sätt olämpligt att anföra dessa siffror.

Jag skall inte ta upp tiden med att läsa ur motionen. De däri gjorda reservationerna är sådana att det inte finns någon som har anfört någon reservation som rimligen kan göras för dessa siffror som inte redan finns där. Det föreligger sålunda inte här något försök att använda siffrorna på ett felaktigt sätt. Vi har dock onekligen i fråga om olika gruppers inkomster kommit i ett sådant läge, att denna sak behöver ställas under debatt. I det fallet får man säga att vi blivit bönhörda, och den debatten kommer inte att sluta. Det blir nödvändigt att i fortsättningen förebringa ett tillräckligt hållbart material.

Jag skulle emellertid, herr talman,

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

Också vilja erinra om en bilaga till Kungl. Maj:ts proposition. Den har spelat en något för undanskymd roll i debatten. Jag har inte brytt mig om att citera den tidigare. Det jag syftar på står på sidan 55 bland bilagorna i propositionen.

Om man ser på »Södra och Mellersta Sveriges slättbygder», skall man finna, att jordbruk med en storlek av 20 till 30 hektar och däröver från 1951 till 1952 ökat sina inkomster med 30 å 35 procent. Om detta säger statistiska centralbyrån: »Starkast framträder dock ökningen i Södra och Mellersta Sveriges slättbygder, sammanhängande med, som förut nämnts, de under år 1952 betydligt ökade inkomsterna av försålda vegetabiliska produkter.» Samma sak framhålls i ett annat sammanhang i denna bilaga.

Jag skall inte polemisera mot herr Ahlsten, som apostroferade mig i några olika sammanhang. Jag konstaterar bara, att i den mån som jag har argumenterat emot regeringslinjen, trippelalliansen, gäller naturligtvis argumenten även gentemot herr Ahlsten. Det är bara på en punkt som jag skulle vilja säga ett ord, och det är när herr Ahlsten säger, att vi vill gå emot jordbrukets förhandlingsrätt. Det finns ju ingenting i den första reservationen som riktar sig emot denna rätt. I den mån reservationen skiljer sig från statsrådets något oklara ståndpunkt är det ju däri, att vi helt enkelt inte vill, att riksdagen i förväg skall göra några uttalanden, som kan anses bindande. Det är detta som man i olika sammanhang har förnekat.

Då det gällt producentbidraget har flera talare jämfört propositionens förslag med vår motion, men då gjort jämförelsen bara med den ena gruppen. Det förhåller sig ju på det sättet, att i propositionen finns omnämnda två grupper av jordbrukare, av vilka den ena skall ha 13 öre och den andra 3

öre. Nu jämför man alltså bara med den som får 13 öre.

Herr Hedlund var nog vänlig att vara bekymrad över böndernas förtroende för folkpartiet. Jag har väl anledning att tacka för omtanken. Annars kunde ju herr Hedlund också ägna en tanke åt de 75 000 bönder, som 1952 lämnade bondeförbundet, och hur de skall återfå förtroendet för sitt parti.

Herr Hjalmarson höjer tillsammans med herr Hæggbloom jordbruksfrågorna över partierna. Det gör man nämligen, när man inte har något extra att hämta för de intressen man särskilt omhuldar. År 1951, när högern motionerade om ännu högre priser på brödsäd, höjde den inte jordbruksfrågan över partilinjerna, men nu gör den det. Herr Hjalmarson citerade min tidskrift, där jag sagt att detta bara var fraser. Jag skall be att få understryka det. Det är inte annat än fraser, när man påstår att man höjer en politisk fråga över partierna. Om alla är överens i en viss fråga åker den ut ur de kontroversiella sammanhangen, men i den mån alla inte är överens är den fortfarande en stridsfråga. Detta gäller ju alla frågor, så väl den här behandlade som andra, och det är väl inte meningen, att man skall undertrycka sin åsikt därför att andra tycker, att man skall ta bort detta problem från det politiska fältet.

Så ett enda ord med anledning av herr statsministerns kritik av de riktlinjer, som herr Ohlin lade fram. Jag skall bara ta ett exempel. Först säger statsministern, att jordbruksministern har på ett fullt tillräckligt sätt klargjort regeringens ställning i jordbruksfrågan. Sedan säger statsministern, att detta, att man skall undvika kvantitativa regleringar, ju ingenting annat är än 1947 års beslut, som vi alla är överens om. Om man lägger till detta, att i dag en ny kvantitativ reglering föreslås, får man väl säga, att den socialdemokratiska politiken, fullt klart ut-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

tolkad av herr Norup, är rätt underbar i det här fallet.

Så yttrar herr statsministern, att det ändå är ett förträffligt och gott förhållande som man har i kanslihuset och i koalitionen, ty där sitter konsumenter och producenter vid varandras sida. Är det då något så stort fel, att de också sitter vid varandras sida i folkpartiet?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Näslund m. fl.

Herr PETTERSSON i Norregård (bf):

Herr talman! Jag skall endast be att få yrka bifall till reservationen nr 4 av herr Franzén med förslag till ändrade grunder för förmalningsavgifter.

Överläggningen var härmed slutad.

På därå av herr talmannen framställd proposition biföll kammarén till en början utskottets hemställan i punkten A.

Beträffande *punkten B. 1)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 1) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungkile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 152 ja och 43 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets i punkten B. 1) gjorda hemställan.

Härefter gav herr talmannen i fråga om *punkten B. 2)* propositioner såvitt angick den del av utskottets utlåtande på s. 48, som började med orden »Kungl. Maj:ts förslag rörande prissättningen» och slutade med orden »spannmålshandlars och i hans tjänst anställda personers behov», nämligen dels på bifall till berörda del av utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 2) betecknade reservationen av herr Näslund m. fl.; och fattade kammarén beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Beträffande den del av utskottets utlåtande, som på s. 48 började med »I motionerna I: 14 och II: 19» och på s. 49 slutade med »prisreglerande åtgärder på jordbrukets område», gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den med 3) betecknade reservationen av herr Näslund m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen nr 4) av herr Franzén; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungkile begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Pettersson i Norregård votering, i anledning

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 2) i utskottets utlåtande nr 32 såvitt denna hemställan angår den del av utskottets utlåtande på s. 48, som börjar med orden »I motionerna I: 14 och II: 19» och på s. 49 slutar med orden »prisreglerande åtgärder på jordbrukets område», antager den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 4) av herr Franzén.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 60 ja och 113 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Franzén avgivna, med 4) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 2) i utskottets utlåtande nr 32 såvitt denna hemställan angår den del av utskottets utlåtande, som på s. 48 börjar med orden »I motionerna I: 14 och II: 19» och på s. 49 slutar med orden »prisreglerande åtgärder på jordbrukets område», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Franzén.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande delar.

På framställd proposition biföll härefter kammaren vad utskottet under punkten B. 2) i övrigt hemställt.

I avseende å *punkten B. 3)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 5) betecknade reservationen av herr Näslund m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Beträffande *punkten B. 4)* framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna reservationen nr 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 4) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 6) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 147 ja och 47 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten B. 4) gjorda hemställan.

På därå framställda propositioner biföll kammaren vad utskottet hemställt i *punkterna B. 5)–B. 8)*.

I avseende å *punkten B. 9)* gav herr talmannen till en början propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan såvitt denna angick den del av utlåtandet, som på s. 52 började med orden »I motionerna I: 78 och II: 104» och på s. 53 slutade med orden »avstyrka bifall till motionerna I: 78 och II: 104»; 2:o) bifall till den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen; samt 3:o) bifall till reservationen 8) av herr Näslund m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Vä begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen åskade likväl herr Svensson i Ljungskile votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 9) i utskottets utlåtande nr 32 såvitt denna hemställan angår den del

av utskottets utlåtande, som på s. 52 börjar med orden »I motionerna I: 78 och II: 104» och på s. 53 slutar med orden »avstyrka bifall till motionerna I: 78 och II: 104», antager den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 8) betecknade reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 113 ja och 56 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 9) i utskottets utlåtande nr 32 såvitt denna hemställan angår den del av utskottets utlåtande, som på s. 52 börjar med orden »I motionerna I: 78 och II: 104» och på s. 53 slutar med orden »avstyrka bifall till motionerna I: 78 och II: 104», röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den

Åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område.

av herr Tjällgren m. fl. avgivna, med 7) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i punkten B. 9) i förevarande del.

Härefter gav herr talmannen i fråga om den del av utskottets hemställan i punkten B. 9), som på s. 53 började med orden »I motionerna I: 547 och II: 693» och på s. 54 slutade med »i motionerna I: 547 och II: 693», propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i detta avseende; 2:o) bifall till den med 8) betecknade reservationen av herr Näslund m. fl. i motsvarande del; 3:o) bifall till reservationen nr 9) av herrar Eskilsson och Eliasson; samt 4:o) bifall till det av herr Holmberg under överläggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

På därå av herr talmannen framställda propositioner biföll kammaren här efter vad utskottet hemställt i *punkten B. 9) i övrigt samt i punkten B. 10)*.

Beträffande *punkten B. 11)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten B. 11) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 142 ja och 55 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Härefter biföll kammaren på framställda propositioner vad utskottet i *punkterna C.—F. samt G. 1)—4)* hemställt.

Beträffande *punkten G. 5)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten G. 5) i utskottets utlåtande nr 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Interpellation ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Näslund m. fl. avgivna, med 10) betecknade reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Svensson i Ljungskile begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 142 ja och 53 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Slutligen blev på framställd proposition utskottets hemställan i *punkten G. 6)* av kammaren bifallen.

§ 2.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att särskilda utskottets utlåtanden nr 1—8 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för kammarens nästkommande sammanträde.

§ 3.

Interpellation ang. befattningen som förste arkivarie och statsheraldiker.

Ordet lämnades på begäran till

Herr RIMÅS (fp), som anförde:

Herr talman! Enligt beslut av 1953 års riksdag har den statliga heraldiska myndigheten från och med innevarande budgetår organiserats som en särskild sektion inom riksarkivet under ledning av en förste arkivarie och statsheraldiker. För tjänstgöring i första hand inom nämnda sektion har därjämte riksarkivets personal förstärkts med en amanuens och ett kontorsbiträde i reglerad befodringsgång, båda med halvtidstjänstgöring. För underställning

av vissa ärenden har vidare inrättats en statens heraldiska nämnd under riksarkivariens ordförandeskap. Som förutsättning för denna organisation gäller, att dess verksamhet blir i allt väsentligt ekonomiskt självbärande.

Vid frågans behandling framhölls uttryckligen såväl av statsutskottet, som ej ville motsätta sig bifall till det framlagda organisationsförslaget, som här i andra kammaren, att ifrågavarande organisation tillsvidare borde betraktas som ett provisorium, vars definitiva utformning syntes få bli beroende av framdeles vunna närmare erfarenheter på området. Samma synpunkter har även i år vid behandlingen av riksarkivets anslag för den heraldiska verksamheten med all tydlighet framförts av statsutskottet samt här i kammaren.

Den för riksarkivets heraldiska verksamhet avsedda tjänsten som förste arkivarie och statsheraldiker i lönegrad Ce 31 har ännu ej blivit tillsatt utan uppehålles mot vikariatsersättning av tjänstemän inom riksarkivet. Enligt uppgift förbereder man emellertid nu inom ecklesiastikdepartementet tillsättandet av ifrågavarande tjänst.

Med anledning härav anhåller jag om andra kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande fråga:

Anser herr statsrådet det vara lämpligt att under förhandenvarande förhållanden tillsätta en pensionsberättigad tjänst såsom förste arkivarie och statsheraldiker i lönegrad Ce 31 för en verksamhet, som av riksdagen uttryckligen angivits vara ett provisorium och som, enligt vad man redan nu kan konstatera, långt ifrån kommer att bli ekonomiskt självbärande såsom riksdagen förutsatt?

Denna anhållan bordlades.

§ 4.

Till bordläggning anmälde:
statsutskottets utlåtanden och memorial;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisationen av försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlöningsm. fl. anslag för budgetåret 1954/55 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag angående löne- och pensionsförmåner för personal å försvarets reservstater;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnader för mät- och avmagnetiseringsstationer;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till universitetet i Göteborg och Stockholms högskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 till folk- och småskoleseminarierna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående inrättande av ordinarie lärartjänster på försöksskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under femte huvudtiteln jämte i ämnet väckta motioner;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till inrikesdepartementets avlöningar och omkostnader samt angående psykologiskt försvar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 5 och 6 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobilskatt m. m., i vad propositionen avser avräkning av vissa belopp mot automobilskattemedlen och överskridande av viss anslagspost;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa under tolfte huvudtiteln uppförda anslag avseende det statliga pensionsväsendet;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av ett ångkraftverk på västkusten jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 150, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54;

bankoutskottets utlåtande nr 32, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om godkännande av träffade avtal om försäljning av vissa fastigheter; samt

första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts pro-

position med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1954/55 till statens priskontrollnämnd;

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt borgensåtagande för viss skuldförbindelse av Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till driftkostnadsersättning för psykiatriska klinikerna i Lund och Uppsala; och

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

från bankoutskottet, nr 298, angående regleringen för budgetåret 1954/55 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion; samt

från jordbruksutskottet:

nr 273, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser kronoegendomen Kolstad 1^a, 2^a och 3^a i Mjölby stad; och

nr 297, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om beskattning av vissa kapitalförsäkringar;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt på fonderade vinstmedel (fondskatt); och

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.46.

In fidem
Gunnar Britth.